

พระอภัยมณี

(ตอนที่ ๓๑-๓๕)

ของ

สุนทรภู่

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ

นางมนต์มานิต

(ธำมณี ทินกร ณ อยุธยา)

895.9112

เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๙798พม

มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

หอสมุดแห่งชาติ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
จังหวัดกาญจนบุรี

พระอภัยมณี

(ตอนที่ ๓๑-๓๕)

ของ

สุนทรภู่

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ

นางมนต์มานิต

(ขรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

เลขที่ ๗๑.

เลขที่ ๘๙๕,๙๑๒
๙๙๘ พช

เลขทะเบียน ๖.๗๐๘.๖๑๕๔

คำนำ

ในงานฉาบฉวย นางมนัสมานิต (ชรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา) กำหนดงานวันที่ ๑๘ มกราคม ศกนี้ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร เรือโทหญิง อรทัย ทินกร ณ อยุธยา ซึ่งเป็นบุตร ได้มาแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ เรื่องพระอภัยมณี ตักตอนเฉพาะตอนที่ ๓๑ ถึงตอนที่ ๓๕ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้พิมพ์ได้ทั้งประสงค์

หนังสือเรื่องพระอภัยมณีนี้ สุนทรภู่ กวีเอกในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นผู้แต่งขึ้น เป็นคำกลอนที่มีความไพเราะและมีคุณค่าทางวรรณคดีอย่างยิ่ง ความสำคัญและความเกื้อหนุนของหนังสือเรื่องพระอภัยมณีนี้ ผู้สนใจจะศึกษาได้จากพระนิพนธ์อธิบายว่าด้วยเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรานี ทรงพระนิพนธ์ และได้ตีพิมพ์ไว้ก่อนกันของหนังสือเรื่องพระอภัยมณีที่ได้พิมพ์ออกจำหน่ายทุกเล่ม

อนึ่ง เจ้าภาพได้ขอนำเรื่อง “สมบัติกวี” ของ ศุภร บุนนาค เฉพาะบางส่วน มาตีพิมพ์รวมไว้ในเล่มนี้ด้วย โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของเรื่องแล้ว

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีที่กษัตริย์านุปทาน ซึ่งเจ้าภาพได้จัดทำเพื่ออุทิศแด่ นางมนัสมานิต (ชรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา) เป็นมากุศลฐานธรรม ตลอดจนให้พิมพ์หนังสือนี้แจกเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ขอกุศลทั้งนี้จงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้นางมนัสมานิตผู้วายชนม์ประสบแต่อิฏฐคุณมณูผลในสัมปรายภพ สมดังเจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ ว.

กรมศิลปากร

๑๑ มกราคม ๒๕๐๘

คำปรารภ

ที ๆ น้อย ๆ บุตรและธิดาคณขรินทร์ (บุณนา) ทินกร ณ อยุธยา ได้
มาแจ้งความประสงค์จะใคร่ได้ เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปพิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ
คณขรินทร์ ฯ ดิฉันมีความยินดีและเต็มใจเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ช่วยอะไรเล็ก ๆ
น้อย ๆ บ้าง เพราะท่านผู้มรณะเป็นบุคคลที่ดิฉันนับถือมานานแล้ว ทั้ง
นอกไปจากที่ว่า ท่านนับเนื่องในฐานะญาติผู้ใหญ่ คณขรินทร์ ทินกร ฯ เป็น
สตรีที่ดิฉันนิยมมากที่สุด เพราะความที่ท่านเป็นคนเก่ง เก่งในการงานการตั้ง
เนื้อตั้งตัวช่วยแรงสามและครอบครัว ประวัติของท่านซึ่งบุตรและธิดาช่วยกัน
เขียนนั้นเป็นการให้รายละเอียดอย่างดีแล้วในเรื่องความเป็นมาของท่าน ดิฉัน
จึงจะเขียนในแง่ทัศนวิสัยของดิฉันเองคนเดียว

คณขรินทร์ ทินกร ฯ ในวัยต้นเป็นคนสวย ดูจากรูปของท่านที่
ถ่ายแม่ในสมัย “มาลานำไปสู่มหาอำนาจ” ซึ่งท่านอายุมากแล้ว มีบุตร
ธิดาจนหยดมือแล้ว แต่ก็ยังสวยเก๋ นอกจากความเป็นคนสวย คณขรินทร์ ฯ
เป็นคนมีความสามารถมาก ไม่ใช่เวลาให้คำนี้แต่เรื่องความสวยสถานเดียว
ฐานะของท่าน และท่านสามี ต้องการ ความขยัน ข้นแข็งใน การสร้างตัวอีก
มาก คณขรินทร์ ฯ จึงยึดคติความประหยัคมัธยัสถ์ โดยไม่ใช่ตระหนี่เหนียว
แน่น คณขรินทร์ ฯ ไม่เคยจ่ายเงินมาก ๆ เพื่อความทันสมัย หรือนำสมัย
เงินของท่าน ที่หามาได้ด้วย ความเหนียวแน่นได้รวบรวมไว้และหมุนไปให้
งอกขึ้นมาโดยมิได้เคยเบียดเบียนผู้ใด เห็นได้จากการที่ท่านสามารถปรุงยา
ไทย ซึ่งมีสรรพคุณ สูงจำหน่ายได้เป็น หลักฐาน ตลอดมาแม่ในสมัย ที่ การ
แพทย์แผนปัจจุบันและยาฝรั่งเป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่แล้วอย่างทุกวันนี้

นอกจากความสามารถในการเก็บหอมรอมริบและการทำมาหากินแล้ว นิสัยส่วนตัวของท่านในข้อ “สมานัตตตา” คือความสม่ำเสมอ ไม่ลืมความหลังและคนเก่าเป็นนิสัยที่ดีที่สุดของท่าน ญาติผู้ใหญ่ของข้าพเจ้าหลายคนซึ่งเห็นกันมากับคุณชรินทร์ ฯ ตั้งแต่วัยเด็กได้สรรเสริญความกตัญญูของคุณชรินทร์ ฯ ไว้หนักหนา ญาติเหล่านั้นเล่าว่า คุณชรินทร์ ไม่ได้เล่าเรียนศึกษาอะไรมากมาย หนังสือกฐีเท่าที่ผู้หญิงสมัยของท่านจะรู้ได้เท่านั้น แต่ถึงคราวจะต้องประจักษ์กับพวกเจ้าด้วยร้อยความ หมอกฎหมายที่หนักสู้คุณชรินทร์ไม่ได้ คุณชรินทร์เป็นคนมาอย่างไรไปอย่างนั้น ชีวิตที่ต้องก่อร่างสร้างตัวเองได้สอนให้ท่านรู้จักค่าของน้ำใจคน และถ้าใครร้ายกับท่านท่านก็ไม่ตอบ แต่ใครดีกับท่าน ท่านจึงจะดีต่ออย่างไม่เสียคมเสียกายเงินทองเลย หยูกยาราคาแพงของท่านนั้น ถ้าถึงคราวจะทำบุญหรือให้คนที่ท่านรู้ว่าดีต่อท่านก็ให้ไ้ราคาเป็นเรือนร้อย

เวลาสำหรับหาความสบายของคุณชรินทร์เป็นของหายาก ถึงกระนั้นคุณชรินทร์ก็ยังสนใจและมีศรัทธาในพระศาสนาและการบุญกุศลเสมอ ทุกโอกาสที่จะทำได้ท่านไม่ละเว้นเลย ทั้งยังกล่าวปรารภถึงนิสัยใจคอของเด็กไทยและแบบแผนแนวการศึกษาของเด็กไทยสมัยปัจจุบันว่า เป็นของประหลาดที่เด็กไทยสมัยนี้มีความรู้รอบครอบจักรวาล แต่เรื่องของเมืองไทย บ้านของตัวเองกลับไม่มีความรู้เลย ลำดับพระมหากษัตริย์ก็ไม่ถูกพระปรมาภิไธยก็จำไม่ได้ พระเจ้ากรุงธน ฯ เป็นใครก็หาไม่รู้ ได้ยินเรียกกันแต่ว่า “พระเจ้ากรุงธน” ท่านแปลกใจและเสียกายเงินที่ต้องเสียไปในการเรียนมาก ตัวท่านซึ่งท่านเรียกตัวเองเสมอว่า “คนในกระลาครอบ”

(๓)

ชั่วๆ ก็ๆ ก็ยังพูดชัก เรียกพระนั่งเกล้า พระจอมเกล้า ได้ชัก ไม่เรียก “พระนั่งก้าว พระจอมก้าว” তিনিเคยพูดติดตลกกับท่านสองคนว่า “แปลกนะละ ลงนั่งเสียแล้วจะไปก้าวได้อย่างไรกัน” ท่านก็หัวเราะชอบใจและบอกว่า ท่านเองก็ไม่มีเวลาอ่านเขียนอะไรกับใคร แต่ก็ยังรู้จักหนังสืออ่านไทยๆ มากกว่าคนสมัยนี้ ในบรรดาหนังสืออ่านท่านชอบเรื่องพระอภัยมณีมาก

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพี่ๆ น้องๆ มาปรารภและถามว่าจะพิมพ์เรื่องพระอภัยมณีตอนไหนแจกในคราวฉาบปากศพของท่านเอง তিনিก็เลือกตอนนางละเวงหลงทางไปในป่าให้ เพราะเป็นตอนที่เต็มไปด้วยเหตุการณ์สนุกมีของแปลกเช่นดินถื่น ไก่พบบมนุษย์ครึ่งคนครึ่งผี และในตอนนั้นสุนทรภู่ฝากข้อคิดที่ชี้แจงน้ำใสใจจริงของคนไว้อย่างเป็นคติคมคาย ที่สุด তিনিได้จัดทำรายการสมบัติกวีไว้และได้ตัดตอนมาให้พี่ๆ น้องๆ จัดพิมพ์สนองคุณท่านมารดา ถือเป็นของที่คิดนํ้าให้ท่านด้วย เพราะเมื่อได้ทราบวาทานถึงแก่กรรมนั้นฉันรู้สึกเศร้าใจมาก รู้สึกว่าขาดผู้ใหญ่ที่เฉลียวฉลาดพูดกันเข้าใจดีไปอีกคนหนึ่ง

บุญกุศลที่คุณชรินทร์ได้ทำมาดี มีความกตัญญูต่อผู้มีคุณมีความสละเสมอต่อเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมความหลัง มีความศรัทธาในพระศาสนา ได้เลี้ยงดูบุตรและธิดาอย่างดีที่สุดที่จะทำได้แม้จะเหนื่อยยากกรากกรำอย่างไร คุณสมบัติและกรรมดีเหล่านั้นคงจะส่งคุณชรินทร์ (บุญนาค) ทินกร ณ อยุธยา ไปสู่สภาพที่ดีงามยิ่งขึ้นเป็นนิรันดร์ไป

ศุภร บุญนาค

๓๐ กันยายน ๒๕๐๘

คุณแม่ชรินทร์ หินกร ณ อรุธยา

ชาตะ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๔๕

มรณะ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๓

ประวัติ

คุณแม่ขรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้สมรสกับ ม.ล. อภัย ทินกร ซึ่งเป็นบุตรคนโตของ ม.ร.ว. สอาด ทินกร และคุณหญิง บุนนาค ณ บ้านพระยานิพัทธ์กุลพงษ์ วันอาทิตย์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ มีบุตรและธิดา ๕ คนคือ :-

๑. ด.ช. ชวลิต ทินกร ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรมแต่เยาว์วัย)
๒. นายอุทิศ ทินกร ณ อยุธยา หัวหน้ากอง ๒ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๓. นายอุทร ทินกร ณ อยุธยา สารวัตรศาลการไท
๔. ด.ช. อุทรา ทินกร ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรมแต่เยาว์วัย)
๕. เรือโทหญิง อรทัย ทินกร ณ อยุธยา ผู้จัดการห้างขายยา ม.ร.ว. สอาด ทินกร
๖. นางจันทร์แรม วัฒนสุข สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๗. นายอุทนต์ ทินกร ณ อยุธยา
๘. นายอรุช ทินกร ณ อยุธยา กรมการข้าว
๙. นายอนุชา ทินกร ณ อยุธยา

คุณแม่ขรินทร์ ได้เริ่มป่วยเป็นมะเร็งปากมดลูก เข้ารักษาตัวที่ ร.พ. จุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับการบำบัดรักษาเป็นอย่างดีประมาณ ๑ เดือน จนอาการของโรคค่อยๆ เลวขึ้นจึงได้กลับไปรักษาตัวที่บ้าน ต่อมาโรคได้ขยายตัวไปสู่ปอด จึงได้ไปรักษาตัว

(๖)

ที่ ร.พ. สมเด็จพระปิ่นเกล้า แต่โรคได้ลุกลามเกินขนาดที่จะเยียวยาได้ จึงถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๗ เวลา ๒๔.๑๕ น. ร.พ. สมเด็จพระปิ่นเกล้าด้วยโรคมะเร็งในปอด ศิริรวมอายุได้ ๖๒ ปี ๖ เดือน ๒๗ วัน

ขณะที่ป่วยอยู่ ณ ร.พ. สมเด็จพระปิ่นเกล้า อาการป่วยทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้นำกระเช้าดอกไม้มาพระราชทานเยี่ยมเพื่อเป็นกำลังใจแก่คุณแม่ เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๗ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมแก่คุณแม่บุตรหลานและวงศ์ญาติเป็นล้นพ้นยิ่งนัก นอกจากนั้น ยังได้รับความกรุณาปราณีจากท่านนายแพทย์ใหญ่ พลเรือตรี สนิท โปษกฤษณะเป็นอย่างมาก จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ในที่นี้ด้วย และขอขอบคุณบรรดานายแพทย์และพยาบาลประจำศึก ซึ่งได้กรุณาดูแลเอาใจใส่คุณแม่เป็นอย่างดีอีกด้วย

เนื่องจากคุณพ่อได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ ด้วยโรคลมปัจจุบัน บุตรคนสุดท้ายก็อายุได้ ๑ ปี และบุตรที่ยังอยู่ในระหว่างการศึกษาอีกหลายคน คุณแม่ก็มีไต่ย่อท้อได้ประกอบอาชีพส่วนตัวและพยายามกระเหม็ดกระแหม่ เก็บหอมรอมริบเลี้ยงดูบุตรธิดา ส่งเสียให้เล่าเรียนด้วยตนเองตลอดมา ถึงแม้จะมีญาติผู้ใหญ่บางท่านสงสาร ขอบุตรและธิดาไปเลี้ยงให้ คุณแม่ก็ปฏิเสธความหวังดีอันนั้น ทั้งนี้ก็เพราะความรักและห่วงลูกนั่นเอง คุณแม่ได้สร้างหลักฐานบ้านช่องเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่บุตรและธิดาทุกคน แม้แต่บุตรเลี้ยงต่างมารดา คุณแม่ก็ได้รับอุปการะเลี้ยงดูมาแต่เล็ก และก่อนถึงแก่กรรมก็ได้มอบมรดกเป็นที่ดินให้

(๗)

คุณแม่เป็นคนมีความเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความ
เดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงินหรือที่อยู่อาศัย คุณแม่จึงเป็น คุณแม่
ของทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ คุณแม่มิได้เป็นคนถือตัวเป็นกันเองแก่
คนทั่วไปเสมอ ในบ้านของคุณแม่จึงมีผู้มาอาศัยอยู่เสมอมิได้ขาด ในด้าน
ศาสนา คุณแม่เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชอบฟังและอ่าน
หนังสือธรรมะเป็นประจำ ลูก ๆ จึงได้อาศัยหนังสือธรรมะที่คุณแม่รวบรวม
สะสมไว้เป็นเครื่องศึกษาธรรมมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้คุณแม่ได้
จัดการทอดกฐินที่วัดศุภาราม จังหวัดอยุธยา ด้วยกำลังทรัพย์ของคุณแม่
เอง ได้บวชลูกและหลานที่วัดอรุณราชวราราม ได้บริจาคเงินในการสร้าง
พระและการกุศลอื่นอีกตลอดมา

ด้วยกุศลผลบุญและความเมตตากรุณาที่คุณแม่ได้สร้างสมมาขอ
กุศลวิบาก จงสัมฤทธิ์ผล อำนวย ประโยชน์ สุขให้แก่วิญญาน ของคุณแม่
โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

ต้นสกุล ของคุณแม่ปรีดาพร พินกร ณ อยุธยา (บุณนาค)

สายทางบิดาคณปรีดาพร

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุณนาค) เจ้าคุณนวล

สมเด็จพระบรมมหาราชพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) หม่อมหญิง

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุณนาค) กุลา

คุณศิริ บุนนาค

สายทางมารดาคุณแม่ปรีดาพร

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุณนาค) เจ้าคุณนวล

สมเด็จพระบรมมหาราชประยูรวงศ์ (ติศ บุนนาค) ท่านผู้หญิงจันทร์

พระยาสมนทรสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เจ้าคุณหญิงเปา ธิดาสมเด็จพระบรมมหาราชพิชัยญาติ

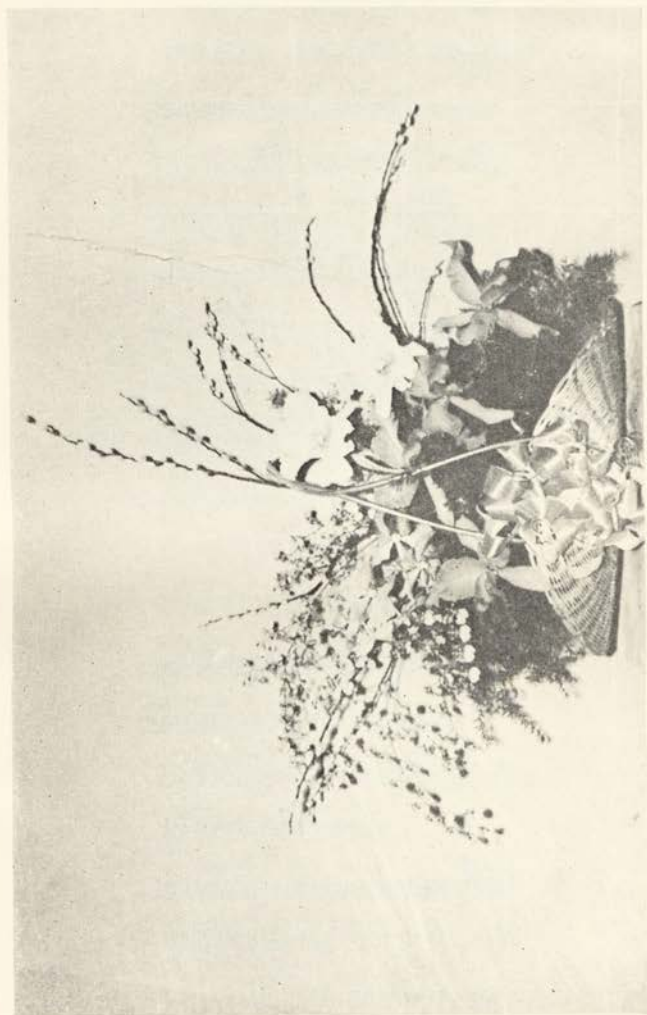
พระยาราชพงศานุรักษ์ (ชม บุนนาค) ฉิม

พระยาราชพงศานุรักษ์ (ชาย บุนนาค) ทองสุข

คุณเชื้อ บุนนาค

คุณชวนพร พินกร ณ อยุธยา

คุณแม่ ณ อยุธยา

กระเช้าดอกไม้พระราชทาน

คำกลอนที่คุณแม่ ขรินทร์ ทินกร ณ อยุธยา แต่งไว้สอนลูก

ไอ้สันบุญคุณแม่ลูกแยะแล้ว
เป็นนางแก้วปกเกล้าเราทอง
อดสำหรั่งสร้างปราสาททอง
ให้ลูกครองพร้อมวิชาไต่หากิน
เพราะฉะนั้นจงชวนกันสมานสมัคร
รักษาลัทธิพรียไวมิให้สัน
ปรองดองรักกันไว้เป็นอาจณ
อย่าให้ดินนินแยกแตกทำลาย
เราจะอายุพวกห้องพี่น้องกัน
แม่จะส่งให้ระวงมอหสาม
จะลามปามยแหย่ไม่แลเหลียว
จงก้มหน้ารักกันไว้ให้เป็นเกลียว
บังเกิดเกยวสินทรพินบอนันต์
แม่ฝากลูกอทนตแก่คนใบ้
ให้อภัยแก่ด้วยช่วยส่งสอน
อย่ารังเกียจเคียดฉันทคิดพ่นฟอน
ดูให้นอนดูให้มีความสุข
ยามมีเรื่องเคืองข้องหมองนาจิต
ลูกอย่าคิดพยาบาทพิฆาตหมาย
จงอภัยให้จริงจริงลกหญิงชาย
อย่าทำลายพวกห้องพี่น้องกัน
เชื่อแม่เถิดจะประเสริฐทั้งลาภยศ

(แต่งค้างไว้)

สู่สุคติภูมิ

เกิดและตายเป็นสมมติบัญญัติของทางโลก แต่โดยปรมาตม์บัญญัติ
ไม่มีเกิดและตาย มีแต่วิญญูณจุติจากรูปสังขารหนึ่งไปปฏิสนธิอีกรูป
สังขารหนึ่ง ตามความหนักเบาของพลังแห่งกุศลกรรมและอกุศลกรรม
โดยเหตุที่คุณแม่ ประกอบแต่บุญกุศล เป็นอาจิณกรรมตลอดมา ลูกเชื่อว่า
อาจิณกรรม^๕จะเป็นพลังส่งให้คุณแม่ได้ปฏิสนธิ ในรูปสังขารใหม่
อันปราศจากโรคพยาธิใด ๆ และเสวยสุขอยู่ในสุคติภูมิชั่วกาลนาน.

พ่อทิตต์

ความทรงจำของข้าพเจ้า

ชะรอยสวรรค์คงต้องการให้คุณแม่ไปบำเพ็ญศีลภาวนาและประกอบกุศลกรรมบนทิพย์วิมาน เป็นการเพิ่มเติมจากที่ทำไว้ในมนุษยโลก ทั้งๆ ที่พวกลูกได้เพียรพยายามภาวนาขอความปรานีต่อ อินทร์ พรหม ยมพญา ด้วยวิธีต่าง ๆ ตามที่มีผู้แนะนำ เพื่อต้องการที่จะให้คุณแม่มีอายุสืบต่อไป เป็นร่มโพธิ์ทองของพวกลูกหลานอีกสักชั่วระยะหนึ่ง แต่ความเพียรของเราไม่บรรลุผล ด้วยถึงกำหนด ในที่สุดคุณแม่จึงต้องจากพวกเราไปด้วยอาการอันสงบและสีหน้าอันแจ่มชื่น คุณยาย ๆ นอนหลับมากกว่า แต่เป็นการนอนหลับที่ทั้งความวิปโยคอาศุรอย่างใหญ่หลวงไว้เบื้องหลัง เหลือแต่ความดีงามมวลเป็นอนุสรณ์ประจักษ์แก่บรรดาลูกหลานและญาติพี่น้อง ทั้งปรากฏในคำไว้อาลัยของ อาจารย์ศุภร บุนนาค

ลูก ๆ ตระหนักว่าคุณแม่ให้ความรัก ความเมตตาและความห่วงใยแก่พวกเรา ไม่ว่าจะเป็นลูกเลี้ยงหรือลูกตัวเท่าเทียมกันหมด ไม่ว่าจะเป็นคนโตหรือคนเล็ก ถึงเราจะรวมความรักและความห่วงใยเข้าด้วยกัน แม้จะมากสักเพียงไหน ก็ยังไม่เทียมเท่าความรักของแม่ที่มีต่อลูก คุณแม่เป็นคนที่มีพรสวรรค์มาแต่กำเนิดในเรื่องความฉลาดเฉลียว และเห็นการณ์ไกล ซึ่งครั้งหนึ่งลูกได้เคยปรารภกับคุณแม่ เป็นเชิงขอความเห็นหรือคำแนะนำว่าอยากจะลาออกจากราชการไปทำงานบริษัทเพราะจะได้เงินเดือนมากกว่าที่ทำอยู่ถึงสองเท่า จะได้มีเงินเดือนพอใช้ไม่ต้องกวนใจคุณแม่บ่อย ๆ ไม่

(๑๒)

ทราบว่าคุณแม่จะเห็นด้วยหรือไม่ท่านไม่พูดอะไรเป็นแต่เฉย ๆ จึงต้องรอกูต่อไป แต่คุณแม่กลับมีวิธีการจูงใจอย่างฉลาดและแนบเนียนที่สุด ใช้วิธีบอกใบ้ โดยให้หลานไปปลตประกาศนียบัตรซึ่งรับรองว่าจบการศึกษามาจากหน่วยราชการนั้น ๆ ซึ่งแขวนไว้ในห้อง ให้นำมาให้โดยส่งแก่หลานว่าให้เอาไปให้พ่อของเอ็งกู จึงทำให้ได้คิดว่าคุณแม่คงไม่ประสงค์จะให้ลาออกจากราชการ อยากจะให้เจริญรอยตามคุณพ่อ แต่ไม่ต้องการจะพูดให้เป็นทีกระทบกระเทือนใจนั่นเอง

บัดนี้ถึงวาระอันสมควรที่จะจัดการฌาปนกิจศพคุณแม่ จึงพร้อมใจกันตกลงกำหนดเอาวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๐๕ เป็นวันประชุมเพลิง ซึ่งบรรดาญาติมิตรและสหายที่คุ้นเคยต่างพร้อมใจกันมาร่วมในพิธีดังที่ปรากฏอยู่ขณะนี้ เป็นเครื่องยืนยันว่าคุณแม่เป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป ขอบุญกุศลทั้งมวลทั้งในส่วนของคุณแม่และลูก ๆ และของญาติมิตรที่ได้บำเพ็ญให้แก่คุณแม่มาโดยตลอด จงเป็นผลส่งให้คุณแม่ได้เสวยสุขในทุกภพ ทุกชาติ สมดังความปรารถนาในสุคติภพที่คุณแม่สถิตอยู่เป็นนิจันันดร และขอให้ทวยเทพน้อยใหญ่บนทิพยวิมานโปรดประทานพรให้ลูกได้ติดตามไปเป็นลูกของคุณแม่บนสวรรค์ เมื่อวาระนั้นพลันมาถึงและขอเป็นลูกที่ดีของคุณแม่ต่อ ๆ ไปอีกจนกว่าจะสิ้นภพชาติ

ลูกของคุณแม่

๑๘ มกราคม ๒๕๐๕

๑๖ คุณแม่ทรกของโลก

คุณ ไคห่อนเปรียบได้
 ขรินทร แม่เลี้ยงลูกปาน
 ทิน แสงสุริยะฉาน
 กร ปกมิให้แผ้ว

คุณมาร ดาเฮย
 ดวงแก้ว
 ส่องโลก
 ผ่านต้องหมองศรี

โอ้พระคุณบุญปลูก
 สันพระคุณท่านแล้ว
 พระยายมช่างร้าย
 นำท่านไปไม่กลับ

ของลูกแก้ว
 หากควรไม่
 ในกระไร
 ลับโลกเอย

โสกใดไหนเทียบเท่า
 ยากแท้จะสลัด
 สันพระเดชร่มเกล้า
 สันแล้วทุกสิ่ง

โสกนั้นมันรุ่มเร้า
 ออกนา
 สันพระคุณคุ้มเจ้า
 จริงนา

ห้วงลูกห้วงหลานท่าน
 สิ่งประเสริฐแท้

กลัวจะไม่สุขสันต์
 แม่นา

เกิดชาติใดขอจ้อง
 ขอเกิดเป็นลูก

แม่นั้นมีบุญพานพ้อง
 ท่านนา

ขอวิญญานลอยล่อง
 ปกป้องลูกหลาน

ส่วมานทิพย์พ้อง
 เกิดนา

(๑๔)

อันพระคุณคุณแม่สุดแผ่กล่าว
เป็นเรื่องราวก็หลายหน้าสดมาไข
คุณความดีลึกซึ้งอยู่แก่ใจ
รำพึงไร้อยากให้พนักงนา

เพื่อเป็นไทรร่มบ่อประคองลูก
จิตพ้นผูกเงือกแจ้เหลียวแลหา
ท่านไปลับไม่กลับจริงจริงนา

สัพพาภาวเรื่องรองผ่องอำไพ
ความเอื้อเฟื้อแม่เผื่อแผ่ผู้อื่น
สุขสดชื่นแม่ผจงหยิบส่งให้
เมื่อปากพูดก็พูดบอกออกจากใจ
กล่าวตรงไปตรงมาไม่เข้าเขื่อน

บริวารท่านจึงห้อมรอบล้อมติด
เรณุนนาคเรณุนหนอยคอยเสมือน
คุณแม่เป็นตลาดการบังลังก์สะท้อน
ผู้มาเยือนยอมยอผ่องหทัย
เนื่องจากท่านเป็นคนชอบกุศล
ไม่ชอบทุกข์เรื่องร้อนผ่อนให้หาย
คุณแม่คะคุณแม่ข้าพชนทัญชยา
เข้าเรียงรายนั่งฟังเฮฮา

(๑๕)

บัดนี้ท่านไปลับไม่กลับแล้ว
เสียงเจ๊ยแจ้วไม่ได้ยินสิ้นहररा
สิ่งใดลูกได้ล่วงเกินคุณแม่มา
ด้วยวาจาด้วยกายใจจ้านง
ขอคุณแม่จงโปรดยกโทษเถิด
แม่นลูกเกิดชาติใหม่ตั้งใจประสงค์
เป็นคนดียิ่งกว่านี้แล้วคนกง
เป็นโณมยงลูกคุณแม่นั้นจริงเอย

แม่เล็ก

คุณแม่ของลูก

วันนั้น ตรงกับวันเสาร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๐๗ เวลา ๐๐.๑๕ น. ซึ่งเป็นวันที่ลูกได้สูญเสียคุณแม่สุดที่รักประจวบกับชีวิตของลูก ได้จากลูกไปอย่างสงบ นับเป็นการสูญเสียอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตการสิ้นคุณแม่ในครั้งนั้น ไม่มีครั้งใดในชีวิตของลูกอีกแล้วที่จะเศร้าสลดและวิบโวยหาคูร เช่นนี้ ลูกขอกราบแทบเท้าต่อวงวิญญาณอันประเสริฐของคุณแม่ที่มีต่อลูก ซึ่งไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะมาลบล้างได้ ด้วยความรักอาลัยอย่างสุดซึ้งและจริงใจ

นับแต่ลูกเกิดมาจนกระทั่งเติบโตใหญ่เป็นฝั่งฝ้าแล้วนั้น ลูกจำได้ว่าคุณแม่ได้พยายามหาเลี้ยงลูกรวมพี่น้องทั้งหมดรวม ๗ คนและลูกเลี้ยงอีก ๑ คน ด้วยความขยันขันแข็งมีมานะและอดุสาหะ ได้ช่วยหาเลี้ยงชีพในครอบครัวมาตั้งแต่ครั้งคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ จนกระทั่งคุณพ่อได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ซึ่งลูกก็ยังจำได้ดีว่า เวลานั้นลูกอายุได้ ๑๒ ปี และน้องๆ อีก ๓ คนก็ยังเยาว์วัยอยู่ แต่คุณแม่ก็ไม่เคยย่อท้อต่อเหตุการณ์และอุปสรรคทั้งหลาย ได้พยายามชวนหาเลี้ยงลูกพวกๆ จนได้วิชา และเวลานี้ได้เข้าทำงานรับราชการแล้วหลายคน คุณแม่ต้องทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อเป็นทั้งแม่ของลูกๆ จนได้ก่อร่างสร้างฐานะขึ้นมาเองต่อจากพ่อด้วยความยากลำบาก และได้เก็บหอมรอมริบโดยมิได้ไปเบียดเบียนผู้อื่น มีแต่จะทำกุศลโดยช่วยเหลือเลี้ยงคนที่ยากจนอีกด้วย จนกระทั่งได้จากลูกไป

(๑๗)

และก็ช่วยนำพักน้ำแรงของคุณแม่^๕เอง ที่กระทำให้พวกลูกๆ ได้รับความ
สุขสบายตามประสาพี่ๆน้องๆ โดยได้อาศัยอยู่ในที่ดินและบ้านของคุณแม่
ที่ไต่ทำไว้เพื่อลูกๆ ในปัจจุบันนี้

ด้วยคุณงามความดี ของคุณแม่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น^๕ และด้วยความคิดถึง ความอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง^๕ซึ่งความวิปโยคอาดูรซึ่งได้
มีต่อท่าน ลูกขอตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าลูกได้ทำบุญและกุศลไว้ใน
ชาติ^๕นี้มากเท่ากับคุณแม่แล้ว ถ้าชาติหน้า^๕มีจริงลูกก็ขอไปเกิดเป็นลูก
ของคุณแม่อีกทุก ๆ ชาติ และขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย สิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก จงช่วยนำดวงวิญญาณของคุณแม่^๕ ซึ่งได้
กระทำแต่คุณงามความดีนั้นให้ไปสู่สัมปรายภพด้วยเทอญ.

จากลูก

จันทร์แรม วัฒนะสุข

ร่มโพธิ์ของลูก

ในชีวิตของลูกตั้งแต่เกิดมาเห็นโลกจนกระทั่งเติบโตใหญ่ ไม่เคยมีความเศร้าเสียใจอะไรสุดซึ้ง จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๐๗ อันเป็นวันสิ้นสุดชีวิตของคุณแม่ เมื่ออย่างเช้าวันนั้นผ่านไปได้ ๑๕ นาที คุณแม่ได้จากไปต่อหน้าลูก ๆ ของคุณแม่ เป็นการจากที่ไม่มียันจะหวนกลับมาพบกันได้อีก ท่ามกลางความเศร้าโศกและน้ำตาของลูก ๆ ทุกคน นับเป็นระยะเวลา ๓๒ ปี ที่ลูกได้อยู่มาอย่างมีความสุขกับคุณแม่ คุณแม่รักลูกเท่ากันทั่วทุกคน ยามลูกคนใดมีความสุขก็จะช่วยขจัดปัดเป่าความทุกข์นั้น ๆ ให้ ลูกคนใดมีความสุขคุณแม่ก็จะยินดีด้วย นับตั้งแต่ลูกจำความได้ คุณแม่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรที่มั่นคงและอบอุ่นของลูกทุกคนตลอดมา ลูกจำได้ว่าเมื่อภายหลังนำท่วมกรุงเทพ ฯ ครั้งใหญ่เมื่อปี ๒๕๑๕ ลูกได้ป่วยเป็นไข้รากสาดเกือบเอาชีวิตไม่รอด ด้วยความห่วงใยและรักลูก คุณแม่ได้เฝ้าพยาบาลรักษาลูกอดหลับอดนอนหลายคืน เกรงลูกจะตาย เฝ้ารักษาพยาบาลลูกจนหายจากเจ็บป่วย หลังจากลูกหายเจ็บมาได้ปีกว่า ๆ ลูกก็เกิดเจ็บป่วยอีก โดยป่วยเป็นโรครุมตัมซั่มซาทั้งสองข้างเดินไม่ได้เลย ซึ่งในระยะดังกล่าวนี้อยู่ในระหว่างอพยพหนีภัยสงครามโลกครั้งที่สอง พวกพี่ ๆ และน้องของข้าพเจ้าได้อพยพหนีภัยเข้าไปอยู่ในสวนหมด คงเหลือแต่คุณแม่คอยเฝ้ารักษายาบาลลูกอยู่ด้วยความเป็นห่วง คุณแม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง ไหนจะห่วงลูก ๆ ซึ่งอพยพไปอยู่ในสวน ไหนจะต้องเฝ้า

(๑๙)

รักษายาบาลลูกซึ่งไม่สามารถจะเดินเหินไปกับพี่ ๆ และน้องได้ นี่แหละ
พระคุณของคุณแม่ที่นับว่ายิ่งใหญ่กว่าสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ ยากที่จะหาสิ่งใด
มาเทียมเท่าพระคุณของคุณแม่ได้อีกแล้ว ลูก ๆ จะไปเที่ยวที่ไหนไม่ว่า
ระยะใกล้หรือไกล คุณแม่ก็เป็นห่วงกลัวลูกจะได้รับอันตรายซึ่งจะเกิดขึ้น
ได้เสมอ คุณแม่เป็นห่วงและรักลูกทุกคน แม้แต่ลูกหรือหลานมีเรื่องผิด
พ้องหมองใจกัน คุณแม่ก็อดที่จะห้ามปรามและสั่งสอนให้ประพฤติ
แต่สิ่งที่ดีงาม ให้มีความสามัคคีปรองดองกัน คุณแม่ได้หาเลี้ยงชีพ
และหาเลี้ยงลูก ๆ ด้วยลำแข้งของคุณแม่เอง นับตั้งแต่คุณพ่อของลูกได้จาก
ลูกไปโดยไม่มีวันกลับตั้งแต่วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๗ เป็นต้นมานับ
เป็นเวลาถึง ๒๐ กว่าปีที่คุณแม่ต้องรับภาระหนักเลี้ยงและส่งเสียลูกอีกหลาย
คนที่ยังอยู่ในระหว่างศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ลูกทุกคนได้ดี มีวิชาหา
เลี้ยงชีพด้วยตนเอง คุณแม่ของลูกต้องอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยและ
อุปสรรคต่าง ๆ มาโดยตลอด จนลูก ๆ ของคุณแม่สำเร็จการศึกษาหมดทุก
คน นิสัยของคุณแม่เป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง สะอาดถื่อ้วน ไม่ชอบ
พึ่งพาอาศัยใคร ถือคติตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่เบียดเบียนใคร ชอบช่วย
เหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ฉะนั้น คุณแม่จึงเป็นที่รักใคร่แก่บุคคลทั่วไป
ไป พระคุณและความดีของคุณแม่สุดที่จะพรรณนาเป็นตัวอักษรให้หมดได้
คุณแม่ได้ทำบุญกุศลไว้มาก เช่น ได้อุปสมบทให้แก่ลูกเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม
๒๕๐๐ วันนั้นลูกยังจำได้อยู่เสมอ นึกถึงภาพเหตุการณ์วันนั้น เห็นคุณ
แม่ประคองผ้าไตร เข้าชะบวนแห่มาตั้งแต่บ้านในสวนโพธิสามต้น เดิน
ไปท่ามกลางแสงแดดอันร้อนจัด มาถึงวัดอรุณราชวราราม อันเป็นวัดที่

ลูกได้เข้าอุปสมบท โดยคุณแม่มิได้เห็นแก่เห็นแต่เพียงแต่ประการใด มีแต่ความปลื้มใจที่ได้ตั้งใจว่าจะอุปสมบทลูก แล้วก็สมความปรารถนาของคุณแม่ ลูกจะขอนึกถึงด้วยความปลื้มใจจนตลอดชีวิตว่า ได้ร่วมบำเพ็ญกุศลพร้อมด้วยคุณแม่ที่รักและเคารพของลูก พระคุณของคุณแม่ไม่มีสิ่งใดอีกแล้วที่จะมาลบล้างให้หมดไปได้ไม่ และเมื่อ ๒-๓ ปีที่ผ่านมา คุณแม่ก็ได้ทำบุญทอดกฐินของคุณแม่เองที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมปณิธานที่ได้ตั้งใจไว้ครบแล้ว นอกจากนี้คุณแม่ยังได้สะสมทรัพย์สมบัติให้ลูก ๆ ทุกคน ซึ่งลูกจะขอรักษาทรัพย์สมบัติของคุณแม่ที่ให้ไว้เป็นมรดกสืบทอดจนถึงลูกหลานต่อไป

โอ้ ร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ชั่วทุกลมหายใจของลูกก็ยังคิดว่า คุณแม่ยังอยู่ใกล้ ๆ กับลูก ๆ ไม่อยากคิดเลยว่าคุณแม่ได้จากลูกไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีก หากวิญญานของคุณแม่สถิตอยู่ ณ แห่งไหนหนึ่ก็ตาม ลูกขอตั้งสัตยาธิษฐาน ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญที่คุณแม่ได้บำเพ็ญมาแล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และที่ลูกได้บำเพ็ญมาแล้วรวมทั้งที่จะได้บำเพ็ญต่อไป ลูกขอน้อมอุทิศให้แก่คุณแม่ และขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงบันดาลให้วิญญานของคุณแม่จงประสบความสุข และสถิตอยู่บนเบื้องสรวรรค์ขั้วนิรันตร หากชาติหน้ามีจริงแล้วไซ้ ลูกจะขอเกิดเป็นบุตรของคุณแม่ทุกชาติไป

จากลูก

อรุณ

วันนั้น

วันที่ลูกได้รับความเสียใจที่สุดในชีวิต วันนั้นก็คือ วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๗ เป็นวันที่คุณแม่ของลูกและของพี่ๆ ทุกคนได้จากลูกไป ลูกรู้สึกว่าเป็นวันที่ชีวิตของลูกเองคล้ายกับว่าไม่มีความหมายอะไรเลย คุณแม่ซึ่งเคยอยู่กับลูกและพี่ๆ ทุกคน เคยให้ความอบอุ่นและพร่ำบ่นสอนลูกทุกคนให้ทำแต่ความดี โดยเฉพาะตัวของข้าพเจ้าเอง ซึ่งเป็นลูกคนสุดท้ายของคุณแม่ ซึ่งคุณแม่เป็นห่วงมากที่สุด ไม่ว่าลูกจะไปทำอะไรที่ไหน แม้ว่าลูกจะกลับบ้านดึกคืนเที่ยงคืนก็ตาม เมื่อมาถึงบ้านก็พบว่าคุณแม่ของลูกนั่งรออยู่ด้วยความเป็นห่วง กลัวว่าลูกจะไปมีเรื่องกับใครที่ไหน เมื่อเห็นลูกกลับมาแล้ว คุณแม่ก็สบายใจ แต่เดี๋ยวนี้ลูกไม่มีอีกแล้ว สำหรับคนที่จะมานั่งคอยลูกเมื่อเวลาลูกไปเที่ยว ถึงจะมีพวกพี่ๆ เป็นห่วงลูก ก็ยังไม่เท่ากับคุณแม่เป็นห่วง คุณแม่ครับ บุญคุณของคุณแม่นั้นมากเหลือเกิน ลูกและพี่ๆ ทุกคนที่อยู่ด้วยความสุขสบายเดี๋ยวนี้ ก็เป็นเพราะความสามารถของคุณแม่ที่ได้ทำขึ้นมา ให้ลูกทุกคนได้รับความสุขโดยที่ไม่ต้องไปเบียดเบียนผู้อื่น คุณแม่ครับ สิ่งใดที่ลูกได้เคยทำให้คุณแม่เจ็บช้ำน้ำใจเมื่อคุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกขอให้ดวงวิญญาณของแม่จงอภัยให้ลูกด้วย ลูกขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และคุณพระรัตนตรัย จงช่วยกันพาดวงวิญญาณของคุณแม่ ซึ่งได้ทำไว้แต่ความดีขึ้นไปจุติ ณ สรวงสวรรค์ด้วยเทอญ.

จากลูก

อนุชา ทินกร ณ อยุธยา

เจ้าภาพ

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งแก่ท่านผู้ให้ความช่วยเหลือ
และท่านที่ได้ให้เกียรติมาในงาน หากมีข้อบกพร่อง
หรือไม่ เรียบร้อยประการใด ขอได้โปรดประทาน
อภัยด้วย.

พระอภัยมณี

ตอนที่ ๓๑—๓๕

สารบาญ

พระอภัยมณี (ตอนที่ ๓๑-๓๕)

หน้า

ตอนที่ ๓๑	พระอภัยมณีพบนางละเวง	
	นางละเวงลอบยิงพระอภัยมณี	๑
	พระอภัยมณีเฝียวนางละเวง	๓
	นางละเวงหนีพระอภัยมณี	๕
	พระอภัยมณีเฝ้าเรียคนางละเวง	๖
	พระอภัยมณีเฝ้าปลุกทัพ	๙
	นางละเวงหนีมาไต่คินถนัน	๑๐
	บาทหลวงบีโปเตรียมรับนางละเวง	๑๕
	พวกโจรป่ารบนางละเวง	๑๗
	พวกชาวบ้านสิกการนำมาช่วยนางละเวง	๑๙
	นางละเวงพักที่บ้านสิกการนำ	๒๐
	นางละเวงสนทนากับบาทหลวงบีโป	๒๔
	นางละเวงขอนางยุพาผกา กับนางสุลาลัยเป็นลูกเลี้ยง	๒๖
	นางละเวงกลับจากบ้านสิกการนำ	๒๗

ตอนที่ ๓๒ ศรีสุวรรณอาสาตีด่านกงตาล

นางละเวงมาพักนอนที่เขตถ้ำกลำพัน	๒๘
ย่องทอดสะกดจับม้าเทียมรถนางละเวง	๓๑
นางละเวงจับย่องทอดได้แล้วไปปราบผีถ้ำกลำพัน	๓๓
นางละเวงให้ย่องทอดลากรถกลับมาเมืองลังกา	๓๗
นางละเวงปรึกษากับสังฆราชบาทหลวงจะรบพระอภัยมณี	๓๘
พระอภัยมณีให้สารถึงนางละเวง	๓๙
นางละเวงตอบสารพระอภัยมณี	๔๑
ศรีสุวรรณกับสินสมุทตีด่านกงตาล	๓๔
อิเรนรบกับสินสมุท	๔๕
สินสมุทตั้งล้อมด่านกงตาล	๔๖
อิเรนออกตีทัพสินสมุท	๔๘
อิเรนตาย	๔๙

ตอนที่ ๓๓ ย่องทอดสะกดทัพ

สินสมุทให้เข้าปล้นด่านกงตาล	๕๑
ยันทั้งเอาศิระหีอิเรนไปถวายนางละเวง	๕๓
นางละเวงตั้งให้นางรำภาเป็นเจ้าเมือง	๕๔
ศรีสุวรรณให้ผูกเรือยนต์เข้าปล้นด่านกงตาล	๕๖
ศรีสุวรรณรบกับนางรำภาสะหรี	๕๗
นางรำภาสะหรีหนีไปผ่นางละเวง	๕๙

นางละเวงให้นางยุพาผกากับนางสุลาสิวันมารักษาคำ
เขาเจ้าประจัญกับนางรำภาสะหรี

๖๐

สินสมุทล่อมคำเขาเจ้าประจัญ

๖๒

นางยุพาผกานางสุลาสิวันมีสารถึงสินสมุท

๖๒

สินสมุทตอบสารนางยุพาผกานางสุลาสิวัน

๖๒

ย่องคอกสะกักทัพจับสามพราหมณ์

๖๓

ย่องคอกสะกักจับสินสมุท

๖๔

นางยุพาให้กองทัพออกมาช่วยล้อมสินสมุทไว้

๖๕

พราหมณ์หนีได้

๖๖

ทัพพระอภัยมณีช่วยกันตีทัพนางยุพาผกา

๖๗

ตอนที่ ๓๔ นางละเวงคิดหย่าทัพ

นางยุพาผกาบอกข่าวศึกถึงนางละเวง

๗๑

นางละเวงกับสังฆราชบาทหลวงยกทัพมาคำ

เขาเจ้าประจัญ

๗๒

นางละเวงมีสารถึงพระอภัยมณี

๗๓

พระอภัยมณีมีสารตอบนางละเวง

๗๕

สังฆราชบาทหลวงคิดการจะเผาทัพพระอภัยมณี

๗๖

นางละเวงนิมิตฝันแล้วปรึกษาสามนางจะหย่าทัพ

๗๗

นางละเวงพระอภัยมณีออกไปพบกันที่สนามรบ

๘๑

นางละเวงปรึกษานางยุพาผกาจะลวงให้พระอภัยมณีไปบี

๘๙

พระอภัยมณีสะเทาะเคราะห์

๘๙

นางยุพาผกาลวงสังฆราชบาทหลวง

๙๑

ตอนที่ ๓๕ พระอภัยมณีติดท้ายรถ

นางยุพาทกาอุบายให้พระอภัยมณีเป่าปี่ ๙๓

นางยุพาทกาพาพระอภัยมณีมาขึ้นรถนางละเวงกลับ—
เมืองลังกา ๙๗

นางรำภาสะหรีให้ย่องตอคจับคนฆ่าแทนพระอภัยมณี ๙๗

ศรีสุวรรณแต่งคนเข้าไปสืบถึงพระอภัยมณี ๑๐๐

พระอภัยมณีเกยวนางละเวงมาในรถ ๑๐๑

นางละเวงพาพระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา ๑๐๙

สินสมุทรบอสาส์นท่านเขาเจ้าประจัญ ๑๑๑

สังฆราชบาทหลวงให้ม้าใช้ออกไปเจรจาการทัพ ๑๑๓

สินสมุทรปลอมเป็นม้าใช้เข้าที่ท่านเขาเจ้าประจัญ ๑๑๔

ศรีสุวรรณตีท่านเขาเจ้าประจัญได้พบศพคนตายแทน ๑๑๕

ตอนที่ ๓๑

พระอภัยมณีพบนางละเวง

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวันเพราฯ
เมื่อศึกเข้าเผาวังพังประตู
คอยแลดูหมู่ทหารผลาญข้าศึก
ยิ่งชื่นชมสมคะเนนางเทวี
สำเนียงกังวลงเพลงสังวาส
ยังเฝ้านางพลางสลดระทดใจ
นางโฉมยงองค์ส่นให้วันหาวค
กึกสังเกตเหตุผลกลอุบาย
เขาระบือลือแล้วว่าเป่าปี
จึงจับท้าวเจ้าละมานผลาญชีวัน
โอ้เคราะห์กรรมชั่วร้ายอายอกสุ
แล้วนึกแค้นแม่นปะพระอภัย
กึกจะใคร่ไปคุให้รู้แน่
ได้รับสูกุฬ่มือให้ลือชา
แล้วโฉมยงลงจากรถที่นั่ง
เคชะคาม้าไม่หลับกลับทะยาน
เห็นพวกพลคนหลับระบัดคาบ
แสนเสียคายนายไพร่ไค้ไ้แรง

ด้วยสามารถมีตราพระราหู
นางไปอยู่เขาพนนคัพันอัคคี
พลผลึกล้มตายกระจายหนี
ไค้ยินปีเป่าเพราะเสนาะใน
คูวินาสนอนชบสลบไสล
จะเรียกใครก็ไม่ตื่นไม่พินกาย
กัมปนาทหนักพรันพระขวัญหาย
เห็นที่ร้ายพระอภัยใจกรรจ์
ให้ไพร่หนีทราคงอาสญ
เห็นแม่นมั่นเหมือนกระหน้ไม่มีใคร
เป็นสูกุฬ์สูกุฬ์กิดไฉน
จะชิงชัยแก้แค้นแทนบิดา
จะอยู่แต่ลำพังกระมังหนา
เมื่อกรรมมาถึงกายก็วายปราณ
ชนทรงหลังม้าต้นพหลหาญ
นางควมผ่านมาทางข้างกำแพง
ดูเกลื่อนกลาดกลืนกลืนทรงกันแสง
มาพลาตแพลงเพลิงพลึงเสียครังน

แล้วเลี้ยวค้อมอ้อมมาเห็นข้าศึก
เห็นรถทรงองค์พระอภัยมณี
จึงเอนองค์ทรงคันเกาทัณฑ์ไว้
ขับม้าทรงลงริมฝั่งกำบังกาย
พอเห็นองค์ทรงลั่นเกาทัณฑ์แผลง
ข้าอีกลูกถูกเกราะกะษัตรา

๑ พระอภัยใจกล้าเห็นข้าศึก
นางแทงอีกหลีกเลี้ยงก็เปลี่ยงแผลง
ถูกปากม้าพาโลดกระโดดคึกคัก
ครันรู้สึกลึกภายในใจจริง

๑ ฝ่ายพระองค์ทรงเดชเกราะกะษัตริย์

นางคนนททนายาคับอาจใจ
หรือลูกสาวเจ้าลังกามีตราแก้ว
จะตามติดกิดลางให้ว้างวาย
เสด็จจากธรรมาปลูกมัทน์
ออกควบบตามทรมวยเหมือนใจจง
เห็นคล้ายคล้ายพรายพร่างไปข้างหน้า
สักระนั้นทันนางที่กลางแปลง
พระหลบเลี้ยงเปลี่ยงผิผิตประชิดไล่
ถูกกายกรรือร่นพระทนทาน
พระรบร้อมบ้องปักสักระจับ
จนอาวุธหลุดพระกรอ้อนด้วยกัน

พลผลึกหลับสลับเหมือนศัพดี
นั่งเป่าปี่เป่าเป่าเปลี่ยวอยู่เดียวตาย
เห็นยังไกลกลัวจะพลาดที่มากหมาย
เข้าทางท้ายรถอ้อมค้อมออกมา
ถูกปี่เพลงพลาดพลัดพระหัตถ์ถา
แล้วขับม้าชักทวนเข้าสวนแทง ๆ
ลูกสะอึกกองอาจฟาดพระแสง
พระค้อมแยงยกปืนขึ้นยืนยิง
นางร้องหวีดเต็มเสียงสำเนียงหญิง
นางควบบมึงม้ากลับไปทัพชัย ๆ
ให้คึกซึกเคื่องแค้นแสนสงสัย
อยู่ที่ไหนหนอเกลี้ยงแปลงเป็นชาย
จึงกล้าแกล้วแกล้วคลาดประมาทหมาย
พลางแต่งกายกุมกระบี่เหน็บปี่ทรง
ขึ้นนั่งบนอาณหลังคังประสงค์
เที่ยวกววงเวียนรอบขอบกำแพง
ด้วยดวงตราแก้วสว่างกระจ่างแสง
นางพลัวแผลงเกาทัณฑ์ประจัญบาน
นางฟาดไฟกรดพรายกระจายผลาญ
โถมทะยานฉวยพละคนางฟาดฟัน
นางกลอกกลับเลี้ยวลัดสะบัดผัน
นางกระสันสายตรากอรวี ๆ

๑ พระอภัยได้เสกสินธพ
แท่งเรียงรอล่วงงูท่วงที่
เห็นพระพักตร์ลักษณาวนพาน้อย
ยิ่งเพ่งพิศฤทธิสุคนธ์เข้าคลใจ
พระน้องหรือชอละเวงวันพาราช
จงหยูกยง^๕ระงระพาที่
พิ้งจิตกึกตามข้ามสมุทร
จะถมชลจนกระทั่งถึงลังกา
จงแจ้งความตามในน้ำใจที่
อย่าเกลือบแคลงแห่งจิตกึกประวิง

๑ นางฟังคำร่ำว่าก็น่ารัก
ด้วยความหลังคั่งแค้นแสนทวิ
แต่ครั้ง^๕นี้มีอุบายให้ตายจิต
จะบรรจบสัประยุทธ์สุดปัญญา
ท่านหรือชื่ออภัยจะใคร่รู้
พระเชษฐาปราณีเหมือนพี่น้อง
แล้วมิให้นำ^๕ข้ามสมุทร
กรันหักโหมโจมตีจับไม่อับจน
อันเยี่ยงอย่างข้างชมพู่อสุรบ
อันเยี่ยงอย่างข้างฝ่องเมืองลังกา
ประการหนึ่งซึ่งกษัตริย์กำจัดทัพ
ย่อมรบสู้ศึกที่ประจัญ

คอยรื้รบกัณฑ์ตราของมารศรี
มาถึงที่แจ้งกระจ่างสว่างไฟ
ดั่งเข็มช้อยขึ้นจิตพิสมัย
จึงปราศรียส่งภาษากับนารี
อย่าหวั่นหวาดวิญญาณ์มารศรี
ไม่ฆ่าตีศรีสวัสดิ์เป็นสัจจา
มาด้วยสุกแสนสวาทปรารดนา
เป็นสุธาแผ่นเดียวเจียวจริงจริง
ไม่ราศีเคื่องข้องแม่น้องหญิง
สมรมึงแม่วัดพาจงปราณี ๖
ไม่รอพักตร์แลพบก็หลบหนี
เธอฆ่าพี่ฆ่าพ่อให้มรณา
ก็สุดคึกขัศสนจนหนักหนา
จึงทำกล้าแกล้งตามตามทำนอง
ที่ซึ่งคู่ไปชมประสมสอง
ยังขัคข้องคิดทำลายให้วายชนม์
มายงยุทธ์กับผู้หญิงถึงสิงหล
กลับแต่งกลเกยวานด้วยมารยา
หรือจึงคบคิดรักกันหนักหนา
จะเมตตาเพราะมีไมตรีกัน
แม่นคนหลบแล้วไม่ฆ่าให้อาสน์
เออเช่น^๕นั้นหรือจะลือว่าช้อชา

นี้พระองค์ทรงศักรักแต่ทรัพย์

จะผูกมิตรชิดเชือกก็เหลืออาย

๑ พระฟังคำน่าเสียดส่ำเนียงสนอง
จึงตรัสตอบลอบประโลมโฉมวันพา
ซึ่งพี่ชายสายสวาทหาชีวิต

เพราะสนับนุหนั้นจึงบรรลีย์

ไม่พอที่ศรีสวัสดิ์จะขัดข้อง

จะนิ่งไว้ไม่เห็นจริงทุกสิ่งอัน

เจ้ารบพุ่งมุ่งหมายทำร้ายพี่

รักษากวักลัวชีวันจะบรรลีย์

ประเทียวนพิไต้พบประสบน้อง

จงเกลอนกลายหายเหือกตกเทือกคาล

อันผู้คนพลไพร่จะให้ทัน

เป็นเสร็จศึกตรึกครองครองนคร

ด้วยผังลังกาอาณาเขต

แม่เมืองไหนไม่มอบนบจะรบแทน

๑ นางฟังตรัสสมรุตพจนารถ

จึงกล่าวแกลังแสรังเสเพกบาย

กระนั้นหรือลูกสาวเจ้าผลึก

อย่าลกลีด้วยเกยวพานรำคาญใจ

จงแก้ไขไพร่พลให้คนทัน

จะเห็นจริงสิ่งสวัสดิ์เป็นสัจย์ธรรม

ทำให้หลับแล้วกริบให้ฉิบหาย

ถึงวอควายไว้ซื้อให้สือชา ฯ

ช่างพราพร้องไพเราะเพราะพริ้งหนา

อย่าโกรธาเลยจะเล่าให้เข้าใจ

เพียงคิดทุกเวลาน้ำตาไหล

พลไพร่ก็อมรู่อยู่ด้วยกัน

ให้ยกกองทัพไปถึงไอศวรรย์

จึงหมายมั่นจะมาเล่าให้เข้าใจ

จึงเป่าปี่ห้ามทัพให้หลับไหล

โดยวิสัยสงครามตามโบราณ

อย่าชวนช้องชาครักหักประหาร

เชิญแม่ผ่านพาราให้ถาวร

ขอกลับคืนคงถวายสายสมร

อย่าให้ร้อนไปถึงท้าวทุกท้าวแดน

ลาประเทศถิ่นอื่นสักหมื่นแสน

เป็นทองแผ่นเดียวกันจนวันตาย ฯ

เสียวสวาทหวานหูไม่รู้หาย

พระพี่ชายช่างพลอดทอดอาลัย

จะมินี้กรักพระองค์จนลงไหล

ถ้ามั่นไม่มุ่งหมายทำร้ายกัน

แล้วกลับคืนข้ามไปอยู่ไอศวรรย์

อย่ารำพันพูดเปล่าไม่เข้าการ

อันผู้หญิงสิงหลคนชื่อ

แม่นกลีบกลายหลายคำแล้วรำคาญ

๑ พระพั่งนางช่างฉลาดประภาษพ้อ
จึงว่าพณช่อเป็นช่อชาย

ขอเชิญองค์นั่งนุชสุดสวาท

จะสัญญาว่าขานประการใด

แล้วจะให้ไพร่พลคนทั้งหลาย

ใครเกะกะจะได้ห้ามตามทำนอง

๑ นางพั่งคำทำว่าน่าบัดสี

จะให้หญิงวิ่งไปอยู่กับผู้ชาย

หรือเชื่อจิกคิกว่าจะชนะศึก

แม่นช่อตรงจงใจเป็นไมตรี

พระเป็นเจ้าชาวผลีย่อมก๊กก้อง

จะผูกมิตรคึกประกอบให้ชอบกล

ได้ลือชาปรากฏเป็นยศศักดิ์

แม่นไม่เชื่อเมื่อพระองค์จะสงคราม

แม่นเมตตาอาลัยให้ไพร่ตื่น

แล้วเป่ามนตร์คดส่ำทับขัณฑ์นรพ

๑ พระแลตามหาวมวับเมื่อลับเนตร

จะตามโลมโฉมละเวงก็เกรงใจ

แล้วนึกไ้ในวิชาพฤชาเฉ่า

ให้งามสรรพกลับมาได้พาที

จะนับถือแต่ที่แน่นเป็นแก่นสาร

ไม่ขอพานพบกัณฑ์จนวันตาย ๖

ทั้งลวงล่อสนมคมใจหาย

ไม่กลับกลายแกล้งลวงแม่ดวงใจ

ไปนั่งราชรถทรงอย่าสงสัย

พี่จะให้ความสัจย์ไม่ชักน้อง

รู้สึกกายเห็นเรานั่งอยู่ทั้งสอง

ให้ปรองคองคึกกันจนวันตาย ๖

พูดเช่นนั้นจับใจมิใคร่หาย

ช่างเปรียบปรายปริक्षाไม่ปรานี

อย่าเพ่อนึกก่อนว่าหญิงจะวิ่งหนี

ให้โยธิต้นก่อนได้ผ่อนปรน

ช่างฝ่ายน้องก็เป็นเจ้าชาวสิงหล

ถึงไพร่พลใหญ่น้อยคงพลอยตาม

ให้สมรักราบเศียนที่เสียนหนาม

เร่งติดตามโจมจับจะรับรบ

จะได้คืนคุ่มกันเข้าบรรจบ

เลี้ยวตลบลักเลงเข้าแฝงไฟ ๖

ด้วยพระเวทหวังจิตพิสมัย

จะผันแปรแก้ไขฉันทิดี

จะลงเบ้าปีประโลมนางโฉมศรี

แล้วทรงบีบเข้าเกี่ยวประเดี้ยวใจ

ต้อยตะริดทิกที่เจ้าพี่เอ๋ย
 แอ้ออ้อยสร้อยฟ้าสุมลย์
 จุญนายขึ้นรื่นรวระทวยทอด
 หนานำค่างพรางพรหมลราเพย
 เสนาะทั้งวังเวงเป็นเพลงพลอด
 วิเวกแหว่แจ้วในใจญจวน

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงฟังเพลงบี
 คึกกำหนัดค้ออันหวนวิญญาน์
 เธอพูดก็ดังฟังเสนาะ
 แม้นหอมกล่อมกลอกเหมือนดอกไม้
 ยิ่งกลับฟังวังเวงเพลงสังวาส
 ตะลึงลืมลปลืมอารมณ์ไม่สมประที
 จนลืมองค์หลงรักชกสินธพ
 พระเห็นนางวางบีด้วยดีใจ
 ขอเชิญสุขสุดสวาทไปราชมรด
 นางรู้สึกนึกพรันหวนวิญญาน์
 อ้อมออกทางข้างเขาให้เศร้าจิต
 อันตมบี^๕นี้จะลวญให้ห้วงวง
 ถ้าขึ้นน้อยสู้อึกไม่หลีกเสียง
 จะพลอยพาหน่น้องให้หมองมัว
 เหลือลำบากยากเย็นด้วยเป็นหญิง
 ไปลังกาอย่าให้มีราคีภัย

จะละเลยเร่วร้อนไปนอนไหน
 แม้นเกิดได้แล้วไม่ร้างให้ห่างเขย
 จะกล่อมกอดกว่าจะหลับกับเขนย
 ใครจะเขยโฉมน้องประครองนวล
 เสี่ยงจอกจอกชดช้อยละห้อยหวาน
 เป็นความชวนประโลมโฉมวันพา ฯ
 ให้รอรืรวนเรเสนาหา
 นึกนึกน่าจะปะพระอภัย
 จะจอละลอบต้องทำนองไหน
 จะขึ้นใจน้องยาทุกราตรี
 ยิ่งหวนหวาควิญญาน์มารศรี
 ค้วยเพลงบีเป่าเชิญให้เพลินใจ
 กลับมาพบพิศวงด้วยหลงไหล
 เข้าเคียงใกล้กล่าวประโลมโฉมวันพา
 อย่างระทกท้อจิตกนิษฐา
 กลับชักม้าควบขับไปลับองค์
 แล้วหยุดคึกแค้นใจด้วยไหลหลง
 สุกจะทรงวิญญาน์รักษาตัว
 จวญพลึง^๕เพลิงเพลงบีต้องมีผิว
 เหมือนหญิงชั่วชายเกี้ยวประเดี้ยวใจ
 จำจะทิ้งกองทัพที่หลับไหล
 แล้วจะได้แต่งทหารมาราญรอน

คำรพนางนงขยับจับพระแสง
เห็นกระบี่มีดอกซัดข้างอัสตร
ไม่ไหวคึงหนึ่งหลับระงับเงียบ
สุดจะช่วยค้ำยทัพอัปรา
จะอยู่นานการคำนวณจะรุ่ง
ควบอาชาผ่าทรงเข้าพงไพร
สนโคธเคียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าสลต
แต่การทัพขยับขึ้นสู่กลั่นกลืน

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์
เมื่อเป่าเขาวมาลย์มาเหมือนใจ
เที่ยวควบม้าหาจบไม่พบปะ
เสนาหาอาวุธรื้อนรำคาญ
หรือหยุดขี่ศรัยจะคลายรัก
จะโลมเล่าเป่าอีกให้อ่อนใจ
พลงบรรเลงเพลงปี่ระเร่เรื่อย
พระศอเสบแหบเครือเหลือกำลัง
ที่เป่าเราเป่าอีกจะหลีกเลี้ยง
หรือนม่นองหมองหมางระคายใจ
ยิ่งครวญคร่ำรำลึกยิ่งนี้กรัก
ที่รอนราญการศึกไม่ตรึกตรา
จึงคิดว่าอย่าเลยจะปลุกทัพ
เป็นสำเร็จเสร็จศึกเหมือนนึกไว้

สะพายแล่งลูกเกาทัดที่ถือคันศร
แล้วหยุดหย่อนยืนคูลมู่โยธา
ยิ่งเย็นเยียบเยือกจิตกนิษฐา
ชลน่านองเนตรสังเวชใจ
เขม่นมุ่นมรรคาพฤษาไสว
สังเกตใจจำทางไปกลางคั่น
ระทวยทศททุกขร้อนถอนสะอื้น
อุตสาห์ขึ้นขับม้ารีบคลาไคล ฯ
กำเรียวกร้อนจิตคิดสงสัย
ครั้นหยุดขี่หนีไปไม่ได้การ
สุดที่จะติดตามความสงสาร
เขาวมาลย์แม่จะแผงไปแห่งไร
เสียตายนักนึกน่าน้ำตาไหล
แม่นมาไกลเหมือนเมื่อกลั้วแล้วมิฟัง
จนเห็นคเหิน้อยในอารมณไม่สมหวัง
จึงหยุดยั้งยืนรำพึงคะนึ่งใน
หรือฟังเสียงหลับซบสลับไสล
ว่าพี่ไม่ปลุกทัพให้กลับมา
ละล้าละลักเหลียวแลชะเง้อหา
ค้ำยเหตุว่าเวทมนตร์เข้ากลใจ
ให้งามสรรพสันพะวงที่สงสัย
เห็นจะได้ไชยชมโฉมวันพา

คำรพลงทางลงแล้วทรงปี
ให้วาบแววแก้วหุรัววิญญาน์
ลูกขนิ่วทั้งเครื่องสรรพาวุธ
เสียงกรีกกรนตันพลัดกระจัดกระจาย

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งแขกแตกเข้าป่า
พวกผลึกกรีกกรนตันตกใจ
พ้ออุทัยไชแสงแจ้งกระจ่าง
ทั้งไพร่นายฝ่ายฝรั่งเมืองลังกา
พวกเสนาหาไพร่ก็ไม่พร้อม
ต่างติดตามตามข่าวถึงเจ้านาย

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร
ที่ไพร่หาญนายหมวดเที่ยวตรวจตรา
บ้างติดกลบนหอรบพบในบ่อ
ช่วยแก้ไขให้สลักหักทลาย
ไปพร้อมฝรั่งฝั่งสมุทรหยุดประทับ
ทั้งทัพเรือเหลือตายอยู่หลายกอง
ทั้งปืนผาม้ารถหมตกทุกสิ่ง
สินสมุทรสุดแสนกึ่งแค้นครัน
พวกทัพแตกแขกฝรั่งกำลังสิ้น
ไม่ราบเตียนเสียหนามขอกามตี
๑ ฝ่ายองค์พระอภัยถูกไฟกรร
จึงห้ามปรามตามเล่ห์เพทุบาย

เรียกโยธีไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ต่างลืมหูลืมตาตกใจทั้งไพร่นาย
อตุลลุลมล้มคว่ำคะมำหงาย
ต่างวุ่นวายวิ่งพลัดวันไป ฯ
ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน
ทั้งนายไพร่พลลงข้างคงคา
แจ่มสว่างกลางทะเลพระเวหา
ต่างแตกล่าเดียวลัดเที่ยวพลัดพราย
จะรวมรวมกันไม่ได้ตั้งใจหมาย
เที่ยวแยกย้ายย้อนหลังไปลังกา ฯ
ไม่พร้อมพร้อมไพร่พลเข้าค้นหา
พบบรรดาหมื่นขุนทั้งมุลนาย
ที่รุดกร้อมครอบไว้น่าใจหาย
ทั้งไพร่นายออกมาได้ตั้งใจปอง
อยู่คั่งคับคอยฟังรับสั่งสนอง
ได้ข่าวของแขกฝรั่งไว้ทั้งนั้น
ด้วยคนวิ่งไปแต่ตัวกลัวอาสัญ
บังคมคัลพระบิดาแล้วพาที
เป็นกลางคั่นคงจะพลัดก่าจัดหนี
ผลาญชีวิเสียให้ได้ทั้งไพร่นาย ฯ
ทั้งระทกที่ไม่สมอารมณ์หมาย
อย่าวุ่นวายเลยจะเล่าให้เข้าใจ

เมื่อเป่าปี่พลผู้คนหลับ
 มาโต้ตอบลอบยิงเราซึ่งซัย
 คู่นี้แน่แผลลอกยังปอกปวก
 เหลือกำลังทั้งร่างกายจะวายชนม์
 ข้างฝ่ายเขาเล่าก็ยอมเป็นพร้อมจิต
 ใต้พร้อมพร่งทั้งสัจย์สวัสดิ์
 อันฝรั่งนั้นไม่ทันรู้
 ซึ่งของเขาเอาไว้จะได้กิน
 แต่เดี๋ยวนี้ผู้คนยังอลหม่าน
 แม้รวมรวมพร้อมพลสกลไกร
 เรารอรั้งฟังดูให้รู้แน่
 แม้เสียสัจย์ขั้วขวางทางไมตรี

๑ ศรีสุวรรณพรันจิตนึกสังเกต
 เห็นจิริตพิททิกิริยา

เมื่อตอบคำทำสัจย์ไม่ชักข้อ
 ไม่ตรองตรึกลึกซึ้งถึงไพร่

๑ พระอภัยใจกระสันยังพันผูก
 สำนวณพลางทางสนองพระน้องยา
 ใต้เข้าเรียงเคียงใกล้แล้วไม่ออก
 อนุชาอย่าประมาทว่าคลาไคลการ

๑ ฟังพระพี่ศรีสุวรรณรำพันว่า
 แต่รูปเขียนใครได้ยังไม่ทั้ง

ยังอยู่แต่แม่ทัพไม่หลับไหล
 จนต้องไฟกรรท้าวทั้งตัวตน
 ให้เรารวเรียงรวมทุกชุมชน
 จึงคิดกลแก้ไขเป็นไมตรี
 มิได้คิดรบพุ่งเอากรุงศรี
 จึงเป่าปี่ปลุกทัพให้กลับพัน
 จึงวิ่งกรูเกรียวแยกกันแตกตื่น
 ห้ามคนอื่นอย่าให้เอาของเขาไป
 นายทหารเห็นจะห้ามปรามไม่ไหว
 เห็นจะให้ทุตามาพาที่
 สุกแล้วแต่นางวันพามารศรี
 จึงตามทีให้กระทั้งถึงลังกา ฯ
 แลขม้ายายเนตรกุเซษฐา
 จึงแกล้งว่าหวังจะลงคุท้วงที่
 เหมือนเข้าช่องสมหมายไม่หน่ายหนี
 คงเสียที่ทางสวาทต้องคลาคลา ฯ
 เขาเกาะถูกเข้าที่กันก็หรรษา
 ธรรมคามค้ำกับน้ำตาล
 คงชิมรสกำพิศว่าจืดหวาน
 ไม่เนิ่นนานนักคอกบอกจริงจริง ฯ
 นางวันพาศั้นเมื่อเห็นเหลือหญิง
 ยิ่งรูปจริงแล้วก็เห็นจะเป็นการ

พลางเหลียวหน้ามามากับสินสมุทร
 สินสมุทรสุดแสนแค้นรำคาญ
 ว่าชนรบพบผู้หญิงอย่างนี้ไว้
 พระบิตูรงค์ทรงธรรมก็สัญญา
 เหตุไฉนไม่สังหารผลาญชีวิต
 จួយเสียที่ผีผู้หญิงเข้าสิงกาย

๑ พระอภัยไถ่สินสมุทร
 แล้วทอความตามวิสัยไฉนปัญญา
 เห็นที่ไหนไล่สังหารผลาญชีวิต
 เขาเชี่ยวชาญการศึกได้ฝึกปรือ
 ทำเหมือนเจ้าเข้าไปไล่เอาไฟจุก
 อันแยบยลกลศึกย่อมลึกลับ
 เราซึ่งชัยไม่ชนะกลัวจะแพ้
 ค้วยเสียที่ช้วนจะอันตราย
 อนึ่งเล่าเราก็บัวยระทวยจิต
 หยุดพลพลนิกรไถ่ผ่อนพัก
 จึงขึ้นบกยกขึ้นตั้งอยู่วังใหม่
 คอยระวังนั่งยามตามอัคติ
 แล้วชวนพระอนุชาโยธาทัพ
 หมอพิทักษ์รักษาพยาบาล

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวันเพราฯ
 ครันรุ่งรางสว่างแสงพระสุริยา

เห็นร้ายสุดเสียกว่าเสียเหลือแล้วหลาน
 จึงว่าวานนี้หม่อมฉันลั่นวาจา
 สังหารให้ม้วยมุกตลกสังขาร
 ว่าจะผ่าอกนางให้ว่างวาย
 กลับจะคิดแผ่เผื่อเป็นเชื้อสาย
 จะมีอายุเขาหรือนะพระเจ้าอา ฯ
 อกสุดแสนสะเท็นทำเม็นหน้า
 เจ้าช่างว่าเหมือนสตรีไม่มีมือ
 ราวกับลิดไม้ไหลจะไต่หรือ
 มีฝีมือเหมือนหนึ่งชายเป็นนายทัพ
 แล้วไม่หุ่ยยิ่งก็จจนติดกับ
 แม้นจะจับก็ให้มันคันให้ตาย
 จึงเกี่ยวแก่การศึกษาเหมือนนึกหมาย
 แตรอดตายเหมือนกระแจะเป็นต้นัก
 สุดจะคิดทำการไปหาญหัก
 จะไต่รักษากายให้หายดี
 ให้นายไพร่รักษาทูหน้าทุก
 อย่าให้มีเภทภัยสิ่งใดพาน
 เข้าหุ่ยคืบยังอาศัยในสถาน
 คิดรำคาญค้วยลูกสาวเจ้าลังกา ฯ
 แสนสามารถมาในไพร่พดุกษา
 นางขับม้ามาในตงแต่องค์เดียว

จนโพล้เพล้เวลาภาณุมาศ
 เสียงเสื่อชิงหึ่งตะเพินกระเงินเจียว
 แต่เคียนหงายฉายแสงแจ่มกระจ่าง
 น้ำค้างโรยโปรยละอองมาต้ององค์
 โอ้ออกเอยเคยสำราญผ่านประเทศ
 เคยพร้อมพรั่งนักสนมกรมใน
 เคยเสวยเนยนมภิรมย์รส
 หวังหอบบอบชำระยำเย็น
 แสนสงสารพาชีม้านั่ง
 โอ้ครั้ง^๕นี้ชีวิตจะบรรลัย
 นางนิกนิกแล้วสะอึกสะอื้นให้
 จะแลเหลียวเปลี่ยวใจนัยนา
 ถึงธารน้ำดำเนินาเขอังกฤษ
 ลงจากม้าพาเดินดำเนินจร
 แล้วโคมยงทรงเสวยสว่างจิต
 แม้ม้าล้มแล้วเหมือนนกยราวยปราณ
 เตะเช่ผลปรนนิบัติจังหวัดทวิป
 ตามเยี่ยงอย่างทางธรรมกรุณา
 แม้น่านมิได้คงดำรงทวิป
 แม้จะได้ไปบำรุงซึ่งกรุงไกร
 จะปล่อยม้าไปหากินในถิ่นเถื่อน
 แล้วปล่อยม้าว่าไปตามความสบาย

ล่องลีลาศลับเงาภูเขาเขียว
 นางหลีกเลี้ยวหลงทางไปกลางดง
 คุพรายพร่างพุกกษาป้าระหง
 นางแสนทรงโคกสลตระทจิตใจ
 มาทุเรศแรมเกินเนินไศล
 มาเปลี่ยวใจจรทางอยู่หว่างเนิน
 มาจำออค้อกระหกระเหิน
 หนทางเดินก็ไม่แจ้งว่าแห่งใด
 สิ้นกำลังเหี่ยวโซมชโลมไหล
 ไหนจะไถ่กลับหลังไปลังกา
 พระชลนัยน์พร่างพรายทั้งซ้ายขวา
 จนเวลาตีกองศักดิ์กัณฑ์นอน
 ศิลาลาดแลเลื่อมเงื่อมสิงขร
 ให้อัสตรกีนน้ำค้อยสำราญ
 รำคาญคึกคัวยวาม้อคอาหาร
 จึงเสียดสัตย์อธิษฐานถึงบุญญา
 ช่วยชูชีพชนชาติพระศาสนา
 พระจุพาทิเวณยอมเห็นใจ
 ขอสิ้นชีพแต่กับทั้งหลับไหล
 ขอย่าให้ชีวิตเป็นอันตราย
 ให้มาเหมือนใจจิตที่กิดหมาย
 แต่เดียวคายกินหญ้าประสาใจ

ท่อรุ่งเช้าเจ้าจึงมาถึงที่
 พลงลูปหลังส่งมาแล้วคลาไคล
 เอาแก้วตาราราชู^๕ชูช่วง
 เทยส่องคุณภาพศิลาแสง
 เหมือนบัลลังก์บัลลุ่มน้ำค้าง
 ค่อยเอนองค์ลงบนแท่นศิลาลาย
 เย็นระเียบเียบเหงาเศร้าสังข์
 ระโหยทิวทิวไหวเมื่อไสรยา
 เสียงแห่แห่แม่่ม่ายลงไนร้อง
 สะ^๕อันอ่อนอ่อนอารมณ์ไม่สมประที

๑ พอ^๕เข้าทูลรู้สึกนึกถึงม้า
 บ้วนพระโอษฐ์^๕โสจรสรงพักตร์ประไพ
 พอ^๕ไถ่กินกินเสียงครุ่นครุ่น
 ประเดี้ยวหนึ่งถึงสะกึ่งถึงผลุงลง
 เหลืองอร่ามงามอมหอมระรื่น
 สงสัยนักซึกมีตอออกกรีกลอง
 นางชิมคุ^๕รู้ว่าโอหารส
 ทงหอมหวานชานเสี้ยวมีเรียวแรง
 พอม้ามึงวิ่งมาแล้วอ้าปาก
 ม้าลำพองลงเชิงเริงสำราญ
 ยังเหลืออีกซึก^๕เสี้ยวไม่เหี้ยวแห้ง
 ชนทรงนั่งหลังมาแล้วคลาไคล

คำวัน^๕นี้เราจะนอนชะง่อนไคล
 ชนอาศัยสังขรค้ายอ่อนแรง
 โชติคังควงดาวสว่างกระจ่างแสง
 เห็นตำแหน่งหนึ่งเลียนเตียนสบาย
 พระนุชนางนิกสมอารมณ์หมาย
 ระทวยกายกัมปนาทหาวทวิญญาณ์
 ตึกกาคัดเตือนดับลับเวหา
 หอมสุมลัย์รอบขอบคิริ
 ประสานซ้องเสียงจิงหรีดกึ่งคีตสี
 กังคนตรีกล่อมขับให้หลับไป ฯ
 ลงมาหาท่าหินที่สินธุ์ใส
 กิตอาลัยแลหาอาชาทรง
 สะ^๕เทอน^๕พินภุษา^๕บาระหง
 กลึงอยู่ตรงหน้าเพ่าหน้าเต้าทอง
 คุสค^๕ชันชูล^๕ไม่มีสอง
 ซากเป็นสองซึก^๕ใส่ข้างไนแดง
 เหลือกำหนดในมนุษย์สุดแสง
 ที่ศอแห่งหิวหายสบายบาน
 รู้ว่าอยากยื่นให้ม้าเป็นอาหาร
 นางนั่งผ่านชั้นชิมจนอิ่มใจ
 ห่อตะแบงมานมนไม่หวนไหว
 พอสัตว์ไพร^๕รู^๕อิง^๕คะ^๕เนิง^๕มา

ทั้งเนอบื่อเสื่อสิงห์กระทิงถึก
บ้างแลพบหลบตัวด้วยกลัวตรา

๑ พอเห็นคนบนชะง่อนสิงขรเขา

นางวันพามาได้กินดินสำคัญ

นางแลดูผู้เฒ่าบนเขาเขียว

จึงซักถามตามเคลงไม่แจ้งใจ

อันของคิมิรสไม่หมดสิ้น

แต่พรายแพร่แจ้งความตามสำเนา

๑ ฝ่ายอารักษ์ศักดิ์สิทธิ์สถิตสถาน

ลูกนั้นหรือชื่อว่านมพระธรณี

ฝูงสัตว์ไพร่ไคยินทั้งกลิ่นหอม

ด้วยหวานเย็นเห็นประเสริฐเกิดกำลัง

อายุยืนชื่นชุ่มเป็นหนุ่มสาว

ถึงแก่เฒ่าเข้าเรือนสามร้อยปี

ทั้งเนอบื่อหมกมกลิ่นระรินริน

เราไต่กลิ่นกินถนนั้นให้รู้จวน

ให้อยู่เฝ้าเขาอังกษาคกริ่งซึก

ต่อไต่กลิ่นกินถนนั้นเมื่อวันไร

๑ นางทราบความตามกรรมที่ว่าเล่า

วางไว้บนต้นไม้ที่ใกล้ธาร

ซึ่งธุระพระองค์จำนนัน

ข้าหลงทางกลางป่าพนาลี

หม่อมฤกเรตควายทั้งซ้ายขวา

บ้างวิ่งมาวิ่งไปออกไขว่กัน ฯ

ร้องว่าเรารักษาพนาสันต์

ไม่แบ่งปันให้เรบ้างเป็นอย่างไร

เป็นซึกเสียแต่ข้างขวาน่าสงสัย

ท่านชื่อไรร้องทักรู้จักเรา

จะให้กินไค้อยู่ท่านผู้เฒ่า

ก่อนเถิดเราก็จะให้เป็นไรมี ฯ

จึงแจ้งการกับวันพามารศรี

ถึงพันปีผูกพันเหมือนบั้นตั้ง

มาพรั่งพร้อมเพราะจะกินถวิลหวัง

กำจัดทั้งโรคไข้ไม่พาที

ผิวนั้นราวกับทองละอองศรี

ก็ไม่มีมัวหมองละอองนวล

เป็นที่ชื่นเชยบุรุษสุดสงวน

ด้วยธุระพระอิศวรเธอสถาปไว้

สุดจะหลีกเลี้ยงกรรมจะทำไฉน

จึงจะได้เต็มกายสบายบาน ฯ

จึงหยิบเอาถันสุธาออกมาผาน

แล้วว่าท่านเทวดาได้ปราณี

ข้าผ่อนผืนพันทุกข์เป็นสุข

ท่านช่วยขมิรคาให้คลาไคล ฯ

๑ ฝ่ายเทวัญครันส์กับที่กลับลาม
ซึ่งโฉมยงหลงทางมากกลางไพร
จึงรีบรัดคัททางไปข้างเขา
ทั้งจะปะพระปี่ไปบาลีศรี
พอเสร็จคำสำแดงเพลงอำนาจ
แล้วกลับกลายหายวับไปกับตา

๑ จะกล่าวถึงนางวันพาพระยาหญิง
รับขยับขยับมาให้กลาไคล
รูกษาครมิ่งมีเย็บเย็บสังข์
หอมบุปผาสารพันทั้งจันทน์อิน
เห็นสายหยดพุดพะยอมนางน้อมก้ม
ถึงยากเย็นเห็นคอกไม้จะไกรชม
สันโคขเคี้ยวเหลียวแลเห็นแต่นก
ที่หุบเขาเหล่าฝูงนกยูงลง
เค้าโหม่มองพร้องเพรียกร้องเรียกคู่
ซึ่งแซวแจ้วแก้วพลอดคอดสำเนียง
กินปลีเปล่าเขาไฟฝูงไก่ป่า
นกขุนทองปองโล่เบญจวรรณ
ขมิ้นอ่อนนอนรายบนปลายเปล้า
นกกระทิวท้าวขาวราวสำลี
พินิจลงนางรำพึงถึงนิเวศน์
ให้จับคอนนอนเล่นเจรจา

จึงบอกความเคลือบแฝงแถลงไข
เพราะจะได้พบลามปรานไพร
จะพบชาวบ้านป่าพนาศรี
จงพาที่ได้ถามตามสงกา
ก่อนทวาคเสื่อสิงห์มิ่งหงสา
ถันสุธาที่ถวายก็หายไป ฯ
จึงลาสังขรเจ้าเขาไคล
สังเกตใจจำทางหว่างกิริณ
ละเลาะลัดเลียบธารละหานหิน
อินทนิลนางแย้มแกมสุกรม
วิสัยหญิงอยากไต่เต้าใส่ผม
ขึ้นอารมณ์เร่ร่อนไปกลางดง
ฝูงวิหคเหมราพระยาหงส์
พ่อนเป็นวงเวียนรายชม่ายเมียง
กระลุ่มพู่พระคกโชกปกเสียด
นางนวลเคียงคู่นางไม่ห่างกัน
เสียงโกญจาแจ้วแจ้วไก่อั่วขัน
ตามเพศพันธุ์ภาษาบรรดา
เป็นคู่เกล้าคลั่งคลอลออศรี
นางโนรีแดงฉาดสะอาดตา
อยู่ขอบเขตเคยรักเลี้ยงบักษา
ถึงเวลาสลับห้องเคยร้องวอน

ไอ้จากนกตกมาอยู่ป่าสูง
 สงสารไอ้โนร็อยที่คอน
 เคยชมสวนล้วนแต่สรรทุกพรรณไม้
 มิเคยยากกรากกรำก็จำเคย
 รัญจวนจิตคิดแค้นแสนทเวษ
 รับขบม้ามาตามทางที่กลางไพร

๑ จะกลับล่าวชาวบ้านสิกการนำ
 ถ้วยเชกกันบรรพตนั้นลกลั้ว
 มีนักปราชญ์บาทหลวงเป็นหลักบ้าน
 สร้างตึกใหญ่ไว้ที่ข้างหนทางเดิน
 อันลูกเต้าชาวป่าเอามาฝาก
 เรียนวิชาไตรคาโหราศี
 กันทั้งนั้นวันอาทิตย์เป็นอิสระ
 ทำบุญบวชสวตมณต์สนทนา
 ให้จุลโคมโยมญาติมากลาคเกลื่อน
 เห็นดวงดาวเจ้าลังกาฬิลาลค
 แล้วฤๅดาวเจ้าเมืองผลึกราช
 เฟ่งพินิจคิดแคลงตะแคงคอ
 พวกรั้วทั้งนั้นชวนกันถาม
 เราฤๅดาวเจ้าประเทศเขตลังกา
 อันดวงดาวเจ้าผลึกเป็นศีกสู
 ส่วนพวกไพร่ใหญ่่น้อยจะพลอยตาย

พึ่งแต่ฝูงนกเดือนไม่เหมือนสอน
 เคยชู้ซ้อนชั้นอารมณ์ได้ชมเชย
 มาชมไพร่พฤษพานิจจาเอ๋ย
 เมื่อไรเลยจะได้คืนมาชื่นใจ
 น้ำพระเนตรนองตกชกชกไหล
 อนาถใจเดินโขดสันโคะเคียว ๆ
 แปลเป็นคำไทยแล้วว่าเขาเขียว
 หนทางเปลี่ยวเดินออกตามชอกเนิน
 ปรีชาชาญชาวอรัญสรเสรีญ
 ได้เจริญรักษาตามบาลี
 ประมาณมากเหมือนคณะพระฤๅษี
 ตามบาลีเฟศฝรั่งชาวลังกา
 มาไหว้พระพร้อมกันด้วยหรรษา
 บาทหลวงมาขึ้นนั่งบัลลังก์พรต
 คุกคามเตือนเต็มวงชนทรงกลด
 สีสลคตุสลัวมัวมอชอ
 เข้าร่วมราตุวิสัยโชนหนอง
 พลังหวัรรู้ความตามตำรา
 จึงแจ้งความจริงจิตกับศินัยหา
 ไม่มีข้าคนเที้ยวอยู่เดียวกาย
 กลับร่วมรุกรักกันชื่นใจหาย
 แต่ตัวนายนั้นจะอยู่เป็นคู่เคียง

๑ จะกล่าวฝ่ายนายโจรสลัดห้า
 เทียวทีปล้นชนบทเอาเงินทอง
 ให้ฆ่าแพะแกะไก่กินเกลี้ยงเหล้า
 เอาตาบหอกออกประกวคบังอวดตน
 ใส่หมวกเสือเกรือกกระหนกเนาวิรัตน์
 ทั้งตราแก้วแพรพรพราวควาววาม
 เห็นมั่งมีก็ใจให้ไพร่ล่อม
 อ้ายนายใหญ่โต่ตามตามสงกา

๑ ฝ่ายโคมยงองค์ละเวงวิณพาราช
 สังเกตรู้ว่โจรสลัดจรไพร
 จ้าจะบอกออกความนามกษัตริย์
 มั่นอาศัยในแผ่นดินสิ้นทุกคน
 คำรพลงนางกษัตริย์ทรีสประภาษ
 อันตัวเราเจ้าลังกาล่าสงคราม
 ท่านเอ็นคุรุแห่งจงแจ้งจิต
 ช่วนำเราเข้าไปเพียงพระเวียงชัย

๑ อ้ายโจรแจ้งเกล้งว่ประสาธน์
 ไม่รักศักดิ์รภัยศอย่าปกกัน
 จงปลกเปลื้องเครื่องประดับกับทั้งม้า
 จะปล่อยไปไม่ทำลายให้วายปราน
 จะลงล่อพ้อให้ไปจะได้จับ
 เรารู้เท่าเข้าใจไม่ไปตาม

กับกะลาสีฉกรรจ์สามพันสอง
 มาถึงหนองน้ำพักด่านักพล
 กำลังเมาเซซาโกลาหล
 พอเห็นคนขี่ม้าส่งงาม
 แจ่มจรัสศรีศรีสยาม
 แลอร่ามรุ่งเรืองทั้งเครื่องม้า
 มั่นหม่อมร้อยเรียงรายทั้งซ้ายขวา
 ตัวม้าแต่สถานบ้านเมืองใด ๆ
 พระนุชนาฏนีกพรันให้วันไหว
 มั่นล่อมไล่หมายจะจับถึงอัจน
 เจ้าจิงหวัดวันแคว้นแดนสิงหล
 ถึงอัจนก็ไม่ควรจะลงนลาม
 ท่านเชื้อชาติชาวไพรมาโต่ตาม
 หลงมาตามทางเดือนให้เพื่อนใจ
 อย่าคบคิดเคลือบแคลงแห่งไหน
 จะตั้งให้เป็นขุนนางไคร่างวัล ฯ
 เราคือเจ้าป่าพนาสันต์
 จะหมายมั่นเอาแต่ของที่ต้องการ
 มาให้เราเจ้าป่าพนาสันต์
 อย่าอ่อนหวานว่ากล่าวให้ยาวควม
 บิขมับเพี้ยนชู่กระทุ่ตาม
 จงปลกเปลื้องเครื่องอรร่มมาเร็วไว

๑ นางฟังคำจำวอนด้วยอ่อนหวาน
ซึ่งทำผิดกิจการแต่ก่อนไร
อันค้นร้ายปลายก็ไม่มีโทษ
จะเทียบปล้นคนกินเหมือนสิ้นแกน
อันก็ชั่วตัวตายเมื่อภายหลัง
แม่นสั่งหารผลบุญเราเป็นเจ้านาย

๑ ฝ่ายโจรไพร่ใจพาลชาญคอง
แต่ขุนนางยังเปื้อนชาวพารา
พวกชาวเราเอาหาอย่าให้เหลือ
ส่วนว่าพวกไพร่ฮึกนึกทะนง

๑ นางกษัตริย์รักวักแวงพระแสงสู้
ลงรวนเรเหินพัลวัน
แล้วเลี้ยวกลับขับม้าจะล่าหนี
นางสู้พลางหนีพลางมากลางไพร
อ้ายทวนายหลายคนชนขี่ม้า
ถือหอกง้าวหลาวทวนเข้าสวนแทง
พ้อออกห่างนางสิ้นเกาทัณฑ์ถูก
ลูกละคนหล่นตายวายชีวา
โจรมันไล่หลามทางมาข้างหลัง
ลูกเกาทัณฑ์นั้นก็หมดสติใจ
นางแวงหอกกลอกกลับคอยรับรบ
จะหักไปไม่พ้นวนอยู่กลาง

น้องว่าขานตามตรงอย่าสงสัย
ถ้าแม่ได้ความชอบก็ตอบแทน
เป็นประโยชน์ยาวยืนอยู่หมื่นแสน
ถึงมาตรแม่นมีทรัพย์ก็อับอาย
ชอกยังยืนอยู่ไม่รู้หาย
ตัวจะตายไม่ทันข้ามสามเวลา ฯ
หมื่นประมาทตอบความตามภาษา
จะมาว่าแต่เราเป็นชาวคง
ทั้งหมวกเสื้อสิ่งของต้องประสงค์
ต่างกรุตรงเกรี้ยวกลุ้มเข้าร่วมกัน ฯ
ถูกท้องหมู่โจรป่าแทบอาสัญ
นางซ้ำฟันฟาดตายกระจายไป
มันคามก็ติดพันเสียงทวนโหว
พวกโจรไล่หลามทางมากลางแปลง
บ้างชีลาอุรอุจจาซิก้าแห่ง
ก็พลากเพลงเพลิงผิดด้วยฤทธิ์ตรา
ตรงจุมพเฒ่าหมายทั้งซ้ายขวา
จนเวลาแตกดับพยับไฟ
เหลือกำลังที่จะค้นไปไหนไหน
มันล้อมไล่เลี้ยวลักสกัดทาง
ทั้งม้าขับโขกติดคนก็ถ่วง
ทั้งหนึ่งนางโฉมฉายจะวายปราณ

พอเห็นคนกลั่นเกลื่อนมากกลางป่า
บ้างร้องคำว่ายัยน้ำใจพาล
แล้วรบรุกบุกบันเข้าฟันฟาด
แล้วกลับมาหานางที่กลางไพร
เสกจึงไปให้สำราญผ่านสมบัติ
ซึ่งโจรไพรไล่จับจะรับรบ

๑ ฝ่ายโณมยงองค์ละเวงวัดเพราราช
จึงปราศรัยไต่ถามตามสงกา
ช่วยรบที่โจรป่าจนล่าหนี
เหตุไฉนได้รู้จักมาทักทาย

๑ ฝ่ายผู้เฒ่าชาวป่าสีกการนำ
ข้าพเจ้าชาวป่าพนาลัย
ได้ทราบว่ามีารสเสียที่ทัพ
ข้าอาศัยในแผ่นดินสันทงนั้น
ให้พระองค์กงเสวยเสวตฉัตร
สิ้นธุระแล้วพระองค์ไปงตี่

๑ นางฟังคำจำจนให้อันอัน
เราไม่แจ้งแห่งทางที่กลางไพร
เ็นกุด้วยช่วยไว้ให้ตลอด
ถ้าทั้งไว้เราไม่แจ้งแห่งสำคัญ

๑ ส่วนตาเฒ่าทูลทอบให้ชอบโศก
ข้าทั้งนี้มิได้ห้ามตามพระทัย

มีมาลาไล่ทวารคูอาจหาญ
มาล้อมท่านเจ้าสุธาไว้ว่าไร
โจรวินาศหนีกระจายทั้งนายไพร่
ต่างกราบไหว้ว่าพระองค์ทรงพิภพ
คิดกำจัดเจ้าผลึกให้ศึกสงบ

แล้วนอบนบคอยสดับรับบัญชา ฯ
ฟังประหลาดหลากจิตคิดกังขา
ท่านนั้นมาแต่ไหนใครเป็นนาย
เรายินดีนับเนื้อตั้งเชื่อสหาย
ท่านทั้งหลายหลักแหล่งอยู่แห่งใด ฯ
แกลังกล่าวคำเคลือบแฝงแถลงไข
แต่ล้วนในพวกพ้องพี่น้องกัน
โจรจะจับเช่นฆ่าให้อาสัญ
คิดกตัญญูมาช่วยรวี

ด้วยชื่อสัตย์มิได้รักซึ่งศักดิ์ศรี
จนราตรีแล้วข้าขอลาไป ฯ
จึงผ่อนผันพจนาอัชฌาสัย
จะขอไปอยู่ที่บ้านท่านสักวัน
จะได้รอกกลับไปถึงโอศวรรย
สุดจะผันผินหน้าไปหาใคร ฯ
ซึ่งทรงโปรดปรักษาจะอาศัย
ด้วยอยู่ในแวนแคว้นแดนพระองค์

ทุกถิ่นฐานบ้านช่องของพระแม่
จะต้องเชิญเค็นพาเข้าป่าดง

๑ นางพิ้งกำรำลึกนึกสรรเสริญ
จึงขึ้นขอบตอบความตามโบราณ
ถึงปากทางหว่างเนินเพลินประพาส
กุฎีตงอาศรมรื่นรมไทร
ตึกน้อยน้อยห้อยระฆังนำพั้งเล่น
มีเสาสงสร้งลมใส่โคมเวียน
จึงหยุดม้าปราศรัยผู้ใหญ่บ้าน
จะอาศัยในสำนักนี้สักวัน
ชาวบ้านว่าอาวาสพระบาทหลวง
แต่องค์ท่านจะกังวลไปหนใด

๑ นางทรงพั้งสั่งเหล่าพวกชาวบ้าน
พรงันเข้าเราเชิญท่านเค็นมา
ชาวบ้านรับอภิวันต์แล้วผันผาย
รักษาตัวกลัวอาญาต้องกลาไคล

๑ ฝ่ายโคมยงลงจากม้าที่นั่ง
แล้วนางเยาว์เข้าในวัดมนัสการ
ลีลาศเลี้ยวเที่ยวมาถึงหน้ากุฎี
ทั้งโคมคันชั้นเจดีย์ตะเกียงราย
ไม่เห็นพระจะเข้าหาเวลาค่ำ
จึงหยุดยั้งนั่งตรงหน้าศาลาลัย

สุดแล้วแต่ต้องธรรพระประสงค์
ขอพระองค์ก่อศโทษได้โปรดปราน ฯ
ฉลากลืนวาทว่าขาน
ให้ชาวบ้านนำหน้ารับคลาไคล
เห็นอาวาสวัดวาที่อาศัย
ศาลาลัยแสนสะอาดด้วยกวาดเตียน
ดูเหมือนเช่นฉากฉายระบายเขียน
คาบเคียรด้วยบปผาสารพัน
นี้วัดท่านองค์ไคอยู่ไพรสณฑ์
จะมีอันตรายบ้างหรืออย่างไร
คนทั้งปวงไปมาได้อาศัย
ยังมีไคแจจจิตในกิจจา ฯ

จงสำราญเรียนท่านให้พรรษา
พอพุดจาแจ้งทางที่กลางไพร
ด้วยเป็นชายโคมยงจะสงสัย
หมายจะให้เมี่ยมาพยาบาล ฯ
พลางตรัสสั่งให้ไปหากินอาหาร
ขึ้นหน้าขานเชิงผาศิลาสาย
เห็นเด็กจุดโคมเวียนวิเชียรฉาย
นางแวตชายชมเพลินเจริญใจ
ก็ผิตรวมคาหุณึ่งสังสัย
ประเดี้ยวใจเด็กมาสืหาคน

บ้างก็ทำตามทำนองบ้างร้องว่า
จะขอเชิญขึ้นนั่งเสียข้างบน

๑ นางฟังคำสำคัญให้หัวนหวาค
มารู้จักทักทายอายุวิญญาน
นางละเวงเฝ้ารู้จักตระหนกแน่
หรือใครเขาเล่าแถลงให้แจ้งใจ
เด็กค่านับรับสั่งนางกษัตริย์
เคมีนั้นได้รู้แจ้งแห่งกิจจา
กลัวจะผิดจิตใจไม่ประจักษ์
จริงมิจริงสิ่งใดในใจจง
นางฟังตอบชอบจิตจึงคิดคาด
จึงถามว่าอาจารย์ท่านเข้านอน

๑ เด็กเด็กว่าบาดีท่านมีธุระ
นางถามว่าท่านจะมาเวลาใด
นางฟังเล่าเศร้าใจเห็นไม่ปะ
แต่หนึ่งนึกตรึกตราไม่พาที
ล้วนโคมใต้ไฟกระจ่างสว่างวัด
มาพร้อมกันอัญชลีหิรมล
แล้วท้วงว่าข้าพเจ้าเมียชาวบ้าน
พวกผู้ชายรายรอบขอบคิริ
แล้วพร้อมพรั่งทั้งโต๊ะแท่งสำหรับ
หญิงน้อยน้อยคอยรินสุราบาน

นางวันพาลูกสาวเจ้าสิงหล
ที่นี้คนจะได้เดินไปมา
เหลือประหลาดลูกเล็กเด็กหนักหนา
จึงเรียกมาซักถามเป็นความใน
ไต่คุดูแลพบเห็นหรือเป็นไหน
เห็นอย่างไรจึงสำคัญว่าวันพา
ไม่ออกอรรถอธิบายตามภาษา
เกี่ยวนี้ตาแลเขม้นเห็นพระองค์
ปากจึงทักถามความตามประสงค์
ต่อพระองค์โปรดแปลจึงแน่นอน
เด็กฉลาดลวงรู้เพราะครูสอน
หรือว่าจรจากภูไปทีใด
ไปเยี่ยมพระอาจารย์ท่านเป็นไข้
เด็กว่าไม่รู้แจ้งแห่งคติ
ชะรอยพระพรางแพรงแกลังหน่ายหนี
พอสตรีเดินกรายมาหลายคน
ถือเครื่องมั่งจะมั่งสาธาลาด
เชิญขึ้นบนแท่งเขียนโคมเวียนมี
ขอประทานอยู่รักษามารศรี
มิให้มีเภทภัยสิ่งไรพาน
เปิดไต่กับแกล้มเหล้าของควาหวาน
ใส่จอกจกานจัดถวายสายสุกใจ

๑ ฝ่ายโหมยองค์ละเวงวันพาราช
ไถ้ระเบียบเรียบร้อยคอยรับใช้

กุมารที่รินสุราถวาย
งามละม่อมพร้อมพรั่งทุกสิ่งอัน
เสวยพลางนางกษัตริย์ทรงสัประภาษ
เราขอบจิกคิกจะตามตามสงกา
นี้สันทกจกแจจเครื่องแก่งทั้ง
หรือเชื้อวงศ์พงศ์เผ่าเป็นชาวใน

๑ ฝ่ายหญิงเฒ่าชาวป่าว่าข้าพเจ้า
เป็นชาวป่าถ้าจะคิกในกิจการ
เพื่อข้าเฒ่าท้าวพระยาบัญชาตาม
พอพันผิกคิกทัวภัยกลัวภัย

๑ นางพังกำนานวลควรสนอง
อันหญิงชายสิงหลคนนา
มาพบปะจะใคร่ได้ไปไว้ด้วย
ให้ปรากฏยศศักดิ์ด้วยภักดี
พวกชาวบ้านกรานกราบสุภาพพูด
เคยชำนาญการหยาบแต่หาบคอน
ซึ่งบัญชาว่าจะซุบซิบถัก
ขอพึ่งแต่แผ่นดินอยู่ถีนไพร
แต่กรังนครสวัสด์พลัดถิ่นเวศน์
ทั้งหญิงชายหมายพระแม่เหมือนมารดา

เห็นหญิงชาติชาวป่าอชฌาสัย
เหมือนนางในเวียงวังสิ้นทั้งนั้น
ล้วนแนบกายหวิ้มก็คมสัน
คูผิวพรรณผ่องท่งสองรา
เหมือนอย่างญาติหญิงชายทั้งซ้ายขวา
อันชาวป่าย่อมชำนาญแต่การไพร
รู้รับส่งสนทนาอชฌาสัย
หรือว่าได้ฝึกสอนแต่ก่อนกาล ฯ
มิใช่เหล่าในนิเวศน์เขตสถาน
ตามโบราณราชฎซึ่งสอนไว้
ไถ้แนบอบคอบความตามนิตย
เพราะอยู่ในแดนถ้าวท้าวพระยา ฯ
ท่านว่าต้องตามระบอบชอบหนักหนา
สุดจะหาให้เหมือนท่านที่บ้านนี้
จะได้ช่วยกันบำรุงซึ่งกรุงศรี
พอเป็นที่ปรึกษาให้ถาวร
ข้าเหมือนอูฐหรือจะไปเป็นไกรสร
จะผันผอนผู้คนนั้นจวนใจ
พระคุณเล่าโลกจะหาไหน
ตามวิสัยสโมสรเหมือนก่อนมา
มาทุเรศแรมในไพรพฤกษา
จะออกส่าห์ส่งเสด็จจนเสร็จการ

ให้พระองค์คงคืนเข้าเมืองหลวง

ซึ่งทุกความตามประโยชน์จึงโปรดปราน อย่ามีการกินแหนงแคลงพระทัย ฯ

๑ นางศรีสวสวาทตอบขอบจิตที่คิดรัก

แล้วตามนางข้างบัลลังก์ที่นั่งใช้

ส่วนนารีพี่น้องสองสวสวาท

เข้าเป็นพี่น้องช้อยุพาผกา

ไม่มีญาติขาดสูญประยูรศักดิ์

ข้าสืบสืบปลายข้างฝ่ายน้อง

นางกษัตริย์ศรีสวสวาทน่าสงสาร

จะขอเจ้าเอาเป็นลูกร่วมฤทัย

ฝ่ายสองนางต่างคำนับอภิวาท

ขอเป็นข้ากว่าชีวาจะวายวาง

นางศรีสวสวาททางเรียกมานั่งใกล้

จะคอยท่ากว่าพระจะจรลี

แล้วโหมยงทรงรินสุราให้

ทั้งพี่น้องคำนับรับประทาน

จนตึกครันบรรตนางฝรั่ง

แต่พี่น้องสองสุภาภุมารี

๑ ครั้นรุ่งสายนายบ้านชาญฉลาด

แล้วแจ้งความตามลูกสาวเจ้าลังกา

บาทหลวงฟังสั่งรเสริญว่าเกินฉลาด

ซึ่งรอร้องหวังจะเอาเราไปใช้

ข้าทั้งปวงจะขอลามาสถาน

ตามสมัครมิได้แคลงแห่งไหน

เจ้าชื่อไรรูปร่างสำอางตา

น้อมคำนับทูลความตามภาษา

นางสุลาสิวันนั้นเป็นน้อง

บาทหลวงรักเลี้ยงไว้มิให้หมอง

ได้สืบสองปีเศษสังเกตใจ

ช่างอ่อนหวานนวลจางอำลาลัย

จะยอมไปหรือมิไปอย่าได้พราง

ข้าพระบาทประคองพิทักษ์ไม่ขัดขวาง

พระแม่นางเมตตาได้ปราณี

แล้วลูบไล้พี่น้องทั้งสองศรี

มากุญจะได้ออกต่ออาจารย์

ตามวิสัยสืบรักสมัครสมาน

ตามโบราณรับรักด้วยภักดี

ถวายบังคมลามารศรี

อยู่พักวันกวฬีนางวันพา ฯ

ไปหาบาทหลวงอยู่ที่ภูผา

จะคอยท่าพบพระจึงจะไป

รู้จักจากคนก็จะมีไหน

ท่ากระไรหนอจะปิดให้มืดความ

ฝ่ายชาวบ้านว่าเห็นองค์นางนงลักษณ์

พระช่วยสอนรอนราญการสงคราม

๑ บาทหลวงว่าอย่าประมาทชาติกษัตริย์ เหลือจำกัถลความตามวิสัย

เมื่อก็เย็นเช่นมหาชลาลัย

แล้วเรารู้ยู่่านางแต่ปางหลัง

ไ้ฝึกสอนรอนราญการทั้งปวง

เมื่อยามศึกไ้พึงครันถึงยาก

ถึงแม้องค์นงลักษณ์จะรักเรา

หนึ่งอำมาตย์ชาติสอพลอทรลักษณ์

คอยยุยงลงโทษโจทนา

แม้โฉมยงทรงสัตย์สันตติ์เที่ยง

ด้วยรบพุ่งกรุงผลึกเป็นศึกใน

พระสังฆราชมาตรแม่มิรักเลือก

เราเป็นแต่ผู้น้อยจะคอยฟัง

ครันมิไปให้พบประสบหน้า

หนึ่งเสนาข้าไททั้งใหญ่น้อย

คำวิพลางทางออกมานอกถ้ำ

ถึงแก่งเย็นเห็นองค์นางนงเยาว์

พอโฉมยงตรงมารับกัษัยยัง

แกล้งปราศรัยไ้ตามตามคติ

๑ นางกัมเกลาเล่าเรื่องเมืองผลึก

แล้วมิหน้าข้าโจรจะฆ่าฟัน

อย่ากรู้จักเพราะจะใครไ้ไ้ตาม

ให้ปราบปรามยุคเชือกก็เป็นไร ๆ

โกรธเหมือนไฟฟืนฟอนให้ร้อนทรวง

ถือพระสังฆราชผู้บาทหลวง

จะไปช่วงชิงรู้เหมือนนุเบา

จะพลอยรักเลือกตายต้องอายเขา

พวกคนเก่าเขาคงกันด้วยฉันทา

เห็นเจ้ารักชวนกันกิดริษยา

ไม่รู้ว่ใจนางจะอย่างไร

ถึงพลาคเพลิงพล้งแพ้จะแก้ไข

เห็นการใหญ่หลวงล้นพันกำลัง

คงต้องเชือกคอตายเมื่อภายหลัง

แต่ว่าครึ่งนี้นางมาค่างคอย

อยู่เนิ่นช้าโฉมเจลาจะเศร้าสร้อย

เขาจะพลอยโทษว่าช้าเพราะเรา

ให้เต็กนำหน้าเดินลงเนินเขา

แกล้งเรียกเหล่าศิษย์หามาพาที่

ขึ้นหยุดนั่งแก่งกลบนเก่า

พระบุตรีมาไ้ในไพรวัน ๆ

จนทำศึกเสียทัพถึงคัษัย

เขาช่วยทันจึงไ้รอกตลอดมา

ไต่พบปะพระคุณการุญด้วย

ช่วยสั่งสอนผ่อนผันกรุณา

๑ ปีไปเฝ้าเข้าใจมิใช่ชั่ว

อันปัญญาข้าพเจ้าเป็นชาวคง

ซึ่งเคยยลกลศึกอันลึกลับ

เคยฝึกหัดลัทธิขานิชานาญ

วิสัยพระเล่าง์พระสังฆราช

เสด็จไปไต่ถามตามกระทรวง

อันรูปนัมมเคยพที่รบศึก

แก้หากว่าถ้าให้มีไมตรีกัน

๑ นางฟังคำขามเงินสะเท็นคิก

เมื่อภิกษุอ่านการศึกด้วยตริกตรอง

ให้สร้างเมืองใหม่รบสมทบทัพ

ครั้นท่านทูลล่องงวไต่ท่วงที่

เป็นสุคคิกจิตฉั่นให้อันอื่น

ขอพึ่งพระอนุกุลอย่าสูญใจ

๑ พระบาลีมีจิตคิกสงสาร

เพราะมีหูอยู่กับมีศักดา

วิสัยคนทนคงเข้ายังยุทธ์

แม้เพลิงกาลผลาญแผ่นดินสิ้นชีวิต

เชิญไปพึ่งสังฆราชพระบาทหลวง

แม้ศึกเสียเหลือขนาดจึงอาตมา

เหมือนชุบช่วยชูชาติพระศาสนา

ให้ปราบข้าศึกไต่ตั้งใจจง ๖

ทำถ่อมตัวตอบความตามประสงค์

รู้แต่ทรงสิกขาสมาทาน

ชอบคิกกับข้าเฝ้าเหล่าทหาร

ยอมเชื่อว่าราชการสงครามตามกระทรวง
เป็นยอกปราชญ์ไปร้องเปื่องในเมืองหลวง

ก็จะล่องรู้วิชาสารพัน

สุกจะฝึกสอนให้เจ้าไอศวรรย์

พอจะผันผ่อนไต่ตั้งใจปอง ๖

พูดถูกจิตคิกตายชังตายสนอง

ทั้งพวกพ้องเสนาพระบาลี

จนศึกกลับข้ามค้งถึงกรุงศรี

เขาเป่าบห้ามทัพให้กลับไป

จะแก้กลการศึกนึกโงะ

ช่วยแก้ไขคิกบำรุงกรุงลังกา ๖

แจ้งวิจารณ์ทางธรรมด้วยหรรษา

แม้หูหาไม่ไปไม่มีฤทธิ์

ฤทธิ์รุทธแรงร้ายกายสิทธิ์

อำนาจฤทธิ์ยอมแพ้แก่ปัญญา

อย่าเพ่อล่องความคิดเป็นศิษย์หา

จะอาสาหาบตามกำลัง

แต่เดิยวนศรีสวัสดิ์พลัทธิทหาร
เสด็จไปให้ถึงเขตนิเวศน์วัง

๑ นางกำนัลรับคำแล้วร่ำว่า
จะขอลาฝ่าเท้าพระนักรัชม
แต่ณารพี่น้องทั้งสองนี้
จะขอเลี้ยงเคียงซีกเหมือนธิดา

๑ พระบาลีจิตใจอนุญาต
แล้วก็พานารพี่น้อง
กลศตรวิสัยในมนุษย์
แล้วเขียนหนังสือลับพับเหล็กกลาน
ให้สองนางพลางว่ารักษาไว้
คูหนังสือมือเสือที่ใส่นั่น

๑ ทั้งสองนางต่างกำนัลรับหนังสือ
แล้วก็พานางบังลังก์ราย
แล้วก็กลองร้องเรียกพวกชาวบ้าน
กระบวนแห่แลกลาคทาชา
รถม้าเทศลังกาฝากระจก
ฉัตรระย้าจามรชอนตะวัน
เพราะเหตุว่าชาวบ้านนั้นสันตัก
มาเรียงเรียบเทียมรถริมกิริ
พวกชาวบ้านเขามารับอยู่สรรพเสร็จ
จงเปรมปรีดิ์มิชยวิไลลักษณ์

ไม่แจ้งการที่ร้ายข้างภายหลัง
อย่ารอรังราชการจะนานวัน ฯ
ไปเบื้องหน้าไปรคทวยจงช่วยฉัน
ไปเขตคันคึกบ่ารุงกรุงลังกา
ดิฉันมีใจรักเป็นหนักหนา
จงไปรคปรานีให้เหมือนใจปอง ฯ
พลางโอวาทฝากผ้านางทั้งสอง
เข้าในห้องให้ตำราวิชาการ
ให้สิ้นสุดสอนสั่งเหมือนกัณฑ์หลาน
กลการลิลิตที่สำคัญ
ต่อเมื่อไรบรรจบถึงคัมภีร์
จึงผ่อนผันเกิดความคิดตามอุบาย ฯ
เอาใส่มือเสือไว้มิให้หาย
อวยถวายน้องทั้งสองรา
มากราบกรานเตรียมกายทั้งชายชวา
ด้วยเหตุว่ารู้ชนบั้นนี้ครบครัน
เทียมม้าหูกู้ซึกเหมือนจักรหัน
แต่ล้วนพรรณบุปผาสุมาลี
รู้จักจัดแจงประดับสลัปัส
พระบาลีทูลองค์นางนงลักษณ์
เชิญเสด็จกลับรักษาอาณาจักร
เป็นบันบักปกเกล้าชาวลังกา ฯ

๑ นางกำนัลนับพรอ้อนติโรคม์
ขอเป็นโยมโสมนัสด้วยศรัทธา
ขอพระองค์จงสบายอยู่ภายหลัง
ได้มาถึงพึงพาพระการุญ
แล้วกราบลาพาสองพี่น้องหญิง
เห็นรถเรื่องเครื่องบุปผาสุมาลัย
นางโถมยงทรงรถกระจกกระจ่าง
ทหารให้โกลาพนาลี
กระบวนแห่ไตรสังขระขึงม้อง
มีธงกำนำหน้าพลากร
ถึงแดนด้ากล่าพันตะวันพลบ
อันเอนอนกลิ้งค่างปางชะนี
จึงเอนอรรถตรัสสั่งให้เร่งรถ
พวกโยธิตีม้องบ้างกองไฟ

แล้วออกโอรุ้อยสวัสดิ์คัมน์สสา
จนชีวาวยาวงในทางบุญ
แม่พลาคพลึงศึกเสื่อช่วยเกื้อหนุน
ไม่ลืมคุณกุ่มชีวันจนบรรลีย์
ค่อยเลียบสังขรเขินเนินไศล
ทั้งชาวไพรพร้อมกันอัญชลี
ทั้งสองนางนั่งหน้าเป็นสารถี
สองนารีขั้รบถทจร
เสียงกึกก้องกลางทางหว่างสังขร
ประทั้บรอนแรมมาหลายราตรี
เจียบสงบสงค้ำพาพนาศรี
ไม่เห็นมีเหมือนทุกแห่งให้แคลงใจ
ริมบรรพตเพิงผาพ้ออาศัย
ระวิ้งระไววงเวียนผลัดเปลี่ยนกัน ฯ

๔
ตอนที่ ๓๒

ศรีสุวรรณอาสาติดตามคงตาล

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวันเพราราช
เรียกยุพาผกาสุลาสิวัน
ส่งสารเจ้าศรีว่าสร้อยมาพลอยยาก
มิเกียยากกรากกรำก็จำเคย
เจ้าขวัญอ่อนนอนเรียงอยู่เคียงแม่
แม่นไม่ไสยสนับประหลาดใจ
แก่โพล้เพล้เรไรก็ไม่ร้อง
ทั้งนอนกวิหคเียบเียบสำเนียง

๑ ฝ่ายนารีน้องสองสุภาพ
จึงทูลความตามรู้อยู่ในใจ
ตำแหน่งนี้มีเจ้าป่าเทพารักษ์
เข้าสิงส้อยู่ในถ้ำกลำพัน
ผู้ใดมาอารักข์ลักสะกค
จึงเยือกเย็นเว้นว่างหนทางนี้
แต่ทางตรงลงทุ่งกรุงสิงหล
แม้วันนี้มีภัยสิ่งไรมา

๑ นางทราบความหวามไหวฤทัยหวาด ก็บปนาทนิกรพื่อนพระขวัญหา
จึงว่าเจ้าเล่าก็รู้อยู่ว่าร้าย

เมื่อไสยสนับยามวิโยคให้โคกคัลย์
มาเคียงบรรจจรรณับรรทมแล้วชมเชย
ปราศจากหมอนฟูกแล้วลูกเอ๋ย
มาชมเชยน้ำค้างอยู่กลางไพร
ไม่ห่างห่างามสรรพพงหลับไหล
ควัยป่าใหญ่เย็นเยียบเรียบสำเนียง
ไม่แซ่ซ้องเสียงสัตว์สงัดเสียง
เห็นผิเกลี้ยงอย่างบำพนาลัย ๆ
ต่างก็กราบบาทอาอัฒาสัย
นิมาในแนวป่าชือกาลวัน
สิทธิศักดิ์รักษาพนาสันต์
แสนจรรจรักกันสัตว์ในบ่ถพี
กินเสียหมดมิให้พบทั้งศพผี
มิไ้มีผู้ใดเดินไปมา
ไม่แหวะวนเวียนวงตรงหนักหนา
จึงทรงตราแก้วกันอันตราย ๆ
ไม่กลัวตายหรือมาค้างอยู่อย่างนี้

ตอนที่ ๓๒

อันใจแม่แต่ยังเยาว์คุ้มเท่าใหญ่
ถึงรบราฆ่าฟันทุกวันนี้
เจ้าเรียนรู้อยู่กับท่านอาจารย์เฒ่า
จะต่อสู้ผีสง่าอย่างไร

๑ ทั้งสองนางต่างคำนับอภิวาท
รู้ วิสัยไตรเพทเลศวิชา
แม้ประมาณการอันใดก็ไม่ผิด
พอตาหูรู้เห็นเป็นอย่างไร
ซึ่งให้ข้าพเจ้าพระองค์มาตรงนี้
ขออนุญาตอานุภาพช่วยปราบมาร
อันดวงศราราคูกฤษณ์
ถึงผีสง่าประจักษ์ความไม่ทานทน
ขอพระองค์ทรงคิดพิชิตฐาน
เดชะผลปรนนิบัติบัดนี้
อันหนึ่งครู่เฒ่าก็แล้วว่า
แล้วท้าวข้าศึกที่ซัดซึก

๑ นางทราบคำทำนายนี้กายจิต
จึงเสแสร้งแกล้งว่าพระบาลี
เธอบอกเจ้าแต่เท่านั้นหรือยังอีก
หรือท่านว่าข้ากับพระอภัย
ทั้งสองนางต่างว่าข้าพเจ้า
ซึ่งจะไต่หรือมิไต่อย่างไรนั้น

เผอิญให้พรันตัวนี้กลัวผี
ก็สุดที่กลัวแกล้งทำแข็งใจ
ท่านบอกเล่าลือซึ่งไปถึงไหน
จงบอกให้แจ้งจิตในกิจจา ฯ
อันพระบาทบาลีดีหนักหนา
เหมือนเห็นฟ้าดินจบทั้งภพไตร
รักษากิจกรณาวัชฌาสัย
ในดวงใจคิดเสร็จสำเร็จการ
เหตุด้วยผีร้ายแรงกำแหงหาญ
ให้สำราญรติยาประชาชน
คุ้มจิ้งหวัคแวนแคว้นแดนสิงหล
ย่อมแพ้ผลวาสนาบารมี
ตามโบราณท่านบำรุงซึ่งกรุงศรี
คงปราบผีพ่ายแพ้แน่หนัก
เกณฑ์ลี้ภัยยังไม่สูญประยูรศักดิ์
จะกลับรักร่วมจิ้งหวัคบัดนี้ ฯ
ช่างบอกศิษย์สารพัดจะบัดสี
ท่านเหลือทีคุณแลแน่สุดใจ
อย่าเลี้ยงหลีกเจ้าจงแจ้งแฉ่งไข
คงจะไต่สมสู่เป็นคู่กัน
ไต่ยินท่านนั้นจริงทุกสิ่งสรรพ
กระหม่อมฉันมิไต่ชักให้หักทลาย ฯ

๑ นางฟังความยามตึกนี้วิตก
 คิกถึงพระอภัยแล้วให้อาย
 เมื่อทางชาติศาสนาเป็นข้าศึก
 ขอสู้ตายชายอื่นไม่ขึ้นเขย
 นางนึกนึกแล้วสะอึกสะอื้นอ่อน
 จนลืมองค์หลังตะลึงคะนึงใน
 ระทวยองค์ลงบนอาสน์ราชรถ
 ส่วนนารีพี่น้องสองสุตา
 ค่ายรู้กลปรนนิบัติกษัตริย์พร้อม
 ศิโรราบกราบประณตบทมาลัย
 จะขับกล่อมจอมสุรางค์สำอองโถม
 แล้วกราบกรีกตึกกลเป็นคนตรี
 พิสาขาร้องน้องรับทั้งขับกล่อม
 กล่าวประโลมโถมยงองค์ละเวง

๑ โอ้พระจันทร์วันเพ็ญไม่เปล่งเปลือง
 คุ่ว่าเหว่เอกาอนาทร
 สุริยันคั่นเมฆวิเวกสิบ
 สงสารนกกตคอยอยู่แต่ผู้เดียว
 หนาวน้ำค้างพร่างพรมจะห่มเสื้อ
 ถึงลมว่าวหนาวยิ่งจะผิงไฟ
 แม้มีคู่ชูชิตสนิทนุ่
 หอมบุปผามาลัยไม่ยั้งยืน

สะอื้นนอกอาลัยพระทัยหาย
 ช่างเคราะห์ร้ายนี้ไหนกระไรเลย
 สุกจะนึกร่วมเรียงเคียงเขนย
 จนล่วงเลยสู่สวรรคครวไร
 ค่ายอาวรณ์หวังจิตพิสมัย
 ถอนฤทัยทุกซีกหนักอูรา
 โศกกำสรดเศร้าสร้อยละห้อยหา
 ค่างวันทาโฉมตรูช่วยอยู่งาน
 ทั้งขับกล่อมกล่าวกลอนก้ออ่อนหวาน
 ขอประทานโทษาผ้าธุลี
 ต่างประโคมก่อนรุ่งในกรุงศรี
 ประสานสี่ซอกตั้งเสียงวังเวง
 เสียงพร้อมพร้อมไพเราะล้วนเหมาะเหม็ง
 ค่ายกาพย์เพลงพลอดคิกประคิขรู้กลอน ฯ

เที่ยวเร่ร้อนทรงรมิลศเลี้ยว
 แสงระยิบลับเงามูเขาเขียว
 ให้เปล่าเปลี่ยวหวานหาวค่อนาใจ
 พ้ออ่อนเนื่อนอนสนิทพิสมัย
 แก่หนาวใจจากกลืนทุกวันคืน
 เหมือนห่อหุ้มผ้าทิพย์สักสิบผืน
 ไม่ชูขึ้นเช่นรสพจมาน

มณฑาทิพย์กลีบกลั่นประทั้นหอม
 สโรชรีนชื้นชุ่มจะแย้มบาน
 ภูรินบินเลยไปเซยอื่น
 น้ำค้างพรหมลมโยกมาโบกโบย

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงฟังเพลงขับ
 เสนาะคำทำเนียบช่างเปรียบเปรย
 แล้วเชือกชั้นดินถนนรางวัลให้
 ฝืนฉวีสีสนั่นแท่นเฒ่า
 พอเตือนเที่ยงเสียงสัตว์สังข์เจียบ
 นางกษัตริย์ศรีสรีรวิลาสองนารี
 แม่จะขับอภิวาทสุรารักษ์
 ให้คุ้มครองบ้องปักคำจกภัย
 แล้วไขกลคนตรีทรงตีรับ

ขอเคชะปรเมสุขเวทาล
 จะบำรุงกรุงไกรให้เป็นสุข
 ขอคุณพระปรเมเทวคา
 บัณฑิตกริคร้ายให้วายวอด
 จะสังเวชนิยมทั้งน้ำจันท์
 พวกรัศมีพร้อมล้อมนั่งไต้ฟังเสียง
 ทั้งสองนางต่างบังคมเฝ้าชมเชย

๑ จะกลบกล่าวชาวบ้านท่านสิงหล
 ช้อย่องตอกยอกเบอะชมเชอะเซา

จะอ่อนน้อมโน้มลงนำสงสาร
 ผกาแก่นเกสรขจรโรย
 มิมาชื่นเชยชวนให้หวนโหย
 จะร่วงโรยแรมเหมือนกึ่งเดือนเอย ๆ
 ระหวายทับองค์แอบแนบเขย
 นางชมเชยชื่นจิตเหมือนธิดา
 ทั้งสองได้รับประทานหวานหนักหนา
 จึงโสภาคย์ผูกเพียงบตรี
 เย็นเยียบปานว่าป่าช้าผี
 เห็นแม่นมวันนี้จะมีภัย
 ซึ่งสำนักเขาเขินเนินไศล
 ตามวิสัยสัตยาภฤตการ
 ประคิษฐ์ประทับขับเพลงวังเวงหวาน
 จงทราบสารสารพัดซึ่งสัจจา
 มาได้ทุกข์แทบชีวิตรังสัจจาร
 เสียดจมาคุ้มครองช่วยป้องกัน
 ใต้คัลลอกกลับไปถึงไอศวรรย์
 ทุกเทวัญวานช่วยข้าด้วยเอย
 ค่างเอนเอียงอ่อนพับลงหลับเฉย
 จนหลับเลยลืมองค์ทั้งนางเยาว์ ๆ
 มันเป็นคนช้อย่ายผู้ชายเขลา
 แต่เป็นเหล่าลูกเศรษฐีมีเงินตรา

ครั้นแม่พ้อขอเมียมายกให้
 ยามกลางวันนั้นจะชมภิรมยา
 กลางคืนนั้นมันว่ามีดไม่เห็นหน
 แต่กลิ้งกลับสนอยู่คนเดียว
 ไม่เล่าโลมโจมทับจับสลัก
 จนหายใจไม่พอเข้ากลอเคลีย
 ทั้งถีบถุกถุกตาข้างขวาบอก
 เสียคนนักกวักออกมาว่าตานี้
 แล้วก็กายชายหญิงวิ่งเข้าป่า
 มาถึงถ้ำกล่าฝันมันเข้าไป
 เทียวกินเนื้อเสือสีห์เหมือนผีดิบ
 สัตว์จึงสนั่นป่ากลางวัน
 เห็นกองไฟไม่เห็นคนด้วยจนจิต
 พ้อแสบท้องมองเขม้นเห็นอาชา
 ที่เหลือนั้นมันเอาไปให้กับผี
 ยังเที่ยวคันจรรอบขอบคิริน
 เทวคาอาเพศให้พบรด
 นางไม่หลับกลับคืนพบพระกาย
 ขยับตัวราราคู่พระหัตถ์
 ไม่เขยอนเหมือนหนึ่งผีทงพี่น้อง
 แต่โลมยองก็เที่ยวให้ปลื้มจิต
 เห็นปืนบ้ายทำยรดเหลืออกทน

มันก็ไม่เคียงคู่เข้าสู่หา
 ก็อายหน้านางผู้หญิงจริงจริงเจียว
 เป็นจำจนอ้อนกระสันเสียว
 วันหนึ่งเดียวฉุนขึ้นจะขึ้นเมีย
 เสียงอืดอืดจะเอาผ้าพันตาเสีย
 อีนางเมียมันตะกายเอาหลายที่
 อ้ายย่องคอดเต็มโกรธกระโคตหนี
 เป็นของดีกว่าอื่นเอากลิ่นไว้
 ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน
 บิศาจให้ความร่อยุ่ด้วยกัน
 คาไม่พริบเปรียบเหมือนยักษ์มักกะสัน
 คืนวันนั้นอ้ายย่องคอดออกมา
 เทวฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ช่วยรักษา
 โถมดลาฟาคฟัดแล้วกัดกิน
 กินพาชีกรตเสียหมดสิ้น
 ด้วยได้กลิ่นเหมือนมนุษย์สุกเสียตาย
 เสกสะกอกก้าวย่องค่อยหอมดมหาย
 เห็นคลบล้ายคลบลายเข้ามามอง
 สะกิตตรัสลุกส่งนางทั้งสอง
 เหตุด้วยต้องมนตร์สะกดหมดทุกคน
 มันคว่ำหวัดหัวคร้องสยองชน
 ถึงอับจนใจลงวิ้งวงเวียน

อายย่องทอดลอคักสักรักจับ

เอาตราแกว่งแสงสว่างเหมือนอย่างเทียน

ถูกทรงหัวขมอมอายย่องทอด

หกล้มลงหนึ่งสลบเหมือนศพตาย

เห็นนางที่ฝึกถึงวังเข้าช่วย

ทั้งสองนางต่างตามนางทราวม้วย

๑ โฉมเฉลาเล่าเรื่องให้รู้แจ้ง

ต่างพิศดูผู้ตายคล้ายकुลา

ทั้งหน้าลายรายเรียงรอยเมื่อยช้วน

ใบไม้หนึ่งรุ่งรังสนหลังโกง

พอพุกกันมันพินยีนสลัก

นางที่ข้าหน้าจิตถ้ายฤทธิตรา

เห็นโฉมยงทรงตราพระราหู

ถ้ายเคชาการุณบุญฤทธิ์

นางกษัตริย์ตรัสถามตามสงสัย

เป็นยักษ์มีสีสาหรือรางควาน

๑ อายย่องทอดพลอกไม่ใครจะชัก

เสียงล่อแล่แต่เราพอเข้าใจ

มันบอกว่าข้าช้ออายย่องทอด

มาอยู่ดาราเรียนสำเร็จการ

ให้เที่ยวหาสารพัดสัตว์มีเลือก

ข้ากินเนื้อเสือเหลืองเป็นเนืองนิตย์

นางเลี้ยงลับหลีกลักจวักเจวียน

จนจวนเจียนจึงฟาดปราศประกาย

ปวศทลอล่าหุไม่รู้หาย

มนตร์ก็กลายคนพันต้นตกใจ

บ้างฉุดฉวยเชือกกระหวัดมัดไว้ได้

มาราบไหว้ทูลถามตามสงกา ๖

พอส่งแสงสุริยสว่างกลางเวหา

มีแต่ตาข้างเดียวชูเขี้ยวโง้ง

ผมแต่ล้วนผีผูกจมูกโค้ง

ตั้งผีโป่งปากเหินเช่นกุมภา

เชือกที่มีกัณหลุโลกโศกถลา

อุปมาเหมือนจะกินสิ้นชีวิต

สังเกตคูกังนารายณ์กายสิทธิ์

มันกลัวผิวกะเขีตหลาบลงกราบกราน

มีงข้อไรร้ายกาจมาอาจหาญ

ที่สถานหลักแหล่งอยู่แห่งใด ๖

ถ้ายลิ้นชักแข็งกระด้างเหมือนอย่างใบ

ถ้ายมิได้พุดจามาช้านาน

เที่ยวเล็ดลอคลสมิเรือนเพื่อนสถาน

เป็นศิษย์ท่านเทวคาวราฤทธิ์

เอาไปเชือกสุมกินกลืนโลหิต

ใครฆ่าที่ชีวิตไม่วอควาย

ทั้งพวกไพร่ใจหาญแวงขวางนอก
ล้วนมีครูชำนาญการสงคราม
อายย่องตอคตมือเข้าถือแอก
ขลุ่ยเขาเลากามันพาปลิว
ถึงปากถ้ำลำพันเห็นควันพุ่ง
เสียงกรีกกรนตนแตกต้องแยกย้าย
พวกโยธาให้ลั่นสนั่นก้อง
บ้างหยอกยุคลุดมือว่าซื่อคื
พวกมึงไปไหนหมดหรือปดเล่น
อายย่องตอคตใจว่าภัยมา

๑ นางพังคำขำแลเห็นแต่ศพ
กระดูกหนึ่งยังกลิ้งมันทิ้งไว้
จึงปริษาวาเราเข้ามารบ
กรันว่าไปไกลตาอยู่ธานี

๑ ยุกพาว่าถ้าพระองค์จะทรงปราบ
อันพวกผีมิได้เห็นเป็นสกนธ์
ควรจะหาอรัญษอันศักดิ์สิทธิ์
เข้าโรมรันกันเองกุมเกรงครอง

๑ นางกษัตริย์ตรัสตอบชอบแล้วลุก
ทวยท้าวเราเจ้าจิงหวัดบัพพิ
แล้วเกณฑ์เหล่าชาวป่าให้หาไม้
เอาผ้ากรองรองทรงนงคราญ

สะอึกออกน้าเสด็จไม่เช็ดขาม
บ้างแซงตามซ้ายขวาเป็นตาวัว
ออกแต่แรกเร็วกลมทั้งลมฉิว
ทหารหิวหอบวิ่งไม่ทิ้งนาย
เป็นฝุ่นฟุ้งพวกผีวิ่งหนีหาย
ไล่ล่ากรายกลั้วตราบารมี
เห็นอายย่องตอคตยังไม่หนี
พระบุตรตรัสตามตามสงกา
โยไม่เห็นक्रमิอยู่ใญ่คหา
เทวคาโคตหนีไม่มีใคร ๆ
ซาสินธพขามังสังยังจำได้
จึงสั่งให้เก็บเข้าเผือกคื
ปีศาจหลบหลีกกลัวเอาตัวหนี
กลัวพวกผีมันจะกลับมาจับคน ๆ
ให้ราบคาบเขตแคว้นแดนสิงหล
จะใช้คนสัประยุทธ์สุดทำนอง
ซึ่งสถิตถาเขาเป็นเจ้าของ
จึงจะตองตามเล่ห์ประเวณี ๆ
จำจะปลุกศาลสาปไว้ปราบผี
จะมอบที่แดนไว้ให้พระกาพ
ประเดี้ยวใจปลุกเสร็จสำเร็จศาล
ทำเป็นม่านมู่ลี่ทเวญ

เครื่องบูชาสารพัดให้จัดตั้ง
ตั้งเทียนธูปปุปผาสารพัน

๑ นางกษัตริย์ตรัสว่าเวลานี้

ถวายกรพ่อนำให้สำราญ
แล้วจัดแจงแต่งสองพี่น้องน้อย
นางแก่งองค์ทรงกรรองทองประไพ
ให้ไพร่พร้อมล้อมองค์เป็นวงกว้าง
ประโคมเศเรแซ่ซ้องกลองลังกา
แล้วร่ำรายถวายจะประปรายบาท
สองบึงอรพ่อนตามงามระหวาย
แล้วร้องบวงสรวงศาลหวานวิเวก
เครื่องสังเวทเคยถวายไวรัยเรียง
บุปผาพวงจางจันทร์คันธรส
ขอศกก็ฤทธิรงค์องค์พระกาฬ
อันแคว้นแคว้นแดนดินที่ถิ่นร้าย
ช่วยคุ้มครองชนชาติราชภูธร
แล้วพ่อนำคำนับอภิวาท
ให้จุทียนเวียนโห้เป็นโกลา
เป็นแสงรุ่งพล่งสว่างขึ้นกลางศาล
รับสังเวทเนยนมขนมปัง
ครี้อิมหนำอำนวยอวยสวัสดิ์
อันเขตแคว้นแดนป่าพนาคอน

ขมบับเปิดคู่กับหมุ่หัน
กระแจะจันทร์น้จิมเสร็จสำเร็จการ ฯ
จะบัตร์พลีเทวตารักษาศาล
เจ้าตามมารดาพ่อนจะสอนไว้
ใส่เสื้อสร้อยสอกลแซมให้แจ่มใส
เสด็จไปหน้าศาลาลานชลา
ทั้งสองนางยืนชมัยทั้งซ้ายขวา
นางวันพาทอดกร่อนระหวาย
กระหวัควาตไฉจิงหวัศุสะสวย
ค่านินนวนนาทกายชมัยเมียง
ทั้งหุ้มเอกอักษรชะอันเสียง
ทั้งหมากเมียงมั่งสาสุราบาน
ทั้งเครื่องสคของเราทิงควาหวาน
มาสิงศาลสำหรับช่วยดับร้อน
ขอถวายเทเวศร์เขตสิงขร
ให้ถาวรทั่วทั้งเกาะลังกา
สุราสาตเช่นถวายทั้งซ้ายขวา
พอเสียงฟ้าฟาดเปรื่องกระเดื่องคัง
เห็นพระกาฬกายแดงคังแสงกรัง
ทั้งหน้าหลังลักษณะเหมือนนวานร
นางกษัตริย์จิงสุโขสโมสร
จะดับร้อนรับปราบที่หยาบคาย

ต่อไปนี้หนึ่งจึงมารำเป็นคำนับ
แม้ไม่มาสามัญจะอันตราย

๑ นางละเวงเกรงกราบไม่หยาบหยาม
ชื่อพระกาฬศาลเจ้าชาวลังกา
อันนามถ้ำกล้ำพันอันอุบาทว์
ชื่อว่าเขาเจ้ารำประจำปี
ถึงเคื่อนห้าฝรั่งสั้นทั้งหลาย
บ้างบนบานศาลกล่าวเจ้าพระกาฬ

๑ ฝ่ายโคมยงองค์ละเวงวันเพราธ
ยังธุระจะประจัญกับคนเป็น
เอาเชือกหนึ่งรังท้องอ้ายย่องทอด
มันวิ่งหนักซึกเชือกให้ซ้ำซ้ำ
ออกจากตงลงทุ่งกรุงสิงหล
นางกษัตริย์ตรัสตามความนคร
หยุดประทับรับขุนนางที่ข้างหน้า
ขอโทษตัวกลัวตายด้วยพ่ายพัง

๑ นางบัญญัติว่าเราไม่เอาผิด
เขาจุตเฒ่าเราก่อนเราช้อนกล
พวกเขามีปีเป่าให้เราหลับ
จงช่วยกันผันแปรคิดแก้มือ
แล้วถามข่าวเรื่องราวเมืองผลิก
ไม่ถามคืนนี้เพราะว่าสัญญาไว้

จะคอยรับเครื่องสังเวทเช่นเคยถวาย
แล้วก็หายสูญดับไปกับตา ๖

ขนานนามตามอยู่ที่ภูผา
จึงเรียกมาตามกันทุกวันนี้
เกิดปีศาจสาปนามไว้ตามที
ทุกวันนี้ก็ยังเป็นเช่นโบราณ
ไปถวายวันทาบูชาศาล
ช่วยบันดาลคัมภีร์ร้อนให้ผ่อนเย็น ๖
ปราบปีศาจสิ้นทุกซึกซุกเข็ญ
เห็นจวนเย็นยกทัพขับโยธา
อย่าให้ล่อลักไปไต่พฤกษา
พอโยธาทันรถบจร

พอพบพลพวกตามหลามสลอน
แล้วรีบร้อนเข้าเขตนิเวศน์วัง
ทั้งพวงล่าทัพกลับมากับคั้ง
เพราะกำลังหลับทั่วทุกตัวคน
ด้วยสุกคึกคักกับเข้าสับสน
จนขังคนเขาไว้ได้เมื่อไฟเชื้อ
จึงเสียทัพโทษใครจะได้หรือ
เราไม่ถือโทษหาเสนาใน
ทราบวาศักย์อยู่วังที่สร้างใหม่
นางเข้าใจจึงเกล้งทำเป็นกำขับ

อย่าประมาทราชการท่านทั้งหลาย
เร่งระดมสมทบไว้บรรจบ
แล้วเล่าความตามแตกต้องแยกย้าย
นางเรียกบ่าวชาวป่าช่วยอาลัย
ทั้งเงินทองสองแพนงแจกชาวบ้าน
พวกโยธีกี่ใจไ้ร้างวัล

นางสั่งให้อ้ายย่องคอยอยู่ที่กว้าง
ให้สับเลือกเชื้อคักกตามอัธมา
ถ้าหมู่แพะแกะเล่าเก่ากะสับ
ฝ่ายทหารการศึกได้ฝึกปรือ

๑ พอเสร็จคำร่ำส่งพระสังฆราช
ไปเสียทัพอัปราชล่าสงคราม
หรือไปรบพบรักจึงหนักหน่วง
คู่ผ่องขาวราวกับจิตสนิทใน

๑ นางละเวงเกรงกราบไม่หยาบหยาม
แต่ไม่บอกออกว่าเธอพาที่
เล่าแต่ความตามได้กินกินถนนั้น
พลางเชื้อกซันกินถนนั้นออกทันใด
ทำตามลองของขึ้นกินกินนัก
บาทหลวงคร่ำความตามตำรา
กำหนดนั้นพันปีผูกที่หนึ่ง
เกิดตรงไหนไอเหิงเหมือนเกลือกิน

ศึกไม่วายแต่ละวันนั้นจะคับ
เร่งกำชับค่านทางอย่าว่างใจ
คนทั้งหลายเวทนาน้ำตาไหล
มาโปรกให้เสื้อผ้าสารพัน
ทั้งลูกหลานเล็กใหญ่อยู่ไพร่สนต์
ต่างพากันกราบกัมบังคมลา

เกณฑ์ขุนนางกลุ่มเกลี้ยงเลี้ยงรักษา
กินอุฐูลาควายวัวตัวละมี
มันกินกินคึกเหมือนเช่นเป็นกระสือ
จะแก่มือเมืองผลึกยังตรึกความ ฯ

มานั่งอาสน์เอะตะลึงแล้วจึงถาม
โยงคงามกว่าแต่ก่อนร่อนชะไร
ไม่ล่อลวงล้างศึกนึกโง
หรือกลับใจเลโลเพราะโลกีย์ ฯ

แล้วเล่าความตามรบจนหลบหนี
กลัวเป็นที่กินแห่งแกล้งฤทัย
จึงฉิวพรรณผุดละอองให้ผ่องใส
ถวายให้พระฉันแล้ววันทา
ไม่รู้จักต้นรากหลากหลายหนักหนา
จึงบอกว่าของอยู่ในใต้แผ่นดิน
เสียงดังตึงแตกฟุ้งจวบกลืน
พื้นแผ่นดินก็เป็นโป่งขึ้นตรงนั้น

มนุษย์เราชาวเมืองเรียกเกลือโป่ง
ไค้ผลกนกกลืนเนื้อเหมือนเจือจันทน์

๑ ในขณะที่พระกำลังยังนั่งพัก
เป็นข้อความตามธรรมาภิชัย
นางรู้แจ้งแคลงสงสัยยังหยุด
ต้องตามคำแนะนำเข้าวันหา

๑ ในสารว่าพระองค์ทรงสวัสดิ์
มาหยุดยั้งฝั่งสมุทรหยุดสงคราม
คิดถึงวันสัญญาเวลาศึก
เจ้าลัคนาเตรเซฐาภิราจร
คิดถึงคำร่ำว่าต้องหย่าทัพ
มีรสกลืนเนื้อเหมือนเจือจันทน์
ถึงอยู่ไกลใจก็รำลึกถึง
แม้ตัวกายหมายจะผ่องไฉไล
หรือลืมหาคำสำคัญมธุรส
จะหน่ายแค้นแกล้งใจก็ไม่ควร
ขอชนบทยกตามทรมาสวาท
จะทำสำคัญมธุรสพจมาน
ไม่รับฟังมุ่งหมายทำลายล้าง
แม้เหมือนเพชรเม็ดเท่าเขาคิริ
ถึงมียศกองงามแต่ยามคืน
งามละม่อมจอมขวัญอย่ารู้จวน

เพราะปล่องโปร่งเปลวกลืนกินถนนั้น
บอกแล้วฉันชิมหวานสำราญใจ ฯ

พอมีทูตถือสารมาชวนไข
แต่ไม่ให้สารสำคัญนั้นเข้ามา
บาทหลวงสุดสงสัยจึงให้หา
แล้วเปิดตรากล่องลานออกอ่านความ ฯ

สืบกษัตริย์ศาสนาภาษาสยาม
เพราะมีความเสนหาให้อาวุธ
มิไต่เน็กแห่งหน้าสายสมร
ถึงยามนอนนิกสะอื้นทุกคืนวัน
ไม่ลืมรับขวัญน้องประครองขวัญ
สารพันพิศวาสเพียงบาทดา
เปรียบเหมือนหนึ่งแนบชิดกนิษฐา
แม้วันพาละฉนั้นให้รู้จวน
เกินกำหนดนั้นก็คอยละห้อยหวาน
หรือประจวบจะมาพยาบาล
พอชมราชินีเวศน์เขตสถาน
ตามโบราณร่วมจันทวัดบัดพิ
จะสืบสร้างเสนหามารศรี
แม้ไม่มีเรือนทองก็หมองนวล
ไม่แซมขึ้นเช่นเจ้าของครองสงวน
จงคิดควรคำสารที่อ่านเอย ฯ

๑ นางฟังความหวามไหวฤทัยหวั่น
บาทหลวงว่าข้าคิดไม่ผิดเลย
จะคิดรักกันอย่างไรเจ้าไม่บอก
มาปดเล่นเป็นสนุกทุกคืนวัน

๑ ยูพยงทรงฟังพระสังฆราช
อันทำศึคนึกจะได้ชั้ยชนะ
แต่จวนตัวกลัวกำลังจะพลั้งพลึง
ประการหนึ่งซึ่งมีหูอยู่อย่างนี้

๑ บาทหลวงว่าข้าไม่บอกไว้คอกหรือ
จนของอัยของอนถึงวอนวิง
แม้มีรักหนักหน่วงทำดวงล่อ
รูปก็รู้ยู่วิสัยใจผู้ชาย
อันลมบึกแต่เพราะเสนาะหู
แต่ความรักมักจะออกกระบอกตา
แล้วลุกเดินเมินหน้าออกมาวัด
จึงแก่งว่าข้าเฝ้าเล่ากรู
อันแยบยลกลศึกย่อมลึกซึ้ง
เป็นพระเจ้าเราไม่ขัดอธัยา
จะเลี้ยงคุณผู้ถือนั่งสอสาร
แล้วนางพานาริทั้งพี่น้อง

๑ ระหวายองค์ลงบนแท่นแสนระทด
จำจะคิดปิดความตามอุบาย

ให้อันอันอายเอกเขนกเฉย
แต่พอเอ่ยออกก็เป็นเห็นไรฟัน
ทำอันยอกเกกมะเหรกพุกเสกสรร
เมื่อรักกันแล้วก็นางมาพรางพระ ฯ

เชิงฉลาคให้รู้ว่าสารสุะ
มิใช่จะจงใจเป็นไมตรี
จึงหลีกเลียงลวงล่อแต่พอหนี
จะหนีไม่เห็นไม่ไ้จั่นใจจริง ฯ

สัญชาติชื่อว่าผู้ชายตายเพราะหญิง
ราวกระว้างเข้ามาวนสังหารกาย
ซึ่งชัคอเล่นก็ได้ตั้งใจหมาย
มันหลงตายติดกับเหมือนหลับตา
ที่จะสู่ลมปากยากหนักหนา
จะเป็นข้าพวกเขาชาวชมพู
นางกษัตริย์แสนสลตนิกอดสุ
เรารบสู้เสียที่จึงหนีมา
คิดไม่ถึงท่านว่ารักเขาหนักหนา
จะตรึกตราตอบความตามทำนอง
ให้ทหารคุมขังไว้ทั้งผอง
เข้าสู่ห้องมนเทียรวิเชียรพราย ฯ
โศกกำสรวททรงกรมไม่สมหมาย
ให้หญิงชายเชือสั่นไม่กินใจ

แล้วโฉมยงทรงประกิจรู้จักอักษร
ลงแผ่นทองกลองปี่คนึกไว้
หนังสือทอบมอบหมายว่านายท่าน
แม่เหมือนคำรำพันซึ่งสัญญา

๑ ฝ่ายทูตจำกำนัปล้ำรับสาร
เรียกว่าออกนอกประตูพระบุรี
ถึงกองทัพบัวยังอยู่วังใหม่
ถวายสารกราบทูลบังคมเกล้า

๑ พระอภัยให้อ่านสารอักษร
เมื่อแรกองค์ทรงธรรมได้สัญญา
ทั้งมิให้พี่น้องมาข้องกัก
เหตุไฉนไม่ล้าให้ว่างวาย
แม้มิจริงสิ่งสัตย์สะบักสบด
จะสู้รบขับฟันจนบรรลัย
แม้พระองค์ทรงสัตย์สันตักเทียม
ให้เห็นจริงสิ่งสัตย์สวัสดิ
จะไ้ไปกำนับอภิวาท
เป็นปิ่นเกล้าสาวสุรางค์นางกำนัล
จะงามหน้าพาน้องให้ผ่องแผ้ว
ทุกคำเข้าเฝ้าประณตบทมาลัย
ถ้าเมตตาสารพัดไม่ขัดข้อง
จะนั่งแนบแอบองค์ให้ทรงชม

เป็นกาพย์กลอนกล่าวแล้งแล้งไข
ครั้นเข้าให้หาทูตมาพุดจา
ซึ่งแต่งสารแสนเสนาะเพราะหนักหนา
จะเห็นว่ารักใคร่เป็นไมตรี ฯ
ต่างก้มกราบกราบลามารศรี
ตามวิถีทางมาได้ห้าวัน
ตรงเข้าไปหน้าที่นั่งนรังสรรค์
แล้วรำพันทูลความตามกิจจา ฯ
ว่าอวยพรภูวเรศพระเชษฐา
ว่าจะฆ่าลูกเมียไม่เสียตาย
จะเข้ารีตร่วมจิตที่คิดหมาย
มากลับกลายกล่าวความเอาตามใจ
ไม่ละลกลเลยพระองค์อย่าสงสัย
ไม่ขอไปเป็นข้านางมาลี
จะโลมเลี้ยงแล้วไม่อาจนางหนี
ไม่มีที่กักขวางเหมือนอย่างนั้น
เชิญพระบาทบรมเมศวร์มาเชตขันธ์
ล้วนเลือกสรรสาพิภักดิ์พนักงาน
เหมือนฉัตรแก้วกันเกราประเทศสถาน
คอยอยู่งานนวดพื้นให้บรรทม
เสนห์น้องนึกไว้ให้ไ้สสม
ฟังพระร่วมโพธิ์ทองของน้องเอย ฯ

๑ พระอภัยไถ่กินสันสกิ

ศรีสุวรรณ^๕นั้นว่ารักจักเป็นเตย

มะม่วงมันจันทน์อันลูก^๕ลิ้นจี

แม้ขึ้นจิตคิดพันนางวันพา

พระเชษฐาว่าเปล่าดอกเจ้าพี่

กลศึกกลกลลวงสำคัญ

ทั้งแค้นแค้นแค้นเห็นปล้นเลียบ^๕เขยว

จะยุกทางร่างกลอนเฝ้าวอนวิง

๑ ศรีสุวรรณครั้นจะตักขี้ชั่ง

อันน้อง^๕นี้มีไต่กลาบทาบทงสุ

จะควักล้วงดวงใจก็ไม่ว่า

ถ้าพระองค์ส่งสารกับวานเครือ

อันพาราฝรั่งทั้งทวีป

มิไต่เมืองคืองาชาคาชาการ

จะยกทัพนับโกฏิมาเกี่ยว^๕ขุ

จะอ้อยอิ่งวิงวอนจนอ่อนใจ

๑ สนิสมุกพุกจาประสาจิต

จะบวชเข้าเฝ้าบุญเป็นมุนี

อยู่ที่นี้เฝ้าเวงเก่งกว่าเสือ

แม้้นโปรกให้ไปรบจะขบฟัน

๑ พระอภัยไม่พุกกับโอรส

แต่เกรงน้องชั่งชัคหัตยา

มิไต่ปริโอษฐ์เอกเขนกเขนย

คนเขาเคยเช็ด^๕สัน^๕สัน^๕ลังกา

จะกินดีกว่าฝรั่งกระมังหนา

จะต้องฆ่าคนตายลงกายกัน

ความ^๕ทั้ง^๕นางเอกแกล้งเสกสรร

แม้ไม่ทันตรึกตราจะว่าจริง

เราก^๕ก็^๕เกยว^๕ลูก^๕เสือ^๕เหลือ^๕ผู้^๕หญิง

คงจะ^๕กลิ้ง^๕ลง^๕สั^๕กวัน^๕หนึ่ง^๕มัน^๕คง ๖

ตัว^๕เป็น^๕น้อง^๕ต้อง^๕ตอบ^๕ความ^๕ไป^๕ตาม^๕หลง

ถึง^๕พระ^๕องค์^๕จะ^๕เชือก^๕เอา^๕เลือก^๕เนื้อ^๕

จะ^๕หลับ^๕ตา^๕ตาย^๕ก่อน^๕นอน^๕ให้^๕เถื่อ

อย่า^๕ซึก^๕เชือก^๕ช่วง^๕ชิง^๕ผู้^๕หญิง^๕พาล

จะ^๕เร่ง^๕รีบ^๕รบบ^๕รับ^๕แต่^๕กับ^๕หลาน

จึง^๕ล้าง^๕ผลา^๕ญ^๕ชี^๕วัน^๕ให้^๕บรร^๕ลั^๕ย

ใคร^๕จะ^๕สู้^๕ส่ง^๕ลำ^๕เลียง^๕เส^๕บิ^๕ย^๕ไ^๕หว

เห็น^๕พวก^๕ไพร^๕จะ^๕พอม^๕ไซ^๕เพราะ^๕โลก^๕ีย^๕ ๖

แม้^๕ไม่^๕คิด^๕รบ^๕พุ่ง^๕เอา^๕กร^๕ุง^๕ศรี

ไป^๕อยู่^๕ที่^๕เกาะ^๕แก้ว^๕เสีย^๕แล้ว^๕กัน

จะ^๕ฉีก^๕เนื้อ^๕เลียง^๕ซึก^๕เช่น^๕หม^๕หัน

เกี่ยว^๕หา^๕หัน^๕เสีย^๕ให้^๕สน^๕ล^๕น^๕ลัง^๕กา ๖

คั^๕วย^๕ทรง^๕ยศ^๕เร^๕อย^๕ยัง^๕รัก^๕เขา^๕หน^๕ัก^๕หนา

จึง^๕แกล้ง^๕ว่า^๕พี่^๕ก็^๕ไม่^๕อา^๕ลั^๕ย^๕มัน

หมายจะล่อพ้อให้รักไม่พักรบ
เมื่อเจ้าเห็นเป็นว่าจะเข้าวัน
พี่จะช่วยกำกับเป็นทัพหลัง
ถ้าได้ทีก็กระทั้งถึงวังใน
ด้วยเดิมทัพเขากับเรานี้
จะปราบปรามตามทำนองของน้องยา

๑ ศรีสุวรรณธัญชลิยีนีก็สุด
ต่างทูลลาพาพราหมณ์ทั้งสามนาย
ศรีสุวรรณให้พราหมณ์สามมานพ
สินสมุทย์อ่อนหย่อนบุญญา
ศรีสุวรรณนั้นกำกับเป็นทัพหลวง
ได้ฤกษ์สมลมตกให้ยกพล
ทั้งสามพราหมณ์สามทัพให้รับโห่
ทั้งทัพหนุนขุนพลรณยุทธ์
ศรีสุวรรณนั้นทรงรถที่นั่ง
แต่องค์พระอภัยใจสำราญ

๑ ฝ่ายทัพหน้าसानนให้คนบอก
ใครไม่ลื้ออยู่บ้านสำราญใจ
แล้วเร่งทัพขับพลอลหม่าน

ชวนพุกจาการุณเหมือนคันเคย

๑ จะกลับล่าวชาวเมืองที่เลื่องชื่อ
ชื่ออิเรนเจนประจัญคนโบราณ

ได้พิภพโกโคยมให้ศวรรย์
จะช่วยกันสงครามก็ตามใจ
แต่จะส่งสัญญาอักษมาสัย
ใครอย่าได้ฆ่าฟันนางวันพา
เหมือนหงส์พันธุ์ ผู้รักกันหนักหนา
แต่อย่ามาคิดล้างให้วางวาย ฯ

สินสมุททราบก็ด้วยสมหมาย
มาหน้าค่ายคิดกันบันโยธา
เดินบรรจบโจมตีเป็นทัพหน้า
คุมโยธาทัพหนุนเป็นขุนพล
ล้วนรู้ท่วงทีศึกได้ฝึกฝน
แต่ล้วนคนขี้อ่อนอ้าวร
สำเนียงโระเรื้อยไม่รู้หยุด
สินสมุทซึ่งสิงหวิงทะยาน
เป็นทัพหลังลมหกยกทหาร
ศึกประมาณสามยามยกตามไป ฯ
ชาวบ้านนอกทุกตำแหน่งแกล้งไข
เรามิได้ย้ายอย่าหนีเลย
พวกชาวบ้านหญิงชายสบายเฉย
จนทัพเลยล่วงมาถึงป่าตาล ฯ
มีฝีมือแม่นำรู้ราขวาน
รักษาค่านชั้นนอกเป็นคอกเนิน

วิมิติมีลำแม่น้ำกว้าง

เป็นร่องกลางทางเขาะจำเพาะดิน

ท่านเจ้าเมืองเลื่องชื่อนั่นถือนวน

มีลูกสาวชาวลาทั้งสาม

ไม่มีผัวกลัวที่จะมีลูก

อยากทำศึกฝึกหัดเพลงศัสตรา

เมื่อคราวศึกเล็กซึ่งมาถึงท่าน

ฝ่ายอิเรนเกณฑ์ทหารชาวนครจักร์

มูรห่มคุมทหารอยู่ชานเขา

บังอรอยู่ลำแม่น้ำคด

ถ้าไพร่ตีมาถึงหน้าท่าน

พวกเหลือข้าสมทบเข้ารบรบ

สามขุนนางต่างรับบังคับสั่ง

กองละหมื่นเป็นผาสารพัน

ฝ่ายอิเรนเกณฑ์ปลัดให้จัดทัพ

พาทหารหนึ่งจกรรจ์สามพันร้อย

๑ ฝ่ายทัพพราหมณ์สามนายถึงท้ายท่าน เข้าคงตาลตามทางหว่างสิงขร

พอพบกับทัพปลัดอัสตร

อันทัพเราชาวผดึกไม่เกรงร้าย

จะบำรุงกรุงไกรเป็นไมตรี

๑ ฝ่ายปลัดชักใจว่าอายเด็ก

กูหัวหงอกหลอกกูไม่กูเงา

ทั้งสองข้างโขดคอนสิงขรเขิน

มีเชิงเกินรายรอบขอบบุรี

เป็นทหารเอกอาจตั้งราชสีห์

อายุยี่สิบสลวยสวยโสภา

ต้องกินหยูกยาฝาคไม่ปรารถนา

จนปรีชาเชิงรบรู้ครบครัน

กรมการเกณฑ์ตรวจกันกวคั่น

กบิณฑ์ให้ไปตั้งหลังบรรพต

แต่ล้วนเหล่าโยธาขี่ม้าหมด

คอยกำหนดสงครามทั้งสามทัพ

ออกต่อต้านตีคัดสกัดจับ

ให้ย่อยยับอยู่ที่ด่านปราการกัน

ยกไปตั้งตามตำแหน่งล้วนแข็งขัน

แล้วเกณฑ์กันเตรียมนั่งระวางคอย

ไปรบรบปล้นล่อแต่พอดอย

ออกตั้งคอยขับทหารเข้าราญรอน ฯ

ให้หยุดหย่อนโยธาแล้วพาที่

ด้วยเจ้านายปรงทองทั้งสองศรี

ไม่ย่ำย้อมาขวางหนทางเรา ฯ

ล้วนเล็กเล็กกล้าตัวเท่าหัวเหา

จะเล่นเจ้าเสียให้ยับลงกับมือ

แม้ไม่ทรงมีให้เบิกค่าน
 เหวี่ยงพวกเราเอาสิหาวอย่าละมือ
 สามพราหมณ์รับขับไพร่ไล่พิฆาต
 เจ้าโมราพาโยธีเข้าตีรบ
 ทั้งสามพราหมณ์ตามตีถึงที่ชุมนุม
 บังอูลมุ่งหมายให้พ่ายพัง
 ถึงโจมตีจับสัประยุทธ์อาวุธสิ้น
 พราหมณ์วิเชียรเรียนรู้อาวุธเจน
 จำเพาะถูกลูกตาข้างขวาซ้าย
 ยิ่งปลัดกับตกหลบไม่ทัน

๑ เจ้าเมืองเห็นเผ่นชนนั้บนหลังสิงห์
 แล้วแกว่งขวานผลาญพหลพลนิกาย
 มันหลบทันลั่นทีละสลัก
 คอยคาบคืบหนีรับเหมือนนักปลิง
 คุเร็วรวกหวดหันเข้าฟันฟาด
 สลักโผนโจนเวี่ยงทั้งสินธพ
 เจ้าसानนโมราก้าหนี
 ต้องสูฟกลางหนีพลางมากลางพล

๑ วันนั้นพอหน่อนวันตรัสสนมทุก
 เห็นทัพสามพราหมณ์แตกวิ่งแหกอึง
 เร่งโยธีตีพลางไปกลางทัพ
 ฝรั่งรับทัพแตกแตกกระทบ

ราชการแล้วก็ไม่รู้หรือ
 ทหารชื่อหวนกลุ่มเข้ามารบ
 เสี่ยงจะฉาดฉาดฉับกลับตลบ
 ฝรั่งหลบหนีน้อยแล้วถอยรัง
 มันออกกรมรบอ้อมเข้าล้อมหลัง
 สะท้านทั้งสองฝ่ายตายระเนน
 ต่างแทงฟันพุ่งหอกบั้งกลอกเขน
 จึงเอียวเอนยิงมาลัดกับทัน
 ทกม้าตายแต่ปลัดสัถย์คัก
 ถูกหั่นหกคะเมนถึงเวรตาย ๆ
 ควบเข้าชิงรบไล่ไพร่ทั้งหลาย
 วิเชียรหมายมุ่งเฟื่องแข่งยิ่ง
 ไม่ยกถูกแต่สัถย์ทั้งขลัง
 แล้วกลับวิ่งเหวี่ยงขวานเข้าราญรบ
 แต่ถูกพลาคพราหมณ์วิเชียรเจียนสลบ
 ทหารบรมจับแทบอัจน
 มันตามตีกลอกกลับอยู่สืบสน
 พวกพหลพัลวันสนั่นอึง ๆ
 ไม่ยังหยุดโยธารับมาถึง
 พอทันจึงโอบอ้อมเข้าล้อมรบ
 แล้วเลี้ยวกลับขวาซ้ายไล่ตลบ
 พอพานพบพวกทัพจับเจ้าพราหมณ์

ควบสิงโตโฮ้โฮกกระโฮกได้
อิเรนแรงแกว่งขวานทะยานตาม

๑ สิ้นสมุทหฤคพราศฟากุขัน
คุชวักไขว่ไล่โลกโคกทะยาน
คนต่อคนบนหลังกำลังรบ
วิเชียรพราหมณ์ความแสนแค้นขับฟัน
พลัดตกสิงห์วิ่งโผนโจนขึ้นม้า
เจ้าพราหมณ์พร้อมล้อมหลังประตังตี

๑ ฝ่ายลูกสาวคราวนั้นอยู่หน้าบ่อม
ถอกกระบี่ตีมาวิ่งมาทัน
เจ้าโมราसानนประจัญจับ
พออิเรนเห็นบุตรสุดเสียตาย
พอฝรั่งบั้งอลุมรุ่ม
เข้าค่านไค้ไพร่ตายเสียหลายพัน
ฝ่ายผู้เฒ่าเจ้าเมืองเคื่องจักษ์
ไม่กลัวตายวายชนม์สู้ทนทาน

๑ ฝ่ายสิ้นสมุทกับสามเจ้าพราหมณ์พร้อม เข้าตั้งล้อมเมืองค่านชานสิงขร
จึงบอกข่าวเล่าการที่ราญรอน
พอพลบค่ำยาม้องทุกกองทัพบ้างก็เกราะเคาะฆ้องกลองสัญญา

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายนายทหาร
เห็นเจ้าเมืองเคื่องตาปริกษากัน

จึงมาได้ด้วยกำลังสิ้นทั้งสาม
กระโจมจามจ้วงฟันประจัญบาน ๖
มันหลบทันโถมถลาเข้าคว้าขวาน
สิงโตหาญโฮกฟัดเข้ากักกัน

สิงโตตบถั่นโลกกระโคกหัน
ยิงเกาทัณฑ์ถูกตาเจ้าธานี
มียังคว้าขวานรบไม่หลบหนี
มันขว้างตรีหลบได้ไล่ตีกัน ๖

เห็นเขาล้อมบิคาจะอาศัย
เข้าฟาดฟันพลแยกแตกกระจาย
นางรบบัรือไล่ไพร่ทั้งหลาย
เข้าสู่ชายกลัวจะแพ้เข้าแก้กัน
เข้ารบรุมห้อมนายให้ฝ่ายผัน
แล้วไล่กันชนล้อมบ่อมปราการ
แตกประทุหม้อทายาสมาน
เที่ยวตรวจการณ์เกณฑ์ทัพไม่หลับนอน ๖

ให้รีบร้อนไปยังพระอนชา
ตรวจกำกับเกณฑ์รายทั้งซ้ายขวา
ต่างตรวจตราเตรียมรบไว้ครบครัน ๖

รักษาค่านเคื่นตรวจกันกวคชน
ศึกสำคัญควรจะบอกอย่าอกรบ

แม่โถมยงองค์ละเวงวันพาราช

จึงจัดแจงแต่งกันให้ครันครบ

๑ ฝ่ายผู้เฒ่าเจ้าเมืองเคื่องตะคอก
เราเป็นชายฝ่ายเจ้าเป็นสตรี

อายุเราเล่าก็จนหกสิบห้า
สู้บรรลัษไฉนให้เลื่อนนาม
แม้เราช่วยช่วยหักศิระไว้

อย่าให้เขาเอาไปทำให้ชั่วร้าย
อนึ่งเล่าเขามาล้อมอยู่พร้อมพรัง
จะวางยาแม้มิหายคงวายปราณ
อันไพร่มีชัยใจประมาท

คงลืมหักมัดเมาเลี้ยงเหล้ายา
ม้นยกลมาล้าเสียล้วนเห่น้อยอ่อน
กำหนดสามยามส่งค้ำค้ำคิต
มูรห่มกุมทหารเข้าค้ำนชัย
หักเคนเจนจบเข้ารบรับ

อ้ายยันตั้งอังกฤษลูกศิษย์เอก
ให้คิดตัวอยู่ข้างหลังแล้วส่งนัด
แล้วร้องส่งบุตรสุทสุท
อยู่ตรวจตราว่าขานการข้างใน
แม้พ่อตายภายหลังจะส่งเจ้า
สาพิภักดิ์รักกษัตริย์สวัสดิ์

แต่งอำมาตย์หมื่นพันมาบรรจบ

ออกกราณบรรอนราญผลาญไพร่ ๆ

อย่าเพ้อบอกเฟื่องฟุ้งถึงกรุงศรี
ชีวิตมีมิให้องค์ออกสงคราม

ถึงแม้ว่าววยวางลงกลางสนาม
จะสงครามปล่อยแก้พอกแก้าย
เอาขึ้นไปปลั่งกาวันทาถวาย

เรานีกายเหลือล้นพันประมาณ
เปรียบเหมือนตังโรคตัดอติสาร
แม้เสียค่านก็เหมือนตังเสียลังกา
จะคิดค่าที่เราแพ้แน่หนักหนา

เกณฑ์โยธาห้าหมื่นคืนวันนี้
คงจะนอนหลับมากเหมือนชาคผี
ให้โยธแยกกบเป็นหกทัพ
ข้างขวาฝ่ายบังอรเจ้าจับ
สมทบกับมลิปาสารวัด

คำกั้มเมมแม่นขวานอาจารย์หัก
เราตายตัดเอาศิระอย่าละไว้
อย่าอย่างอาจออกมาอชฌาสัย
เพื่อพวกไพร่มาได้ราวี
จงไปเผื่อนางวันพามารศรี
จะได้มีเกียรติยศปรากฏไป

นางรำภาสหรือได้ฟังสอน
ท่านบ้วยตาอย่าเพอวิ่งไปชิงชัย

๑ ฝ่ายโยธีศรีสุวรรณมาทันหลาน
อย่าประมาทชาติฝรั่งแม่นยังเป็น
แม่ศึกถักถักทำต้นหน
พิโมราสานนพลนิกร

พวกทมิฬสินสมุทรจกหยูกยัง
ตีตะพึดหักหัวเอาตัวนาย
ทงส์ทัพรบสั่งไม่พลงพลาด
ให้ไพร่พร้อมล้อมนั่งสังคคี

๑ ฝ่ายอิเรนเกณฑ์ทัพไว้คับคั่ง
เสียงโกร่งเกราะเคาะขานก็หายไป
กำคัตถิกนึกว่าโยธาหลับ
เข้าปณปะจะไคเห็นเป็นสำคัญ
แต่เจ้าเมืองเคื่องตาอุตสำหรับหลับ
ถึงทัพล้อมพร้อมกันไล่ฟันแทง
ที่ไม่หลับจับเครื่องสรรพาวุธ
ต่างตามนายหมายมั่นเหมือนสัญญา
ข้างชาวค่านหาญฮึกเห็นศึกหนี
พวกกองทัพรบพลางไปกลางไพร

๑ สินสมุทรหยูกยกเข้าวักหลัง
วิเชียรขับทัพหลังตั้งประจัญ

กราบบิทรวอนห้ามตามสงสัย
อิเรนไม่ฟังคำว่าจำเป็น ฯ

ปรึกษาการกลศึกก็นึกเห็น
คงเกี่ยวเชิญถืออ่านมาราญรอน
ให้ศึกตีตามออกนอกสิงขร
จงยกย้อนทางมาข้างขวาซ้าย
อยู่โอบหลังล้อมไว้เหมือนใจหมาย
แล้วทำลายประตูเข้าบุรี

บอกประกาศพลรบอย่าหลบหนี
แกลงหยุดตีฆ้องกลองร่ากรองไฟ ฯ
คอยตรับฟังข้าศึกนึกสงสัย
ทั้งแสงไฟโหมทรมามลงครามครัน
ให้กองทัพถือชุดอาวุธขึ้น
ก็พร้อมกันยกออกนอกกำแพง
ออกกำกับกองหน้าให้กล้าแข็ง
ถูกข่าแข็งแขนคอมรณา
อุตุลุลุกโลกโศกถดถา
พวกโยธาทำแตกแยกกันไป
เข้าโจมตีตีฟันเสียงห้วนไหว
ถึงทัพใหญ่ได้ที่ศรีสุวรรณ ฯ
สกดตั้งประตูป่าพนาสันต์
ฆ้องสำคัญขานให้เป็นโกลา

เจ้าไมราพาทหารเข้ากันซ้าย

ข้างยังป็นยืนยันเป็นสัญญา

๑ ฝ่ายฝรั่งบังอรลุ่มห่ม
 เข้าสมทบรบมาถึงป่าตาล
 ทิ้งอิเรนเห็นผิดคิดสะกั้ง
 สิ้นสมุทจุกคอบเข้ารบรับ

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งมนัประจัญสู
 พลิกกลนครนเครณพนพิภพ
 พลผลึกซึกหาญผลาญฝรั่ง
 อิเรนแรงแกว่งขวานเข้าารณรอน
 ทิ้งตัวถูกลูกรุนถึงพิห้อย
 ออกเอบอาบซาบเสื่อจนเหลือทน
 เรียกอังกฤษศิษย์สั่งให้ตัดหัว
 อ้ายยันตั้งฟังว่าน้ำตากระเด็น
 เผาอิกเออนเตือนหนักซึกกระบี่
 กลัเช็ดหน้าผ้าห่อผูกคอไว้
 เผ่นชนนังหลังม้าพาทหาร
 ทะลวงไล่ไพร่แตกวิ่งแหกฮือ
 ทหารอื่นผ่นฝ่ามาไม่รอด
 แล้วหวนกลับขับพาชีสีกะเสียว

๑ ฝ่ายพวกทัพจับพลได้ลั่นเหลือ
 เจ้าसानคนชำนาญผลาญมาตา

สานนายอ้อมทางเข้าข้างขวา
 ขับโยธาแทงฟันประจัญบาน ฯ

เกิมนนคุมทัพแยกก็แตกฉาน
 พอทหารหุ้มห้อมเข้าล้อมทัพ
 พอจวนรุ่งเรียกไพร่จะให้กลับ
 ทิ้งสามทัพไว้ที่ตกระทบ ฯ

พอเข้าตรูกราวเกรียวเลี้ยวตลบ
 ค่ายเสียงรบซ้อนซุ่มทะลุมบอน
 ตายเหมือนกังคินกลังริมสังขร
 จนเหนื่อยอ่อนไม่ระอาอุทสาห์ทน
 โลหิตย้อยหยดซุ่มทุกขุมชน
 เห็นไม่พ้นพวกทัพจะจับเป็น
 ศีรษะตัวอย่าให้ผู้ใดเห็น
 แต่จำเป็นจำทำด้วยจำใจ
 ออกตัดศีรษะเชือกจนเลือกไหล
 แล้วคว้าได้ขวานครุเป็นคู่มือ

มันแกว่งขวานขว้างเหวี่ยงเสียงออกหวิว
 เสียงอึงอ้อออกไปพันแต่คนเดียว
 มันยืนทอดใจใหญ่ให้เปล่าเปลี่ยว
 ไม่ลดเลี้ยวเลยกระทั่งถึงลังกา ฯ
 ไถ่หมวกเสื่อนับหมิ่นทั้งบนผา
 เจ้าไมราฆ่าฝรั่งบังอร

เจ้าวิเชียรฆ่ามารห่มตาย
 พวกผลึกไล่หลังอยู่พรั่งพรู
 ทั้งสามพราหมณ์ตามมาถึงหน้าค่าน
 พวกนายหมวดสั่งพลพลนิกาย
 แล้วร้องเย้ยว่าเหว่ยอ้ายชาวค่าน
 ใครไม่สู้จะโปรดซึ่งโทษทัณฑ์

พลทั้งหลายอ่อนจิตไม่คิดสู้
 กระโจนจู่ฟันฆ่าชีวาวย
 ให้ประจานศพฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
 เอาศพนายเสียเปรียบไว้เคียงกัน
 ไครรอนราญจะฆ่าให้อำสน์
 จงช่วยกันเปิดประตูให้กูไป ๆ

ตอนที่ ๓๓

ห้องตอดสะกดทัพ

๑ ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองมีเครื่องครบ
กิดขวางทางข้างบนเป็นกลไก
พอเห็นเขาเอาศพมาเสียบไว้
บังอูลมูรห่มขุนมาตา
ทั้งยืนทั้งส่งไว้อย่างไม่กลับ
ยังคิดเห็นเป็นว่ารอทไม่วอดวาย

๑ ฝ่ายสามพราหมณ์สามทัพไม่ยั้ง
ให้เอาโซ่ทำคั่นเป็นบันได
พวกฝรั่งทั้งสนเอาหินทั้ง
แต่หักหาญราญรอนจนอ่อนแรง

๑ สิ้นสมุทหยุตอยู่ทัพหน้า
ลงจากสิงห์วิ่งไล่พวกไพร่พล
ทหารปืนย่นโซ่สนโย้แย่ง
พระหน่อไทไล่ตามแขกจามจีน
เสียงซึกซึกซึกโซ่ไล่ทะลึ่ง
ทั้งสามพราหมณ์ตามกลุ่มเขารุมรัน

๑ ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองเยื้องขยับ
ถือธนูอยู่พอพระหน่อไท

รื้อตลบส่งกันกันตาไซ้
ใครเข้าไปติดถึงเหมือนตรึงตรา
นางจำไ้แทบจะคั่นสนสังขาร
แต่บิดายังไม่เห็นว่าเป็นตาย
หรือเสียทัพทั่วทั้งจะหนีหาย
เที่ยวเดินกรายตรวจพลสกลไกร ฯ
หมายจะพังบ้อมประตูเข้าสู่ได้
ขึ้นชิงชัยชาวพลบนกำแพง
บ้างยืนยิงบันสนเอาทนต์แผลง
ฝรั่งแทงล้มตายเสียหลายคน ฯ
เห็นโยธาถอยกลับวิ่งสับสน
เขารุมปล้นบ้อมค่ายชนบายบัน
ฝรั่งแทงฟันฟาดขาดเป็นสิ้น
แล้วพลอยบันบ้อมกำแพงมันแทงฟัน
พลัดตกถึงเต็นโลดโกลถลัน
เสียงกรันกรันกราววิ่งเข้าชิงชัย ฯ
เห็นนายทัพแทงฟันไม่หวั่นไหว
เข้ามาใกล้แล้วส่ายหมายสำคัญ

ถันลูกออกทรอกโอบรู้กระโคตกัน
 ชักลูกคอกออกกวานาพลัน
 ยิ่งกึกแค้นแห่งนุเห็นผู้หญิง
 พอหุ้มห้อมล้อมกันชั้นชั้นบน
 จึงรอบครุบหุบเอาพลทมิฬ
 เปิกประตูจันหับออกจับกุม

๑ สิ้นสมุทธุณิกจะหลีกโรค
 พอทัพพระอนุชายกมาทัน
 พอพลบคำคล้าคลุ้มข่มอับ
 ทุกหมู่ห่มวดตรวจเกณฑ์ตระเวนราย
 อันกลไกอ้ายฝรั่งหลายอย่างนัก
 กลศึกทริกครองลงวิจารณ์

๑ เจ้าไมร่าจะผูกเรือนตรับ
 เล่นไปตามขำมุกเขาเข้าข้างใน
 ต่างเห็นพร้อมยอมจิกเหมือนกิดอ่าน
 จะแต่งไพร่ไว้ข้างข้างประจัญ

๑ ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองเป็นแม่ทัพ
 ให้บริบร้อนอันเหล่าชาวบุรี
 ประหลาดจิตพิคาหามาไม่
 จะรอรังอยู่ที่นี้ก็มีควร
 บอกหนังสือชื่อนางอยู่ต่างพ่อ
 คนเร็วรับขับม้าจนตาลาย

พลัดตกดินแทบชีวาจะอาสัญ
 ที่แผลนั้นหายเหตุด้วยเวทมนตร์
 ลูกขึ้นวิ่งขับทัพเข้าสืบสน
 เข้าใกล้กลไกทางทารางคลุม
 มั่นยักหินหอบกลิ้งมาทั้งหมู่
 พรุกันกลุ้มคลุกกลีเข้าตีรัน ๆ
 บ่าวมั่นกอดกลมกลัดยัดชักหัน
 ช่วยแก้กันออกไปทั้งไพร่นาย
 พวกกองทัพถอยหลังมาตั้งค่าย
 ฝ่ายตัวนายพร้อมนักปรีชาการ
 จะโหมหัดตีเมืองเปลื้องทหาร
 ใครคิดอ่านเห็นบ้างเป็นอย่างไร ๆ
 บรรจุกรบพลนิกายทั้งนายไพร่
 เห็นจะได้โดยง่ายไม่หลายวัน
 วิชาการกลเรือเหลือขยัน
 ปรีชาทันตรวจตราในราตรี ๆ
 เห็นศึกกลับออกไปได้ยังไม่หนี
 ชนหน้าที่พร้อมทหารเป็นการจวน
 กิดสงสัยเสร์้าสร้อยละห้อยหวน
 เป็นการจวนจึงปรึกษาเสนานาย
 ให้ส่งต่อตามระยะไปถวาย
 ถึงบ้านรายรับกันเป็นหลั่นไป

อันเยี่ยงอย่างข้างฝรั่งนั้นอย่างนั้น
แต่ลังกามาทำนปรการไพร

๑ ฝ่ายยันทั้งอังกฤษไม่คิดยาก

เอาหัวครุชดูวายนางวิณพา

๑ นางละเวงเฟ่งพิศกิดสังเวช

เพราะสัถย์ช่อถือนายสุวายุปราณ

เลื่อนศัรษะเป็นพระอุปราช

แล้วปรึกษาข้าเฝ้าเล่าให้ฟัง

พอผู้ถือหนังสือมาพาข้าเฝ้า

รักษาค่านราญรบคตบตี

จะคิดตามขามจนถ้วยพลน้อย

ประมาณสี่สิบแสนพอเห็นกัน

แม้นมิช่วยให้ทันในวันรุ่ง

จะเสียค่านบ้านเมืองเคืองบาทา

๑ นางทรงฟังสรรเสริญว่าเกินหญิง

ให้ทั้งนางต่างบิดาบัญชาการ

ทั้งเครื่องยศกลดกระบี่มีสำหรับ

เสื่อสุหร่ายลายทองครองเรือง

อ้ายยันทั้งทั้งให้เป็นปลัดค่าน

แต่งตั้งนางให้วิรุณกับกุนตัน

รับยกพลคนละหมื่นถือปืนผา

ฝ่ายวิรุณกุนตันกับยันทั้ง

ทางสามวันวันหนึ่งเกินถึงไค

ประมาณไคสามวันถึงพรรณนา ฯ

รีบับนากมาตะบึงถึงเข้าหา

เล่ากิจจากูลแดงให้แจ้งการ ฯ

นำพระเนตรหลังลงนำสงสาร

โปรคประทานศพไว้ให้ยันทั้ง

บรรจุไว้ในปราสาทบาทหลวงฝัง

อยู่ข้างหลังเสียค่านแล้วบ้านนี้

ในบอกกว่าข้าพเจ้าร่ำภาสะหรี

ผลาญไพรวัลย์ตายลงหลายพัน

ข้าศึกถอยรอร้องออกตั้งมั่น

บิดานั้นหายไยยังไม่ว่า

จะรบพุ่งศึกเสียเหลือรักษา

ชีวิตข้าทั้งหลายจะวายปราณ ฯ

ขยันยิ่งเสียกว่าชายนายทหาร

เป็นผู้ผ่านพารักษาเมือง

หมวกประดับขนนกการเวกเหลืออง

ทั้งเกราะเครื่องแต่งรบมีครบครัน

คุมทหารหมื่นหนึ่งคู่ชิงชั้น

ล้วนล่าสันสูงพีมักำลัง

ไปรักษาค่านไว้เหมือนใจหวัง

ต่างรับสั่งเสร็จความทั้งสามนาย

บังคมลาพาพลคนละหมื่น

สองวันครึ่งถึงค่านกงทาลราย

๑ จึงแจ้งความตามรับสั่งให้ทั้งแ่ง

ทั้งเครื่องยศกลศกระบี่ที่ประทาน

พออ่านรู้ว่าบิกาม้วย

สลบล้มลงจับอับวิญญาต์

นางรู้สึกแล้วก็นึกสะอื้น

บิกาทายฝ่ายเราให้เปล่าใจ

แก่จนใจไ้รับสั่งมาทั้งแ่ง

แล้วเล่าข่าวข่าวศึกผีกโยธา

ตำรองไว้เป็นอันมากเห็นหลากอยู่

จะแ่งใครให้สนิทเข้าชิดเชื้อ

๑ ฝ่ายวิรุณกุนตนั้นประมาท

ด้วยเมืองเราเล่ากล่าแม่นามี

แล้วเกณฑ์ไพร่ให้ไปสกัดกัก

ที่จะอยู่หมุ่มหมวกให้ควรวจตรา

๑ ฝ่ายเจ้าพราหมณ์สามคนพลสมทบ

พอทัพหลวงล่องมาถึงบ้ำว้ง

พระอนุชาพาสามพราหมณ์ไปเฝ้า

ทูลแถลงแจ้งความตามคดี

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลโฉม

อยู่รุดทรงองค์เอกเขนกนอน

ทั้งกลางคืนกลางวันรับผันผาย

เข้าทางท้ายเมืองมาหากรมการ ฯ

ตามตำแหน่งนางรำภาไ้ว่าขาน

นางกัมกรานกราบคำนับแล้วรับตรา

อ่อนระทวยแทบซึ้งจะสังขาร

พอหอมมาแก้ทันไม่บรรลย์

พลางรำพันพุดจาอัชฌาย์

นึกจะใคร่เชือกคอกให้มรณา

สุดจะแข็งขัดข้องต้องอาสา

เอาฟางหญ้ามาทำเป็นล้าเรือ

แต่ไม่ว่าจะไปข้างใดเห็น

ก็ลั่นเหลือความคิดเห็นผิดที่ ฯ

ไม่หวั่นหวาดเห็นว่าศึกกองนิกหนี

มันเสียทีก็จะลงข้างกงคา

ในน้ำบักหลักทอไว้หนักหนา

ขึ้นรักษาบ้อมค่ายรายระวัง ฯ

ทำเรือรบเสร็จสมอารมณ์หวัง

ยังหยูกยั้งอยู่ไม่มาช่วยราวี

ต่างกัมเกล้ากราบประณตบทศรี

ไม่ต่อตีแ่งการจะราญรอน ฯ

ทรวงจะโถมเสียด้วยหมายสายสมร

คิดแต่กลอนเพลงยาวเมื่อคราวครวญ

ครั้นน้องยาพาสามพราหมณ์มาเฝ้า
แล้วเกล้งว่าข้าไม่ห้ามตามแต่ควร
จนถูกกลพลตายต้องอายเขา
แม่นฟังว่าถ้าแต่ก่อนอย่ารอนราญ
แม้มิได้ให้ปรับจะรับผิดชอบ
นำอศุผู้หญิงจริงจริงเจียว
วาสนาหาไม่มันโพล่พลิก
จะถือศีลทั้งมันในขันตี
จะคิดกันฉันใดตามใจเจ้า
แล้วเอนเอกเขนกองค์ทรงประจำ

๑ ศรีสุวรรณกณนิมยมพระพักตร์
จะเกาแต่แผลคันจ้านรรจา
จะจับพามาถวายฝ่ายพระพี่
พระยัมพรายคล้ายโกรธออกโอษฐ์อื้อ
จะจัดการบ้านเมืองเปลื้องธุระ
พระน้องฟังบังคมชมศรัทธา
เรือสำหรับทัพละร้อยทั้งน้อยใหญ่
เมื่อฤกษ์กัมมให้สมทบ
เราจะยกกว้ออ้อมเขาล้อมหลัง
เห็นตีพร้อมน้อมคำนับรับอุบาย
ร้องเรียกกลมกลมกลุ้มคลุ้มพยับ
ให้สนั่นหวั่นไหวทางใบกล

เขาทลเล่าการณรงค์ทรงพระสรวล
เจ้าชวนเกิดขาดประมาทการ
เหตุเพราะเจ้าอาสาทางอาหลาน
จะคิดอ่านเพลงยาวอีกคราวเดียว
นี่ชนคึกเคื่องชุ่นทำฉุนเฉียว
ไม่คิดเกี้ยวชู้สาวแล้วคราวนี้
พลอยหยุกหยิกอยากจะถือเป็นฤๅษี
ไม่ย้ายยั้งหยาบเป็นบาปกรรม
แต่ตัวเรานี้จะภาวนาร่ำ
ทำพิมพำผืนหลังตั้งเมตตา ฯ
เห็นทรงศักดิ์เส่ร้าวสรวลละห้อยหา
นางวันเพาเหมือนกับไก่ออยู่ในมือ
ถือขันตีเสียแล้วมิแคล้วหรือ
ถึงจะถือก็ทำไมแม่ได้มา
มิใช่จะสันเล่ห์เสนาหา
ทูลลามารังรออยู่พอพลบ
บรรจุไพร่พร้อมเพียบเงียบสงบ
เล่นตลบเข้าบุรีทั้งสนาย
แม่นแตกพังไพร่จะหนีหาย
सानนายพราหมณ์อ่านโองการมนตร์
บักเดียวกลับพักมาโกลาหล
อันเรื่อนต์เขยอนออกเคลื่อนคลา

ทัพละร้อยลอยลี้วฉิวฉิวเฉื่อย
 กระทบผางทางเกยเลยศิลา
 ทัพถือท้ายสายขนตมือนกนเห็นยาว
 แล้วกลับทรงลงเชิงเทินเนินลำเนา
 เห็นเรือรบคบอวามลงข้ามโขด
 ต่างหลบหลีกหนีพลัดกระจัดกระจาย

๑ พวกหน้าท่อนี่พรูไม่สู้รบ
 พลผลึกซึกให้เป็นโกลา
 บ้างเผาบ้านร่นโรงโพล่งสว่าง
 ฝ่ายวิรุณकुณทันกับยันตั้ง
 จะรบรบขับไพร่มันไม่อยู่
 แทะนายนั้นขับม้าเที่ยวฝ่าฟัน
 พอพบสามพราหมณ์พร้อมเข้าล้อมจับ
 คุนทันฟ้าคพลาคผวาทั้งม้าเช
 พอวิรุณคุนพลอ้อมมาพบ
 ต่างรำทวนสวนแทงแกว่งกระบอง

๑ ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองใส่หมวกเพชร
 อาวุธแอบแนบกายหลายประการ
 กับสาวสาวบ่าวไพร่ที่ใช้ซึก
 พอยันตั้งอังกฤษศิษย์บิคา
 ออกนำหน้าพาอ้อมไปบ้อมนอก
 เห็นวิรุณคุนทันพ้นอยู่กลาง

เหมือนงูเลื้อยเล่นลู่บนภูผา
 ค้วยฟางหญ้าหย่นท้องจิ้งคล่องเกล้า
 ให้ลัดเลี้ยวเล่นตลอดถึงยอดเขา
 ในเมืองเหล่าชนวังทั้งหญิงชาย
 สะตุงโคตโคตกันมึงขวัญหาย
 เสียงเวยวายวิ่งไขว่กันไปมา ๖
 แทะกตลบเล่นโลกโคตถลา
 เทียวไล่ฆ่าชายหญิงด้วยซิงซัง
 เห็นกระจ่างจับได้มัดไพล่หลัง
 เหลือกำลังเลี้ยวลัดเทียวพลัดกัน
 เป็ดประตูแตกตื่นเสียงครื้นครื้น
 ฝ่ายคุนทันรำทวนเที่ยวรวนเร
 ปะทะทัพรบไล่กันไพล่ผล
 ทหารเซหุ้มจับยังรับรอง
 เข้าช่วยรบแก้กันผ้นผยอง
 คอยรับรองป้องกันประจัญบาน ๖
 เสือเกราะเกดศนาคราชชาติทหาร
 เมื่อเสียค่านโคตขึ้นนั่งหลังอาชา
 อุตส่าห์ติดตามนายทั้งซ้ายขวา
 ถือขวานฝ่าฟันรบมาพบนาง
 จะหักอกไม่ถนัดให้ซัดขวาง
 ยันตั้งนางรำภาช่วยราวี

ทหารแตกแยกย้ายพวกนายทัพ
เปิดประตูพรูออกนอกบุรี

๑ ศรีสุวรรณนั้นตั้งอยู่หลังกำแพง
เห็นคนออกนอกกำแพงแต่งกาย
รู้ว่านายกรายกระบองร้องทวาด
นางรำภาล่อลักเข้าวัดพราหมณ์
นางหวดห้วงบัวคล้องกระบองหลุก
ต่างคมม้าควักคำด้วยจำจน
นางเห็นพัศตร์ผลึกเพลงพลิกแว้งวัด
พระสวมสอกกอดปะทะพัลวัน
แตกถ่วงกันครั้นจะวางจะล้างผลาญ
พระรักรูปบุปผาไม่วางวาย
แต่เคราะห์กรรมจำจนทนให้จับ
จึงว่าใช่ไม่รบกันศึก
จงวางกันสัญญาหิบบาวุธ
พระว่าหญิงวิ่งมาอยู่กับผู้ชาย
เสียกายรูปบุปผาเล่นเหมือนเช่นชู้
แม้บุรุษสุดแรงเพลงศักกา
จะโลมเล้าเอาไปเลี้ยงไว้เรียงหมอน
พลงแพ้ฟอกกอดกอดอ้อยคลอเคลีย
นางว่าเมื่อเชื่อขวัญไม่กลัวบาป
พระปล้ำปลอบตอบคำว่าทำเนา

ต่างคอยรับรบพลงพานางหนี
เจ้าพราหมณ์ก็ติดตามออกหลามมา ๆ
วางทหารเรียงรายทั้งซ้ายขวา
นางรำภาเพชรประทับอยู่วิบวาม
ไล่พิฆาตควงขวางมากลางสนาม
พระติดตามไล่นางไปทางพล
พระโถมจุกฉวยจับกันสับสน
ทั้งสองคนแข่งช็อกกอดกอดกัน
เสียวสัมผัสใกล้ชิดจิตกระสัน
นางอกสั่นกลัวว่าชิดสนิทชาย
ด้วยทหารก็ไม่เห็นเขม้นหมาย
นางเหลืออายออกสูกับภุมิ
ครั้นหลบหลบลำเหลือเปื้อนบัคส์
เผ่าจ้จ้จับเข้าหน้าไม่อาย
สัประยุทธ์อย่างทหารทำนทั้งหลาย
จะต้องตายเสียเปล่าเปล่าไม่เข้ายา
เจ้ามาสู้กันในเล่ห์เสนหา
นี่หญิงมารบสู้เหมือนชู้เมีย
จงโอนอ่อนอนุกลงอย่าสูญเสีย
อะลุ่มเอลี่ยลงจิตสะกิดเกา
นิยมหยาบหยอกเย้ยลูกเมียเขา
แม้ตัวเจ้าปลงใจจะได้บุญ

มิใช่ผิวตัวทมิฬมาเกิดขวาง

ขยำหยอกนอกเสื่อเหลือละมุน

พอทั้งเปรียงเสียงผลุงสะกึ่งหวาด

ทำถึงทั้งยังแต่ตัวหัวไม่มี

พระตกใจไถ่กระบองรับรอรบ

ปีศาจหายกายสั่นให้ครั่นคร้าม

๑ ฝ่ายร่ำภาสहरเห็นเผื่อ

โอบิภามาช่วยลูกชิงชัย

ให้เย็นอกยกมือขึ้นไหว้กราบ

พอสว่างนางกลับขึ้นอาชา

๑ ฝ่ายวิรุณकुณทันนั้นอยู่หลัง

พอพบกันทันนางที่กลางไพร

๑ ฝ่ายกองทัพบัวยังเข้าตั้งค่าน

ให้ที่มั่งรื่องบ่าวชาวพารา

ศรีสุวรรณนั้นสั่งสินสมุทร

เหมือนเล่าเรียนเขียนถนนไปจนเกษ

ทั้งสามพราหมณ์สามทัพกำกับด้วย

อาจจะตามข้ามทุ่งไปพรั่งนี้

สินสมุทรกับสามพราหมณ์ค่านับ

ให้สนั่นลั่นฆ้องทั้งกลองชัย

พระว่าพลางกอดเกี่ยวให้เฉียวฉุน

อิงแอบอ่อนอ้อก้อวนให้หวานยี่

เห็นปีศาจสูงงำกำมิดหมี

กษัตริย์ศรีสุวรรณเวียงมันยังตาม

พอพานพบพวกพลมัลลันหลาม

ไม่ติดตามก้อนทัพรีบกลับไป ฯ

นำตาลหล่อหลังตกชกชกไหล

เหลืออาลัยแลลับบัววิญญาณ์

เปลื้องเข็มขานคาถาออกโพกเกศา

ก็เร่งม้าหมายมุ่งไปกรุงไกร ฯ

ทั้งยันทั้งตีฝ่าออกมาได้

ไถ่พวกไพร่พลบ้างไปลังกา ฯ

พร้อมทหารไพร่นายทั้งซ้ายขวา

ให้กลับมากอยู่กินตามถิ่นเคย

อย่างฮัยหุคอยู่นานเลยหลานเอ๋ย

อย่าละเลยสงครามตามไปตี

จะได้ช่วยรบพุ่งถึงกรุงศรี

ให้พระพี่อยู่ที่ค่านสำราญใจ

มาจักทัพธงทิวปลิวไสว

ต่างขับไพร่พลหลามไปตามกัน ฯ

๑ ฝ่ายร่ำภาสะหรีหนีจากค่าน
มาตามทางกลางคืนทั้งกลางวัน
แล้วทูลความตามท่เสียที่ทัพ
มันข้ามเขาเข้าไปได้ในปราการ

๑ ฝ่ายโหมยงองค์ละเวงวันพาราช
จึงเสแสร้งแกล้งทรสให้จัดพล
แล้วพิศพักตร์ลัษณาร่ำภาสะหรี
รู้รบศึกฝักฝนทำกลไก
จึงให้หามาใกล้ปราศรัยปลอบ
จะรักใคร่กันให้เหมือนเพื่อนชีวิต

๑ นางร่ำภาฝรังฟังประภาษ
ทูลฉลองพร้องเพราะด้วยเราราย
ถึงเล็ดออกเมื่อเป็นของต้องประสงค์
พระปิ่นเกล้าเจ้าจงหวัดบัพพิ

๑ นางโหมยงทรงสลับให้จับจิต
ชวนร่ำภาฝรังเข้าวังใน
ทั้งเกรื่องแต่งแบ้งสุคนธ์ปิ่นเสน่ห์
ปรึษากิจจิกการจะราญรอน
รบคราวนี้มีชนะก็จะชัก
แค้นแต่ใจใครเขาวอนไม่รอนราญ
เหมือนหนึ่งเจ้าเขารักแต่หากว่า
นางทูลว่าข้าพเจ้าเข้าสงคราม

กับทหารสามนายรีบผายผัน
ถึงเขตคั่นเข้าไปเฝ้าเยาวมลาย
มีทันรับเรือกลพลทหาร
จึงเสียค่านด้วยไม่ทันบ่อกันพล ๖

แสนฉลาคล้าหญิงในสิงหล
คอยประจัญประจัญรอบขอบเวียงชัย
ตั้งตำลิลายของคู่มือใส่
จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้เป็นไมตรี
เจ้าทำชอบช่วยบำรุงซึ่งกรุงศรี
นึกว่าพี่น้องกันจนวันตาย ๖

แสนสวาทหวานไม่รู้หยา
ขอถวายชีวาผ้าธุลี
จะปลดปลงเปลื้องถวายไม่หน่ายหนี
อย่ารำลึกคิดแค้นแกล้งพระทัย ๖

แสนสนิทเสนหาจะหาไหน
แล้วจัดให้ห้องหับที่หลับนอน
อุปเท่ห์สารพัดนางตรัสสอน
จะผันผ่อนเพทุบายหลายประการ
ด้วยความรักจริงรักประหัดประหาร
คิดสงสารเสียแล้วใจไม่ได้ความ
จะเช่นฆ่าได้มิได้จะใคร่ถาม
ไม่เช็ดขามเคยสังหารผาญชีวิต

ถึงเขารักหากว่าข้าพเจ้า

แม้รักเขาถ้าจะฆ่าก็ปราณี

๑ นางฟุ้งเปรียบเฉียบแหลมขมขื่นเยือกเย็น ใจเจ้าเหมือนใจเราเจียวเจ้าเอ๋ย

แต่ครั้ง^๕นมเคียดต้องจำเคย

แม้มารตรอ่อนใจจะใช้เจ้า

ทั้งสองนางพลางคำนับรับบัญชา

ถ้าคนอื่นหมิ่นแสนที่แก่นชัศ

นางฟุ้งพลอยออกหญิงจริงจริงเจียว

แล้วตรัสสั่งตั้งแต่งตำแหน่งที่

ถ้าเทียบอย่างข้างเราเป็นเจ้าฟ้า

อ้ายย่องทอดคอยคตทหารเหมือนมารร้าย

เจ้าคุมไปใช้ล่องในกองทัพ

อันแยบยลกลศึกกล้วนลึกซึ้ง

ไปตั้งสู้อยู่ที่เขาจ้าวประจัญ

เป็นการใหญ่เกณฑ์ไพร่ให้หลายหมื่น

มีไฟฝนกลหลบหลีกตกตบตี

แล้วจัดเสื่อเครื่องกระหนกเกราะหมวกเพชร กลเม็ดสอนสั่งให้ทั้งสอง

ครั้นสำเร็จเสร็จมานั่งบัลลังก์ทอง

เราจะใช้ให้เป็นทีพระพี่เลี้ยง

แม้เกิดเหตุเภทภัยสิ่งใดมี

ไม่รักเขาฆ่าได้ให้เป็นผี

เห็นเต็มทีทำใครไม่ได้โดย ๆ

แล้วชมเชยพี่น้องสองสุภา

ให้ฆ่าเขาฆ่าได้หรือไม่ฆ่า

เว้นแต่ว่าบิดุรงค์พระองค์เดียว

จะไปตักเอาศรีระเสียประเดี๋ยว

ประทานเกี่ยวกับช่องทั้งสองรา

เป็นบุตรกนกกลตมียศดา

แล้วปรึกษาสงครามเป็นความลับ

ฆ่าไม่ตายแต่ปีคกิตติศัพท์

สมทบกับนางรำภาปรึกษากัน

มิควรซึ่งเคียดอ่อนค้อยผ่อนผัน

หนทางวันหนึ่งจะมาถึงธานี

หอรบปั่นป่วนมฤคบุตรคูผี

เจ้ารู้ที่ท่าศึกจงตรึกตรอง

ให้ห้าย่องคอดมาแล้วพาที่

อยู่ใกล้เคียงพี่น้องทั้งสองศรี

จะฆ่าตีตัวมึงให้ถึงตาย ๆ

๑ อ้ายย่องทอดทอดคาตาคูหน้าเจ้า
จนสคนธ์ปนายาทองตาชาย
เป็นคนชื้อถื่อว่าที่พระพี่เลี้ยง
กษัตริย์นั้นมันกลัวหนังหัวพอง

๑ นางกษัตริย์จ้ดแจเงยย่องทอด
ใส่หมวกทองรองเรื่องเฟื่องมะยม
แล้วจ้ดเอาศัสตรามาให้ถือ
เอาแต่พร้าอโต้โตเต็มที

๑ นางกษัตริย์ทรวากับข้าเฝ้า
จะทำศึกปรีksenบรรดาชาย
อันพี่น้องสองน้องอาชญาสิทธิ์
รีบยกไปให้ทันในวัน

๑ ฝ่ายนายทัพรับสั่งสะพรังพร้อม
ให้ยันทั้งทั้งวิรุณแลกุนทัน
ฝ่ายพี่น้องสององค์ขนทรงรถ
ได้ฤกษ์ศึกมีธงกลองระฆัง

๑ ฝ่ายสามพราหมณ์สามทัพกับสินสมุทร
พอร่วมทางหว่างเขาจำวประจัญ
คนรักษาน้ำที่คุ่มฉาว
จึงหยุดทัพยับยั้งสงคราม

๑ ฝ่ายยุพาผกาอยู่หน้าบ่อม
เห็นโยธาเข้าศึกนักรกครอง

ล้วนสาวสาวรากับเขียนวิเชียรฉาย
รักแทบตายจะใคร่ไต่กิ่งใจปอง
จะกล่อมเกลี้ยงปลุกฝังให้ทั้งสอง
พยักร้องว่าอย่าได้ปรารมภ์ ฯ

ใส่เสื้อสอกสวมเกราะคเหมาะสม
มันชื่นชมชอบใจด้วยไต่
สำหรับมือมอบให้มันสั่นเกศ
เหินบไว่ที่ทองน้อยนังคอยนาย ฯ

อันตัวเราขาดญาติที่มากหมาย
ก็คิดอายอยู่ว่าเห็นเป็นสตรี
ถ้าใครคิดข้องขัดตักเกศ
ตั้งอยู่ที่ค่านเขาจำวประจัญ ฯ

ประณทน้อมนางกษัตริย์มาจัดสรร
คุมฉกรรจ์กองละหมื่นพันกำลัง
กั้นพระกลศเตรียมแห่ทั้งแตรสังข์
ยกไปตั้งค่านเขาจำวประจัญ ฯ

ไม่ยั้งหยุดแยกย้ายกันผายผัน
เห็นบ่อมกันเชิงเทินเนินหอรบ
เสียงกริ้วกราวกรูกรืนเดินบรรจบ
พอจวนพลบเพลิงไหม้ประโคนกลอง ฯ

ทหารพร้อมเผ่าพึ่งรับสั่งสนอง
แล้วบอกน้องโน่นแน่แม่แลดู

อันพวกเขาชาวผลึกศีกสันทัก
 มีกองแสงแว้งทางเหมือนอย่างงู
 จำจะคึกคิกเบือนให้เหมือนเหยี่ยว
 จึงคลุกกลีตักวักลัวอะไร
 คำรพิลงนางแก้งแต่งหนังสือ
 พวกทัพหน้าพาขึ้นเผ่าฝ่ายเจ้าพราหมณ์

๑ ว่าโถมยงองค์ยุพาณกาสุวรรณ
 พระบุตรีพี่น้องสองสุตา
 ถ้วยสินทรัพย์นับโกฏิจะโปรกให้
 ใครมีแรงหาสาแหกรมาแบกกอน
 แม้มีรับทรัพย์สินมาเป็นปล้น
 จะจับมาฆ่าฟันให้บรรลัย

๑ สินสมุทรสุดแสนแค้นหนังสือ
 จะค้ำทัพจับมันในวันนี้
 ทั้งสามพราหมณ์ห้ามว่าช้าก่อนพ่อ
 ซึ่งการศึกษาทริกครองทำนองใน
 แล้วเขียนคำทำทอปปให้มอบหมาย
 ผรั่งรับกลับมาให้นารี

๑ นางอ่านความนามนรินทร์สินสมุทร
 ปลอบประโลมโถมยงพี่น้องสองสุตา

รู้จักจัดตั้งทัพที่รับสู้
 ใครจู่โจมจะได้รัศมีกระหวักไว้
 ไปโฉบเฉี่ยวเอาแต่ตามาให้ได้
 แต่จะได้เกียรติยศให้คงาม
 ให้ทุกถือนีบริบไปปราศรัยถาม
 ให้อ่านตามหนังสือซึ่งถือมา ๖
 กับสุลาสิวันกนิษฐา

เสด็จมาอวยทานแทนมารดร
 ทั้งนายไพร่พวกทหารชาญสมร
 ยอราญรอนรบกว่นชวนกันไป
 ไม่รอดพ้นความตายทั้งนายไพร่
 สาแแก่ใจโจรป่าไม่ปราณี ๖
 น้อยไปหรือรำนาน่าบัดสี

เถิกหรือพี่พราหมณ์จะเห็นเป็นอย่างไร
 เขาหลวงล่อเลี้ยมลามตามวิสัย
 พี่จะได้ตอบโต้ข้างโลกีย์
 ไปถวายพระธิดามารศรี
 แจ้งคดีโดยทั้งใต้ฟ้ามา ๖

ราชบุตรบรมเมศร์เหมือนเชษฐา
 ซึ่งยกมาหมายจะใคร่เป็นไมตรี

ด้วยบิทรungsk์ทรงศักดิ์สมัสมาน
จะร่วมเสวกเอกฉัตรสวัสดิ
ถึงสินทรัพย์นับแสนแม่จะให้
โถมยุพาคาสูลาวัน
ไม่นึกร้ายหมายรบพอบพบพัคตร์
ให้เห็นรักหนักในใจรัญจน
แม่นักรักหักหาญจะราญรบ
มิพบพัคตร์แล้วไม่ยกไปนครา

๑ นางรู้เรื่องเคื่องข้องแต่ต้องหนึ่ง
แล้วหนึ่งนึกกริความตามอุบาย
สะกคณพลทัพให้กลับสัน
แต่เนายทัพจับมาให้สาใจ

๑ ย่องทอดรับกลับกลายแล้วหายฉิบ
ลงจากบ้อมค้อมมองเที่ยวย่องมา
เข้าแฝงเงาเป้ามนต์คนทั้งหลาย
บ้างล้มหลับทับหอกกระบอบกบีน
เห็นวัวควายรายหลับเข้าจับฟาค
กินแต่ดื่บกับไต่กบ้นันต์คา
เล่นขันบนพลับพลาหาแม่ทัพ
ไต่แต่พรหมณ์สามคนเอาปนกัน

๑ ฝ่ายสองนางต่างไม่รู้จัก
ข้ากเห็นเป็นพรหมณ์ทั้งสามชาย

กับพระมารดาน้องทั้งสองศรี
เจ้ากับพี่เล่าก็คงเป็นพงศ์พันธุ์
ไม่เหมือนได้แนบน้องประคองขวัญ
อย่าไศกศัลย์เศร้าหมองละองนวล
จะประจักษ์แจ้งความทรมสงวน
อย่าคึกครวชาดเค็ดได้เมตตา
กว่าจะสบสมมาตปรารณา
กรุงลังกานักเหมือนกับเรือนตาย ๖
น้องสาวซึ่งฉีกกระตาศเสียขาดหาย
จึงส่งนายย่องทอดจงคอดไป
แล้วเลือกกินตามประสาอัชฌาสัย
จะได้ใส่กรงขังไปลังกา ๖
ด้วยผีดิบโคตไปไกลหนักหนา
เห็นโยธาทัพผลิกยงคริกครน
เปรียบเหมือนทรายซัดตาไม่ผาฝน
ดูตายตื่นเดินเที่ยวพลดเลี้ยวมา
เชือบศางสุมเลือกเชือดมั่งสา
ทั้งม้าลาล้มตายวายชีวัน
เห็นพรหมณ์หลับรวบรัดมัดกระสัน
ผ้าขาวพันผูกตาไปหานาย ๖
จึงตามชักพวกฝูงสนทั้งหลาย
คนไหนนายหน่อเกษักรียชัตติยา

นางรำภาว่าเมื่อรบได้พบเห็น
ที่รูปร่างอย่างยักษ์ลักษณะ
มีเขี้ยวคมผมย่นเหมือนขนแกะ
นางยุพาว่าพี่กลับไปจับไว
แล้วให้หามพราหมณ์ไปไว้บนบ่อ
ให้โยรตีกรงจงตรึงตรา

๑ ฝ่ายย่องตอคลอกออกข้างนอกบ่อ
เข้าค่ายใหญ่ไฟสว่างทั้งกลางวัน
มองเขม้นเห็นสินสมุทรหลับ
มีคโตะเห็นแบท้องค่อยย่อยพลาง
สิงโตเห็นแผ่นตบทั้งขบกัด
คว้ยเขี้ยวแก้วแพรพรพรรณกันกายา
อ้ายย่องตอคลอกสิงห์ลุ่มกลิ้งคว่า
ทั้งขาแข้งแข้งชักให้หักทบ
สิงโตกัดพลัดพลาดมันฟาดสิงห์
มันหลีกตัวกลัวว่าจะซ้ำที่
มองเขม้นเห็นสินสมุทรหลับ
กุมารตื่นพันตนด้วยมนตรา

๑ หน่ออินทรคันหลดภูมัญญ์
พินชมองย่องตอคลอกทอทบท
พอสว่างสว่างมนต์ไพร่พลตื่น
ออกวิ่งตามตามข่าวลูกเจ้านาย

พราหมณ์นั้นเป็นทวนายบิกชายชาว
ทั้งสองตาแดงช่วงกึ่งดวงไฟ
คนนั้นแหละแทงพินันไม่ไหว
จับให้ได้ทวนายคนนั้นมา
ทหารล้อมพร้อมพริกคอยรักษา
ส่งไปวังลังกาไม่ฆ่าฟัน ๖

เที่ยวเดินค้อมคูไปจนไถ่ขัน
ค่อยคันคั้นค่อมมาพลับพลากลาง
สิงโตกับอัสตรนั้นนอนขวาง
เขย่งยั้งยืนขยับขึ้นพลับพล
ตะครุบพัดคร่อมซี่ทั้งสี่ขา
ศัตรูมามีไต่หลังคอยรับรบ
มันขย้าหยิกพัดสะบัดขบ
เสือกสลบแล้วกลุกขึ้นคลุกคลี
ลงเกลือกกลิ้งกลางแปลงคว้ยแรงผี
เข้าถึงที่หน่อไทเธอไสยา
กระโจนจับยึดแน่นทั้งแขนขา
มันรีบพาออกไปพ้นพลรบ ๗
ชักพระแสงสวรับจับประจบ
เสือกสลบล้มหนึ่งไม่ตึงกาย
ต่างฉวยบินเหอกตาบกำซาบสาย
เห็นศพตายหงายหน้ามีตาเดียว

บ้างจับต้องร้องบอกว่าออกกลิ่น
บ้างว่าเชื้อเสื่อสมิงจริงจริงเจียว

๑ สิ้นสมุทหฤทพิศพิณินิก
ให้หาพราหมณ์สามนายก็หายไป
พอแสงแดดแผดทองอ้ายย่องทอด
โคกกลางาโถมเข้าโจมตี
บ้างหลีกหลบบรรจบสัประยุทธ์
มันฉุดฉีกล้มปะทะปะกันเอง
สิ้นสมุทสุดโกรธพิโรธร้อง
แกว่งพระขรรค์ฟันฟาดปราดประกาย
ครันรุมจับกลักรบไม่หลบหลีก
สิงโตเห็นแผ่นผืนโจนทะยาน
อ้ายย่องทอดลอคโลกกระโคตหลบ
ทหารห้อมล้อมรุกเข้าคลุกคลี

๑ ฝ่ายยุพามาเวลารุ่ง
ให้ยืนตั้งทั้งวิรุณกับกุนทัน
ฝรังรับขับพลอลหม่าน
ทั้งหน้าหลังพร้อมพร้อมล้อมสมทบ
เหล่าพลพลทมิฬพวกสิ้นสมุท
เสียกระบวนรวนเรวังเซซัง
แต่หน่อนาถอาจองขึ้นทรงสิงห์
เข้ารบรับขับเคี่ยวด้วยเรียวแรง

เห็นจะกินสัตว์เป็นจึง همینเขียว
มันน้เหนียวมาแต่หนตำบลใด ๆ
พวกข้าศึกมันคงไม่สงสัย
ต่างตกใจวุ่นวายเป็นสังกลี
ลมตลอดวงจิตเพราะฤทธิ์ผี
ชาวบุรีแตกตื่นเสียงกรั่นเกรง
แกว่งอาวุธคาบหอกกลอกแขนง
เสียงกรั่นเกรงไฟระพลัดกระจัดกระจาย
เข้ารบย่องทอดคืบไม่หนีหาย
มันไม่ตายแต่ว่าล้มลงชนชาน
กระซกจิกแซนหาโยธาหาญ
ช่วยทหารโศกกักทั้งพักย
เขารุมรบแรงน้อยต้องถอยหนี
มาถึงที่หน้าเขาจำวประจัญ ๖
เสียงรบพุ่งย่องทอดลอคอดลัน
ออกช่วยกันโอบอ้อมเข้าล้อมรบ
เข้าต่อต้านตีทัพกลับตลบ
ทหารรบรับกันสนั่นดัง
ต้องอาวุธยับย้อยก็ถอยหลัง
พวกฝรังรุมกันไล่ฟันแทง
แล้วควบวังฝ่าทหารชาญกำแหง
ใครต่อแย่งย้อยยับลงนับพัน ๖

๑ ฝ่ายยุพาภกาเห็นฝรั่ง
จึงทูลสั่งทูลว่าภาสุลาวัน

๑ ฝ่ายสองนางต่างลงมาทรงม้า
เข้าสมทบบริบูรณ์กลุ่มไป

๑ พอวิรุณกุนทันพลันมาพร้อม
พระขับสิงห์วิ่งโผนโจนทะยาน
มันหลีกหลบบริบูรณ์พอทัพหนุน
หน่ออินทรสินสมุทรสุกกำลัง
จึงถอยกลับขับสิงห์วิ่งแหวก
พอเสียโยโยศรีสุวรรณ
ทัพฝรั่งลี้ภัยทั้งห้าทัพ
เข้าค้ำกับจับกุมตะลุมบอน
พวกโยโยศรีสุวรรณประจัญสู่
ส่วนสองนางต่างขับกองทัพแซง

๑ ฝ่ายเจ้าพราหมณ์สามคนอยู่บนบ่อ
ขึ้นสว่างทางกูรูสำนัก
จึงอ่านมนต์ฝนลมระกมพัก
สลักหลดผลุลูกไล่ลูกกลี
ออกประจักษ์มณีนรุมจับ
ฝ่ายยุพาภกาวิลาวัณย์
ให้ขับตามพราหมณ์ออกไปนอกบ่อ
ทั้งสามพราหมณ์ตามกันขึ้นบรรพต

เข้าหน้าหลังล้อมทัพไว้ค้ำขัน
ออกช่วยกันรบจับนายทัพไว้ ฯ
ยกโยธาถือคาบกำซาบไสว
พระหน่อไท่แทงฟันประจัญบาน ฯ
เข้าห้อมล้อมแต่ชายนายทหาร
เข้าชิงขวานฟาดฟันอ้ายยันตั้ง
ซุลมุนซ้ายขวาทั้งหน้าหลัง
ถ่วงถูกทั้งแหลนหลาวลูกเกาทัณฑ์
ทหารแตกตื่นหนีไม่มีขวัญ
ยกมาทันทัพหลานช่วยราญรอน
ออกรายรับรบทหารชาญสมร
ยิ่งตายต้อนตามกันเข้าฟันแทง
ยิงธนูนำว่อนเกาทัณฑ์แผลง
สีกักแย่งยิงปืนเสียงกรนกรีก ฯ
ทหารล้อมหลับแนมมาแต่คิก
ว่าข้าศึกมีดมาในราตรี
เป็นเมฆมกลักลุ่มมั่วท่ววิธ
ชิงกระบี่พลไพร่แล้วไล่ฟัน
เจ้าพราหมณ์รับรบฆ่าให้อาสน์
ถือเกาทัณฑ์รับลงมาทรงรถ
ทหารพร้อมพรูพรุ่งมาทั้งหมด
นางเร่งรถรีบตามเจ้าพราหมณ์ไป ฯ

๑ ฝ่ายโยธีศรีสุวรรณกับสินสมุท
ทหารแตกแยกยับทั้งทัพชัย

๑ สินสมุทหุยกัรบทัพฝรั่ง
พอทัพหลวงล่องมาจากป่าตาล
ฝรั่งสิ้นดินถูกอุกอาวุธ
พระอนูชาพาหลานไล่ผลาญทัพ
พลผลึกฮึกโหมเข้าโจมตี
บ้างกลุ้มกลัดกัศทัพจะจับนาย
พลลังกาห้าทัพไม่รับรบ
พอทัพหลังนางยุพายกมาทัน
ให้แยกยกวถหลังประคังรบ
ฝ่ายเจ้าพราหมณ์สามคนสนธยา

มันตามจับสับสนธยา
จึงอ่านมนต์ฝนลมระดมตั้ง
พวกลังกาล่ากลับทัพผลึก
ถั่วเคยเป็นเห็นเหตุว่าเวทมนตร์

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายวิ่งพรายพลัด
ฝ่ายยุพารำภาสุลาตีวัน
ต่างต้อนพลฝนหนาวพอเข้าถู่
พลผลึกศึกกล้าประคัง

๑ ฝ่ายยุพานารีเสียทีศึก
ให้ยันตั้งทั้งวิรุณกับกุนทัน

ต่างต่อสู้รบอยู่จนพลบรบไม่ไหว
ฝรั่งไล่ล้มลูกหลงกลูกกลาน ๆ
คอยกันหลังโยธาทั้งอาหลาน
ให้ทหารจุกบช่วยรบรับ
บ้างเห็นทรุคเซล้มทั้งลมจับ
ฝรั่งยับเยินแยกแตกกระจาย
ตีกลบล้อมไล่ไพร่ทั้งหลาย
ฝรั่งตายย่อยยับลงนับพัน

แตกกลบหลีกไปเข้าไพร่สณฑ์
ช่วยป้องกันแก่ฝรั่งชาวลังกา
ตีกระทบตักท้ายทั้งซ้ายขวา
รีบออกมาที่รบพบยันตั้ง

ไม่แจ้งการณ์ว่าใครมาข้างหน้าหลัง
เหลือกำลังที่ทหารจะทานทน
ยิ่งโหมฮึกไล่ล้างมากกลางฝน
ทั้งอยู่กันลมมาไล่ฆ่าฟัน ๆ

พราหมณ์สักกเช่นฆ่าให้อาสน์
พบวิรุณกุนทันขุนยันตั้ง
เข้าประตอานได้ตั้งใจวัง
ยกเข้าตั้งโอบเขาจำวประจัญ ๖

พลผลึกล้อมทัพไว้กับขัน
ขันป้องกันเชิงเทินเนินหอรบ

แม่ไต่ที่ตักน้ำเข้าหาญหัก

แล้วเตรียมไฟใหญ่น้อยคอยสมทบ

๑ ฝ่ายย่องตอกลอดหลบไปซบหลับ

ออกวิ่งหนีพักเดียวด้วยเร็วแรง

๑ พระธิดาปราศรัยมิให้มอง

เมื่อทัพแตกแยกย้ายแทบวายวาย

๑ นายย่องตอกลอดเข้าแล้วเล้าบอ

อ้ายนายพลคนดีมีศักดิ์

ส่วนสามนางต่างนึกว่าศึกใหญ่

จึงปรึกษาว่าเขาล้อมบ้อมกำแพง

แล้วสามนางร่วมบอกแต่ออกรบ

มอมเมาให้ให้ถูกระบอบตรา

๑ ฝ่ายสามพราหมณ์สามกษัตริย์จักทหาร เข้าล้อมค่านเขาประจัญเสียหัว

ไหว

พอรাত্রีที่มืองให้กองไฟ

ศรีสุวรรณกับหลานทหารพร้อม

พระศรีธาดาตามเรื่องเมืองลังกา

๑ สิ้นสมุทสุตเคื่องด้วยเรื่องนั้น

ล้วนสาวสาวเหล่าผู้หญิงมาชิงชัย

เป็นลูกสาวเจ้าลังกาวันพารา

เมื่อล่าหน็ดทัพจับไม่ทัน

จึงหนีจักรหกหุ้มคลุมกลบ

ทหารรบรายรอบขอบกำแพง ๖

จนทัพกลับคืนตาค่อยกล้าแข็ง

ถึงกำแพงโผนเข้าไปเผ่านาง ๖

คืนนั้นองรบพุ่งจรรุ่งสา

ที่หลงทางไปข้างไหนจึงไม่มา ๖

กลับไปคอกด้วยว่าเมื่อยเหนื่อยหนัก

หนา

มันจับขามีนอ่อนให้หย่อนแรง

จนชั้นไฉ่ฝ้ายยังว่าแข็ง

จำจะแจ้งความหลังไปลังกา

เขียนจนจบม้วนปีศพนิดฝา

ขึ้นควมมาหมายมุ่งไปกรุงไกร ๖

พระอภัยขึ้นประทับที่พลับพลา

ประณตนั้นอมเฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา

นางวันพาลงมาอยู่หรือผู้ใด ๖

แต่จากลั่นกล่าวแกล้งแกล้งไซ

ที่เป็นใหญ่ช้อยูพาสูลีวัน

แสนฉลาดลูกเสือเหลือชยัน

จะฟาดฟันสืบซ้ำให้หน้าใจ ๖

๑ พระอภัยไถ่ยืนสนสนมทุก
นางวันพาสามีอยู่ที่ใด
สนสนมทฤกหมอบไม่ตอบโอษฐ์
หน่ออินทร์ผืนพักตร์พริ้วพรหมณ์
กรันคึกมีชายจุกักขบอ
ใครแหงพันมันไม่ทายวายชีวา
พระอภัยไถ่ฟังลงนั่งนิ่ง
แล้วว่าเจ้าเบาใจไม่โลเลียง
หน่อเกษัตริย์ครัสว่าประสาชื่อ
พระบิทรungsk์หลงรักเฝ้าชักใช้
พระบิทรungsk์อันเคื่องยกเรื่องเก่า
แม่เสียทัพกับฝรั่งชาวลังกา
เดี๋ยวนี้ทัพยับแยกแตกกลบ
เกิมนัญญาว่าขานประการใด
พระอนุชาว่ายังไม่พลั้งพลาด
เหยียบลังกามาถึงเขาจำวประจัญ
อันต่อคิมมีแพ้แลชนะ
วิสัยศึกตริกตราต้องช้านาน
อันผู้หญิงสิงหลทำกลศึก
หรือทรงฤทธิ์คึกอ่านประการใด
พระเชษฐาว่าเจ้ายังเยาว์อยู่
เป็นชายชอบตอบสู้กับผู้ชาย

จนนสฤทรรัสตามตามสงสัย
จึงจะได้ลูกสาวมากล่าวความ
พระกริ้วโกรธตรัสขู่กระทุ้งตาม
ให้ทูลตามสารศรีที่มีมา
มันลอบลอบเข้ามาได้ไวหนักหนา
ถามเขาว่ามันเป็นที่พระพี่เลี้ยง
ไม่เห็นจริงสารพัดจึงตรัสเถียง
เอาชื่อเสียงผู้ผู้หรือตัวใคร
จะเอาชื่อผัวนางไปข้างไหน
ฉันทมิใช่พงศ์พันธุ์ นางวันพา
จึงว่าเจ้าพร้อมกันชั้นอาสา
จะให้ฆ่าชีวิตถึงบรรลย์
เรามาพบพ่ายแพ้ต้องแก้ไข
จงว่าไปตามจริงทุกสิ่งอัน
มิควรคาคโทษถึงซึ่งอาสัญ
สองสามวันก็จะเสร็จสำเร็จการ
มิใช่จะเลิกลาโยธาหาญ
ต้องคึกการแรมปีจึงมีชัย
ย่อมล้าลี้กลวงล่อให้หลงไหล
มิให้ไพร่พลยากลำบากกาย
มิได้รู้จักการประมาณหมาย
ถึงวอควายไว้ซื้อให้ลือชา

อันสตรีที่ท่วงทำนองเห็นยาว
 แม้เหมือนหมายไค้ทั้งเมืองลังกา
 วิสัยพื้นชำนาญแต่การปาก
 พระน้องยาอาหลานทหารมือ
 แล้วเข้าไปในไสยาสน์อนาถหนึ่ง
 คะนึ่งนางปางใดเมื่อไรเลย

๑ ศรีสุวรรณชนสามพราหมณ์กับหลาน ไปเตรียมการตรวจค่ายทั้งซ้ายขวา
 ให้ทีเกราะเคาะฆ้องกลองสัญญาณ วางเสื่อป่าแมวเขาคอยเฝ้าฟัง ฯ

ชอบแต่เกยวกันด้วยเล่ห์เสนาหา
 ทุกพารารู้เรื่องจะเลื่องลือ
 มิให้ยากพลไพร่ใช้หนังสือ
 เรียนแต่ก็อคิดได้เราไม่เคย
 พระองค์อิงเอนเอกเขนกเขนย
 จะไค้ไชโยมฉายเหมือนหมายมา ฯ

ตอนที่ ๓๔

นางละเวงคิดหย่าทัพ

๑ ฝ่ายเสน่ห่าที่ถือหนังสือบอก
ถึงลังกาคลาไคลเข้าไปในวัง

๑ พนักงานอ่านว่าข้าพระบาท
ทูลอยู่เขาเจ้าวประจัญกันไพร่
จึงใช้ให้ย่องทอกลอดไปจับ
ยังพี่น้องสองกษัตริย์ชัตติยวงศ์
แต่โอรสพระอภัยมิได้กลับ
มีฤทธิ์เดชเวทมนตร์แล้วทนทาน
จึงออกรบพบทัพรบปะทะ
กรันไค้ที่ทัพถึงอับจน

ต้องถอยทัพกลับมารักษาค่าย
ข้าศึกอ้อมล้อมเขาเจ้าวประจัญ

๑ ฝ่ายโถมยงทรงพังสั้วอำมาตย์
ทัพผลึกศึกเสียเห็นเหลือลาม

๑ ฝ่ายฟรังส่งมราชพระบาทหลวง
จะปราบศึกนึกเห็นไม่เป็นไร

๑ นางละเวงเกรงกรังต้องนึ่งนิก
จึงนบนอบทอบคำตามสำเนา

ขับม้าออกพักเดียวไม่เหลียวหลัง
ถวายหนังสือตามเนื้อความมี ฯ

ทั้งสองราชธิดามารศรี
เห็นได้ทีข้าศึกนึกทะนง

ไต่สายทัพสามพราหมณ์ตามประสงก์

จะจับส่งมาให้เสร็จสำเร็จการ

กลับล้อมจับย่องทอดยอกทหาร

ย่องทอดค้ำทานตีก้องหนีมนต์

รบชนะสงครามถึงสามหน

บังเกิดฝนลมกล้าสลาตัน

ประจำการเกณฑ์ตรวจกันกวาดขัน

ยังผ่อนผันคิดอ่านการสงคราม ฯ

นิมนต์บาทหลวงใหญ่มาไต่ถาม

จะปราบปรามคิดอ่านประการใด ฯ

ฉลาดล่องพุดจ้ออัชฌาสัย

กลัวแต่ใจจะไม่ทำเหมือนคำเรา ฯ

ฉลาดลึกเหลือรู้ท่านครูเฒ่า

ข้าพเจ้าได้บำรุงกรูลังกา

ก็ทั้งจิตก็ก่แต่จะแก้เผ็ด
อันองค์พระอภัยแม่ไ้มา
ก็ชักสนจนอยู่เป็นผู้หญิง
วิตกมักจกใคร่ล้วงดวงฤทัย

๑ บาทหลวงฟังนั่งนิ่งเห็นจริงจิต
อันพวกพลคนอื่นสักหมื่นพัน
แต่เทวี่มีบุญการุณราชูร
แม้คราวนี้มีทำลายให้พ่ายพัง
จะลงล่อพ้อให้เขานั่นเป่าปี่
จึงลงล้างทางเล่ห์เสน่ห์ใน

๑ ฝ่ายโณมยองค์ละเวงกริ่งเกรงศึก
แต่หากว่าฆ่าพระอภัยตาย
กับทั้งพรหมณ์สามนายก็ร้ายกาจ
ชำนาญในไตรเพทด้วยเวทมนตร์
จะแค้นนักหักโหมเข้าโรมรุก
จะรับรองป้องกันทำฉันท

๑ บาทหลวงว่าถ้านายวายุชีวิต
จะไปด้วยช่วยกันประจัญบาน

๑ นางทรงฟังสังฆราชฉลาดล้ำ
แค้นแต่ตัวกลัวจะปะพระอภัย
แล้วแค้นว่าฆ่าพ่อไม่ชอบบ
จึงกราบพระครูเฒ่าเจ้าประคุณ

แทนสมเด็จบิดาเรศพระเชษฐา
จะเล่เนื้อเกลือกหาให้สาใจ
มีแต่สิ่งซึ่งพระองค์จะสงสัย
ถวายให้เห็นจริงทุกสิ่งอัน ๖
จึงช่วยคิดความให้เจ้าไอศวรรย์
จะป้องกันศึกเสียเหลือกำลัง
จะคิดฆาตข้าศึกสมนึกหวัง
พวกฝรั่งก็จะสูญตระกูลไป
พวกโยธีกองทัพจะหลับไหล
พระอภัยไม่รอดคงวอดวาย ๖

จึงว่านี่ก็จะสมอารมณ์หมาย
ยังลูกชายกับน้องทั้งสองคน
เคยองอาจออกศึกลั่นฝึกฝน
ทั้งกองทนแรงแพ้นไม่บรรลัย
ฉนั้นทุกซท่จะต้านทานไม่ไหว
จึงจะให้ศึกเสร็จสำเร็จการ ๖

จะรับคิดเช่นฆ่าโยธาหาญ
เอาเพลิงผลาญเสียให้ยับทั้งทัพชัย ๖

แม้ตามคำอาชนะพอจะไ้
จะอ่อนใจเสียไม่ฆ่าด้วยการุณ
คิดจะรวบรวมด้วยด้วยเฉียวฉุน
จงการุณไปด้วยไ้ช่วยกัน

แล้วส่งให้ไปเทียมรถที่นั่ง

ยกโยธาห้าหมื่นบนทงนั้น

๑ ฝ่ายสามนางต่างพากันมาเฝ้า

ออกซิงชัยไพร่นายก็กายเปลือง

๑ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง

ชวนลูกสาวเจ้าลังกาขึ้นปราการ

เห็นทัพล้อมพร้อมพหุผลผลึก

ทั้งหกค่ายรายรอบบริมขอบคู

จึงขึ้นบ้อมพร้อมพร้อมนั่งเก้าอี้

แต่งตั้งเป็นสารการกษัตริย์ขัตติยา

เป็นใจความตามชนบทที่รပ်

ใส่กลองแก้วแล้วปี่คนนาคี

๑ เสนานำคำนับแล้วรับสาร

ออกประคองให้แต่ตรึงกา

ถึงกองทัพยับยั้งอยู่ข้างนอก

พระอภัยให้ถามตามโบราณ

พระออกนั้ยังที่เกาฮัน

ทหารล้อมพร้อมพร้อมฟังกัจจา

๑ ในสารว่าพระองค์ดำรงราชย์

ทรงพระนามตามยศทศธรรม

ทั้งรถสังฆราชเลิศล้นเจดีย์

ไปตั้งเขาจำวประจัญบ่งกันเมือง ฯ

แล้วทูลเล่าข้อความไปตามเรื่อง

ข้าศึกเนื่องหนกกันประจัญบาน ฯ

จะท้วงที่ศึกที่ฮักหาญ

ตรวจหน้าค่านเชิงเกินเที่ยวเดินดู

กระหิมฮักไหล่นสนัน

กระบวนบูเป็ก้ามตามตำรา

ท้วงที่ทัพศึกแล้วปรึกษา

ไปเจรจากับพระอภัยมณี

ให้ลือเลื่องเฟื่องฟุ้งทุกกรุงศรี

ให้เสนาราชทูตไปพุดจา ฯ

มาใส่พานมรดกขึ้นรถา

เป่าไปหน้ารถทั้งกังสตาล

ให้ร้องบอกประกาศราชสาร

ครั้นทราบการก็ให้รับมาพลับปลา

สองกษัตริย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา

เจ้าโมราคลี่สารออกอ่านพลัน ฯ

บรมบาทบังอรอุปสรสวรรค์

ละเวงวันพาลบภไพร

บำรุงราชภูริศาสนาให้มาสุก
 แตรบรรบักบองค์พระอภัย
 เหมือนโจรไพรไม่มีอสรียศ
 ก็จะทำขอตักกันพี่น้อง
 เราเพียงพลึงลึงกาอาณาเขต
 เราชนะจะเอาสัตย์ปฏิญาณ
 ถึงวอควายภายหลังได้สังสรเสรี
 แม้ไม่สู้ผู้หญิงทั้งศัสตรา

๑ พระอภัยใจซื่อดีว่าหึง
 ปราศรัยเหตุพุกตามความบุตรี
 ๑ ฝ่ายผรั่งสังสรเสรีให้เพลินจิต
 กษัตรามาจบภพไตร
 อันพี่น้องสององค์พงศ์กษัตริย์
 จึงซุบ^๕เพียงเพียงพระราชบุตร
 แล้วทูลถามตามทำนองว่ากองทัพ
 จงออกโอษฐ์โปรกตรัสคำรัสการ

๑ ศรีสุวรรณครั้นเห็นหนึ่งจึงชิงครัส
 สงวนยศสงครามตามประยูร
 เหมือนหญิงสู้ผู้ชายเสียกายยศ
 เหวยอำมาตย์ราชทูตช่างพุกดี

ประเทศทุกภาษาไค้อาศัย
 สงสารไพร่พลตายเสียค่ายกอง
 จะปรากฏความชั่วให้มัวหมอง
 สองต่อสองสงครามตามโบราณ
 เป็นของเซษฐานตั้งถิ่นฐาน
 แล้วปล่อยไปไม่สังหารผลาญชีวา
 จะอยู่เกินกับกัลป์ชันษา
 ก็เลิกทัพกลับไปหานางมาลี ๖
 ยิ่งคิดถึงนางวันพามารศรี
 ว่านางมีลูกผัวคือตัวใคร ๖
 ใครจะคิดเคียงคู่พระสุริยไศ
 แต่พระทัยเทพินไม่ยินดี
 อยู่ปรำปรำร่วมชีวมารศรี
 เสกเป็นที่พระธิดายุพาพาล
 จะรบบหรือจะล่าโยธาหาญ
 ขอประทานแต่พอไปได้กราบทูล ๖
 อันกษัตริย์สูงใหญ่เจ้าไอศุรย์
 คำตระกูลก็ให้เข้าเข้ารวี
 เปรียบเหมือนนกขสารถูกกับหนูผี
 เจ้ามีงมีผัวชู้กรุความ

อันพระองค์ทรงยศทศพิธ

เหตุเพราะหญิงสิงห์ลั่นสงคราม

ไปรบพุ่งกรุงผลึกจึงนิกรโอร

แม้โอนอ่อนงอนง้อไม่ต่อตี

ยังกลับซ้ำทำอุบายจะหมายสู้

ไปบอกกล่าวเจ้าละเวงของเอ็งนั่น

๑ พระอภัยไม่ชอบตอบพระน้อง
ถึงผิกชอบตอบคำให้น้ำนวล

แล้วหยิบสารลานทองมาครองตรีก

ไม่พรายแพร่งแต่งตอบตามชอบใจ

๑ พระอนุชาอาตุรจึงทูลถาม
พระลักลอบตอบนางไปอย่างนั้น

ฉวยเปลี่ยปลั่งกรังนี้เป็นที่สุด

ทั้งเสียทีกระหม่อมฉันทัญญ

๑ พระเชษฐาว่าเราตีด้วยฝีมือ

จึงแต่งทอบลอบนางเป็นทางใน

เราห่างเหินเนิ่นนานไม่พานพบ

ที่ท้าทายปลายคำจะรำพึง

ข้างพวกเจ้าเล่าก็ชายนายทหาร

เห็นอย่างไรไม่ห้ามตามอัชฌา

มิได้คิดทำบาปที่หยาบหยาม

คบสืบสามเมืองมาเป็นสามี

มาลงโทษนางวันพามารศรี

จะไว้ชีวิตโปรกซึ่งโทษทัณฑ์

ไม่ควรคู่ควรฆ่าให้อาสน์

มาสู้กันแต่กับกูจึงคู่ควร ฯ

อย่าขัดข้องเคืองชุ่นทำหุนหวน

พอสมควรคุณโทษจะโกรธโย

ทรงจารึกสารอชฌาสัย

แล้วส่งให้ทุกคนกลับไปฉับพลัน ฯ

การสงครามคราวนั้นกวตขัน

กระหม่อมฉันทังปวงไม่ล่วงรู้

จะโทรมทรุดเสียดให้ออกสุ

มิได้รู้เรื่องสารรำคาญใจ ฯ

ไม่เห็นน้อยยากโยธามิได้

ด้วยเข้าใจกลศึกที่ลึกซึ้ง

จึงชวนรบชะรอยจิตจะคิดถึง

เป็นเชิงหึงเห็นจะรักหนักอุรา

จะคิดการมิได้ห้ามตามประสา

การของข้าข้าจะตอบตามชอบใจ ฯ

๑ ศรีสุวรรณครั้นจะขัดคักประโยชน์
เที่ยวส่งข้ากำชับทุกทัพชัย

๑ ฝ่ายอำมาตย์ราชทูตมาถึงท่าน
ทูลแถลงแจ้งความตามคฤ

๑ ในสารว่าพระองค์ดำรงโลก
เสน่เห็นชสุจริตสุจริตตาม
เมื่อยอคมึงท่งสยัแผ่จกทัพ
เจ้าศักรักหักสวาทขาดกระเด็น
จะรบพุ่งมุ่งหมายทำลายล้าง
จะสู้ม้วยด้วยสวาทแล้วชาตินี้
ฝากแต่รักหนักแน่นเท่าแผ่นภพ
จะเกิดไหนดขอให้พบประสบกัน
แม่นปราวน์ศรีสวัสดิ์ไม่ตัดรัก
งามละม่อมจอมขวัญอย่ารัญจวน

๑ นางฟังความยามเสวยยังเหงาว่าง
เห็นไต่ทมิท่าที่สำคัญ

๑ นางละเวงเกรงครู่เห็นรู้แจ้ง
ที่ธุระจะไปฆ่าพระอภัย
แล้วจะเผาเหล่าทหารผลาญข้าศึก
ขอทราบเหตุเภทผลกลอุบาย

๑ บาทหลวงว่าถ้าเขาได้เบ้าปี
แต่พวกเราเอาปรอทหยอดหูไว้

กลัวกริ้วโกรธกราบลาอัชฌาสัย
พอพลบให้ขานหม้องกองอัคคี ฯ

ถวายสารนางวันพามารศรี
พระบุตรก็คลี่สารแล้วอ่านความ ฯ

มาวิโยคแยกนอင့်ที่ห้องสนาม
ได้แต่ความโศกเศร้าทุกเช้าเย็น
มาตั้งรับพี่ต้องรบใครพบเห็น
ไม่ยอมเซ็นขึ้นใจเป็นไมตรี

ไม่ขัดขวางขวัญน้องอย่าหมองศรี
พรั่งนี้พี่จะไปหาให้ฆ่าฟัน

ขอประสพทรมเซยเสวยสรวรรค์
ละเวงวันพาน้องอย่าหมองนวล
จะพุ่มพักเข้าประคองครองสงวน
จงกึกควรคำจริงทุกสิ่งอัน ฯ

พระบาทหลวงร้องว่าเอทำเหหัน
จะมีอันตรายเพราะตายใจ ฯ

ทำเสแสร้งแกล้งถามตามสงสัย
เห็นจะได้ด้วยเล่ห์เพทุบาย
ยังต้องตรึงเกรงจะไม่เหมือนใจหมาย
เชิญภิปรายโปรกเล่าให้เข้าใจ ฯ

พวกโยธีกองทัพกองหลับไหล
ให้ถือไฟฟางหน้ำทาน้ำมัน

กองคินบินพนรอบเป็นขอบคอก
ถึงอยู่บนเนินยงคงกระพัน

๑ นางวันพาว่าชอบมอบทหาร
จะคิดฆ่าพระอภัยเสียให้ตาย
บาทหลวงรับกลับมาเวลาพลบ
นางละเวงวันพาพยาบาล
ขึ้นประทับพลับพลาตรงหน้าบ่อ
ทั้งสองนางต่างนั่งระวิงระไว

๑ นางวันพาอวรณ์ถอนสะอื้น
คิดจะฆ่าพระอภัยเห็นได้การ
เมื่อแรกพบน้องไถ่ล่องจิก
จะตัดรักหักสวาทไม่ขาดรอน
จนยามสองกลองเกราะเสนาสนั้น
พระบุตรพี่น้องสองสุดา
ครั้นโฉมยงรู้สึกทรงนึกได้
จึงเล่าความตามนิมิตพิศดาร
พระอภัยเธอเข้ามาผวกออก
เธอรวบรัดหัตถ์รับประคับประคอง
อัครจรรยผ่นเห็นไปเช่นนั้น
แล้วตรัสถามสามสุดาตำราทาย
นางยุพาว่าเมื่ออยู่ด้วยครูเฒ่า
ทายนิมิตมีตำราพยากรณ์

เอาเพลิงกลอกโยธาให้อาสน์
ก็เห็นมันจะไม่รอกคงวอดวาย ๆ
ให้อาจารย์จกัให้เหมือนใจหมาย
ตามอุบายสั่งสอนแต่ก่อนกาล
ถึงหอรบเรียกฝ่ายนายทหาร
กิจร่ำคาญขัดข้องไม่คล่องใจ
กูไพร่พร้อมพลรบครบไพร่
คอยช่วงใช้ชีวิตองค์นางนงคราญ ๆ
สุดจะขึ้นข่มรักหักประหาร
แต่ส่งสารสาราที่อวรณ์
เห็นทรงฤทธิ์แสนรักเหมือนอักษร
สะท้อนถอนนฤทัยไม่ไผยา
นางเฉลิมผ่นพินกริดหวัดผวา
ทั้งรำภาพยุงองค์นางนงคราญ
เหมือนพบปะพระอภัยให้ส่งสาร
ว่าอาจารย์จกัเพลิงตะเกิงกอง
จนกายคอดขาดกระเด็นออกเป็นสอง
ขำร้องร้องรู้สึกที่นี้กาย
จะเสียทีหรือจะสมอารมณ์หมาย
เคยทำนายบ้างหรือไม่ช่วยให้พร
ไต่เรียนเล่าโฉลกกับพระสั่งสอน
ตามอักษรซึ่งสุบินจินตนา

แล้วนั่งนับจันยามตามโลก
 ทราบนิทพิศการของมารดา
 พระนางลักษณชัฏคามถึงสามครัง^๕
 เห็นองค์พระอภัยจะไม่ตาย
 ซึ่งเสียทรงองค์ข้ากษัตริย์
 เธอประคองลองหัดคือสัจจา
 ซึ่งครูเฒ่าเฝ้าเพ่งตะเกิงแสง
 แล้วอวยผลมณฑปราชำพันท้าย

๑ นางลบบอกตกตะลึงว่าฟังกึก
 นางปรึกษาว่าเป็นไปเช่นนั้น

๑ ทั้งสามนางต่างคนก็จันจิต
 นางยุพาว่าอื้อหนึ่งส้อมี
 จิงจิกเสื่อแคร่บักชัฏกระตาส
 ว่าถึงยุคทุกภาษาจะมาปน
 พระอภัยอย่าได้หมายทำร้ายเขา
 เป็นคู่สร้างนางละเวงวันพามา
 แม้บาทหลวงล่องรู้จะชู้ตาม
 ผู้มีบุญหนุนหมองช่วยบ่อกัน
 เมื่อแม่เลี้ยงไต่ผิวตัวเป็นลูก
 ตามวิสัยในจังหวัดบ่ดพี
 ทะสีนางต่างพึ่งต่างนั่งนิ่ง
 พระบาสนี้คะเนเหมือนเทวา

ราชาโชคชัยวันชนะ
 นางกัมหานี้กัมทำพริ้มพราย
 กลัวรับสั่งจำทูลทำนายถวาย
 จะกลับกลายเกลียวกลมภิรมยา
 จะเสื่อมทั้งศักราชพระศาสนา
 จะรักษาสัตย์สวาทไม่กลาคกลาย
 จะโกรธแค้นรากับไผ่ไมโคร่หาย
 น้อมถวายพรนบอภิวันท์ ฯ

นึกพิณิจเหมือนจะจริงทุกสิ่งสรรพ
 จะผ่อนผันแก้ไขฉันใดดี ฯ

เป็นสุกคិតสุกอายุขม้ายหนี
 พระบาสนี้ให้สำหรับเมื่ออัจน
 เป็นลายลักษณ์ศักราชชาติสิงหล
 ค่ายทั้งต้นแต่ลูกสาวเจ้าลังกา
 จะสูญเผ่าพงศ์ชาติพระศาสนา
 ถึงไครตายไปแล้วไม่แคล้วกัน
 อย่างบอกความว่าจะฆ่าให้อาสน์
 จะสืบพันธุ์พงศ์กษัตริย์สวัสดิ
 จงพันผูกพึ่งพาเป็นราศี
 อย่าถือผีพวกฝรั่งเมืองลังกา
 ต่างเห็นจริงจวนตึกจึงปรึกษา
 ช่างเขียนนามมิได้ผิดสักนิตเลย

นางละเวงเกรงฝรั่งสังฆราช
จึงตรัสถามยุพาวาทรามเซย
จะควรฟังหนังสือในมือเสื้อ
ขอฟังคำร่ำภาตูลากการ

๑ ฝ่ายพี่น้องสองนางต่างคำนับ
คือครูเฒ่าเจ้าสุธาภิคาปราม
ประการหนึ่งถึงทักสิย
เป็นมนุษย์สุดแต่ขอให้ลือชา

๑๐ ฝ่ายร่ำภาณาริคนมีสัจย์
ต้องทูลความตามจริงทุกสิ่งไป
เมื่อเคราะห์กรรมจำเป็นเหมือนเช่นข้า
เขามาขอพ้อจะให้ไม่ใช่ก็
เมื่อต่อศีลสุวรรณประจัญปล่า
จะมีไหมให้เป็นสองก็หมองมัว
เธอม้วยมอควอควายจะตายควาย
แม้ตรัสใช้ให้ประหารผลาญชีวา
พระแม่เจ้าเล่าก็ยังกำลังสาว
จนยเสียเมืองเบื่องหน้าจะราศี
พระอภัยให้สัจจะทักศึก
แม้ดวงหลอกกลอกเฝ้าเขาไม่ตาย
อันหนังสือมือเสื้อคงเชื่อได้
คำโบราณท่านว่ากิดกิดตำรา

จะกรวกราคโกรธงกแล้วอกเอ๋ย
เจ้าก็เคยอยู่มากับอาจารย์
หรือจะเชื่อสังฆราชอันอาจหาญ
ช่วยว่าขานชาคคำจะทำตาม ๆ
ที่บังคับควรฟังมีทั้งสาม
ต้องทำตามตัวจึงได้ฟังพา
จะปราบทุกเมืองน้อยร้อยภาษา
พริภาเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร ๆ

สุดจะขัดสุดจะขึ้นฝันนิสสัย
ถึงใจไม่ปรารถนามีสามี
ต้องชั่วช้าชายต้องให้หมองศรี
ประเดี๋ยววันชั่วร้ายเสียตายตัว
แสนระย้ายังเว้นแต่เป็นผิว
จึงครองตัวทั้งสัจจะว่าภัสตา
แม้ไม่มีวัยหมายจะรบไม่คบหา
จะเชือกค้อมรณากับสามี
ทุกไท่ท้าวเธอนิยมประสมศรี
เป็นสตรีสำหรับจะอับอาย
จงทรงตรึกตรองการประมาณหมาย
จะฉิบหายสิ้นทั้งเกาะลังกา
ทวยเขียนไว้ก่อนกาลนานหนักหนา
ไปเบื่องหน้าจะลำบากได้ยากเย็น ๆ

๑ นางวันพาว่าจะสู้เขาไม่ได้
 เพราะรบรุกถูกเงินเฟื้องเป็น
 พระอภัยไล่ตักสกัดกัน
 จึงลวงล่อขอสัตย์เธอตรัสรับ
 เมื่อจิตใจไม่ชั่วแต่ชั่ว
 ถึงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะนิินทา
 แต่ได้สั่งสังฆราชพระบาทหลวง
 มิทำเขาเล่าจะโกรธทำโทษทัณฑ์

๑ นางรำภาว่าออกไปเสียให้พบ
 จึงถอยทัพกลับมาเข้าธานี
 ถึงท่านครุฑรู้ว่าเราหย่าทัพ
 เห็นดีพร้อมยอมคิดตั้งจิตใจ

๑ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชประสาทสั่ง
 เอาปรอทหยอกหุบปัญญา
 ถ้าโบกรงทรงออกไปคลอกทัพ
 ทหารพร้อมรอมริบรับกลับไป

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร
 ให้หวนเห็นเป็นเหตุด้วยเวทมนตร์
 อยู่อยู่ผู้ปลื้มศางให้หวาดหวั่น
 ลางที่เห็นเป็นนางอยู่ข้างเตียง
 ซึ่งรอนราญการศึกษาไม่นิกรบ
 พอเข้าตรู่จุมมาสรวารี

เมื่อนานไปก็เป็นเครื่องจะเคืองเขียด
 ก็เหมือนเช่นนอกข้าเมื่อหย่าทัพ
 หลบไม่ทันเธอก็โถมเข้าโจมตี
 ไปปลุกทัพโยธิดาหนีมา
 ผลกรรมจะให้ชาคพระศาสนา
 เทวาท่านก็รู้อยู่ด้วยกัน
 ว่าจะลวงล่อมาให้อาสัญ
 จะบ้องกันแก้ไขนั้นใดดี ๖

เธอไม่รบนรณเหมือนसारศรี
 ไม่ได้ที่ใครจะฆ่าไคว่าไร
 ที่การลับแล้วแต่จะแก้ไข
 จนอุทัยรุ่งรางสว่างตา ๖

ทหารทั้งไพร่นายทั้งซ้ายขวา
 เก็บฟางหญ้าพื้นทองสำรองไว้
 กำลังหลับเลยตายทั้งนางไพร่
 ทั้งนายไพร่เตรียมทั่วทุกคน ๖

ละล้าละลักถึงลูกสาวเจ้าสิงหล
 หอมสுகนธ์เหมือนเมื่อได้เข้าใกล้เคียง
 เหมือนเสียงวันพาแว่วแจ้วแจ้วเสียง
 ลูกขนเมี่ยงมองหาทุกราตรี
 จะใคร่พบนางวันพามารศรี
 กริดพระหัตถ์ขัดขัณฉวีวรรณ

อยู่กลางทัพอัปจนสุคนธรส
พนักงานพานสุคนธ์คอยผันจันท์
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่องเรื่องระยับ
ออกหุยกิ่งนั่งหน้าพลับพลาย
พระโอรสอนุชาที่มาพร้อม
พระเอือนอรรถรสความตามสัญญา
จะขอผู้เดียวเกี่ยวให้กิต
จะปลอบโลมโถมงามตามสำเนา

๑ ศรีสุวรรณครั้นเห็นผิดจวิตนักร
จึงทูลว่าถ้ากระนั้นให้มันคง
แล้วทูลลาพาหลานมาค้ำหน้า
กลศึกกลักเหลือจะเชื่อฟัง

๑ ฝ่ายโหมยองค์ละเวงวันพารัตน์
บรรทมตื่นนอนก็เข้าสรงชล
กับสามนางต่างเลี่ยนจุเทียนพร้อม
ผู้สุคนธ์ปนแก้วแววณันตา
ยิ่งเข้าใกล้ใกล้กลิ่นเหมือนกินเหล้า
เสนห์ยาทาปนกระวนกระวาย
แล้วทรงเสอเครือวัลย์สัจจันทรอ่อน
มวยกระหมวกกวคก้นน้ำมันโสม
แล้วทรงซ้องบ่วงพิศตรแล้วปักปัน
คุ่มหญ้ายพรอยแพรวภูแววาม

ดอกไม้สกลใส่แห่ในแม่ขัน
ต่างสุกัณธรสรินค้อยขึ้นใจ
เพชรประดับแพรวพราวสว่างไสว
เสนาในอภิวาทาษดา
ประณทน้อมนั่งฝ่ายทั้งซ้ายขวา
นางวิณพาจะออกบรรพกับเรา
ใครอย่าคิดมุ่งหมายทำร้ายเขา
การของเรามีใช้การราญณรงค์ ฯ
จะห้ามหักเหินไม่ฟังกำลังหลง
การณรงค์จะไ้ทำแต่ลำพัง
เขาออกมาเราจะไ้้อออกไปมั่ง
คอยระวังตนทั่วทุกทั่วคน ฯ
เป็นยอชัตติยาหญิงในสิงหล
ในมณฑลถือเสนห์เทวตา
เสกน้ำหอมโสมซาบอาบมังสา
ใครเห็นหน้านี้กรักร้องทักทาย
ให้มัวเมาความรักหักไม่หาย
อยากใคร่กายกอดจูบใคร่ลูบโถม
ตั้งกินนรแห่งน้อยแซมช้อยโหม
อุณาโลมลงแก้มยิ้มแย้มงาม
ล้วนเพชรนิลนมมณีสีสยาม
นิ้วร่ำมธำมรงค์เป็นวงวาว

ใส่เกือกเพชรเสร็จสรรพจับกระบี่
และม้ายคล้ายเคลื่อนกิ่งเตือนท้าว
ถึงหอบพบฝรั่งสังฆราช
เห็นเมฆเบิกฤกษ์ก็จะคลี่คลาย

๑ บาทหลวงว่าอย่าวิตกเร่งยกทัพ
นางรับคำอำลาพระอาจารย์
สามนารีขีมีสีฟ้าเหลือง
จามรชอนตะวันเป็นหล่นลนค
ทหารแห่แถวสังข์ประคองเสียง
พวกเกียกกายซ้ายขวาพวกม้าแข่ง
ถึงหน้าทัพยับยั้งคอยฟังศึก
แต่รู้ความตามสารไม่ราญรอน

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลโฉม
ให้สืบดูว่าพะงางาม
ขึ้นทรงนั่งหลังพระยาวลาหก
ฝ่ายพระน้องหน่อเกษียณีขึ้นอักษร
ถึงหน้าทัพยับยั้งพระสังเกศ
สวาทหวังคลั่งคลุ้มใครอุ้มองค์
จะพิศไหนให้เห็นเหมือนเช่นรัก
ขนงเนตรเกศแก้มแค้นอำพัน
ขึ้นดำรงทรงนั่งบัลลังก์รถ
ยิ่งเพ่งพิศฤทธิ์เสน่ห์ให้เรรวน

นางนารีเรียงตามท่งสามสาว
ใครเห็นหาวนอนทั่วทุกตัวชาย
อภิวาทถามไถ่เหมือนใจหมาย
แต่การภายหลังนั้นให้ทันการ ๆ
เตรียมไว้รับรดาโยธาหาญ
มาพระลานเลยตรงขึ้นทรงรถ
ประทับเครื่องเครื่องกุดั่นกันพระกลด
ให้จักรกรับออกนอกกำแพง
ก้องสำเนียงให้ซึกนิกเสวย
เป็นคู่แข่งเคียงรถบจร
พลผลึกออกมารับสลบสลอน
ต่างหยุดหย่อนยืนยั้งระวังความ ๆ
เสียงแห่โหมกีก้องท้อสนาม
ออกมาตามสัญญาอย่างอาวรณ์
เครื่องกระหนกเนาวรัตน์ประภัสสร
คอยราญรอนเรียงมารีม้าทรง
พอสบเนตรทราชมสงวนนวลหง
ตะลึงหลงแลเปล่งคังเพ็งจันทร์
วิไลลักษณ์ล้ำสุรางค์นางสวรรค์
เหมือนลูกจันทร์แจ่มผ่องละอองนวล
คู่ช้อยชดโฉมงามทราชมสงวน
จึงตรัสชวนเชิญนางทางประโลม

แม่วันเพยหายี้เจ้าพี่เอ๋ย
 พี่คนซื่อหรือมาลงให้ทรงโถม
 แม้ก็คร่ำหมายรบไม่คบแล้ว
 ที่เมืองใหม่ไฟสว่างกระจ่างพักตร์

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงฟังเพลงพลอก ระวังทอคนยั้นเนตรกุเซฐา
 ทำเขื่อนขัณฑ์พริ้มพรายชมัยมา
 แล้วตรัสทอขอขอบคุณการุญรัก
 เหลือละโมบโลกลาภเกี่ยวปราบปราม
 เมื่อพบกันสัญญาจะหย่าทัพ
 เห็นพระทัยไม่ตามความโบราณ
 วันนั้นที่สัญญาได้มาพบ
 หรือจะขับทัพใหญ่ไล่กระพือ

๑ พระอภัยได้ฟังเห็นยังรัก
 ซึ่งผูกกันสัญญาในราตรี
 ได้ปลุกทัพกลับมาลงกาหมก
 คอยรอรังฟังความแม่ทราชมเชย
 แสนละห้อยคอยข่าวทุกเช้าค่ำ
 จึงแต่งสารการรักมาทักเตือน
 จะเลิกทัพกลับไปอย่างไรรอด
 แม้ชีวิตพี่ชายมิวายชนม์
 เจ้าหมายมั่นสัญญาจะมารบ
 ไม่ณรงค์สงครามกับทราชมเชย

กระไรเลยลืมรักเฝ้าหักโหม
 จึงรุกรมตึกตามทวยความรัก
 หรือน้องแก้วแลอยู่รู้จัก
 แม่เน่งลักษณะล้มแล้วหรือแก้วตา ฯ

กิริยาอย่างละคอนให้งอนงาม
 ที่หาญหักข่มเหงไม่เกรงขาม
 ไม่ทำตามมธุรสพจมาน
 แล้วไม่กลับแก้งว่ารักมาหักหาญ
 จะสู้ต้านต่อยุทธ์จนสุดมือ
 จะรอรบกันกับน้องแต่สองหรือ
 จึงไม่ถือศีลศรามาราวี ฯ
 อุทิศสำหรับปลุกปลอบประโลมนางโฉมศรี
 โทษของพี่นไม่ผิดสักนิดเลย
 ว่าฉันปดเสียอีกเล่าแม่เจ้าเอ๋ย
 ก็ลอยเลยลืมหายมาหลายเดือน
 จนโรคซ้ำเสียใจใครจะเหมือน
 แม้กลบเกลื่อนแก้งเสดด้วยเล่ห์กล
 รักแม่ยอกเขาวมึงเมืองสิงหล
 มิให้คนอื่นต้องแม่ น้องเลย
 พี่อยากพบนวลละอองคอกน้องเอ๋ย
 อย่าแคลงเลยไม่ลงแม่ดวงใจ

ตัวของพี่ถ้าแม่แม่แค้นเคือง

จะขอกอดยอกมึงไม่ชิงชัย

๑ นางวันพาอวอร์ดถอนสะอื้น

สงสารคำร้างอ้อไม่ล่อลวง

เป็นจนใจไม่รู้ที่จะช้ชอบ

จึงว่าชะพระช่างกล่าวลวงพราวพริ้ง

จนยินยอมหม่อมบ่ไม่รบพุ่ง

ขอเป็นข้าสารภาพถึงกราบกราน

จนข้าเฝ้าเขาเย้ยไม่เงยพักตร์

แต่ตัวของน้องนี่ถือว่าชื้อตรง

มาล้อมเขาจำวประจัญจึงขึ้นสู่

เหมือนนาวาณผลาญชีวันให้บรรลัย

อย่ารำรกันนักเลยน้องเคยพบ

แล้วลงจากรถขึ้นม้าทรง

น้องวอควายฝ่ายพระองค์ทรงสวัสดิ์

พระแพ่น้องกองทัพให้กลับพล

อันผู้หญิงสิงหลนั้นคนชื้อ

ไม่เหมือนอย่างนางสุวรรณมาลี

๑ พระอภัยใจรู้ว่าชื้อหยอก

พี่อาลัยใจรักไม่ชักชวน

จะฆ่าพันฉนโคก็ไม่ว่า

เมื่อแจ้งการสารตอบตามนอบนบ

ตามแต่เชือกจะลงที่ตรงไหน

จนซาใจจึงจะวางให้ห่างทรง ๖

สัณณกลั่นกลัวอำนาจพระบาทหลวง

เราแกล้งหน่วงเหนี่ยวเธอว่าจริง

จะต้องตอบตามประสาหมานหญิง

ว่าไม่ทิ้งความสัตย์ซึ่งปฏิญาณ

เชิญบำรุงราชัยมไหสถาน

หนังสือสารก็ยังมีที่พระองค์

ว่าลนรักพระอภัยจนไหลหลง

ต่อตวงต้านแตกจึงแปลกใจ

ก็ทราบอยู่จะชนะพระที่ไหน

แต่พอไต่ลื้อชื้อว่าชื้อตรง

เชิญมารบเอาสี่ระชะตามประสงค์

ให้ปักธงสัญญาณต่อหน้าคน

ผ่านสมบัติเว่นแคว้นแดนสิงหล

ไปเสียพิเภกราย่ามาตี

ใครคิดคือแล้วก็สู้ไม่รู้หนี

เขารู้ที่ทำจริตกระบิถกระบวน ๖

จึงเออนออกโอรุ์พลางทางพระสรวล

มาก่อกวนทำพิมียากรบ

ก็เล้าความทั้งแต่กันไปจนจบ

ไม่เกรบนีกรักน้องหนักครัน

เป็นคราวเคราะห์เพราะพระน้องเจ้าช้องชัต ให้นำคฤหาสน์ไปให้สาธุ

บอกว่าหยอกคอกก็เชื่อว่าเข้ากัน

ผิดจริงมึงแม่จิงแก่แก่น

ไม่ต่อศีร์สวัสถ์เป็นสัจจา

นางละเวงเกรงจะจับขยับกริช

ฝ่ายสามนางท่างน้าวสายเกาทัดเท

๑ ศรีสุวรรณครันเห็นหน้ารำภาน้อย

ฟุ้งสาวขาวลาเหมือนสลัด

ยิ่งงามคมสมควรเป็นนวลเปล่ง

ยิ่งรวรินกลิ่นกลั่นคันธรส

เออนี้แน่แม่รำภาหนีจาเอ๋ย

เมื่อแรกเราเลากเหมือนเพื่อนชัว

ถึงรบรบอับจนไซ้คนอื่น

ไฉนน้าวเกาทัดทัณฑ์หนีอีก

๑ นางรำภาหน้าอายชังตายตอบ

เคยรบสู้จกอย่าหักเปรี

เมื่อรบกันฉันได้ผ้าเช็ดหน้าไว้

แต่หมวกเพชรเม็ดบุษย์สุดเสียค่าย

๑ พระยมพลางทางว่าเช็ดหน้า

สู้เปลื้องไว้ให้เจ้าอ้างค่างพยาน

หมวกของเจ้าเอาไว้จะไฉน

พลางใช้ไพร่ให้กลับไปปลับปลา

จึงหุนหันหักค่านกงตาลมา

ทำทศแทนเดือหนึ่งแลมั่งสา

พลางขับม้าเข้าไปตรงธงสำคัญ

พระน้องชิตชักทวนสวนถลัน

ต่างขยี้หุ้ยคยี้ระวังที่ ๆ

ดแซมซ้อยขึ้นจิตด้วยฤทธิ์ผี

ไต่เป็นเทเจ้าเมืองมีเครื่องยศ

ยิ่งพิศเพ่งมองเหมือนเดือนทรงกลด

เหลือจะอดออกปากฝากไมตรี

กระไรเลยแลพบก็หลบหนี

เจ้าแปลกพิแล้วหรือน้องลองรำลึก

พอไฉนใจบังทีกลางศึก

ไม่รำลึกความหลังคู้บ้างเลย ๆ

ถึงจะชอบเหมือนคำก็ทำเฉย

ถึงเยาะเย้ยอย่างไรก็ไม่อาย

ถ้าแม่ไม่มีจะกินถวายเป็น

จะขอถวายเป็นทองที่ต้องการ ๆ

ถึงจะมีเหมือนหาไม้ด้วยไกลสถาน

ไม่ต้องการเลยแล้วหรือแก้วตา

แล้วจะกินให้กับมิตรกนิษฐา

เอาหมวกมาจูงต้องประคองเชย

พี่ขอยืมปล้มใจเมื่อไสยาสน์

นางแลดูผ้าเช็ดหน้าเย้ย

๑ สนิสมุกหยุกฟุ้งบนหลังม้า

ก็จุ่นเฉียวเสียวเสนห์ประเวณี

จะเกี้ยวบ้างอย่างพระอาบิดาเกี้ยว

แค้นมเยื่อน-ฮ่อนอายขม้ายเมิน

จึงขับม้ามาตรงนางแล้วพลางถาม

ยิ่งเกาทัณฑ์สั่นทักเคยหักปรีอ

ว่าสินทรัพย์นับโกฏิจะโปรคให้

อย่าหมองหมางจางจิตให้ยี่ถีน

๑ นางฟุ้งคำน้ำใจมิไ้รัก

แกล้งยี่วนสรวลสันต์จ้านรจจา

มาตีปล้นขนทรัพย์ไปนับหมื่น

ละโมบนักมักไ้ฉฉินไม่เคย

๑ สนิสมุกสุกจนให้อันอัน

แค้นมยืมหมิงมวงไม่ท้วงติง

๑ พระอภัยไ้เห็นสองพี่น้องน้อย

ไ้เห็นรักทักยุพาสุลาลี

ช่างฉอเลาะเราะรายละม้ายเหมือน

ฝ่ายสองนางไ้ฟุ้งท่างบังคม

ขอบพระคุณอันจิตทั้งบิคุเรศ

ช่วยเลิกทัพกลับไปอย่าไ้หมา

อย่าเพื่อขาดไมตรีเจ้าพี่เอ๋ย

ต่างก็เปรยเปรียบปราศรัยกันในที่ ฯ

คฤพาวณการศรี

ด้วยฤทธิผีพาให้พระทัยเพลน

แล้วหน่วงเหนี่ยวนิกรร้ามให้ขามเขิน

ไ้เผื่อออกใจทั้งไฟเชื้อ

แม่น้องนามยุพาวณการหรือ

มีหนังสือมาถึงฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

ขอสไบน้องรักแต่สัณ

ไ้คนอื่นคนไกลหาไ้ไหนมา ฯ

คฤเหมือนยักษ์ร้ายกาจไม่ปรารถนา

ขอทานผ้าพี่ชายไม่อายเลย

ยังขอผืนผ้าเล่าแม่เจ้าเอ๋ย

ไม่อายเลยเจียวหรือพี่พูดจริง ฯ

ไม่รู้ผืนผ่นแก่แพ้ผู้หญิง

ทำเมินหนึ่งนิกเขินสะเทินที่ ฯ

คฤแซมซ้อยเช่นวันพาวณการศรี

มาถึงนี้หน้อยเถิดพ่อจะขอชม

ไ้เป็นเพื่อนชนนี้เห็นดีสม

พระตรัสชมกระหม่อมฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

จงโปรคเทศกระหม่อมฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

จะเห็นว่าโปรคปรานสำราญใจ ฯ

๑ พระพื้งนางช่างพลอกนอกลอกเสียง เหมือนแม่เลี้ยงเหลือกี้จะมีไหน
จึงทอบว่าข้าจะซับกองทัพไป
แต่ตัวพ่อขอยู่เ็นคู่กัวย
แม่รับคำสำคัญที่สัญญา

๑ นางยุพามาปรีชาฉลอง
เมืองผลึกทักกวานสำราญใจ
แม้จริงจังกัทรสไม่ชัคช้อย
เชิญพระองค์ทรงธรรมไ้สัญญา

๑ พระยมพลงทางวานิจาเอ้ย
ให้มารคร่อนน้อมพร้อมพระทัย
แล้วออกเพชรำมรงค์ซึ่งทรงก้อย
ให้ทหารคลานไปไกลอาชา
แล้วว่าพ่อขอมิไ้ใครไ้

นางยอบองค์ลงรับแล้วอภิวันท์

๑ นางวันพามายังพระสังฆราช
ไม่สมหวังทั้งจิตที่กิดไว้
แล้วกราบลามาสำนักคำหนักตัก
พอพลบค่ำย่ำฆ้องก้องกังวาน
เราไปทักกับผู้ชายเป็นนายทัพ
ไปตามเจ้า.ราเป็นหญิงคี่จริงเจียว
บ้างร้องถามสามคู่สี่คู่กักปาก
เสียงหัวร่อตอรองกันก้องไป

มิให้ใครรบพุ่งกรุงลังกา
เจ้าจงช่วยปลุกผั้พ่อบ้างหนา
จะให้ล่าเล็กทัพดอยกลับไป ๖
พระแกลังลงเล่นว่าจะอาศัย
จะเห็นอะไรกับฝรังเมืองลังกา
สุกแต่ต้องพระประสงคั้คงอาสา
จะเล็กล่าพลันไ้ไปวันไร ๖
ไม่ลงเลยแล้วบิดาจะอาศัย
พ่อจะให้สัจจอยู่ลังกา
วงน้อยน้อยน่ารักเป็นหนักหนา
ให้ยุพามาสุลาสิวัน
ถ้าแม่ไ้เหมือนคำจะทำขวัญ
พอสายัณห์หย่าทัพต่างกลับไป ๖
เชิงฉลาตเล่าแจ้งแถลงไซ
ต้องเกลี้ยไ้กลับมากั้กรีกการ
เปลื้องเครื่องศีกสรงเสวยนมเนยหวาน
เหล้าทหารเซซาพุดจาเกรียว
ต้องรบรับพันแ่งสนแรงเรียว
พั้งเธอเกี่ยวกันก็เพลินเจริญใจ
เดิมพันมากอยู่อ้ายเกลอ.สมอไหน
บาทหลวงไ้ยินความเกียวมก ๖

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายต่างพรายแพรง
 คิดว่าไปราวีมีชัย
 แล้วรีบหาข้าเฝ้าเหล่าฝรั่ง
 ชนหนึ่งเที่ยงเสียงสาลักระอึกกระโอ
 พระอภัยให้แหวนไว้แทนหรือ
 ให้ลงเขาเจ้าไม่ลงห้วงเวลา
 อ้ายพวกไพร่ไท้เห็นมาเป็นโจทก์
 นางแม่สื่อซื้อหน้าฆ่าให้ตาย

๑ ยูพาพังสังฆราชกรวักกราคไกรธ
 ถึงอับจนกลศึกรำลึกทัน
 พระคุณเจ้าเฒ่าชราพุดจาหลง
 วิสัยศึกลึกลับจึงจะคี่
 จจะลงเขาเป่าปี่เขามิเป่า
 จึงยักย้ายถ่ายเทด้วยเล่ห์กล
 ฝรั่งนี้เขาเราจะจับทัพผลึก
 พวกนายไพร่ใหญ่น้อยจงคอยดู
 อันเยี่ยงอย่างข้างกำหนดในกฎหมาย
 นี่เราปราบราบไถ่ด้วยไมตรี
 ฝ่ายพระบาทมาตุรงค์ปลงธรร
 แม้ไม่ทันสัญญาพระอาจารย์

๑ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชฉลาดมาก
 นึกว่าถูกลูกคนนั้นมันตีจริง

บาทหลวงแจ้งจึงว่าเมื่อเหลืออดสุด
 ชีบตักกจะว่าให้สาใจ
 มาพร้อมฝรั่งที่วันพายุอาศัย
 แล้วถามไถ่พี่น้องสองสุภา
 นางแม่สื่อสองที่พร้อบอาสา
 แล้วมีหน้าไหว้เขาให้เราอาย
 จะทำโทษตามบทในกฎหมาย
 แต่เจ้านายเนรเทศจากเขตคัน ฯ
 จะลงโทษโทษาให้อาสัญ
 เอากลฉันทฎาออกพาที่
 ไม่มั่นคงควรหรือกลับถือผี
 ให้รู้ที่แข็งอ่อนได้ผ่อนปรน
 ปากของเขาใครจะจดเห็นชัดสน
 ชื่อว่าฝนดับไฟท่านไม่รู้
 ให้สันตึกเสียไม่เหลือเหมือนเบือหนู
 จะไ้รู้ความในทำไมมี
 โทษถึงตายแต่ไม่รบกลับหลบหนี
 พอฝรั่งนี้ก็จะเสร็จสำเร็จการ
 สั่งให้พระยกออกคลองทหาร
 โทษของท่านใหญ่หลวงอย่าท้วงติง ฯ
 แต่ผีปากอ่อนแอแพ้ผู้หญิง
 ตะลึงนั่งหน้าม่านรำคาญใจ

สักครูหนึ่งจึงว่าถ้าเช่นนั้น

แล้วลูกกลามากำชับทุกทัฬหี

๑ ฝ่ายโหมยองค์ละเวงเกรงบาทหลวง ครันคิกดวงเทียนสว่างกลางเวหา
จึงตรัสตามความกิตของธิดา

๑ นางยุพาวาพระคุณการุญเลี้ยง
จะผ่อนปรนกลการผลาญศักร
แล้วเล่าความตามกิตไม่บีบบัง

พระชนนีที่ใจเห็นได้การ

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยมิตไ้หลับ
เผยพระเกลดแลชมพนมวัน
ค่อยกล้อยเกลื่อนเลื่อนรดสลกเหลือง
ไอ้กูเคื่อนเหมือนนวดพาเมื่อล่าทัพ
ไอรินรินกลิ่นพิกุลมาจนขึ้น
หนานา कांगพรางพรมลมรำเพย
เทพเจ้าเอายบลมาคลจิต
พระศรีกัไตรในสุบินจินตนา
จึงโสรจสรทรวงเกรื่องเรื่องระยับ
พร้อมโอรสอนุชาเสนาใน
ฝันว่าปีที่เราเบ้าแต่ก่อน
เขารุมรบขบคอกเราอววย
แล้วตัวเราเข้าไปอยู่ในถ้ำ
พระโยคีมีมหาคงคาเย็น

ใครไม่ทันโทษหนักถึงทัฬหี

ให้นายไพร่พร้อมกันตามสัญญา ๖

โยสัญญาอย่างนั้นกับท่านครู ๖

การแต่เพียงนี้มิได้ให้อศุ

ชื่อว่ากูินทางอย่างโบราณ

มิให้ต้องคลอกเผาเหล่าทหาร

ค่อยคิกอ่านอุบอิบซุบซิบกัน ๖

แต่พลิกกลลับกลุ้มใจจนไ้ขัน

เห็นพระจันทร์แจ่มดวงจะล่วงลับ

กูเรือเรือไรไรมิใคร่กับ

ไปลิบลิบแล้วเมื่อไรจะไ้เซย

ถอนสะอื้นอิงแอบแนบแขน

พระก็เลยหลับไปในไสยา

ให้นิมิตฝันพันต้นผวา

จนเวลารุ่งแจ้งยิ่งแคลงใจ

ออกหน้าพลับพลาทองม่านสองไข

จึงตรัสให้सानนเป็นคนทนาย

เป็นมังกรกับนาคมากหลาย

ยังแต่กายกรบาทหยากระเด็น

จะกลานกล่าไปข้างไหนก็ไ้เห็น

ซุบให้เป็นคนคืบพ้อพ่นกาย ๖

๑ เจ้าพราหมณ์พึ่งบังคมบรมนาถ
 แจ้งนิมิตกิตฺคุณแล้วทูลทวาย
 อัญชลบรรรอนมิ่งกรกลุ้ม
 จะพลัดพรากจากตระกูลประยูรวงศ์
 ซึ่งมีกลิ่นดินพำมหาสมุทร
 อันโยกให้พินไชอื่นไกล
 จะช่วยด้วยวิชาอาณานุกา
 สืบกษัตริย์อดีตเป็นเอกองค์
 ในสามวันชั้นชาชาตาขาด
 ที่ตรงบึงสังเกตเป็นเหตุเดิม
 ขอตักทานผ่านเกล้าอย่าเบาปี
 เกราะห็นร้ายคล้ายพระรามตามสิดา
 แต่มีชายตายแทนเป็นแม่นมั่น
 จงอยู่ในไสยาสมาทาน
 เสกสะเคาะเคราะห์ร้ายให้คลายเคลื่อน
 จึงสรลงชลมนต์พรหมมูรธา

๑ พระพังกำทำนายนเห็นร้ายนัก
 แต่มานะกษัตริย์จึงตรัสความ
 จงกิตอ่านการสะเคาะพระเคราะห์ภัย
 แล้วเข้าห้องของพระองค์นั่งทรงธรรม

๑ ฝ่ายเจ้าพราหมณ์สามคนมนต์ชะงัก
 กันยาแฝดแปดทิศพิศดาร

จึงอ่านศาสตร์ไสยมนต์มั่งคณถวาย
 พระเคราะห์ร้ายเร่งระมัดบำเพ็ญองค์
 หนึ่งจะรุมรักใคร่ให้ไหลหลง
 แต่พระองค์นี้ว่าหนึ่งจะชิงไป
 จะทั้งพุทธภาวนาภาษาไสย
 คือผู้ใหญ่อยู่ในศีลพระชินวงศ์
 ให้เกิดลาภล้นลบสพประสงค์
 พระญาติวงศ์พร้อมพร้อมเป็นจอมเจิม
 จะร่างราชสมบัติจักรเฉลิม
 จะแรกเริ่มร้ายดีให้มีมา
 ภัยจะมีแม่นแท้นั้นหนักหนา
 ไม่ยราพณ์พาลงไปไว้ไต่บาตาด
 พระเคราะห์นั้นถึงฆาตอย่าอาหาญ
 จะทั้งศาลบวงสรวงดวงชะตา
 จนดาวเดือนดวงคัมภีร์เวหา
 ตามตำราไสยเวทประเภทพราหมณ์ ฯ
 ก้อยลืมนักนางลงเวงด้วยเกรงขาม
 ที่ห้ามปรามสอนสั่งจะพังกำ
 เหมือนชูช่วยเซกชบอุปถัมภ์
 ชักประจำภาวนาสมาทาน ฯ
 จึงรีบจัดแจงสั่งให้ทั้งศาล
 มาแต่งการข้างที่บัตรพลีราย

เอาแพรบางอย่างก็แปดสีซ้อน
แล้วอ่านมนต์สะเคาะสกัมยัมพวาย
ผ้าแพรสีที่รองขนองนั้น

เป็นคนธรรพรีบ. กระจะห์แล้วเหาะไป
ที่ผูกพันวันพามาแต่หลัง
ปรีภาพราหมณ์ถามฤกษ์จะเลิกพล

๑ ผ้ายโหมยงองค์ละเวงกริ่งเกรงทริก
กรันเข้าใช้ให้ยุพาพะงาม

๑ ผ้ายพี่น้องสองสุตาลาสีลาศ
รับสั่งใช้ให้มาหาพระอาจารย์
ฉวยไค่ที่มีทำให้สำเร็จ
จะเกณฑ์ไพร่ในลังกาให้มาเดิม
แล้วจัดผู้รับในรพพุ่ง
เพื่อเปลี่ยงพลงทงมันประจัญบาน

๑ พระฝรั่งสังฆราชทว่า
เราได้รับสัประยุทธ์จะจุไฟ
จะเต่งใครไปรักษาลังกานั้น
แม้ไพร่มีหลับทำกลับกลาย

๑ นางฟังกำทำเป็นว่าถ้าเช่นนั้น
คงจะคิดบิณฑน์จันรรจา
แล้วจะรีบไปรักษาลังกาไว้
บาทหลวงรับกลับว่าแม้ฆ่าตาย

บนบรรจจรณ์ให้บรรทมโปกลมถวาย
ธงนารายณ์กรายปักกำจักภัย

เอาผูกพันภาพยนตร์ด้วยมนต์ไสย
พระอภัยค้อยหาญกระวายกระวน
กรันกลายคลั่งคึกเห็นไม่เป็นผล
เจ้าสานนคอยสนองให้ต้องตาม ๖

กลัวการศึกจะไม่เสร็จคึกเข้คขาม
ไปจัตตามาลศึกซึ่งทริกการ ๖

มาบอกบาทหลวงฝ่ายนายทหาร
เห็นว่าท่านพี่น้องไม่เหมือนเดิม
ไม่สิ้นเสร็จเสี้ยนศึกจะอีกเหิม
พอได้เพิ่มพลชั้นให้ทันการ
ไปกันกรุงลังกามาหาสถาน
ท่านคิดการอย่างเกี่ยวมันเปลี่ยวใจ ๖
อย่าพักมาผันแปรผูกแก้ไข

แม้ไม่ได้แล้วจะสู้ตาย
ตามจะผันผ่อนการประมาณหมาย
จะต้องตายตามกันเหมือนสัญญา ๖
ต้องแยกกันทำสงครามตามประสา
พิฆาตฆ่าพระอภัยเสียให้ตาย
ที่จุไฟนี่เป็นการท่านทั้งหลาย
เอารูปกายพระอภัยมาให้เรา

จงไปวังลังกาเถิดอย่าอยู่
 นางคำนับรับความตามลำเนา
 แล้วกราบลามาทรียมรดกหนึ่ง
 พวกนารีที่ให้แต่งแปลงเป็นชาย
 สุลาลีนันสำหรับให้ขั้บรด
 คอยประทับรับพระบาทมาตุรงค์
 เตรียมสำเร็จเสร็จสรรพกลับมาเฝ้า
 จะออกไปใช้พระอภัยมณี
 แล้วจะพามาถวายขั้บท้ายรถ
 คุมไปวังขังไว้ให้หลายวัน
 คัวย่ท่นครผู้เฒ่าจะเอาศพ
 แล้วจักแจงแต่งหนังสือจะถือไป
 ทูลลาบาทมาตุรงค์มาทรงม้า
 ให้ตามหลังส่งเสร็จสำเร็จการ
 จึงร้องบอกหลอกเหล่าชาวผลิก
 นางทรมวยไชริศมาคำนับ

แล้วพวกกูจึงออกไปคลอกเฝ้า
 นึกว่าเราลงได้ก็ง่าย่ายคาย
 มีบัลลังก์หลังคาฝาพระฉาย
 อยู่เรียงรายซ้ายขวารักษาคองค
 บอกกำหนดสงครามตามประสงค์
 แล้วรีบตรงไปลังกาในราตรี
 ทูลพระเจ้าลังกามารศรี
 ให้เป่าปี่คนหลบหนีกัน
 แท้ทรงยศอย่าเพ่อฆ่าให้อาสน์
 กระหม่อมฉันจะอยู่รับกองทัพชัย
 จะต้องกลบเกลื่อนล้างทางสงสัย
 ห่อสไบย้อมยาไว้อานาน
 ร้องเรียกหาเยี่ยงทอดยอคทหาร
 ออกจากค่านเคินมาถึงหน้าทัพ
 วันนั้นศึกจะสำเร็จเป็นเสร็จสรรพ
 จงเป็กรับเร็ว.เราจะเข้าไป ฯ

ตอนที่ ๓๕

พระอภัยคันท้ายรด

๑ นายประจักษ์รู้ความตามสุภาพ
ทั้งสามพราหมณ์ความเค็มให้เคลิ้มใจ
พอสตรีผีปอบเข้าขอบ่าย

นางยุพามาถึงองค์พระทรงธรรม์

๑ พระเพ่งพิศธิดายุพาพักตร์
จึงปราศรัยไต่ถามความบุตร

๑ นางทูลว่าข้าพเจ้าจะเล่าถวาย
จึงหยิบสารการลับกับสไบ

๑ พระยนิทศลีฝ่ายอัมมยาแฝด
ประจักษ์สำคัญของวัดพา

แล้วทรงสารอ่านลิขิตพินิจ

ซึ่งทรงศักดิ์รักใคร่เป็นไมตรี

น้องเห็นจริงสิ่งใดมิได้แฉ่ง

ให้ธิดามาประณตบทพมาลย์

ด้วยไหนไหนได้ต้องตัวน้องแล้ว

ซึ่งสิ่งใดได้ทำให้รัก

ด้วยเป็นหญิงยิ่งยากมาฝากรัก

จนแสนโศกโรคช้ำระกำใจ

วิ่งไปกราบทูลแจ้งแถลงไข

จึงสั่งให้รับมาพลับพลาพลัน

มณฑกัลยาเลื่อมขลังทั้งอาถรรพณ์

บังคมถลนคอยสดับรับคดี ฯ

ให้กลับรักนางวันเพ็ญมารศรี

พระชนนีใช้มาว่าอย่างไร ฯ

จะแพร่พรายพระบุญญาอัชนาสัย

ถวายในพระหัตถ์กษัตรา ฯ

เปรียบเหมือนแรดไถ่กลิ่นถวิลหา

พระเชษฐาหอมหวานให้วนยี่

ว่าเนื่องหญิงกราบประณตบทศรี

ไม่ต่อศัตามสัจย์ปฏิญาณ

แต่กลั่นแกล้งกลัวอายฝ่ายทหาร

ขอประทานโทษาผ้าธุลี

เหมือนฉัตรแก้วแก้วขึ้นกันเกศ

ขออย่ามีเวรราชหน้าไป

สุกจะชักชายชิตพิสมัย

จะกลับไปปลงการรักษากาย

สไบบางท่งน่องอยู่รองบาท
หนึ่งสารอาอย่าให้รู้ถึงหูชาย
พระเชษฐาอาลัยฉันไ้มั่ง
ไว้ความลับกับยุพาพะงาม

๑ พระทราบสารหวานขึ้นไม่ขึ้นชัศ
เจ้าพราหมณ์คิดผิดใจกระไรเลย
พระแกลังตรัสตัดความอย่าถามซัก
พากันไปให้ลับที่พลับพลา

๑ เจ้าพราหมณ์คร่ำครวญว่ามนต์เสื่อม
เสียพิธีผีสาวเจ้าร้างควาน
เชิญผ่านเกล้าเข้ามาณชลบนแท่นที่
เวลาเย็นเช่น^๕ผีกระโถน
ยังสะเคาะเคาะห้อยค้างอยู่กลางผาต
อดพระทัยไว้พอรุ่ง^๕ขึ้นพอรุ่ง^๕นี้

๑ พระฟังพราหมณ์ยามหลงทรงพระสรวล เออก็ควรหรือมาคิตรีขยา
นี้ศึกเสียเหนือไค้ที่ไหนมา
จะพุดเล่นเห็นตัวว่ากลัวผี
ยกออกไปใครจะล่องมาท้วงติง
จะสะเคาะมิสะเคาะที่เคาะห้อยร้าย
พอพอรุ่ง^๕นี้ร้ายที่หาย^๕นั้น

๑ ฝ่ายสามพราหมณ์ห้ามไว้เห็นไม่หยุด ความกลัวสุดซึ่งว่าคิตรีขยา
ต้องคลานคล้อยถอยไปพอไกลตา

อย่าคิดขาดความรักสมัครหมาย
น่องต้องอายอนุกุลให้สูญความ
จงตรัสสั่งถึงละเวงอย่าเกรงขาม
จะผ่อนตามสารพัดไม่ขัดเคย ๖
พอรู้ชัศชุปน้ำแล้วทำเฉย
ไม่เหมือนเคยทูลตามตามสงกา
เป็นเรื่องรักมิใช่ศึกจะปรึกษา
จะพุดจาเล่นตามความสำราญ ๖

พระเนตรเลื่อมลงอีกจึงฉีกสาร
จึงทักทวนข้อความตามทำนอง
อย่าสู้สีกูกุลจะหมั่นหมอง
จะถูกต้องตกไปแก่ไพร่
อย่าประมาทเทวดาในราศี
จึงพาที่เถิดไม่ขัดพระอัยยา ๖

นางยุพาคนเดียวเปลี่ยวจริงจริง
พุดไม่มีอดสุแก่ผู้หญิง
ถ้าขึ้นนั่งอยู่ไม่ได้ขัดใจกัน
ถึงไม่หายก็ไม่กลัวคอกตัวฉัน
จะเห็นกันมันคงไม่สงกา ๖

พวกเสนาใหญ่่น้อยพลยถอยตาม ๖

๑ พระอภัยไถ่ช่องไม่ช่องชัก
ประชวรนั้นฉันใดไม่ได้ความ

๑ นางยุพานารีไถ่ที่พร้อม
เมื่อเลิกทัพกลับไปถึงในวัง
ไปบอกพระจะให้เฝ้าเรศเจ้า
พระชนนีมีแต่ว่าจะจามัลย์
ฉันพี่น้องร้องไห้รีบไปแก้
จนเที่ยงคืนพี่น้องคงชีวา
จะกลับวังครั้ง^๕ เพราะชีวิต
จึงตรัสใช้ให้ข้าเฝ้าสไบ

๑ พระพี่เลี้ยงรักพระพักตร์สลก
พระชลนัยน์ไหลหลังลงพรุ่งพราย
สะท้อนพลางทางว้ายพาพ่อ
ถึงกระไรได้รักษาพยาบาล
จะหักหาญรุมให้พบน้อง
จะโอนอ่อนผ่อนผันทำฉันใด

๑ นางหนึ่งนั่งฟังคำพระร่ำว่า
แล้วเสแสร้งแกล้งว่าคูอาการ
แต่ผ่านเกล้าเกล้าไม่ลดพระยศศักดิ์
แม้จริงจังกังไม่กิดชีวิตตาย

๑ พระอภัยไถ่ที่ยินดีนัก
อภัยศกคือครุฑานการทั้งนั้น

จึงเอื้อนอรรถอ่อนนวนสุนทรภาม
จงเล่าตามจริงพ่อจะขอฟัง ฯ
ทั้งหว่านล้อมเล่าตาม^๕ เนื้อความหลัง
พวกฝรั่งรู้ประจักษ์ว่ารักกัน
ลูก^๕ เขาจะฆ่าให้อาสน์
เอาผ้าพันผูกพระศอจะมรณา
ก็นิ่งแนไปเหมือนตังกับสังขาร
เฝ้าโศกาทอดลูกผูกอาลัย
จะม้วยมิตมั่นคงไม่สงสัย

ถวายไว้ต่างหน้าทูลลาตาย ฯ
เหมือนบัวสดสายฟ้าผ่าสลาย
แสนเสียตายด้วยว่าใกล้จะไถ่การ
พ่อจะขอตายตามทรมาสงสาร
นี่เป็นการกีดขวางทุกอย่างไป
กลัวจะท้องเคืองชัถถึงตักษย์
จึงจะได้ช่วยรักษาพยาบาล ฯ
พลอยโศกาแกมกลบ่นสงสาร
จะพบพานกันก็ได้ด้วยง่ายตาย
เป็นแต่กรูปรพจรจำนงหมาย
ก็ง่ายตายที่จะพบประสบกัน ฯ
จึงประจักษ์แจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ
ไม่ผูกพันสารพัดเป็นสัจจา

แม่ได้แต่แม่จะเวงที่เปล่งปลั่ง
ถึงยากเย็นเป็นไฟจะไถนา
เมื่อเห็นพักตร์จะได้ชื่นทุกคืนค่ำ
พอร้อนนอกหมกไหม้เหมือนไฟเลีย
เมื่อยุพาการุญทำคุณเพื่อ
ถึงยากง่ายตายเป็นพ้อเห็นกัน

๑ นางยันทิที่ได้อสมารมณคิด
เคารพรบอภิวินท์จันรรจา
ขอผ่านเกล้าเป่าบชนททพ
จะอาสาพาไปเข้าในวัง

๑ พระฟังคำรำลึกพอนึกได้
หยิบขึงซึ่งเธอทำไว้สำรอง
อันปรอทหยอกหุ้ไม่ได้
แล้วแลดูสุริยนพอสณรยา
เสียงแจ้วแจ้วแว่วโหยโยลละห้อย
เสาวกนธมณฑาสุมาลัย
แล้วเป่าเห่เรไรจับใจแจ้ว
ระหวยหิวหิววับจับวิญญาณ์
ถึงเคยรู้ยู่วันนั้นไม่ทันรู้
นางยุพานารีก็ใจ
พระทรงเครื่องเรื่องจรรย์สกุตรัสเตร็จ
ทรงมหามาลัยแล้วไกลคลา

มาเหมือนตังมุ้งมามากปรารถนา
สัปลงงาปลุกถั่วกินผิวเมื่อย
ช่วยแนะนำอนุกุลอย่าสูญเสีย
ถึงลูกเมียก็มีไก่อาลัยมัน
เหมือนชะลอขึ้นไปผ่านวิมานสวรรค์
จะรักขวัญเนตรสนิทเหมือนธิดา ๖
ด้วยทรงฤทธิ์ร่าเริงเป็นหนักหนา
พระสัญญาอันเหลือลูกเชื่อฟัง
ให้คนหลับสันสมารมณหวัง
ตามไปลังกาอยู่เป็นคู่ครอง ๖
ก็พระทัยที่จะชมประสมสอง
โยนให้ย่องตอคบข้างทั้งธิดา
มันเหลวไหลเข้าในหนังในมังสา
หยิบบีมาเป่าเพลงวังเวงใจ
โอ้หอมสร้อยเสาวรสแบ่งสกลใส
สักเมื่อไรสาวน้อยจะลอยมา
กาลงแล้วเจ้าจะคอยละห้อยหา
พวกลังกากองทัพต่างหลับไป
พอแว่วหวนวับก็หลับไหล
จึงเชิญให้แต่งองค์ทรงอาษา
ล้วนพลอยเพชรแพรวพราววาวเวหา
มาทรงม้าพระที่นั่งอลังการ ๖

๑ นางยุพมาทาช้ามาย
ให้นำหน้าพาข้ามภมสะพาน

๑ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงฟังเพลงปี่
รีบเรียกเหล่าสาวใช้อยู่ใกล้เคียง
สุลาสิมาให้พาวิ่ง

ออกหลังเขาจำวประจัญพันบรรพต

๑ ฝ่ายยุพมาทาทรงศกดิ์
รู้ว่าไปไม่ทันเหมือนสัญญา
ขอพระองค์จงเปลื้องพระเครื่องต้น
จะตามไปให้เขาเห็นเช่นสตรี

๑ พระอภัยไม่ชักสู้ผลัดเครื่อง
ใส่เครื่องรองของลูกสาวเจ้าลังกา

๑ นางผกาพาอ้อมออกบ้อมหลัง
ก้าวสกคัลลทางมากลางแปลง
แก่งเรียกน้องร้องว่าอย่าช้าอยู่
ถึงท้ายเกรินเชิญองค์พระทรงยศ

๑ ฝ่ายรำภาสะหรีมิได้ลับ
หยิบเครื่องทรงขององค์พระอภัย
พอเห็นชายคล้ายองค์พระทรงศกดิ์
เอาศัพไปในค่านึกคิดการลับ
ขึ้นกำแพงแล้วร้องก้องประกาศ
แต่ไค้ที่ระฆังยังรอรอ

ร้องเรียกนายย่องทอดยอทอดหา
ตรงเข้าค่านฟังเงียบเขียบสำเนียง ฯ

เห็นไค้ที่กลัวจะหลบที่ตรับเสียง
ค่อยหลีกเลียงหลบองค์ไปทรงรถ
พวกผู้หญิงรีบหนีไปหมด

ค่อยรอรถไปตามทางหว่างศิลา ฯ
เข้าค่านักเห็นแต่ห้องเทียมมอหา
จึงวันทาทูลพระอภัยมณี

ไค้ปลอมปนไปกับเหล่านางสาวศรี
ขึ้นนั่งที่ท้ายรถช่วยบศยา ฯ

ค่อยปลดเปลื้องแปลงองค์ทรงภูษา
ขึ้นทรงม้าพระที่นั่งกำลังแรง ฯ

พอมืดทงฟ้าคืนสุกสนแสง
ถึงตำแหน่งนัถกัณพอทันรถ

แล้วเกินกุไครไม่สงสัยหมด
ขึ้นทรงรถแล้วก็ลักกองทัพชัย ฯ

อยู่ห้องหับตามสัญญาอัฒาสัย
แล้วพาอ้ายย่องทอดคอดไปทัพ
ให้จับหักคอกทั้งกำลังลับ

เครื่องประดับทั้งกษัตริย์แล้วทักคอ
พระสังฆราชหนีไปข้างไหนหนอ
จะตักคอเสียให้ขาดตามอาชญา ฯ

๑ บาทหลวงหลับวับแว่วถึงแก้วหู
 ทะลึ่งลูกกุกกักแก้วช้ตา
 จึ่งว่าศัพพะรอยอยู่ไหนเล่า
 นางรำภาวนั้นแน่แลกลาน
 มีเครื่องทรงมงกุฎอาวูทัง
 แล้วกลับมาหน้าทช่นตักลง
 คนหนึ่งตั้นย่นทะลึ่งคนหนึ่งหลับ
 เทียวหวดนายรายปลุกช่นทุกคน
 จួយฟางคบครบมือบ้างถือชุก
 ฝ่ายพวกทัฬหีลับกรนเสียงคนครีก
 พอเย็นค่ำพลบเห็นคบรอบ
 บ้างตีฆ้องกลองทัฬหีประจัญ

๑ พอเพลิงไหม้ไฟฟางสว่างแจ้ง
 เจ้าพราหมณ์ตั้นย่นชยับจับศัสตรา
 ศรีสุวรรณน่นคว่ำคทาอุ
 ต่างหนนไพรไล่ก่อนเข้ารอนราญ
 บ้างท่งพนบนผาผ่าชรว
 เข้าปรากฏถ่านเขาจ้าวประจัญ

๑ ฝ่ายยุพาดมาถึถ่าน
 ช่นตรวจนบนบ้อมแล้วอ้อมเคิน
 ต่างตีใจไถ่ถามถึความคิต
 ทั้งพี่น้องสองนางวางวิญญาณ์

เสียงเขาชู้ตักใจไหวผวา
 เห็นรำภาพูดส่ำทับให้อัประมาณ
 ช้ให้เราจะไถ้ออกคลอกทหาร
 พระอาจารย์ลงไปเห็นเขม้นมอง
 ประจักษ์จริงให้เปลือ เอาเครื่องของ
 พวกนายกองนายทัฬหีลับกรน
 ต้อว้างกลับจวดยเชือกเสลือกสลด
 พวกไพร่พลพลอยตั้นเสียงครั่นครีก
 ช่นกัณฑ์รีบมาก่ายข้าศึก
 พลผลีกรรมจักรกึกกักกัน
 ทหารหอบฟางท่งวิ่งถลัน
 ออกไล่พ้นพวกฝรั่งชาวลังกา ฯ
 ต่างกิมแทงฟันท่งยิงปืนผา
 ช่นควมม้าผ่าฟันประจัญบาน
 สิ้นสมุทพลิกผวามือคว่ำขวาน
 พวกชาวถ่านแตกพลัดกระจกกัน
 ดินประสิวดินค้ำก่ามะถัน
 ต่างถ้อนกันช่นรักษาน้ำเชิงเทิน ฯ
 เห็นทหารรบรุกถึงจุเงิน
 มาเชิงเทินหอรบพบรำภา
 ช่างมิตชิกเชิงศึกถึกลั่นก่นหา
 ช่นพลับพลาท่งกุ่มงักควา

๑ พระสังฆราชบาทหลวงลงวังงอก
 ๒ คุประมาทพลาดปลั่งเสียทั้งคราว
 ๓ ให้นึกทุกข์ลูกออกมานอกบ้อม
 ๔ ให้ก็ม้องกองไฟทั้งไพร่นาย

๑ ฝ่ายโยธีศรีสุวรรณกับสินสมุทร
 ครั้นไพร่หนีกลับอัปรา
 ไม่เห็นองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์
 ให้ทีฆ้องส่งคบหาจบไป
 พระอนุชาหาสามพราหมณ์กับหลาน
 ไม่เห็นองค์ทรงธรรมยิ่งวันทด

พระอนาอาทรพนทเวษ
สินสมททรทเสือกเกลือกสกนธ์
ศรีสุวรรณกลนกลนสะอ้นอ่อน
เป็นเหตุเพราะเคราะห์ร้ายจึงหายไป

๑ เจ้าพราหมณ์รับนับหนึ่งไปถึงสี่
แต่เพลิงธาตุฆาตในไส้ชะตา
ไม่ถึงที่ชีวิตไม่ปลิดปลด
ข้างต้นร้ายปลายปีบริบูรณ์

๑ พระพังทลายหมายแนเหมือนแลเห็น
อันพระพิณ^{๑๕}แตกก่อนร้อนชะไร
แต่ห้ามเหนแน่นเห็นว่าเป็นเพื่อน
ทั้งคู่เขาเล่าก็ไม่พอใจเซย

กำเริบโรครากเรอเฉยหา
 อีสาวสาวมันจะว่าเป็นน้ำอาย
 เทียวเดินค้อมคุดหารการทั้งหลาย
 เอาเป็นรายเรียงรอบขอบเสมา ฯ
 ได้ฟางซุกเชือกพันทั้งบนผา
 ต่างตรวจตราพวกพลสกลไกร
 หรือรบพลัดพวกพลไปไหน
 ไม่มีใครพบองค์พระทรงยศ
 เหล่าทหารกลับมาพลับพลาหมก
 ต่างกำสรดเสียใจทั้งไพร่พล
 น้ำพระเนตรพรั่งพรอยคั่งฝอยฝน
 ฟายสุชลโศกาด้วยอาลัย
 พลงสุนทรถามพราหมณ์ตามสงสัย
 จะบรรลย์ลวงลับหรือกลับมา ฯ
 ปฐวีวาทโยอาไปกล้า
 เสียเขษานภาพพลงกราบทูล
 เสียแต่ยศหญิงยังช่วยไม่ม้วยสูญ
 จะเพิ่มพูนภิญโญเทโชชัย ฯ
 จึงว่าเป็นไปเพราะหลงอย่าสงสัย
 จะพอใจจุใจไม่มีเลย
 ถึงรูปเหมือนนางพ้ามักเฉย
 พระไม่เคยคบหารักษาองค์

แต่ครั้งนั้นฝรั่งมันช่างล่อ
เหมือนนกเขาเข้าเพี้ยดไม่เกลียดกรง
รักสตรีที่ไรก็ไถ่ทุกข

เขาออกตัวกลัวสันลันลังกา
ถึงแสนรู้ผหญิงเข้าสิงสู่
จะรบศึกนึกไม่เห็นเป็นไรนัก
พระพิฆเนศวรเสนาะเสียง
อียุพามาแหละพาไป

๑ สนิสมุทสุกแสนแก่นฝรั่ง
เข้าหักถ่านผลาญลังกาฆ่าหญิงชาย

๑ ศรีสุวรรณนั้นห้ามปรามพระหลาน
แม้จับไปให้ประหารผลาญชีวา
แม้กักขังยังดำรงคงชีวิต
ใครจะอาสาไถ่ทั้งไพร่นาย

๑ ฝ่ายชาวพลคนทมิฬบ่าวสินสมุท
ที่บ้านเดิมเริ่มแรกเป็นแขกจาม
เข้าขึ้นรับอาสาว่าข้าพเจ้า
ถึงเหล็กไหลใส่กุญแจแก้ทำลาย
แม้เข้าไถ่ไถ่กันเอาจนทั่ว
แม้พบองค์ทรงฤทธิ์จะคิดรับ

๑ อ้ายมงคลพลรบเมืองรมจักร
ข้าพเจ้าเล่าก็ตีมิวิชา

มีมกหมอบทำให้พระทัยหลง
ไอ้คึดสงสารนักพระจักรา
ไม่มีสุขแสนประหลาดวาสนา
เรามาเลยหลงเข้าคงรัก
ก็เสียรู้แสนร้อนทั้งศรบัค
แต่รบรักเรานี้คึดอึดอึดใจ
สู้แต่เพียงผิปากไม่อย่ากไหว
ทำกระไรจึงจะเห็นว่าเ็นตาย ๖
จึงว่าครั้งนั้นทวีปจะนิบหนวย
เท่าเม็ดฝ้ายมีให้เหลือเชื้อลังกา ๗
ไม่แจ้งการทรงเดชพระเชษฐา
เกาะลังกานี้จะคว่ำให้ทำลาย
จะได้คึดแก้ไขเหมือนใจหมาย
ไปสืบร้ายศัตรูให้รู้ความ ๘
ซื่อกลบคุบันจุเรัจไม่เช็ดขาม
มันคึดตามมาแต่ครั้งสุหร้งตาย
เคยย่องเบาบ้านเรือนได้เหมือนหมาย
รู้บายบังหล้อมให้หล้อมลับ
มิได้กลัวผู้ใดจะไล่จับ
ค่อยแฝงลับเล็ดลอดให้รอดมา ๙
รักยศศักดิ์พลอยค่านับรับอาสา
เท่าเหมือนหมาไม่มีใครสงสัยแล้ว

จะไปช่วยช่วยให้เขาได้
แม้ไม่ได้อย่าทำนองร้องเหมือนแมว
คนหนึ่งนั้นขันไค้เหมือนไก่แก้ว
จะล่อให้ไล่สก็ดวี่งพลัดเพลง
จึงให้พราหมณ์สามคนผูกกล้าว
ให้เปล่งกายคล้ายฝรั่งชนนึ่งคาน
เชือกนำมันขันกว้านเป็นบ้านร้ง
ให้หย่อนล้ามข้ามภูเขาเข้าพารา
โทยมนบนฝนกลุ้มช่อหมอก
อ้ายย่องเบาเข้าหน้าไก่อหามาตาม

๑ ฝ่ายละเวงวันพามาบนรถ
ซุ่มหลังคาฝารอบกรอบเหล็กก
ประสาหญิงอิงแขนยเผยสิงหาสน์
ด้วยมีศค้ำทำเป็นไม้เห็นองค์
น้อยไปหรือชื้อนเกเพราะรักน้อง
เมื่อรู้แน่แลเห็นอยู่เช่นนี้
รูปกตบิเลากก็เป่าเพราะ
พระงามนามงามจิตงามจิตใจ
มาเองค้ทรงนั่งเกรินหลังกระหนก
นำสงสารผ่านเกล้าเธอเผ้าเพี้ยม
โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณทูลกระหม่อม
มิอายเหล่าสาวสวรรค์กำนัลนาง

ไค้เข้าไปวังในไค้คล้องแคล่ว
พอทูลแล้วร้องถวายให้หายแคลง
เสียงแจ้วแจ้วเจือยเย็นเป็นกระแสง
พระฟังแจ้งจึงว่าเห็นจะเป็นการ
สายรอกยาวโรยผ่อนหย่อนทหาร
เจ้าพราหมณ์อ่านอาคมเรียกลมมา
ต้องกำลังลมลือปลิวเวหา
พอเวลาสิ้นฆ้องไค้สองยาม
ก็โรยรอกลงในวังไค้ทั้งสาม
เพียวฟังความพุกจาในราตรี ฯ
อลงกตแก้วกระจำงสว่างศรี
นางอยู่ที่แท่นสุวรรณบรรจง
แลประพาสพุ่มไม้ไพเราะหง
แต่แสนสงสารพระอภัยมณี
จนถึงต้องปลอมเหล่านางสาวศรี
จะรู้ที่ฆ่าฟันแรอนันโต
ช่วงฉอเลาะเหลือค้จะมีไหน
บุรุษในธรณีไม่มีเทียม
ฝากระจกแจ่มกายไม่อายเหนียม
ตามธรรมเนียมพนักงานพานสำออง
น้องนอนน้อยไม่ถนัดยังขัดขวาง
น้องไม่ห่างเหินให้อาลัยเลย

จะเชิญองทรงนั่งบัลลังก์รัตน
จะหมอบ มียงเคียงบรรทมให้ชมเชย
นางนิกยม่อมใจอยู่ในจิต
ทำเสแสร้งเกล้งถามความบุตร

๑ ธิคาน้อยค่อยสนองให้ต้องจิต
แต่พระจันทร์คันเมฆมาไรไร

๑ แสนสงสารพระอภัยวิไลลักษณะ
เห็นไวไวไม่ถนัดอธยา

นึกจะถามความโศกโรคที่เศร้า
เหลือล้าปากยากยิ่งจริงจริงเจียว
จนเตือนหงายฉายแสงแจ้งกระจ่าง
กระจกแก้วแวววามเห็นทรมวย

สำอางอ่อนกรเกยเขยยหนุ่น
แต่เสื้อหุ้มพุ่มพวงที่ทรวงทรวง
พระปรางทั้งปรางทองคุด่องพ่วง
เป็นน่านวลชวนชื่นนวิญญาน์

สุลาสิมาให้คลาเคลื่อน
เห็นกรวดทรายพรายพร่างน้ำค้างลง
หอมคักคั่วสาวหยุกพุทซาค
น้ำค้างเผาะเหาะกระเซ็นก็เย็นชื่น
กว้างระเริงเบ้งร้องในท้องถิ่น
จักจั่นแจ้วแว่วหวานประสานเพลง

ได้ค่อยจกจุบหรีพระศรีเสวย
โอ้ออกเอ๋ยเอกลาน่าปราณี
ทวยทรงฤทธิ์รักแรงไม่แทงหนี
มาถึงที่แห่งหนค้ำบลดโต ๆ
ยังมีคมคมได้เห็นว่าป็นไฉน
ประเดี้ยวใจจะสว่างกระจ่างตา ๆ
ค่อยแผ่แผ่พัคตร์เพ่งพิศกนิษฐา
แค้นคิ้วฝากันก็คุดอยู่นิดเดียว
ก็กลัวเขาเคื่องชุ่นจะจุนเจียว
จะพุดก็พุดก็ประชวรจะกวนใจ
ส่องสว่างเวหาพุดกษาไสว
บรรทมในรดที่นังคุดปลั่งองค์
งามละมุนละม่อมล้วนนวลหง
เห็นแต่องค์พระวิลาสเพียงบาดตา
เปล่งคังควงจันทร์เพ่งเปล่งเวหา
สุคนาสาเสียวทรวงให้วังงง
เข้าลับเตือนเกินในไพรระหง
บุปผาส่งกลิ่นเกลี้ยงเมื่อเที่ยงคืน
พระพายพาดพิคเคื่อยระเรื้อยริน
ยิ่งคิกคั่นคองรังเสียงวังเวง
ว่าถึงคินแล้วก็ว่าถึงบ่าระเหง
เหมือนนละเวงวันพาแม่จาบัลย์

พระเพื่อนจิตภิกขุว่าแอบอยู่แนบน้อง
ก็กักฝักอ้าค้างท้วงห่างกัน

กระซิบตามทราวม้วยเป็นไรแม่
ถามเท่าไรไม่ตอบปลอบประโลม
ก็คว่านางกรางครวญประชาวหนัก
ค่อยย่องเหยียบเสียบบริมรมณีนี

นางอะไรไต่มาข้างหน้ารถ

พระค่อยว่าอย่าอิงคะนึ่งนัก
เมื่อตะกั้นหวักกริกริตเสียง

เจ้าเข้าไปไต่ถามความโรคา
ทูลว่าพ่อขอประทานอยู่งานนวด
เคยเรียนครูเส้นที่เป็นตาย

๑ พระธิดาว่าหม่อมฉันไม่ทันทราบ
ก็คิดเห็นเป็นผิดที่อธิษฐาน
ซึ่งจะให้ไปถามความพระโรค
อนึ่งนั้นชั้นในก็ใส่กาล

๑ พระฟังทรงยังย่นสะอื้นอน
หรือลูกรักหากเห็นไม่เป็นไร

๑ นางนบตอบว่าข้าพเจ้า
แม่เรียกใช้ไต่ประณตบหมาลัย

๑ พระขึ้นชอบตอบว่าบิดาน
ไม่ขอยู่คู่พัวพักรักก็ตระกูล

พระหัตถ์จ้องจะขยับไปรับขวัญ
ให้อันอื่นนอกตั้งจะพังโทรม

อย่าท้อแท้นวลน้องจะหมองโฉม

พระเนตรโสมชลนาค้วยปรานี
เห็นลูกรักนั่งหน้าเป็นสารถี
สุลาสิแลเห็นทำเป็นทัก
มรกดแก้วแก้วเขาจะหัก

เจ้าแปลกพักร์พ่อแล้วหรือแก้วตา
เหมือนสำเนียงนงลักษณ์แน่นักหนา

จะรักษาทราวม้วยเสียให้กลายเป็น
ถึงเจ็บปวดเป็นไฉนจะให้หาย
อย่าระคายเลยอุทิศสำหรับรักษาองค์ ๖

ไต่พุดหยาดกายหยามตามประสงค์
ขอพระองค์อดโทษไต่โปรดปราน
เห็นเศร้าโศกไสยาสน์ไม่อาจหาญ
เผยแต่บานเกล็ดลมพอลมไพร ๖

จึงผ่อนผันพจนาศัณาสัย

จงบอกให้บิดารู้อาการ ๖
ไม่ทราบเกล้าเกล้าจะว่าขาน
ถามอาการก็จะทราบไต่ทราบทูล ๖
แม่เทวีลวงลับจะดับสูญ

พระลูกทูลด้วยเถิดหนาพ่อมาตาม

แล้วมานั่งยังเกรินกระหนกรด
ฝ่ายละเวงวันพาพะงาม
เสนาะกังจ้งหรีทวะหรีดแว่ว
ทุกก้านกึ่งมึงไม่ว่าไรเรียง
เห็นเศร้าสร้อยพลอยทุกข์จะปลุกปล้ำ
จึงเสแสวังแก้งว่าสุลาลี

เหลือรำคาญมารครนอนไม่หลับ
ธิดารับขับถวายภิปรายเปรย

เกสรโรยโซยซาขะบายโบก
เหมือนโศกทรวง่วงเหงาเปล้าอุรา
โอ้พระพายชายเฉื่อยเรื้อยเรื้อยรว
เกสร้งปลิวพ้ามายาใจ

โอ้รินรินกลิ่นกลอยคอกสร้อยฟ้า
หอมกระดินกลิ่นเกลี้ยงเมื่อเที่ยงคืน
โอ้นางแย้มแย้มเหมือนจะเบือนยิ้ม
ส่งแต่กลิ่นรินร่วงพวงผกา

ภูมรินบินลงละอองอ่อน
เสาวकर्ณมณฑาทพอยาใจ
โอ้ยามหนาวทวาคือนกก็เคลื่อนคล้อย
มิลงมาหน้าบานบุญชเรย

๑ พระอภัยได้สดับขับประเทียบ
เห็นทราชมะเขยผุยสุวรรณบุญชเรย

แสนกำสรวลเศร้าพระทัยจะใคร่ถาม
ครันสามยามเย็นเยียบเงียบสำเนียง
เสียงแจ้วแจ้วไก่อ้นสนั่นเสียง

ชม้ายเมียงดูพระอภัยมณี

ให้หลังลืมลละเสนห่มเหสี

เวลานั้นหนาวใจกระไรเลย

เจ้าก็ขับขับขึ้นสัทมฤตฤกเอย

น้ำค้างเซยขึ้นชุ่มพุ่มผกา

หอมคอกโคกเศร้าสร้อยละห้อยหา

มาอาทวอ้างว้างอยู่กลางไพร

หนาวคอกง่วงวอกคอกไสว

ให้หนาวในทรวงซ้าสुकถักกลิ่น

ทรวงแต่สาโรชววยชวยชวยขึ้น

เหมือนเคยกกลิ่นกลิ่นกลั่นสุคันธา

ให้เซยซึมแซมขึ้นรินนาสา

สร้อยสุมาลีแผ่อยู่แห่งไร

อาบเกสรเสาวรสซึ่งสดไส

ไม่เหมือนได้คอกฟ้าลงมาเซย

จะล่องลอยลับฟ้านิจจาเอย

จะได้เซยชมพระศศิธร ฯ

ค่อยค่อยเสียบรตมาตรงหน้าสมร

โถมสมรอ่อนศรีนวิวรรณ

พระพักตร์ต้องต้องเกือกทั้งเขื่อนยม
ยิ่งหอมหวานนวลเนื้อด้วยเจือจันทน์
จะเข้าไปในห้องก็ขังขัด

พบเขนยเลยหาไล่กว่าเขา
แกลังตรัสกริ้วว่าใครไหน
ขอทราบโรคโคกศัลย์แม้วันพา
จึงจับต้องลงคุกด้วยเป็นหมอ
ให้เสื่อมสร้างทางลมบรรทมสบาย

๑ นางกลนนิมพรมพักตร์ผลักระหัด แล้วแกลังตรัสว่าพระพี่ตอกนี้หรือ
จะรบพุ่งเฟื่องเฟื่องให้เลื่องลือ
เดี๋ยวนี้แต่งแปลงปลอมทำต่อมยศ
ไม่มอดม้วยด้วยว่าเพราะเป็นเคราะห์ดี
๒ ไยไม่ถือศัสตรามาราวี
ชนบินรุดลอบมาน่าบัดสี
เช่นพระพี่พวกหมอตักคอกคน ๆ

๓ พระวิงวอนอ่อนหวานประทานโทษ อย่างกริ้วโกรธตรองตรึกนึกจน
ไม่หมายมาสาตินิยาม
ทั้งรู้ความทรมองสงวนประชาวโรค
แม้ว่าพี่มิไยลวิมลพักตร์
จึงเห็นเกิดศรีสวัสดิ์ที่สศัยชื่อ
ไม่ยกโทษโปรกแล้วหรือแก้วตา
แม้ละไว้ให้พี่อยู่เป็นบุรุษ
ชีวิตพี่นี้รักแท้หักกลาย
จะขอติพิศวาสไปชาติอื่น
ถึงชาตินี้ชีวิตจะปลิดปลง
มาปลอมพลเพื่อจะให้เห็นใจรัก
ยิ่งเศร้าโศกแสนวิทกเพียงอกหัก
ทรวงจะหักแตกตายวายชีวา
ต้องถึงคือด้วยว่ารักเป็นหนักหนา
ช่วยเช่นฆ่าเสียให้ลับที่อับอาย
เห็นแสนสุดที่จะหักให้รักหาย
ไม่เสียตายเหมือนไม่ได้ตั้งใจ
ให้ได้ชื่นชมสมประสงค์
ที่รถทรงนี้แหละเหมือนเป็นเรือนตาย

๑ นางฟังคำรำเพราะเสนาะโสศ
 ชื่นชูเชิญเห็นไม่รอดคงวอควาย
 ถึงรักใคร่ใจจริงไม่ทิ้งสัจย์
 ยังเจ็บไข้ใจเปรียบเข้ากรียบกรียม
 น้อยหมายมาดชาตินี้ไม่มีชู้
 พระกัไถ่ไถ่ถือน้องถูกต้องตัว
 ถึงอินทราหน้าเขียวมาเกี่ยวน้อง
 ยังรับสวอยู่แต่พระอภัยมณี
 มเหสขึงเหมือนหนึ่งเสื้อ
 จะเจ็บซ้ำคำการมชาวชมพู
 กนทั้งปวงล่วงรู้จะเหตุมีน
 ทั้งต่างรีตก็ดขวางยังไม่เคย

๑ พระแซมขึ้นยืนยิ้มอยู่ริมรถ
 จึงสัญญาว่าพี่แต่ไป
 จะตามเจ้าเข้ารีตฝรั่งตัว
 ลูกก็เกลียดก็ทวงพี่น้อง
 แม่ประจวบส่วนพี่ไซ้เข้าใจด้วย
 ด้วยความรักเหลือรักหนักอร่า

๑ ยพยงสงสารรำคาญจิต
 เธอผูกพันพี่เพื่อเหลือกำลัง
 จึงตรัสตอบขอบคุณการุญรัก
 แม้มันคงทรงฤทธิ์ไม่คิดร้าง

ชะอ้อนโอบรู้odialymiใคร่หาย
 จึงภิปรายเปรียบเทียบความตามธรรมเนียม
 ขอผ่อนผัดพอให้หายที่อายเหนียม
 อย่าและเลียมลบต้องให้หมองมัว
 แม่มีคู่ก็ให้เห็นว่าเป็นผัว
 โดยชั้นชู้ก็ยังรักศักดิ์ศรี
 มิให้ต้องตัวอีกจะหลีกหนี
 จะร้ายคืออย่างไรก็ไม่รู้
 จะฉีกเนื้อน้องกินเหมือนชั้นหนู
 เพราะชิงชู้ของเขาเอามาเซย
 เหมือนแผ่นกินไว้ให้น้ำใจเอา
 มิรู้เลยจะคิดอ่านประการใด ๆ
 กุช้อยชดชื่นจิตพิสมัย
 ไม่จากไกลทรมสงวนนวลละออง
 จนมอดม้วยมิได้คิดเป็นจิตสอง
 ไม่เกี่ยวข้องขาดรักจึงหักมา
 จะขอช่วยพี่พักอยู่รักษา
 ไม่เห็นหน้ากันก็ทักเพียงอกฟัง ๆ
 รู้ว่าฤทธิ์รสสุคนธ์คุณมนต์ขลัง
 มีผ่อนมั่งเหมือนอย่างหมาเห็นนายวาง
 ที่ถ่อมศักดิ์สารพัดไม่ขัดขวาง
 น้องจะวางชีพถวายจนวายชนม์

แต่โบราณท่านว่าจะค้าขาย
เกิดเป็นคนอย่าไว้แก่ใจคน
ซึ่งทรงศักรักรจะใคร่เข้าใกล้ซิค
แม้จริงใจไม่กวนทำสวนสาม
กลัวแต่พระจะคะนองเข้าต้องถือ
จงระวังพอให้ใจสบาย

๑ พระขึ้นชอบตอบความทรมองสวน
แม้กวนแก้วแววตาให้รำคิ

๑ นางยิ้มพลางทางซักสลักเลื่อน
พระอภัยไ้ที่ทีพระทัย
เห็นนางนอนกรกอดพระทรงหนึ่ง
ไม่ถูกต้องครองสัถย์ปฏิญาณ
แม่เหือเย็นเป็นโคนที่ไข้เจ็บ
หรือคลื่นเหียนเวียนเกล้าให้หาวนอน
เห็นนอนนิ่งอิงเขนยไม่เงยพักตร์
มองเขม้นเห็นโคมประโลมใจ
พระปรางทองผ่องฟุ้งคุช่วงแซม
ค่อยเชยชื่นกลิ่นกล่ากลิ่นอำพัน
ประหลาดเหลือเชื่อใจมิใช่หรือ
เมื่อสัญญาว่าไม่กวนทำสวน

๑ พระขวยเขินเมินคิดผิดหนัก
เมื่อตะกัฟถามความประชวร

อย่ามั่งงายเงินก็ลองทองก็ฝน
ค่อยผ่อนปรนปรองคองให้ต้องความ
น้องนึคิดเขินอายระคายขาม
ก็จะตามใจให้เข้าใกล้กราย
โรคจะรื้อหนักไปมิใคร่หาย
อย่าว่านวยวอนว่าได้ปราณี ๖
ไม่ลามลวนเลยนะน้องอย่าหมองศรี
จงหยิกทีตามจะทำให้หน้าใจ ๖
ขยดเขยอนแย้มบานทวารไซ
เข้าข้างในรถทรงอลงการ
เขนยอิงแอบองค์นำสงสาร
ถามอาการกัลยาด้วยอาวรณ์
ให้เมื่อยเหน็บในกายสายสมร
พระองค์รื้อนหรือว่าเย็นเป็นอย่างไร
สุกจะซั้ใช้ถามความโชน
งามวิไลแลเปล่งกั้เพ็งจันทร์
พระหลงแย้มยิ้มขยับจะรับขวัญ
ละเวงวันพาผวาแล้วพาที
มาต้องถือสารพัดน้ำบัส
ประเดียนใครเล่ามาเผ้ากวน ๖
กอดพระหัตถ์ตอบความทรมองสวน
เห็นนิมนวลนอนหลับแล้วกลับคราง

กล้วยมีค้อยู่ดูไกลก็ไม่เห็น

ประจวบเคราะห์เพราะจุมถูกพระปราง
ประจวบนั้นฉันใดที่ในจิต

แม่นทรสบอกออกให้รู้จะอยู่งาน

๑ นางผีนผัสนกสนมพร้อมพระพักตร์

จึงว่าโรคโคกซบเสียรูปทรง

แต่เสียพลมนตร์แล้วมิหัน

แม้สำเร็จเสร็จศึกเหมือนนทรีกรตรอง

จงทราบความตามเล่าอย่าเข้าซี้

จงนิ่งนอนซ่อนสร่างก้นางทั้งปวง

ซึ่งเมื่อยเห็นเจ็บปวดจะนวดพื้น

ถึงกรงไกรไว้อยู่ให้คงาม

๑ พระพื้งนางช่างพลอดเป็นนัยอดยิ่ง

แล้วคิดปลอบตอบความว่าทรมเซย

ซึ่งสงครามลามลุกต้องรุกรบ

เป็นกุศลคลใจจึงไกรครวญ

จะรักน้องครองมิตรพิศวาส

จนล่วงลับก็กลับพบพุทธรังคร

ซึ่งห้ามพิมิให้ต้องแม่น้องหญิง

ถ้าถูกบ้างพลึงมีอย่าถือเลย

แล้วทรงคลี่สนวลที่หวานหอม

ก้อยขึ้นจิตซิกเฉียกเบียดสบาย

ต้องเข้มนมองชิตอย่าคิดหมาง

อย่าระคายขอโทษจงโปรกปราน

พินิจทุกซัแทนแสนสงสาร

ให้สำราญโรคคลายสบายองค์ ฯ

รู้ว่ารักอันใจให้ไหลหลง

เพราะทำสงครามคิดผิดทำนอง

ยังจะซ้ำเสียตัวให้มัวหมอง

โรคของน้องก็จะสร้างสว่างทรวง

ประเดี๋ยวนี้ก็จะรุ่งถึงทุ่งหลวง

อย่าให้ลวงรู้แจ้งจะแพร่ความ

กระหม่อมฉันกลัวบาปไม่หยาบหยาม

จะผ่อนตามสารพัดไม่ขัดเลย ฯ

เห็นจริงนิ่งนอนเอกเขนกเฉย

อย่าถือเลยความหลังมิบังควร

หวังจะพบโฉมงามทรมสงวน

อย่าหมองนวลนี้การที่ราญรอน

ไม่สิ้นชาติก็ไม่ทิ้งมิ่งสมร

อย่าอาวรณ์ว่าจะร้างให้ห่างเซย

จะสู้หนึ่งนั่งเพียงเคียงเขย

ขอชมเซยแต่สไบพอใจคลาย

ออกห่มกรอมนั่งบังคนทั้งหลาย

นางเอียงอายแอบเขยทำเฉยเชื่อน

พระหอมกรุ่นอ่อนใจปราศรียถนอม
นางถอยหนีมิให้ชิตทำบิตเบียน
พอดกทุ่งรุ่งรางสว่างแจ้ง

พวกเกณฑ์แห่แต่บรรดาฝูงนารี
ค้ายทรงแปลงแต่งอย่างนางฝรั่ง
ทั้งมนตรีมิให้ใครเข้าใกล้กราย

๑ ฝ่ายฝรั่งลักกานหน้าที
เห็นรถทรงธงทองทั้งกองแซง
พวกขุนนางต่างเปิดประตูรับ
ฝ่ายสุลาลัยวันกลยา

ประจวบหน้าจักเข้าเฝ้าไม่ได้
พวกนารีที่แต่งแปลงเป็นชาย
แล้วขยับขับพระยาม้าพยศ
ไม่ประทักกับเกยเคยทุกที

๑ ฝ่ายโคมยงองค์ละเวงวันพาราช
ขึ้นปราศรัยทอห้องในที่ไสยา
เรียกธิดามาเป็นกนปรมนิบัติ
ถวายองค์ทรงศักดิ์ด้วยภักดี
เชิญบรรทมชมห้องของห้องบัง
แต่ตัวของน้องยาจะลาไป
แล้วลาออกนอกห้องจะลงจิต
ชวนสาวใช้ไปประทับอยู่พลับพลา

แม่เนื้อหอมหาไหนจะได้เหมือน
แกลังร้องเตือนพระธิดาขับพาชี
เห็นกำแพงบ้อมประตูปรีศรี
มิได้มีใครรู้ว่าผู้ชาย
แล้วนั่งบังธาดำพระฉาย

ให้เกินรายริมทางมากกลางแปลง ฯ
ครั้นรวีวรรณเสว่างกระจ่างแสง
ก็รู้แจ้งว่าลูกสาวเจ้าลังกา

คอยค้ำับเรียงรายทั้งซ้ายขวา
บอกบรรดาหมื่นขุนพวกมุลนาย
จงกลับไปประวัจการท่านทั้งหลาย

ให้เที่ยวรายตรวจตรารอบธานี
รีบชักรถเข้าประตูปรีศรี
ประเทียบที่อ้อมจันทร์ชนชาลา ฯ

กำหนดนัดนำเสด็จพระเชษฐา
ชาวลังกามีได้รู้ทั้งบุรี
ประจวบจักเครื่องอาณพานพระศรี

แล้วพาที่เพทุบายให้ตายใจ
ให้เหมือนอย่างเมืองผลิกอย่านักโจน
แก่งสยเสียให้สิ้นที่นินทา

แกลังบ้อมปีกฉากชั้นที่กั้นฝา
กับธิดาร่วมจิตคิดอุบาย ฯ

๑ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง
สำคัญว่าฆ่าพระอภัยตาย
จะแก่นักหักโหมเข้าโรมรูก
จำจะลงหน่วงทัพให้กลับพล
จึงสั่งฝ่ายนายทหารเป็นการลับ
ว่าองค์พระอภัยจับได้มา
ศพนันเราเอาใส่ไว้ในคอก
ให้คนล้อมพร้อมพรังระวังระไว
ให้ข้าศึกนึกหน่วงเป็นห่วงเจ้า
พวกนายทัพรับความตามอุบาย
หามเข้าไว้ในคอกแต่คอกขึ้น
อยู่พร้อมพรังนั่งยามตามอัคคี

๑ ส่วนสามนายชายปลอมเที่ยวอ้อมแอบ คอยฟังแนบกายความตามประสา
เข้าเดินปนเหล่าฝรั่งเมืองลังกา
ถึงคอกศพพบกันสำคัญแน่
ว่ากุมไว้ในคอกยังนึกแคลง
จะย่องเบาเข้าไปดูให้รู้แน่
ทั้งสองนายไก่อ่สนัขซึกชวนกัน
เราจะไก่อ่ไขประแจเข้าแก้เจ้า
เห็นพร้อมใจไม่กลัวที่ตัวตาย
มาลับไฟไก่อ่ขึ้นขันเจอย
สุนัขหอนวอนโหยวโหยสำเนียง

เขาล่องลงหลงเพื่อนไม่เหมือนหมาย
ยังลุกชวยกับน้องแต่สองคน
ยิ่งกว่าทุกครั้งคราโกลาหล
ตัวเล็กให้กลกันสมุทธยุทธนา
จงบอกกับไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ไม่เช่นฆ่าเสียยังคุมขังไว้
อย่าให้ศึกสอศเห็นว่าป็นโฉน
อย่าให้ไพร่พลแจ้งจะแพร่พราย
จะลงเผาเสียให้ไก่อ่ตั้งใจหมาย
คุศพตายคิกว่าพระอภัยมณี
แต่พวกอื่นมิไก่อ่เห็นว่าเป็นผี
ทหารตีเกราะกลองก้องโกลา ๖

เที่ยวตรวจตราไปจนรอบขอบกำแพง
รู้กระแสดความนั่งคอยฟังแฝง
จะใคร่แจ้งกิจจาปรึกษากัน
แต่ประแจใส่ตรวจไว้กวัดขั่น
ไปเท่าขึ้นขึ้นพอให้เขาไก่อ่
กงจะเอาไปไก่อ่เหมือนใจหมาย
ต่างแยกย้ายอย่างย่องเข้ามองเมียง
เสียงจ้ำเจื้อยเอื้อยอืเอกวิเวกเสียง
แล้วหลีกเสียงลัดเลงเข้าแฝงตน ๖

๑ ฝ่ายฝรั่งพร้อมที่ล้อมตึก
 บ้างหาหมาหาไก่เที่ยวไล่กัน
 บ้างจุกได้ไล่มองบ้างส่องคบ
 อ้ายย่องเบาเข้าไปไขประแจ
 เป็กองแพลมแจ่มแจ้งเหมือนแสงคบ
 ชะรอยองค์พงศ์กษัตริย์เขาคักคอ
 กลับออกไปใส่ประแจแก้งส้าย
 พอรุ่งรางสว่างแสงพระสุริย
 พอพวกเหล่าฝรั่งข้างหลังค่าน
 ออกเที่ยวหมาหาเสียบงมาเลี้ยงกาย
 แล้วมาถึงที่ประทับไม่ยั้ง
 เครื่องประทับกับกับศัระพระอภัย

๑ ศรีสุวรรณนั้นพินิจคิดว่าแน่
 สะอื้นอื้นชบของคั่งโคก
 หน่อณรินทร์สินสมุทสุกสลก
 พวกข้าเฝ้าเจ้าพรหมณ์ทั้งสามนาย
 ทั้งโยธีรพลพลทหาร
 สินสมุทสุกแสนที่แค้นใจ
 ข้าขอรับอาสาพาทหาร
 พบฝรั่งลักฆ่าให้ตาย

๑ จอมกษัตริย์ทักทานว่าหลานรัก
 อันภูมิจานก่านเขาจ้าวประจัญ

ไคยนิกรเห็นจกคึกคอง
 มันล่อวนเวียนวงให้หลงแล
 มันหลีกหลบลักทางไปห่างแห
 เข้าตึกแต่ลำพังไม่รื้อรอ
 เห็นแต่ศพเสียใจกระไรหนอ
 หยิบหัวห่อผ้าเปลื้องเอาเครื่องทรง
 แล้วอ้อมไปพบเพื่อนเหมือนประสงค
 เทียวเดินวงเวียนคูประศุราย
 เป็ดทวารออกให้ไพร่ทั้งหลาย
 ทั้งสามนายปลอมปนพลออกไป
 เข้าเฝ้าบังคมแจ้งแถลงไข
 ถวายให้สองกษัตริย์ทักสนา ฯ
 ทะลิ่งแลสังเวชพระเชษฐา
 พระชลนาไหลหลังลงพร้งพราย
 โศกกำสรคโศกาเกศาสยาย
 ต่างฟุ่ฟายชลนาค้วยอาลัย
 พลอยสงสารแซ่ซ้องเสียงร้องให้
 ว่าไหนไหนพระบิดาชีวาวาย
 เข้าหักค่านเอาให้ได้ทั้งใจหมาย
 ทั้งไพร่นายบริบคไปจัดกัน ฯ
 อयर่อนนักนีก่อนค่อยผ่อนผัน
 เป็นที่มันคงอยู่อย่าวู่วาม

เห็นจะไว้โกกลทุกหนแห่ง
ให้พวกเราเข้าไปจุดไฟลาม
จะได้พบศพองค์พระทรงเดช
แม้ไม่มีไต่ไม้ลับที่อับอาย
ให้บริบรจจัดทำเป็นโกศแก้ว
ให้จัดแจงแต่งไว้ในพลับพลา
แล้วรางวัลบรรดาที่มีความชอบ
ให้มียศกงมทั้งสามชาย
แล้วเกณฑ์คนพลรบไว้ครบถ้วน
ให้ครบนามตามตำหรับฉบับครู
มีกรกายซ้ายขวามีหน้าปาก
เป็นหมู่หมวดตรวจจัดให้ทัตกัน

๑ ฝ่ายยุพาผกาภิราภาสะหรี

พอเห็นเหยี่ยวเฉียวนกมาตกตาย
ก็รู้ว่าข้าศึกจะฮึกหาญ
จึงว่ากรรมเอ๋ยกรรมพี่ร่ำภา
เราไปฟังสังฆราชพระบาทหลวง
นางรำภาว่าไปขู่เธอคูที่
แล้วต่างแต่งแปลงกายเหมือนชายชาติ
เหินบอวายุยุทธนาสารพัน
ให้ผูกม้ามาประทับสำหรับรบ
เรียกสตรีให้แต่งแปลงเป็นชาย

บ้อมกำแพงบันยากลั่นขาวากหนาม
จึงค่อยตามกันเข้าไปทั้งไพร่นาย
มาต่อเกศเสียให้ได้อย่าให้หาย
แล้วส่งนายช่างสำหรับประทับประคา
สำเร็จแล้วใส่เกศพระเชษฐา
เครื่องบูชาพร้อมเพรียงตั้งเรียงราย
ซึ่งลักลอบเอาศัรระมาถวาย
เป็นทวนายฝ่ายทหารผาณศัทรู
ตั้งกระบวนยาตราเป็นราหู
จะโจมตีจับเขาจำวประจัญ
จะข้ามขาวากหนามกำแพงลั่นแข็งขัน
ได้ครบครันเตรียมไว้ทั้งไพร่นาย ฯ
นั่งอยู่ที่พลับพลาเวลาสาย
เป็นนางร้ายจับยามตามตำรา
มาตักานได้แท่นหนักหนา
ศึกจะมาแน่นอนแล้ววันนี้
จะล่อลวงล้างศึกหรือนึกหนี
แม้ศึกมีเราได้ช่วยเธอด้วยกัน
ใส่เกราะคาดเข็มขัดรัดกระสัน
ไฟน้ำมันมีสำหรับอยู่กับกาย
เตรียมให้ครบเครื่องอาณการทั้งหลาย
กับทั้งนายย่องตอคตาบอดมา

กำชับสั่งนั่งอยู่ที่นี่

มันร้องฮือรอกลับนั่งหลับตา

๑ ฝ่ายสองนางทางเดินคำนินนาท

ท่านประมาทอาจองในสงคราม

แค่ยกโทษโปรตไวยังไม่ฆ่า

ให้แก่ฝึกคิกอ่านการประณู

๑ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชทวาดว่า

ถึงลูกสาวเจ้าลังกาจะฆ่ากู

แล้ววงเงินเดินมาเรียกมาใช้

ช่วยล่อลวงหน่วงศึกเหมือนตริการ

๑ ฝ่ายฝรั่งฟังคำที่กำชับ

มาขึ้นม้ากล้าหาญชาญณรงค์

ถึงกองทัพยับยั้งอยู่ข้างนอก

ศรีสุวรรณนั้นให้รับมาพลับพลา

๑ ฝ่ายฝรั่งฟังคำจึงรำเฝ้า

พวกกองทัพจับเป็นไปเย็นวาน

เธอวิงวอนงอนง้อขอชีวิต

พระปิ่นเกล้าเจ้าลังกาก็ปรานี

ว่าพวกพ้องของท้าวเจ้าผดึก

หรือจะขออภัยกันกลับไป

จงเลิกทัพกลับไปฝั่งน้ำ

จึงจะส่งองค์พระอภัยมณี

ถ้าเหตุมีแล้วให้ช่วยฉันด้วยหนา

อยู่พลับพลาพร้อมพรังคอยฟังความ

มาถึงบาทหลวงไหว้แล้วไต่ถาม

ถ้าทำตามกฎหมายถึงวายชนม์

ด้วยเป็นอาจารย์ท้าวเจ้าสิงหล

จะผ่อนปรนเป็นไหนจะใครรู้ ๖

มึงอย่ามาร่ำเรื่องให้เกื่องหู

ก็จะสูญตายไปมิใช่การ

มาสอนให้พูดจาไปว่าขาน

จะคิกอ่านเอาชัยดังใจจง ๗

เคารพรับรู้ความตามประสงค์

รีบควบตรงออกประตูบรรพชา

แล้วร้องบอกไปว่าเราจะเข้าหา

แล้วว่ามาทำไมเร่งให้การ ๘

เหตุด้วยเจ้าเมืองผดึกทำฮึกหาญ

จะล้างผลาญเสียให้ตายวายชีวิ

ว่าไม่กิตรบพุ่งเอากรุงศรี

ให้ข้านั้นมาแถลงให้แจ้งใจ

จะทำศึกเกี่ยวเชิญเป็นไหน

จะโปรกไว้ชีว่าไม่ฆ่าตี

อย่าอยู่ทำศึกอีกเร่งหลีกหนี

ไปบุรีเหมือนแต่ก่อนอย่ารอนราญ

แม้พวกพ้องกองทัพไม่กลับหลัง
จะฆ่าตีพี่ชายให้วายปราณ

๑ จอมกษัตริย์ตรัสว่าอ้ายฝรั่ง
แต่เป็นเหตุพุกจากจะฆ่าตี

พวกกองทัพจับลากกระชากจุก
ให้เปลี่ยนเปลื้องเครื่องแต่งจะแปลงไป
จะจุกไฟไล่ฆ่าโยธาหาญ
ทำนทั้งหลายนายทัพเร่งขับกัน

๑ จอมกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบแล้ว
แล้วสั่งฝ่ายนายหมวกให้ตรวจตรา
ลั่นเคศศึกฝึกกลองทำนองยุทธ์
หน่อกษัตริย์จัดแจงแปลงกาย
แต่ชั้นในใส่ทรงเครื่องยงยุทธ์
ใส่หมวกกำล้ายฝรั่งชาวลังกา
กำลังโกรธรีบรุกไม่หยุดยั้ง
ฝ่ายฝรั่งพร้อมล้อมปราการ
หน่ออินทรสินสมุทไม่หยุดอยู่
เห็นดินเป็นเนินหยุดฉวยชุกไฟ

๑ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายพวกนายทัพ
พระหน่อไทไล่พิฆาตเกี่ยวฟากพื้น
บาทหลวงรู้ว่บ้าจี้จามิตร
สินสมุทจุกไฟหลายตำบล

จะขึ้นตั้งทำศึกด้วยซีกหาญ
เสียประจานไว้ที่ครุฑบุรี ฯ
มาหลอกทั้งเป็นเป็นเหมือนเช่นผี
ก็ไม่ค่อย่าเพื่อกำเอาจำไว้
สินสมุทยินดีจะมีไหน
ได้เข้าในถ้ำเขาจำวประจัญ
เปิดทวารไว้รับกองทัพขับ
ไปช่วยพี่อ้ายฝรั่งชาวลังกา ฯ
พระหลานแก้วคิดนี้หนักหนา
พร้อมบรรดาหมื่นขุนพวกมุลนาย
ถืออาวุธตั้งคาบกำซาบสาย
ให้ละม้ายเหมือนอ้ายม้าใช้มา
เหินบอาวุธอยู่กับกายทั้งซ้ายขวา
ขึ้นขี่ม้าควบออกนอกทวาร
ตรงมายังเข้าศึกด้วยซีกหาญ
เปิดทวารไว้ท้าวม้าใช้
เข้าประตูกคนสับสนไสว
เที่ยวจุกไหม้ร้านโรงขึ้นโพล่งควัน ฯ
จะมากับเพลิงชิงวิ่งถลัน
สิ้นชีวันวอควายลงหลายคน
ร้องให้ปีกประตูกับวิ่งสับสน
ไล่ฆ่าคนผลักบานทวารพัง

บ่าวของข้าหน้าละม้ายคล้ายพระพี่
 พังขุนนางทางเขม้นเห็นสำคัญ
 เอาหัวผีที่พลับพลานี้มาต่อ
 แท้เครื่องทรงนั้นขององค์พระอภัย
 เจ้าพราหมณ์ว่าข้าได้ตายเหมือนหมายแม่
 เขาตายแทนจึงพบแต่ศพผี
 ซึ่งเครื่องใส่ไว้กับชายวายชีวิ
 พิเคราะห์ดูภูโนยเห็นไม่มีวัย
 พระทรงพังยังไม่วายคลายกังวล
 จะสังเกตเหตุการณ์ประมาณมาก
 แม้การเป็นเช่นคำอย่างรำพึง
 แล้วสั่งให้เอาศพไปกลบฝัง
 ให้นายหมวดตรวจพลพลนิกาย

เป็นไฟที่เขนขวามันอาสัญ
 สารพันเผ่งพิศยังผิตไป
 ได้กับคอแต่คนนั้นมันมิใช่
 เหตุใดจึงเป็นไปเช่นนั้น
 เห็นท่วงที่ถ่ายเทท่าเล่ห์กล
 จะไปช่วยพวกผู้หญิงเมืองสิงหล
 จึ่งว่ากลการศึกนลิกซึ่ง
 ก็สุดคาดคิดไปมิใครถึง
 พอพบจึ่งจะแจ้งบอกแพร่พราย
 จะยับยั้งอยู่สักวันจึงผันผาย
 ทั้งไพร่นายพร้อมพรังระวังระไว ฯ

สมบัติกวี (บางตอน)

ของ

ศุภร บุนนาค

เรื่องพระอภัยมณีได้เล่ามาถึงบัดนี้จนจะสิ้นภาคที่หนึ่ง คือภาคที่
ดำเนิน เรื่องบนแผ่นดิน ฝ่ายชมพูทวีป หรือ จะพูด ตามความรู้สึก ของ ท่านผู้
รจนาและฝ่ายผู้อ่านผู้ฟังในสมัยของท่านว่า ฝ่ายไทย เพราะไม่ว่าท่านสุนทร
ภู่จะได้ยกย้ายถ่ายเทกล่าวถึงเรื่องราวทางฝ่ายเมืองผลึก รถมจักร การเวก
รัตนและเมืองเกี้ยวคงว่าอะไรก็ตาม แต่ความรู้สึกของท่านก็คงจะสรุป
ได้ว่า ฝ่ายไทยนั่นเอง นาน ๆ บทกลอนจึงได้พลัดออกมาตามความในใจ
ของผู้รจนาว่า “ภาษาสยาม” เสียทีหนึ่ง คำว่าภาษาสยามนั้นก็หมายถึง
ฝ่ายเมืองผลึกและเมืองเกี้ยวคงทั้งหมดนั้นแหละ เพราะฉะนั้นในภาคที่
หนึ่ง เริ่มต้นแต่พระอภัยและศรีสุวรรณออกจากบ้านจากเมืองมาหาวิชาจน
ไปได้ชายาและโอรสธิดาต่าง ๆ กัน ก็ยังคงดำเนินเรื่องอยู่บนแผ่นดินและ
นานาฝ่ายไทยนั่นเอง จนถึงข้ามฝั่งมารบอยู่ที่นานาหน้าเมืองลังกาและ
ขึ้นเมืองใหม่ได้แล้วก็ยังติดต่อกับทางฝ่าย “ภาษาสยาม” อยู่ ยังนับเป็น
คนไทยอยู่ แต่ต่อจากนี้ไปจะเรียกว่าขึ้นภาคสอง คือภาคพื้นแผ่นดินฝรั่ง
ได้กระมัง จะเรียกว่ายุโรปให้ถูกต้องตามที่ความกึกของท่านก็สมมุติเห็น
ในใจของท่านก็รู้สึกว่าการตก เพราะจะจับเอาตรงไหนแน่ว่ายุโรปตอน
ไหนก็ลำบาก ไม่ตรงกับความจริงในทางภูมิศาสตร์ เรื่องของท่านสุนทร
ภู่แต่ละเรื่องนั้น คนแต่งท่านสนทนากับเรื่องของท่านเหลือเกิน จะ
พูดอะไรก็พูดอย่างที่ท่านรู้สึกของท่านเองว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ คนที่ฟัง
ในสมัยของท่านก็พลอยนึกเป็นจริงเป็นจังไปด้วย โดยมีไฉ่เจตนาจะหลอก

ใครกินเลย มีเรื่องเหตุการณ์หลายตอนซึ่งต่อไปข้างหน้าจะยกมาให้เห็นว่า
 ท่านพุทธะไรก็พูดเป็นจริงเป็นจังทุกเรื่อง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ย่อมเป็น
 การยากที่จะให้อ่านสมัยปัจจุบันซึ่งมีเวลาศึกษาวรรณคดีไทยน้อยเหลือเกิน
 ความสนใจและความเลื่อมใสก็พลอยลดน้อยลงไปด้วย เรียกได้ว่าแบบ
 เรือนวรรณคดีไทยของนักเรียนไทยหรือเด็กไทยปัจจุบันนั้น พังข้อความ
 โฆษณาขายยาเสียยิ่งมากกว่า แต่ส่วนความรู้ในทางภูมิศาสตร์นั้นจับแจ้ง
 จักรวาล ถ้าขึ้นเรียกดินแดนฝ่ายฝรั่งในเรื่องพระอภัยมณีให้ตรงกับความจริงว่า
 ยุโรปหรืออังกฤษ คนฟังสมัยปัจจุบันก็จะยกเอาหลักวิชาทาง
 ภูมิศาสตร์มากรโซกเอาว่า ท่านสุนทรภู่ที่ท่านหลอกเด็กหลอกเด็กหากิน
 เพราะฉะนั้น เพื่อตัดความสมมุติต่าง ๆ ให้เป็นเรื่องสมมุติจริง ๆ อย่าง
 เดียว จึงเรียกเสียว่า ภาคพื้นแผ่นดินฝรั่ง คือฝรั่งชาติไหนก็ช่างเถอะ
 ฝรั่งพระอภัยก็แล้วกัน ต่อไปนี้เป็นตอนที่เรียกตามภาษาวรรณคดีวิจารณ์
 ว่า เป็นตอนที่เต็มไปด้วยเหตุการณ์หรืออีเว้นท์ฟูล (eventful) จุดเด่น
 สุดยอดหรือไคลแมกซ์ของเรื่องก็อยู่ภาคหลังนี้ คือตอนพระอภัยออกบวช
 เรื่องต่อไปเป็นแต่เพียงภาคเพิ่มเติม รสชาติที่จะเร้าใจให้ตื่นเต้นใจหายใจ
 กว่าตามเรื่องไปด้วยนั้นหายไปหมด เปรียบได้ดั่งผลไม้ที่จำบ่ม หรือออก
 วายห้ายฤดู เรียกว่าผลไม้ที่อวาก็ได้ ตอนนางละเวงพลัดกองทัพหลง
 ไปในป่าที่เล่าต่อไปนี้เป็นตอนที่สนุกที่สุด เหตุการณ์ในชีวิตของนางที่ได้พบ
 กับคนแปลก ๆ มนุษย์ก็ยังมีมนุษย์ก็มี ได้พบภูตผีปีศาจก็มีได้พบของวิเศษ
 ซึ่งเดิมเสนอให้ให้นางไปทดลองจนมาอยู่ที่ตอนนั้น และพวกพ้องซึ่งได้มาเป็นกำลัง
 ก็ได้มาจากการหลงทางไปคราวนี้เอง เมื่อนางกลับออกมาจากป่า นางเป็น

อีกคนหนึ่ง ซึ่งคงามมีเสน่ห์เป็นอมตะไม่รู้จักร่วงโรย มีบิรवारที่จงรัก
นางตลอดชนมายุ และไต่ล่องรู้ถึงจิตใจคนหลายประเภทเพราะเหตุที่ได้
พบเหตุการณ์และบุคคลต่าง ๆ ผิดแปลกออกไปจากแบบที่นางได้พบมาตั้ง
แต่เกิดจนกระทั่งอายุยี่สิบปีนี้ เรียกได้ว่า เข้าไปในป่าเป็นเด็กสาวที่สวยงาม
และไม่ฉลาดอยู่ในอำนาจและแผนการณของพระบาทหลวง แต่กลับออกมา
มาเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว มีบิรवारใหม่ออกมาด้วยเสร็จและคงามมีเสน่ห์ยิ่งกว่า
เดิมเป็นคนละคน ความงามของนางซึ่งจะว่าไปชูปอกมาจากปากก็ได้นี้ แม้
แต่พระบาทหลวงผู้คอยจะจับผิดอยู่ก็ยังเห็น โดยไม่ต้องสังเกตและอุทานด้วย
ความประหลาดใจ ทั้งจะไต่ถามต่อไปข้างหน้า บอกได้แต่ว่าตอนนี้เป็น
ตอนที่สนุกที่สุดในชีวิตและในท้องเรื่องของนางละเวง

ในตอนที่แล้วมานั้นนางละเวงหนีเพลงบีพระอภัยไป เพราะเหตุ
ที่กลัวหัวใจของตัวเองจะเปลืองพล้ำต่อความรัก ทั้งที่กล่าวว่า “ถ้าขึ้นอยู่
สูงก็ไม่หกลีง นวยพลึงเปลืองเพลงบีต้องมีผิว” เพราะฉะนั้นจึงต้อง
หนีไปจะหวังพึ่งใครก็ไม่ได้ เพราะทหารทั้งสองฝ่ายถกมนต์บีของพระอภัย
สะกดจนหลับหมดทั้งทัพ แม้แต่สัตว์พาหนะก็ยังหลับ ตื่นอยู่แต่นางกับ
ม้าทรงของนางเท่านั้น เพราะมีฤทธิ์ตราพระราหูคุ้มกันอยู่ นางสนใจจึง
คิดจะหนีย้อนกลับไปยังเมืองหลวง แต่ระหว่างทางที่ลัดทางไปในนั้นเอง
ก็หลงทางเพราะเหตุที่ไม่ชำนาญทางและเป็นเวลากลางดึก นางกษัตริย์ที่ไม่
เคยเสด็จไหนองค์เดียวว่าจะหลงทางอยู่เอง นางมาถึงเขาอากาศ สงสาร
ม้าที่นั่งอย่างใจจะขาด เพราะเห็นมันนอกอาหารและเหนื่อยบอบซ้ำ นาง
จึงอธิษฐานเสี่ยงบารมี คำอธิษฐานนั้นมีคำคำหนึ่งซึ่งฟังดูน่าขัน เพราะ

เสียงเป็นแซกเป็นฝรั่งนิกที่แปลไม่ออกอยู่คำหนึ่ง จะขอยกมาอ่านให้ฟัง
ดังนี้

ถึงธรรนาลำเนาเข้างกาศ
ลงจากม้าพาเดินดำเนินจร
แล้วโหมยทรงเสวยสว่างจิต
เม้นม้ามแล้วเหมือนกายเราวยปราณ
เดชะผลปรนนิบัติจังหวัดทวีป
ตามเยี่ยงอย่างทางธรรมกรุณา
เม้นขานมไต่คงดำรงทวีป
เม้นจะได้ไปบำรุงซึ่งกรุงไกร
จะปล่อยม้าไปหากินในถิ่นเถื่อน
แล้วปล่อยม้าว่าไปตามความสบาย
ต่อรุ่งเช้าเจ้าจงมาดังทน

ศิลาลาดแลเลื่อมเงอมสังขร
ให้อัครกนิษาค้อยสำราญ
รำคาญคิดด้วยม้อคอาหาร
จึงเสยงสตัยอริฐานถึงบุญญา
ช่วยชุบชีพนม ขาดิพระศาสนา
พระจุพาทิเวณยอมเห็นใจ
ขอสนับเศ็ดคดับดังหลับไหล
ขออย่าให้ขวันเป็นอันตราย
ให้มาเหมือนใจจิตที่คิดหมาย
แต่เดียวคายกินหญ้าประสาใจ
คำนันเราจะนอนชะง่อนไศล

คำที่ว่าแปลไม่ออกนั้นคือ “พระจุพาทิเวณ” ท่านจะหมายถึงพระ
อะไรของท่านหรือท่านจะไต่ย็นชื่อสาธุศิษย์ในพระกัมภีร์ทางคริสต์ศาสนาที่
ชื่อคงคล้าย ๆ อย่างนี้มาบ้างชื่อไหน ยิ่งนึกไปไม่ถึง มีคำที่คงพอจะคล้าย
คือชื่อ “สตีเฟ่น” ในขณะที่เขียนบทความตอนนั้นก็ยังไม่ออกในวิชา
พระกัมภีร์ที่เคยเห็นมาว่า มีนักบุญ หรือสาธุศิษย์ท่านใดหรือเปล่าใน
คริสต์ศาสนาที่ชื่อสตีเฟ่น ถ้าท่านผู้ใดทราบก็โปรดให้วิทยาทานด้วย นาง
ละเวง อริษฐานเสยงบุญญาบารมีดังนี้แล้วก็ปล่อยม้าไป ตัวเองนอนหลับ
ไปบนชะง่อนหิน พอเช้าตรู่ลงมาสรงพักที่ธารน้ำและกิดถึงม้า ก็พอดี

เหตุอุกฉกรรจ์เกิดขึ้น คือเหตุการณ์ที่นางละเวงจะไถ่ของวิเศษชิ้นที่หนึ่ง คือ
ไถ่กินดินนั้น จะยกกลอนมากล่าวให้ฟังก่อนแล้วจึงจะอธิบายถึงคำนี้ตามที่
ได้เคยถามคนเฒ่าคนแก่มา

พอได้ยินดินลั่นเสียงกรนกรน
ประเดี๋ยวหนึ่งตงสะตงตงผลุงลง
เหลืองอร่ามงามอมหอมระรื่น
สงสัยนักขกั้มักค้อออกกริดลอง
นางขิมคิดว่าโอหารส
ทงหอมหวานข่านเสียวมเร็วแรง
พอมาม่วงมาแล้วอำปาก
มำล่ำพองลงเชิงเริงสำราญ
ยังเหลือออกขกเสียวไม่เหี่ยวแห้ง
ขนทรงนั่งหล่งมาแล้วคลาไคล
ทงเนอเบอเสอสงหกระทงถก
บ้างแลพบหลบตัวจ้วยกลัวตรา

พอเห็นคนบนชะง่อนสิงขรเขา
นางวันลามาไถ่กินดินสำคัญ
นางแลดูผู้เฒ่าบนเขาเขียว
จึงซักถามตามแคลงไม้แจ้งใจ
อันของดีมีรสไม่หมดสิ้น
แต่พรายแพร่แจ้งความตามสำเนา

สะเทือนพนภพพาประหง
กลิ้งอยู่ตรงหน้าเท่านั้นเตาทอง
ดูสดชื่นขลุไม่มีสอง
ขาดเป็นสองซีกใส่ข้างในแดง
เหลือกำหนดในมนุญสุดแสง
ทศอแห่งหวิหยาสะบายบาน
ร่ำวอากยในให้มาเป็นอาหาร
นางนั่งผ่านชั้นขิมจนอิ่มใจ
ห่อตะแบงมานมนไม้ห้วนไผ
พอสัตว์ไพรรู้องคะนังมา
หม่อมฤกแรดควายทงซ้ายขวา
บ้างวิ่งมาวิ่งไปออกไขว่กัน
ร้องว่าเรารักษาหนาสนันท์
ไม่แบ่งปันให้เรบ้างเป็นอย่างไร
เป็นขกเสียวแต่ข้างขวานำสงสัย
ท่านขอไรร้องทกรจกเรา
จะให้กินไถ่อยู่ท่านผู้เฒ่า
ก่อนเถิดเราก้จะให้เป็นที่ไร

ฝ่ายอารักขศักดิ์สทสถสถาน
 ลูกนหรือขวานมพระธรณ
 ผุ่งสัตว์ไพรไฉยันทกลั่นหอม
 ด้วยหวานเย็นเห็นประเสริฐเกิดกำลัง
 ถึงแก่เฒ่าเข้าเรือนสามร้อยปี
 หงเนอหอมกล่อมกลั่นระรินริน
 เราได้กลิ่นดินถันให้รู้จวน
 ให้อยู่เฝ้าเขาอังกาสาครังชก
 ต่อได้กลิ่นดินถันเมื่อวันไร

จึงแจ้งการกลับวันลามารศรี
 ถึงพบผดชนเหมือนบนดง
 มาพรั่งพร้อมเพราะจะกินถวิลหวัง
 กำจัดทั้งโรคาไม่รำคิ
 ก็ไม่มีมัวหมองละอองนวล
 เบนทชนเขยบรุสุดสงวน
 ด้วยธรรพระอิศวรเธอสาปไว้
 สุดจะหลีกเลยกรรมจะทำไฉน
 จึงจะได้เต็มกายสะบายบาน

นี่เป็นดินถันตามที่ท่านสุนทรภู่กล่าวไว้ในเนื้อเรื่อง เรื่องดิน
 ถันนี้เหมือนกับเรื่องปรอทแข็งที่อมแล้วสำเร็จเป็นเทพยธาร หรือ
 วิชาธร หรือเหมือนกับเรื่องเปี้ยวเป็นหินที่เกิดจากยาวิเศษของพระอรหันต์
 ตามที่เขาต่าง ๆ มีจริงหรือไม่ก็ไม่ทราบ เมื่อเป็นเด็กเมื่ออ่านเรื่องนี้แล้ว
 ได้ไต่ถามถามท่านผู้เฒ่าผู้แก่ ท่านเล่าว่า เขาเชื่อกันมาตั้งแต่ไหน ว่าไอชะ
 จากดินหรือพระธรณินชิมจากที่ต่าง ๆ ลงไปรวมตัวกันอยู่ในที่ที่มีอุณภูมิ
 เหมาะ หรือจะว่าไปตามความเชื่อก็คือ ชิมลงไปรวมอยู่ในที่ที่ผู้มบุญ
 จะไปพบ ได้พบปีละครั้งขึ้น ใครมีบุญเก็บไปได้กินก็จะมีรูปร่างลักษณะ
 อย่างที่สุนทรภู่พรรณนาไว้ ท่านเล่าว่า เขาเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “ดอก
 บัวตูม” ผุดขึ้นมาเสียงราวกับปืนใหญ่เช่นนั้น แต่ว่ารูปพรรณสัณฐาน
 เหมือนดอกบัว แต่ยังมีนมพระธรณีนี้อีกอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวกันว่า ผุดขึ้น
 มาเลี้ยงผู้คนพลเมืองในคราวที่จะเกิดกาลกลียุค ผู้คนจะอยาก แม่พระ

ธรณีจะผลิตอาหารชนิดขึ้นมาให้กินกันตาย เจ้านายท่านเล่าประทานว่า เมื่อ
 ปีหนึ่งจะแตกปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเช่นนี้ได้เกิดขึ้นจริง ๆ ของที่ผู้เขียน
 นั้นไม่เคยมีมาก่อน ลักษณะเหมือนหวัมน้ำเสาดขนาดใหญ่ ชุกลิกลงไปใต้
 ดินถึงไหนจึงได้ขึ้นมา รสชาติจืดชืดไม่มีไอชะแต่ว่ากินได้อย่างข้าวพอกัน
 ตายในยามยากจริงจริง สุนทรภู่เป็นผู้มีประสบการณ์มาก ทั้งเป็นพหู
 สุตร เรื่องดินถื่นของท่านในพระอภัยมณีจะมาจากเรื่องใดก็ได้ ถ้า
 ว่าตามศัพท์ คำว่าถื่น พังศุกล้ายกับคำว่า “ถน้ำ” ซึ่งเป็นภาษาเขมร
 แปลว่า “ยา” เช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผนมีคำกล่าวไว้ว่า “อาคมถมถน้ำ”
 แปลว่าใส่ยาลงไป นี่เป็นการแปลตามศัพท์ หรือพังศุกล้ายกับคำว่า ถน้ำ
 ซึ่งแปลว่าปี จะเอาความว่า ดินที่สะสมสรรพคุณมานานเวลาไม่รู้จัก ถึง
 ถน้ำจะได้ แต่สุนทรภู่ท่านคงไม่คิดถึงรูปศัพท์หรือเสียงศัพท์ ท่านประสงค์
 แต่ให้เรื่องของท่านมีของแปลกเข้าไปประกอบอยู่ให้สนุก เพราะฉะนั้น
 ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่า ดินถื่นของท่านที่ท่านจะได้ยินมากจากไหน จะแปล
 เข้ากับความหมายของคำอะไร หรือว่าท่านคิดขึ้นเองทั้งหมด เป็นเพียงการ
 สันนิษฐานและเก็บความรู้เท่าที่ได้ฟังผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังเท่านั้น

นางวันลาถวายดินถื่นแก่เทพเจ้าที่เฝ้าเขาอังกาศ เทพเจ้านั้นก็
 พันคำสาป ชีทางให้นางไปพบกับคนสำคัญอีกคนหนึ่ง ชื่อพระบาลีบีไป
 เป็นนักบวชแบบบาทหลวง เป็นผู้ฉลาดรู้ไตรเพทและการฟาดดินแบบขง—
 เบ้งอีกคนหนึ่ง แต่พระบีไปมีบทในเรื่องน้อย ท่านองเดียวกับในเรื่อง
 สามก๊ก มีคนฉลาดหลายคน เช่นขงเบ้ง บั๊ททองและชีชี แต่มีบทมาก
 อยู่ชกหลงขงเบ้งผู้เดียว บั๊ททองมีบทน้อยและชีชียังมีบทน้อยมาก ลำเค่ง

บัญชาให้ประจักษ์คนเดียว แล้วก็จำเป็น ต้องลาไปปรนนิบัติมารดาเลยหาย
 สาปสูญ ไม่ปรากฏในเรื่องอีกเลย พระปโป^๕นั้นก็เหมือนกันได้มาเป็นผู้
 ชูช่วย ให้บัญชาไว้สองสามเรื่อง และถวายบริวารซึ่งจะได้เป็นกำลัง
 แก่นางต่อไปภายหน้าแล้วก็หมดบทในเรื่อง อย่างไรก็ตามที่ พระปโป^๕นั้นท่าน
 สนทนากว่าคบหาไว้พิเศษนักหนา วาจารวากับเหล็กเพชรที่กรัดได้แม่แต่ของ
 แข็งที่สุด แม้แต่พระบาทหลวงผู้เจ้าเล่ห์กลอุบายก็ยังมิที่เพื่องพล่า และ
 มีอาการเป็นไปตามคำทำนายของพระปโป^๕มิได้พลาดเลย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ
 พระบาทหลวงรู้แต่การข้างล่าง คือรู้กลไกและวิชาเล่ห์กลต่าง ๆ ไม่รู้
 คินฟ้าอากาศเหมือนพระปโป^๕ อีกอย่างหนึ่งพระบาทหลวงมีทั้งโทสะและ
 โมหะ เพราะเป็นผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยในเรื่อง จึงเกิด
 โทสะพยาบาทไปตามเหตุการณ์ พระปโป^๕เป็นผู้อยู่ไกลเหมือนหนึ่งว่าอยู่
 วงนอก บัญชาจึงไม่ถูกบีบบังคับด้วยโทสะและโมหะ วาจาแต่ละตอนแหลม
 คมลึกซึ้งเปรียบเทียบก็เป็นทีหนึ่ง ในเรื่องพระอภัยมณี^๕นี้ไม่มีผู้ใดมีวาจา
 คมและจริงล้วงใจคนเหมือนพระปโป^๕ผู้เลย สนทนากว่าคบหาตัวละครตัว^๕ได้
 วิเศษที่สุด เพราะวาจามากที่จะทำให้มีบทกวีเดียวแต่ให้บทนั้นมีผลไปไกล
 ตอนนั้นจะกล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนที่จะได้พบพระปโป^๕ นางวันลาชมนกชมไม้
 มาตามทาง แสนที่จะเปล้าเปลี่ยว เพราะหลงทางมาไกลแต่ลำพังองค์
 จะยกมาทงตอนก็รู้สึกว่าจะเย็นเยือกเกินต้องการ เพราะกลอนชมกนกก็มักจะ
 คล้ายคลึงกันโดยมาก จึงจะยกมาแต่วรรคที่ไพเราะและเป็นวรรคที่ท่าน
 สนทนากว่าคถุทธยาศัยคนแฝงเข้าไว้อย่างแยกคาย

เห็นสายหยดพุดพะยอมนางน้อมก้ม

ถึงยากเย็นเห็นดอกไม้จะไคร้ชม

วิสัยหญิงอยากได้เด็ดได้ดม

ชั้นอารมณ์เรี่ยทางมากกลางดง

ตอนนั้นเพราะ เพราะว่าช่างวาทธรรมาจารย์ใส่ไว้ให้โดยตรง
 กับความเป็นจริง ผู้หญิงเห็นดอกไม้ไม่ได้เห็นแล้วอยากเด็ด เกิดไป
 แล้วจะไปเหี่ยวอยู่ที่ไหนก็ช่างเถิด ที่นี้มาถึงตอนที่สำคัญคือพรรณนาถึง
 ภูมิฐานบ้านสิกการนำซึ่งเป็นหมู่บ้านสำคัญอยู่ในป่าในดง แต่ชาวบ้านถือ
 ทั่วว่าเป็นหมู่บ้านวิเศษ เพราะมีครูบาอาจารย์สั่งสอนดี ถึงจะอยู่ป่าก็มีวิชา
 สาระพดเหมือนชาวกรุง บ้านป่าแบบนี้ในเมืองไทยเองก็มีหลายแห่ง คือ
 ไม่ใช่บ้านป่าเถื่อน เป็นแต่เพียงตำบลชนบทที่ไกลเมืองหลวงออกไปเท่านั้น
 มีบางแห่งเช่นเมืองเพชรบุรี คนเมืองนั้นถือตัวคล้ายกับว่าเป็นราชสำนักที่
 สองมาตั้งแต่กรุงเก่า การช่างที่ดี อาหารและพืชพันธุ์ที่อยู่ที่นั่น หา
 ได้แต่ที่เมืองนั้นแห่งเดียว พวกชาวบ้านมีฝีมือทั้งในการช่างการฝีมือและ
 ขนบธรรมเนียมเข้าเจ้าเข้านาย มาจนถึงรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕ แห่งกรุงรัตน
 โกสินทร์ หรือเช่นชาวบางช้างถือตัวว่าเป็นตำบลราชธานีทุกอย่างนับเป็นต้น
 หมู่บ้านสิกการนำเรื่องนักทำนองเดียวกัน มีศิษย์อาจารย์อบรมสั่งสอน
 วิชาและขนบธรรมเนียมทุกอย่างที่นี้ และตัวนางสำคัญสองคนก็ได้มาจาก
 บ้านนี้ ทหารเองก็ฝึกฝนกันหนึ่งตนก็ได้มาจากบ้านนี้ ตอนนั้นจะกล่าวเป็น
 คำกลอน เพราะคำกลอนนั้นวาทภาพชนบทน่าสนุก ฟังแล้วนึกเอาว่า
 ท่านสุนทรภู่ท่านอาจจะแต่งกลอนขึ้นตามรูปภาพที่เขียน เหมือนกับที่ทุกคน
 แต่งเรื่องนิยายขึ้นตามลายจานลายครามของจีนเช่นนั้นก็เคยมี ถ้าท่าน
 ได้ฟังเรื่องเล่าจากคนโน้นคนนี้ ตามวิสัยพหุสูตรของท่าน แล้วมองรูปภาพ
 พรางแต่งพราง ก็จะได้ภาพเช่นนี้ออกมาทีเดียว จะทดลองดูก็จะเห็นได้
 ลองไปซื้อรูปภาพฝรั่งเก่าๆ ไม่ใช่แบบ “อิสซิม” ต่าง ๆ ที่กำลังทะเลาะ

กันอยู่เป็นเวลานาน^๕ เลือกลูกเอาที่เป็นภาพชีวิตในชนบทมีรูปคนไปไว้จะ
เห็นว่าเหมือนอย่าง^๕ที่สุนทรภู่วาดเป็นคำกลอน^๕นี้ทุกกระดิกก็เขียว เว้นไว้
แต่ว่า ท่านสุนทรภู่ไม่รู้จากชีวิตของฝรั่งอย่างที่เรา^๕รู้อยู่^๕ปัจจุบัน^๕ เพราะฉะนั้น
สิ่งที่ท่านเห็นจากรูปภาพแล้วไม่ทราบจะถามใครก็ยังมี ส่วน^๕นั้นแหละที่
ท่านอธิบายออกมาเป็นภาษาของท่านเอง เพราะฉะนั้นจึงจะกลายเป็นแบบ
ฝรั่งพระอภัย^๕ไปได้ คำกลอน^๕นั้นอ่านสนุก นึกเห็นภาพ ยิ่งอ่านเวลา
กลางคืนยิ่งสนุกมาก ดังนี้

จะกลับกล่าวชาวบ้านสิกการนำ

ด้วยเขตคันบรรตพนนลดเลย

มีนักปราชญ์บาทหลวงเป็นหลักบ้าน

สร้างตึกใหญ่ไว้ทางหนทางเดิน

อันลูกเต้าชาวบ้าเอามาฝาก

เรียนวิชาไตรคาโหราคี

คนทงนนวนอาทิตยเป็นอิสระ

ทำบุญบวชสวดมนตร์สนทนา

ให้จุดโคมโยมญาติมากลาดเกลื่อน

เห็นดวงดาวเจ้าลักกาฬาลด

แล้วดูดาวเจ้าเมืองผลักราช

เพ่งพินิจคิดแคลงตะแคงคอ

พวกฝรั่งทงนนวนกันถาม

เราดูดาวเจ้าประเทศเขตลักกา

แปลเป็นคำไทยแล้วว่าเขาเขียว

หนทางเปลี่ยวเดินออกตามชอกเนิน

ปรีชาชาญชาวอริยธรรมเสรี

ได้เจริญรักษาตามบาลี

ประมาณมากเหมือนคณะพระภิกษุ

ตามบาลีเทศฝรั่งชาวลังกา

มาไหว้พระพร้อมกันด้วยหรรษา

บาทหลวงมาชนนังบัลลังก์พรต

ดูดาวเดือนเต็มวงจันทร์ทรงกลด

สัสสลดดูสลับมัวมอซอ

เข้าร่วมธาดวิสัยโฉนหนอ

พลางหัวร่อรู้ความตามตำรา

จึงแจ้งความจริงจิตกับศิษย์หา

ไม่มีข้าคนเฝ้าอยู่เดียวดาย

๒ ๓ ๔ ๕ ๖
 ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒
 ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘
 ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔
 ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖
 ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒
 ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘
 ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔
 ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
 ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖
 ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒
 ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘
 ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔
 ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐
 ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖
 ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

กลับร่วมรักกันขึ้นใจหาย
 แต่ตัวนายนั้นจะอยู่เป็นคู่เคียง
 ในกลางคืนบอกข่าวกระสาวเสียง
 เห็นผิวยิ้มอย่างแต่ก่อนร่อนชะไร
 ด้วยเงินจึกแจ้งเหตุข้างเพศไสย
 หวังจะให้แจ้งจิตในกิจจา
 มันคอยรับเจ้าแผ่นดินฉวีลดา
 จะเข้ามาบ้านนี้เพราะมีตาย
 ท่านจงช่วยบอกรับให้พ้นผาย
 หวังหญิงชายฉลองคุณอย่าสูญใจ
 ผู้ใดอย่าบอกแจ้งแถลงไข
 คงจะได้สมหมายเมื่อปลายมือ

ในที่นี้ถ้าจะพูดถึงสำนวนกลอนก็แจ่มแจ้ง บอกข้อความละเอียด
 ตามท้องเรื่องก็อยู่แล้ว แต่ที่อยากจะพูดถึงนั้น คือ เรื่องนิมิตที่ร้ายที่ผู้
 ผู้ฉลาดได้อาศัยเสียงสัตว์เป็นเครื่องบอกเหตุที่จะมาถึง เรื่องนี้คงจะมีผู้
 สังเกตและได้จดจำบันทึกไว้เป็นสถิติสืบต่อกันมา เพราะสัตว์นั้นธรรมชาติ
 สร้างมาให้มีประสาทที่หกไวกว่ามนุษย์ เพราะปัญญาต่ำกว่ามนุษย์ จึง
 ต้องมีเครื่องชดเชยในทางอื่นที่ดีกว่ามนุษย์ เรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 เช่นฝนตก น้ำท่วม ไฟป่าจะไหม้เหล่านี้ คนช่างสังเกตมักรู้ตัวก่อนคน
 อื่นโดยอาศัยที่ได้สังเกตจากสัตว์ ตำราต่าง ๆ ก็คือสถิติบันทึกจากความ
 จำนาญของคนรุ่นก่อนนั่นเอง ไม่ต้องอื่นไกลดูหนังเรื่องเกาบอยต่าง ๆ

ก็จะเห็น พอลงมือจะสู้กันแรงมันก็บินว่อนอยู่บนอากาศ ไกลออกไป
 ดิบ ๆ อยู่ทางโน้น แต่มันก็มากอยอยู่แล้ว พอลงตามมันก็ทั้งตัวลงมา
 ทันที คนที่ติดตามมาแต่ไกลก็มีจะเข้ามาช่วยทันเวลาเพราะอาศัยตำแหน่ง
 ที่แรงบินว่อนอยู่ให้เห็นนั่นเองเป็นเครื่องบอกทาง เรื่องสัตว์บอกเหตุ^๕
 เรื่องจริงในพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ไทยก็มี เช่นพระราช
 ประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ จอมปราชญ์
 ของเรานั่นเอง ศึกษาพระราชประวัติก่อนเสด็จขึ้นทรงราชย์ก็จะพบว่า
 สมัยเมื่อทรงผนวชอยู่ในภิกษุภาวะและเสด็จจรดงค์ พร้อมด้วยบริวาร ผู้จงรัก
 ไม่ก็คนไปเมืองเหนือ ได้พบเหตุการณ์สัตว์มาเผ่าและส่งเสียงร้องบอก
 เหตุการ เสด็จให้คนในถ้ำนั้นไต่ยีนสองแห่ง แห่งหนึ่ง เสือโคร่งขนาดใหญ่
 ทำมา้านั่งอยู่ริมทางพระเก้าอี้หามที่ทรงผ่านไป ก็หมอบเผ่าเฉยอยู่
 จนกระบวนเสด็จผ่านไปจนจะสุดแล้วจึงทำเสียงให้ไต่ยีนและโศกเข้าพวง
 ไป เห็นรอยที่นึ่งเป็นรอยลึกแสดงว่ามานั่งอยู่นาน อีกแห่งหนึ่งจรเข้า
 เผ่าอยู่ทรงกันขามที่ประทับริมน้ำ ส่งเสียงร้องเหมือนพาร้อง ประหลาด
 ไม่เคยทรงไต่ยีนจรเข้าขนาดใหญ่ร้องเหมือนพาร้องเช่นนั้น ใคร ๆ ก็กลัว
 แต่มาร้องอยู่จนคนใกล้เคียงไต่ยีน และโจทยกันแล้วก็หายไป เรื่องนี้
 เป็นเรื่องจริง ปรากฏอยู่ในพระราชประวัติซึ่งไม่โปรดให้ผู้ใดเอ่ยถึงจนสิ้น
 รัชกาล เรื่องพระอภัยมณี^๖ ถ้าหากว่าผู้รจนาแต่งขึ้นตามตำนานของ
 เรื่องจริง คือแต่งเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่สี่นั้นเป็นสมัยที่ท่านสบายแล้ว จะ
 ไปจบเอาเมื่อไรนั้นไม่สำคัญ แต่ก็พอจะเป็นเรื่องไว้มากักกันเล่นเป็นข้อ
 สังเกตว่าท่านอาจไต่ยีนได้ฟังศุภนิมิตรแบบนั้นมาหลายเรื่องรวมทั้งเรื่องพระ

ราชประวัติ ก่อน ขึ้น ทรงราชย์ ของ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว รัชกาล
ที่ ๗ ด้วย

พวกชาวบ้าน ได้ยินคำพระอาจารย์เตือนกันนั้นก็ดีใจนัก เพราะ
จะได้แสดงฝีมืออย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งที่แสดงน้ำใจและความรู้สึก
ของชาวบ้าน พอจะเทียบได้กับความคิดของคนแม่ในปัจจุบันนี้ คือความ
รู้สึกที่ว่า อยากเห็นนักเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน สนทนากับท่านชะรอยเอาความคิด
ของคนไทยจริงๆ ไปเป็นความรู้สึกของชาวบ้านได้อย่างเกลี้ยงเกลา ท่าน
ว่าดังนี้

ฝ่ายฝรั่งปวงบาทหลวงบอก
ด้วยชาวบ้านการศึกไม่ผิดปรือ
ทั้งอยากเห็นเช่นเขว้ามหาษัตริย์
ต่างปรึกษาหาที่ด้วยดีใจ
ครั้นรุ่งเช้าชาวบ้านล้าราญริน
มารวมรวมพร้อมพรั่งไม่ตกเดือน

ต่างก็ออกปากรับด้วยนับถือ
ฉันหมอดูตัวไม่กลัวใคร
จะเหยาเหยียดอย่างเขยงสักเพียงไหน
จนจนใกล้สนธยาก็กลับมาเรือน
บางแบกบนดาบหอกเทยวบอกเพื่อน
ดูลาดเกลื่อนอยู่ทหน้าศาลาลัย

ทีนี้ก็จะกล่าวถึงคนสำคัญอีกคณะซึ่งมีจำนวนคนน่าประหลาดใจ คือ
โจรสามสิบห้าคน ที่ว่าน่าประหลาดใจนั้นก็เพราะว่า ในเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนพวกคนมีฝีมือที่ออกมาจากคนไทย และได้ไปเป็นกำลังสำคัญของ
ขุนแผนกับพลายงามเมื่อขึ้นไปตีเชียงใหม่นั้นมีจำนวนสิบห้าเท่ากันเอง แล้ว
คนทั้งสามสิบห้าคนทั้งมิวซาและฝีมือการรบคันทนก็เพราะเป็นโจรมาก่อนนั่นด้วย
ถ้าเรื่อง พระอภัยมณี กับขุนช้าง ขุนแผนนี่ เป็นเรื่องที่ติดต่อกัน ทำนองเรื่อง
สามกษัตริย์ (ตรีโลจ) ของฝรั่งก็จะได้ว่าเป็นคนชุดเดียวกัน แต่นี่ก็เป็น

คนละเรื่องเพราะฉะนั้นจึงเป็นข้อสังเกตอยู่แต่เพียงว่า คนแก่ทอนพระไว
อาสา ขุนแผนติดคุก และทอนยกทัพบางทอนนั้น ถ้าไม่ใช่คนคนเดียว
กันก็จะเห็นจะเป็นเพราะติดใจในจำนวนสามสิบห้าห้าเป็นจำนวนพอเหมาะ
เลขอื่น มีถมไป เช่นห้าสิบ หรือห้าร้อย ทำไมไม่มาใส่ให้เป็นจำนวนโจร
ใคร ๆ เขาก็เรียกกันว่า โจรห้าร้อยทั้งนั้น นี่โจรสามสิบห้า โอโจร
สามสิบห้าพอเห็นนางละเวงพลั้มาทางนั้นก่อนที่จะไปถึงบ้านสิกการน้ำก็กรู
กันเข้าล้อม นางจะพูดจาเท่าไรมันก็ไม่ฟัง จะลอกกรบเสื้อผ้าเครื่อง
ประดับซึ่งก็รู้ว่าของดีมีราคาคำพูดโต้ตอบของนาง และโจรนั้นมีอยู่ตอน
หนึ่งซึ่งน่าฟัง จะยกมาเฉพาะทอนทั้งนี้

นางฟังคำจาวอนด้วยอ่อนหวาน
ซึ่งทำผิดกิจการแต่ก่อนไร
อันตนร้ายปลายคี่ไม่มีโทษ
จะเที่ยวปล้นคนกินเหมือนสุนัขแค้น
อันชั่วตัวตายเมื่อภายหลัง
แม้สังหารผลาญเราเป็นเจ้านาย

ฝ่ายโจรไพรใจพาลสาธุธกอาจ
แต่ขุนนางยังเบียดชาวพารา
พวกชาวเราเอาหัวอย่าให้เหลือ
ส่วนว่าพวกไพร่ฮึกนิกทะเลง

น้องว่าขนตามตรงอย่าสงสัย
ถ้าแน่นได้ความชอบก็ตอบแทน
เป็นประโยชน์ยาวยืนอยู่หมั่นแสน
ถึงมาตรแม้นมีทรัพย์ก็บอขาย
ซอกิยังยืนอยู่ไม่ร่าย
ตัวจะตายไม่ทันข้ามสามเวลา
หมั่นประมาทตอบความตามภาษา
จะมว่าแต่เราเป็นชาวดง
ทั้งหมวกเสื้อสังข์ของต้องประสงค์
ต่างกรุตรงเกลียวกลมเข้รุ่มกัน

ที่ว่าสำนวนคี่นี้มีรูสองสามบันทึกที่ควรยกมาเป็นทีสังเกต ตรงที่ว่า “อัน
ตนร้ายปลายคี่ไม่มีโทษ” เป็นประโยชน์ยาวยืนอยู่หมั่นแสน นั้นสำนวน

ฟังดูเหมือนในเพลงยาวถวายโอวาท เป็นคำกลอนวรรณคดีชั้น ๆ แต่บรรจุใจความเต็มบริบูรณ์ในตัวเอง เพียงสองวรรคเท่านั้นก็ได้ความ ถึงจะพูดด้วยคำร้อยแก้วให้ยืดยาวและสะดวกอย่างไรก็จะได้ความที่เท่านี้ ลักษณะกลอนของสุนทรภู่เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อไปปรากฏเป็นภาษิตกวี หรือคำตัดพ้อต่อว่า กระแหนะกระแหนะ บอกความในใจก็ดี คนจึงมักจำกัน ได้มากที่สุดจำได้มากและจำได้นานนั้นเพราะจำได้ง่ายนั่นเอง คำน้อย สัมผัสส่งและรับกันดี ความตรงและเต็มบริบูรณ์ ยากนักที่ใครจะทำได้เหมือน

ส่วนคำตอบ ของโจรนั้นก็สั้น และได้ความตรงชนิดขวานผ่าซากอีก คือผ่าที่เดียวแตกขาดถึงแผ่นดินที่เดียว ท่านอาจจะอยากว่าใครมานานแล้วก็ได้เรื่องสินบาทสินบลหรือคอร์รัปชัน ไม่ว่าสมัยไหนต้องมี หรือไม่ว่าที่ไหนต้องมีทั้งนั้น ตราบใดที่มนุษย์ยังเป็นมนุษย์ มีหนามมีรื้อน มีหิวมีอิ่มอยู่ เป็นแต่ว่าจะมากหรือน้อย จะแนบเนียนหรือน่าอายกว่ากันเท่านั้น

นางละเวงวนเวียนอยู่แทบจะถึงสิ้นชีวิตก็พอดีได้ยินเสียงคนโห่ร้อง ภูกันออกมาช่วย ขับไล่ฆ่าฟันพวกโจรป่าแตกกระเจาไปหมด นางละเวงเท่ากับตายแล้วเกิดใหม่รีบได้ถามพวกชาวบ้านที่มาช่วย ผู้เฒ่าที่เป็นหัวหน้าก็ตอบบายเบี่ยงต่าง ๆ ใช้ราชาศัพท์ถูกต้อง มีการถ่อมเนื้อถ่อมตัว ยกย่องอยู่ในที่ นางประหลาดใจนัก จึงขอตามไปพักอยู่ด้วย เพราะไม่รู้ทางที่จะไปใน้อย่างหนึ่ง และเพราะต้องการจะเข้าไปดูให้ถึงดินที่ชาวบ้านประหลาดนี้อีกอย่างหนึ่ง ผู้เฒ่าก็ตอบถ่อมตัวและเชื่อเชิญอย่างเรียบร้อย ถ้อยคำคมสัน ผิดวิสัยคนชนบทที่อ้างตัวว่าเป็นชาวป่าไม่รู้ขนบธรรมเนียม

ส่วนตาเฒ่าทูลตอบให้ขอบไฮตร ชึ่งทรงโปรดปรักษาจะอาศัย
 ขา^๕งานมิได้ห้ามตามพระทัย ด้วยอยู่ในแวนแคว้นแดนพระองค์
 ทุกอันฐานบ้านช่องของพระแม่ สุดแล้วแต่ต้องธุระพระประสงค์
 จะต้องเชิญเดินพาเข้าป่าดง ขอพระองค์ทอดโทษได้โปรดปราน
 นาง^๕พงคำรำลึกนกกสรเสถียร ผลิตเกินวาจาที่ว่าขาน
 จังขึ้นขอบตอบความตามโบราณ ให้ชาวบ้านนำหน้ารับคลาไคล
 ถึงปากทางหว่างเนินเพลินประพาส เห็นอวาล์วตัวที่อาศัย
 กุ^๕ฏตงอาศรมรรมไทร ศาลาลัยแสนสะอาดด้วยกวาดเตียน
 ตักน้อยน้อยห้อยระยงน่านงัดเดิน ดูเหมือนเช่นฉากฉายระบายเขียน
 มีเสาศงสามใ้โคมเวียน ดาษเคียรด้วยบุปผาสาระพัน
 จิงหยดน้ำปราศรัยผู้ใหญ่บ้าน นวดทำนองก็โดยอยู่ไพรสณฑ์
 จะอาศัยในสำนักนี้สักวัน จะมอันตราบายบ้างหรืออย่างไร
 ชาวบ้านว่าอวาสพระบาทหลวง คนทั้งปวงไปมาได้อาศัย
 แต่องค์ท่านจะกั้วลงไปหนใด ยังมีได้แจ้งจิตในกิจจา
 นางทรง^๕พงส่งเหล่าพวกชาวบ้าน จงสำราญเรียนท่านให้พรรษา
 พรง^๕นเข้าเราเชิญท่านเดินมา พอพุดจาแจ้งทางที่กลางไพร
 ชาวบ้านรับอภินันต์แล้วผันผาย ด้วยเป็นชายโคมยงจะสงสัย
 รักษาตัวกลัวอาญาต้องคลาไคล หมายจะให้เมี้ยมาพยาบาล

ตอน^๕นี้พรรณน้ำถึงภูมิฐานลานวัดนาสะบาย เรื่องพระอภัยมณีแต่ง
 ขึ้นในสมัยที่การคบหากับฝรั่งค่อยเป็นของธรรมดาขึ้นแล้ว เครื่องใช้เครื่อง
 ประดับและเข้าของที่กล่าวถึงในเรื่อง ก็พลอยมีของแปลกใหม่ตกเข้ามา

กล้วยเช่นโคมเวียน รู้สึกว่าสุนทรภู่จะชอบมาก ทุกแห่งที่พรรณนาถึง
 การตบแต่งสถานที่เป็นจะต้องพูดถึงโคมเวียน โคมเวียนนั้นแตกต่างอย่าง
 เห็นเป็นของแปลก แต่สมัยของสุนทรภู่จะต้องเห็นแปลกมาก โคมเวียน
 คือโคมอย่างโคมญี่ปุ่นที่ใส่ไฟไว้ข้างในนี้แหละ สมัยต้นกรุงโกสินทร์มีการ
 เล่นไฟที่แปลกใหม่เข้ามาอีกสองอย่าง แต่ก่อนมีแต่พลุและดอกไม้ไฟ
 ชนิดต่าง ๆ งานพระเมรุก็เห็นมีแต่พลุและดอกไม้ต่าง ๆ ที่แปลกใหม่
 เข้ามาราว ๆ รัชกาลที่สามคือโคมลอยและโคมเวียน ที่พูดทั้งหมดนี้พูดตาม
 เรื่องเล่าของคนเฒ่าคนแก่ ยังไม่ได้ค้นหาหลักฐานเอกสารกันเป็นการ
 แน่นอน เพราะฉะนั้นถ้าจะพลาดไปกล้วยพูดเร็วไปหรือช้าไปกว่าเรื่องจริง
 ก็ขอภัยด้วย โคมเวียนและโคมลอยเกี่ยวกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และ
 กลไกอย่างสมัยใหม่ก้าวหน้าขึ้นมากอีกชนิดหนึ่งจากสมัยของพลุและดอกไม้ไฟ
 เท่าที่เล่ากันคนที่เคยทำโคมเวียนบอกว่า โคมเวียนทำได้หลายอย่าง แล้ว
 แต่ละคนประดิษฐ์จะมีหัวในทางไหน ที่ทำสายใยโยงกับใบพัดเหมือนสีลม
 ก็มี ใช้เผากอฮอลล์ให้ร้อนจัดแล้วให้ความร้อนไปดันลูกรอกที่ติดอยู่ตรงแกน
 กลางก็มี ข้อนี้ข้าพเจ้าไม่เคยทำเอง ตอบไม่ได้ว่าเป็นอย่างไร เป็นแต่เคย
 เห็นเมื่อเป็นเด็กเต็มทีจะเป็นงานพระเมรุพระบรมศพ หรือพระศพพระองค์
 ใดให้การไม่ได้เลย จำได้แต่ว่ารูปลักษณะของโคมก็โคมญี่ปุ่นกลม ๆ หรือ
 บางที่เป็นเหลี่ยม ๆ เราเห็นแหละ แต่ใส่กระจกผ้าแทนปีกด้วยกระดาษ แล้ว
 บนกระจกผ้านั้นเป็นรูปเรื่องต่าง ๆ เรื่องละช่อง หรือตัวละช่อง พอ
 จุดไฟสักครู่โคมนั้นก็เริ่มหมุน จะหมุนด้วยอะไรหาทราบไม่ แต่ตาม
 สายตาเด็กก็สนุกน่าดูเป็นที่สุด หมุนไปหลายสิบรอบแล้ว ก็ยังไม่อยาก

เดินจากไป ส่วนโคมลอยนั้นก็โคมใหญ่ ๆ นี่แหละ แต่มีถาดอยู่ที่ก้น
 ในถาดใส่ถ่านที่เผาให้ร้อนไ้ความร้อนกลายเป็นไอควันตัวโคมลอยตัว ๆ
 ขึ้นไปไกล งานพระเมรุหรือใครจะปล่อยโคมกันที่ ชาวบ้านต้องระวัง
 ตกลงมาใส่บ้านใครก็ต้องเป็นระดับไฟกัน แต่สมัยก่อนบ้านเรือนไม่หนา
 แน่นเหมือนเดี๋ยวนี้ ถ้าจุดที่ทุ่งพระเมรุหรือวัดที่มีงานศพก็มักเป็นที่ห่าง
 บ้านคนแล้ว แร่งส่งยังส่งไปไกลอีกด้วย กว่าจะหมดแรงตกลงมาก็
 มักจะตกลงในที่ว่างไม่มีผู้คน ที่ต้องกลัวกันก็คือบางโคมที่คนทำทำไม่ดี
 ขึ้นไปได้หน่อยเดียว กอซอร์ยังอยู่เต็มไฟก็ยังติดเกิดรั่วหรือตะแคงตกลง
 มาบ้านคนเพราะยังไปไม่ได้ไกล ชนิดนี้แหละที่ต้องดับกันไกลาหล สมัย
 ก่อนมาจึงห้ามเสีย (โคมเวียนนี้มีพลิกแพลง บางทีทำเป็นมีดช่อง สว่าง
 ช่องเว้นกัน หมุนมาถึงช่องสว่าง รูปภาพกระดกขึ้นมา พอผ่านไปกระดก
 ตกลง เปลี่ยนรูปได้ต่าง ๆ คุณไม่มีเบื่อ)

ฟังภูมิฐานที่สุนทรภู่ชมวัดฝรั่งว่าเหมือนลายเขียนในฉากก็น่าจะเป็น
 จริง เพราะท่านเองก็คงได้เห็นจากฉากหรือลายเครื่องถ้วยชามนั่นเอง
 แล้วนำมาปะติดปะต่อความคิดเป็นคำกลอนออกมาได้ ตามวิสัยจินตกวี
 ของท่าน นางละเวงเค็มชมวัดเพลินมาจนคำมีตสนิท ขึ้นบนแท่ง บาง
 ลานบ้าน มีโคมเวียนประดับเต็มที นางคิดตะขิดตะขวงว่าจะต้องค้าง
 คืนเสียก่อนแล้ว จะพบพระบาทหลวงเวลานี้ไม่ได้ เพราะมีเหตุผลดังนี้

ฝ่ายโคมยกลงจากม้านั่ง

แล้วนางเยาว์เข้าในวัดนมัสการ

ลิลาสเลียวเทยวมาถึงหน้ากุฏิ

กลางตรัสให้ไปหากินอาหาร

ขึ้นหน้าชาญเชิงผาศิลาลาย

เห็นเด็กจุกโคมเวียนวิเชียรฉาย

ทั้งไ้คนชนเณยงตะเกียงราย
ไม่เห็นพระจะเข้าหาเวลาค่ำ
จึงหยดยงนั่งตรงหน้าศาลาลัย
บ้างทักถามตามทำนองบ้างร้องว่า
จะขอเชิญเดินชนนงเสียดข้างบน

นางแวศชายชมเพลินเจริญใจ
ก็ผิดธรรมดาหญิงสงัด
ประเดี๋ยวใจเด็กมาล้หำคน
นางวันดาลูกสาวเจ้าสิงหล
ทนคนจะได้เดินไปมา

คือ นางวันลา ถือเคร่งในการ ช่วยพระบาทหลวงรักษาสื่อเสียงของ
พรหมจรรย์ ถึงเป็นนางกษัตริย์ก็ไม่ยกตนเองเป็นบาปมุกิ คือผู้พ้นจาก
คำกำหนดทำอะไรก็ได้ถ้าเป็นคนคนนั้นแล้วทำอะไรก็ไม่ใช่บาป ไม่ใช่เช่น
นั้นของบางอย่างบอกกันไม่ได้ พิสูจน์กันไม่ขาว ถึงนางเป็นพนางพระยา
ตัดหัวคนไ้ก็ไม่ได้สิทธิทำอะไรได้ตามชอบใจ หมู่บ้านในเวลาวิกาลหาก
ไม่มีกิจบังคับถึงขนาดก็เป็นโอโศรคามของนักบวช เช่นเดียวกัน ว่า
อาราม เวลาวิกาลลับตาคณ ไม่มีบุรุษที่สามที่รู้ความก็เป็นโอโศรคามของ
สตรี ต่างฝ่ายต่างต้องช่วยกันรักษา นางวันลาจึงไม่เข้าหาพระบาทหลวง
ไปไปเวลาค่ำ เพราะมาคนเดียว นางจึงได้ถามพวกเด็กที่มาร้องทักออก
สื่อสารเรียงนามนางถูกต้องเด็กบอกว่า ไม่มีใครบอก เป็นแต่รักกันอยู่
แล้วว่านางกษัตริย์จะเสด็จมา ครั้นเห็นคนแปลกหน้าอยู่ จึงแกล้ง
ร้องเรียกถ้าไ้ก็คงขาน ถ้าไม่ไ้ก็คงไม่ขาน นางเรียกตัวเขามาซักถาม
เช่นนั้น เขาก็รู้แน่ว่าไ้นางกษัตริย์ของพวกเขา นางชอบใจมาก จึงตรัส
ถามถึงพระอาจารย์ เด็กตอบว่าพระอาจารย์ไปเยี่ยมไข้ไม่ทราบจะกลับเวลา
ไร นางวันลาก็รู้ ทว่าพระบาทหลวงแกล้งหลบนาง นางให้นึกเศร้า
หทัยมาก ก็พอดีพวกภรรยาชาวบ้านนำลูกสาวหลานสาวมาหลายคนเป็นหมู่

ใหญ่ เชิญเครื่องสุราอาหารมาตั้งอย่างเป็นระเบียบถูกต้องแบบแผน ตรง
นี้แสดงว่าสุนทรภู์ท่านรู้ธรรมเนียมฝรั่งพอที่จะรู้ว่า ฝรั่งกินเหล้าทั้งหญิงทั้ง
ชาย ในจำนวนนางชาวบ้านที่มานี้ มีสองคนซึ่งยังเป็นเด็กธิดาสาวหน้าตา
สะสวย ซึ่งต่อไปจะมีบทบาทมาก ซื่อสุภาพมากกับสุลาสิน

นางละเวงพิศดูหญิงชาวบ้านที่มาจับใช้ เห็นเด็กธิดาสาวสองนาง
คนหนึ่งโตหน่อย อีกคนหนึ่งอายุเพียงสิบสอง หวีผมคมสันไม่รุงรัง
เหมือนคนป่าคนคอย ท่าทางที่รินสุราถวาย และผิวพรรณก็ผุดผ่องแปลก
ตามากมองดูทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อยได้ ระเบียบเจริญตาเจริญใจไป ทุกอย่าง
จึงออกปากตรัสถาม หญิงเฒ่าชาวบ้านก็ตอบด้อมเป็นสำนวนคนเคยแสดง
ความไม่ต้องการลาภยศในเมืองไว้พร้อม นางทูลตอบดังนี้

พวกชาวบ้านกรานกราบสุภาพพูด

เคยชำนาญการหยาบแต่หาบคอน

ซึ่งบัญชาว่าจะขบอุปถัมภ์

ขอพึ่งแต่แผ่นดินอยู่ถิ่นไพร

แต่ทรงนสรสวัสดิพลดินเวสน์

ทั้งหญิงชายหมายพระแม่เหมือนมารดา

ให้พระองค์คงกินเข้าเมืองหลวง

ซึ่งทูลความตามประโยชน์จึงโปรดปราน

ชั้นเป็นอุรุหรือจะไปเป็นไกรสร

จะผันผวนผู้คนนั้นจนใจ

พระคุณถ้าโลกจะหาไหน

ตามวิสัยสโมสรแต่ก่อนมา

มาทุเรศแรมในไพรพทุกษา

จะอดส่ำที่ส่งเสด็จจนเสร็จการ

ข้าทั้งปวงจะขอลามาสถาน

อย่ามีการกินแทงแครงพระทัย

หญิงชาวบ้านทูล ความรวบกับว่า เช็กหลาบ เรื่องเป็นข้า เฝ้าเจ้านาย
ใหญ่โตเสียเต็มประดาแล้ว แต่ที่จริงตามท้องเรื่องคงเป็นเพราะได้รับคำ

บอกเล่าสั่งสอนจากพระบาลีไป การที่จะเข้าไปเป็นข้าเฝ้าแบบนั้น^{๕๕} เป็น
 การเข้าไปแสวงหาลาภยศแบบที่ว่า “เหนื่อยไปก่อนคงสบายเมื่อปลาย
 มือ” ถ้าไม่ตายเสียก่อน จึงเลยมีผู้แต่งล้อว่า “เหนื่อยไปก่อนจึงค่อยตาย
 เมื่อปลายมือ” คือถ้าไม่ตายคงได้ดี เพราะบ้านเมืองกำลังเกิดศึก ยิ่งตาม
 ท้องเรื่องนี้โดยเฉพาะเมื่อลงเอยนางละเวงได้กับพระอภัยมณี คนที่ไปตาย
 แทนเสียหนักหนาจะมีเรื่องรำพึงต่าง ๆ เหมือนกัน แต่เมื่อเป็นข้าแผ่นดิน
 อาศัยกินอาศัยเกิดอยู่แล้ว ก็เป็นหน้าที่ที่จะต้อง^{๕๖}ใช้หนี้สังคมที่ตัวเกิดมาช่วย
 การอุทิศเลือก^{๕๗}ให้เมื่อบ้านเมืองต้องการ แต่พวกชาวบ้าน^{๕๘}บ้าน^{๕๙}สละบาย
 อยู่แล้วพระบาลีไปไต่เต้ลงญาณดูนานแล้วว่า เรื่องรบกัน^{๖๐}นี้ไม่ช้าจะกลายไป
 เป็นเรื่องรัก ไม่เหมือนเรื่องรบเรื่องอื่น ๆ เพราะฉนั้น^{๖๑}รักษาตัวไว้ทำ
 ประโยชน์ภายหลังดีกว่า ชาวบ้านจึงบอกบักเสียหมด นางชวนผู้ใหญ่ไม่
 สำเร็จจึงหันมาชวนเด็ก ซึ่งคราว^{๖๒}นี้พวกผู้ใหญ่อนุญาติให้ เพราะเด็ก
^{๖๓}ทั้งสองนี้เป็นกำพร้า ไม่มีใครจะต้องห่วง จะไปแสวงหาลาภยศอย่างไร
 ก็ควรไป ในเมื่อนางพระยาเองเป็นผู้ทรงชวน นางคนพี่ช้อยพาผกาอายุ
 สิบสี่ คนน้องชื่อสุลาวัลย์ อายุสิบสองในขณะ^{๖๔}นี้ นางรินสุราประทานเพื่อ
 เป็นสัญญา^{๖๕}ว่าเป็นแม่ลูกกันแล้ว นางละเวงขณะ^{๖๖}นี้อายุราวยี่สิบ เก่กว่า
 นาง^{๖๗}ทั้งสองหกเจ็ดปี นาง^{๖๘}ทั้งสองอยู่ถวายเป็นงานนางละเวงตลอดคืนเฝ้าเวลา
 พบพระอาจารย์ตอนเช้า นางละเวงจะตรัสขอ

ที่^{๖๙}พวก ชาวบ้านพ้อออก จากที่เฝ้า นางละเวงก็ ตรงไปหา พระบาลี
 บิ^{๗๐}ไปซึ่งซุ่มตัวอยู่ เล่าเรื่องให้ฟังว่า นางไม่ยอมกลับจนกว่าจะได้พบพระ
 บาลี พระบาลีฟังแล้วก็หัวเราะสรรเสริญนางว่าฉลาดเกินอายุ พวกชาว

บ้านสงสารนางพระยาร้องถามพระอาจารย์ว่า นางก็เป็นนางพระยาเจ้าของแผ่นดิน กำลังบ้านเมืองมีทุกข์มีร้อน พระบาลี^๒ไปก็มีวิชาความรู้มากเหตุไรจึงไม่อยากจะช่วยนาง ตอนนั้นแหละที่เป็นคำพูดที่คมคายที่สุด คือทั้งอรรถรสและใจความที่ตอบได้ชนิดสั้นกระชับความ และทั้งเป็นข้อความที่คมคาย ตอบออกมาจากห้วงสมอง และความชัดเจนที่ไม่มีผิดพลาดทำให้ใครอีกต่อไป ใครรักษาตัวเช่นพระบาลี^๒นั้นแล้วเป็นไม่ต้องเสียที่ใครตลอดทั้งชีวิต ขอยกกลอนมาอ่านทั้งตอนเพราะไม่สามารถจะคัดวรรคไหนออกได้เลย

บาทหลวงว่าอย่าประมาทชาติกษัตริย์

เมื่อคืนเย็นเข่นมหาขาลาลัย

แล้วเรารออยู่ว่านางแต่ปางหลัง

ได้ฝึกสอนรอนราญการทางปวง

เมื่อยามคมไค้ทรงกรณถึงยาก

ถึงเมืองคณิงลักษณจะรักเรา

หนึ่งอำมาตย์ชาติสอพลอทรลักษณ์

คอยยุยงลงโทษโจทนา

แม้โฉมยงทรงลัษณียสันทนต์เพียง

ด้วยรพพ่งกรุงผลึกเป็นสกลใน

พระสังฆราชมาดแมนมีรักเลือด

เราเป็นแต่ผู้น้อยจะคอยฟัง

ครันมิไปให้พบประสบหน้า

เหลือกำจัดคดความตามวิสัย

โกรธเหมือนไฟฟนฟอนให้ร้อนทรวง

ถือพระสังฆราชผู้บาทหลวง

จะไปช่วงชิงรู้เหมือนนาคูเบา

จะพลอยรากลือดตายต้องอายเขา

พวกคนเก่าเขาคงกันด้วยฉันทา

เห็นเจ้ารักขวนกันคิดริษยา

ไม่รู้ว่าจะไฉนนางจะอย่างไร

ถึงพลาดพลียงพลึงแพะแจะแก้ไข

เห็นการใหญ่หลวงล้นพ้นกำลัง

ก็คงเชือดคอตายเมื่อภายหลัง

แต่ว่าครันนางมากางคอย

อยู่เนิ่นช้าโฉมเฉลาจะเศร้าสร้อย

หนึ่งเสนาข้าไทยทั้งใหญ่^๕น้อย^๕
 ดำริพลทางออกมานอกถ้ำ^๕
 ถึง^๕แก่ง^๕เย็น^๕เห็น^๕องค์นาง^๕นาง^๕เยาว์^๕
 พอ^๕โหม^๕ม^๕ตรง^๕มาร^๕ับ^๕ก^๕ย^๕บ^๕ย^๕
 แกล้ง^๕ปราศ^๕ร^๕ัย^๕ไ^๕ด^๕ถา^๕ม^๕ตาม^๕ค^๕ด^๕

เขาจะพลอยโทษว่าข้าเพราะเรา
 ให้^๕เด^๕ก^๕นำ^๕หน้า^๕เด^๕ิน^๕ลง^๕เน^๕ิน^๕เขา^๕
 แกล้ง^๕เร^๕ีย^๕ก^๕เหล^๕่า^๕ค^๕ิษ^๕ย^๕ห^๕า^๕มา^๕พา^๕ที่^๕
 ข^๕น^๕ห^๕ย^๕ค^๕น^๕ง^๕ก^๕ง^๕ก^๕ล^๕บ^๕น^๕เก^๕า^๕อ^๕
 พระ^๕บ^๕ต^๕ร^๕มา^๕ไ^๕ย^๕ใน^๕ไ^๕พร^๕วัน^๕

ความตอนนี้เป็นความที่ตื้น^๕นัก^๕ ถึงเป็นคำกลอนก็เก็บความที่ต้องการพูดได้
 จนหมดก็กว่าจะพูดด้วยร้อยแก้ว^๕ ความตอน^๕นี้^๕แสดง^๕ว่า^๕สุน^๕ทร^๕ภ^๕ู^๕เ^๕อง^๕น^๕ั^๕ห^๕า^๕น^๕
 มีความเจ็บช้ำ^๕มา^๕ม^๕าก^๕ น^๕ัก^๕ใน^๕ร^๕เ^๕ื่อง^๕เก^๕ีย^๕ว^๕ก^๕่^๕ ความ^๕ส^๕อ^๕พ^๕ล^๕อ^๕ของ^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ หลาย^๕พ^๕ว^๕ก^๕
 หลาย^๕เหล^๕่า^๕ ก^๕า^๕น^๕แ^๕่^๕ง^๕ร^๕เ^๕ื่อง^๕น^๕ั^๕ใน^๕ร^๕ั^๕ช^๕า^๕ล^๕ไ^๕น^๕ก^๕ั^๕ตาม^๕ ถ้า^๕ใน^๕ร^๕ั^๕ช^๕า^๕ล^๕ที่^๕สาม^๕หรือ^๕
 ปลาย^๕ที่^๕สอง^๕ก็^๕แ^๕ล^๕ว^๕่า^๕ก^๕ำลัง^๕ข^๕ม^๕ซ^๕ึ^๕น^๕เ^๕ติม^๕ที่^๕มา^๕ใหม่^๕ ๆ^๕ ถ้า^๕แ^๕่^๕ง^๕ใน^๕ร^๕ั^๕ช^๕า^๕ล^๕ที่^๕ส^๕ี่^๕ก็^๕แ^๕ล^๕
 ว^๕่า^๕แ^๕่^๕ง^๕เม^๕ื่อ^๕ส^๕ะ^๕บ^๕าย^๕ป^๕ล^๕อ^๕ก^๕ไ^๕ป^๕ร^๕่ง^๕ท^๕ุก^๕อย่าง^๕แ^๕ล^๕ว^๕ แ^๕่^๕ง^๕จ^๕าก^๕ความ^๕จ^๕ัก^๕เจ^๕น^๕ที่^๕ม^๕อง^๕ย^๕อ^๕น^๕
 ไป^๕ใน^๕อ^๕ก^๕ิ^๕ต^๕ และ^๕ต^๕้อง^๕การ^๕จะ^๕ว^๕า^๕ค^๕า^๕พ^๕ไ^๕ว^๕ั^๕เ^๕จ^๕ก^๕ับ^๕ค^๕น^๕ร^๕ุ่น^๕ห^๕ล^๕้ง^๕ถึง^๕ความ^๕จ^๕ัก^๕เจ^๕น^๕ใน^๕
 ช^๕ี^๕วิ^๕ต^๕ของ^๕ท^๕า^๕น^๕ ใจ^๕ความ^๕ร^๕ับ^๕ก^๕ัน^๕ค^๕ึ^๕น^๕ัก^๕กับ^๕ช^๕้อ^๕ความ^๕ที่^๕ว^๕า^๕ค^๕ไ^๕ว^๕ใน^๕เพลง^๕ย^๕าว^๕ถ^๕ว^๕าย^๕
 โอ^๕ว^๕า^๕ท^๕ช^๕ึ่ง^๕แ^๕่^๕ง^๕เม^๕ื่อ^๕ก^๕ำลัง^๕ช^๕อ^๕ก^๕ซ^๕า^๕ระ^๕ก^๕่า^๕ล^๕า^๕บ^๕าก^๕เ^๕ติม^๕ที่^๕ ล^๕อง^๕หา^๕เพลง^๕ย^๕าว^๕ถ^๕ว^๕าย^๕
 โอ^๕ว^๕า^๕ท^๕น^๕้อ^๕า^๕น^๕ค^๕ุ^๕ก็^๕จะ^๕เ^๕็น^๕ความ^๕จ^๕ัก^๕เจ^๕น^๕ที่^๕ท^๕า^๕น^๕ไ^๕้^๕ร^๕ับ^๕ใน^๕ ช^๕ณะ^๕ที่^๕เ^๕ียน^๕ร^๕เ^๕ื่อง^๕ น^๕ั^๕ไ^๕้^๕
 ช^๕ัก^๕เจ^๕น^๕ ใจ^๕ความ^๕ที่^๕ท^๕า^๕น^๕ข^๕อ^๕ป^๕ระ^๕ห^๕า^๕น^๕พระ^๕ว^๕า^๕จ^๕าส^๕ัต^๕ย์^๕จาก^๕เจ้า^๕ฟ้า^๕ท^๕ัง^๕สอง^๕พระ^๕องค์^๕
 ก^๕ั^๕ไ^๕ความ^๕ที่^๕ท^๕า^๕น^๕ท^๕ำ^๕ความ^๕ห^๕ล^๕้ง^๕ใน^๕การ^๕ที่^๕ท^๕า^๕น^๕เป็น^๕ข้า^๕เก่า^๕เ^๕ฒ^๕า^๕เล^๕ย^๕ง^๕ และ^๕ความ^๕
 เจ^๕็บ^๕ช^๕้ำ^๕ที่^๕ถูก^๕ค^๕น^๕ป^๕ัด^๕บ^๕ัง^๕ความ^๕จ^๕ร^๕ก^๕ก^๕ิ^๕ต^๕ที่^๕ท^๕า^๕น^๕มี^๕ต^๕อ^๕เจ้า^๕นาย^๕ของ^๕ท^๕า^๕น^๕ก^๕ั^๕ ช^๕้อ^๕ความ^๕
 เหล^๕่า^๕น^๕ั^๕ม^๕าร^๕วม^๕และ^๕ร^๕ับ^๕ก^๕ัน^๕ค^๕ึ^๕กับ^๕ใจ^๕ความ^๕ของ^๕กล^๕อน^๕น^๕

นอกจากนี้ยังแสดงว่าพระบาลี^๕ป^๕ไ^๕ร^๕ู^๕การ^๕ล^๕่วง^๕หน้า^๕อยู่^๕ก^๕่อน^๕แล้ว^๕ใน^๕ช^๕้อ^๕
 ที่^๕ศ^๕ั^๕ร^๕ู^๕จะ^๕กล^๕ับ^๕เป็น^๕ค^๕ู่^๕กร^๕อง^๕ก^๕ัน^๕ ความ^๕ข^๕้อ^๕น^๕พระ^๕บาท^๕หล^๕ว^๕ง^๕ม^๕ั^๕ร^๕ู้^๕ เป็น^๕แต่

ระวางระวางตามแบบเสื้อเจ้าเล่ห์ แต่พระบาลีไปรู้ตามฤกษ์ยามกิน
ฟ้าอากาศตามหลักวิชาพยากรณ์ พังคุดตอนที่นางละเวงไปพบพระบาลีไป
นคล้ายกับตอนที่เล่าบ่ออกไปตั้งความพยายามจะพบกับอาจารย์ชกหลงขงเบ้ง
ขงเบ้งแกล้งให้พบและทำความเคารพคนอื่น โดยหลงเข้าใจว่าเป็นตัว
ขงเบ้งเสียก่อนหลายคนกว่าจะพบตัวขงเบ้ง จนเล่าบ่ออกจะเหนื่อยและเกือ
เต็มที ทั้งนี้เพราะพวกคนฉลาดเหล่านี้ย่อมมีความรู้ในเรื่องอภิปรัชญาของ
คนใหญ่คนโตตรงกันอยู่ข้อหนึ่งว่า คนใหญ่คนโตมักจะหวังว่า คนอื่น ๆ
จะต้องหวังพึ่งบุญญาบารมีตนอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นการที่จะเป็นฝ่ายไป
พบใครน คนที่อยากจะไปพบควรจะเป็นเกียรติ และควรจะได้รับมา
ต้อนรับ ตกลงโดยที่ไม่ว่าจะไปขอให้ทำอะไร แต่คนมีดีประเภทขงเบ้ง
หรือพระบาลีไป ไม่ใช่คนที่แสวงหาลาภยศด้วยการเป็นที่ปรึกษาหรือ
พระอาจารย์คนใหญ่คนโต เพราะฉะนั้น คนใหญ่โตที่อยากจะไปพบจำ
ต้องทำตัวให้ยอมลงเสียก่อน คุงจี้กันให้แน่ว่าจะอดทนและนับถือกันจริง
เพียงไรเสียก่อนจึงจะพูดกันได้ พระบาลีบอกว่า ศึกคราวนี้เป็นศึกใน แต่
ก็ไม่บอกออกมาให้แจ้ง เพราะไม่อยากจะให้พวกชาวบ้านคิดหมิ่นนางพระยา
อีกประการหนึ่งเรื่องจะเกิดขึ้นหรือไม่ยังแน่ ไม่ควรพูดจากันหลักในเรื่องที่
ยังไม่เกิดขึ้น จึงพูดทั้งไว้แต่เพียงนี้ว่า เป็นศึกใน ไม่ใช่ศึกนอก และ
เป็นการใหญ่เกินกำลังมนุษย์จะช่วยให้ ประการที่สำคัญนั้นก็คือ นาง
ละเวงมีอาจารย์ที่อยู่แล้วคือพระบาทหลวง พระบาทหลวงเป็นคนเก่งฉลาด
มีปัญญาและมีวิชามาก การที่จะพลาดพลั้งลงไปอย่างไหน เป็นเพราะลู่แก่
อำนาจโทสาพยาบาท และเพราะละเวงเกิตรักกันขึ้นมากับพระอภัยและหลวง
พระบาทหลวงหลายประการ พระบาทหลวงจึงทำการไม่สำเร็จ

พระบาลีโปบอกว่า เขามีอาจารย์อยู่แล้ว จะเข้าช่วงชิง
 ตำแหน่งเป็นผู้ บ้างก็เหมือนกับ ประมาทเหตุการณ์ ทงปวงว่า เป็นเรื่องง่าย
 ซึ่งไม่เป็นความจริง ตรงที่ว่า “เมื่อคราวที่มีไผ่พังครนถึงยาก จะพลอยรัก
 เลือกลายทองอายุเขา” นั้นเป็นวรรคที่ตีที่สุดและสอนใจตรงกับความจริง
 ที่สุด บางคนกล่าวว่าที่พูดเช่นนั้นพูดอย่างคนเห็นแก่ตัว คิดถึงแต่ตรงที่ว่า
 จะต้องอับอาย ไม่คิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ตรงนี้ขอตอบแทนท่าน
 สุนทรภู่ว่า จะคิดแก่ส่วนรวมหรือส่วนตัวข้อความตรงนี้ก็^{๕๖}เป็นความจริง
 และสอนใจได้อยู่แน่นอน เพราะการที่จะบ่มบ่ามพรอดพรวดเข้าไปที่ไหน
 แล้วอาสาว่า เป็นคนดี จะช่วย จะทำให้สำเร็จ แล้วถ้าเผื่อไม่สำเร็จ
 ไม่ว่าจะตั้งใจดีใหญ่สักเพียงไหนก็มีผลเท่ากัน คือทำให้เสียเวลา เสียทรัพย์
 เสียแต้มอยู่ที่ควรระวังไปเสียคราวหนึ่งแล้ว ศัตรูก็มีเวลารู้ตัว ^{๕๗}ทั้งตัวคิด
 เพราะฉะนั้นการช่วยเหลือต้องเป็นคนที่ได้รับมอบหมายมาตั้งแต่ต้นด้วยความ
 เคารพของผู้ขอ แล้วช่วยกันให้ตลอดรอดฝั่ง ถ้าถกถกด้วยกัน ถ้าเสียก็
 เสียด้วยกัน แต่ถ้าคราวที่คนคนหนึ่งกำลังมีบุญวาสนาแล้วก็ต่างคนต่างอยู่
 มีคนพลอยไถ่ส่วยบุญจากคนคนนั้น สะบายดีกันทุกฝ่ายแล้ว แต่พอเกิด
 เพลี่ยงพล้ำทำทางจะไปไม่รอดจึงจะหันมาหาเรา ถ้าจะช่วยก็ต้องตั้งใจว่า
 เสียช่วยได้ไม่ได้เท่ากัน นึกว่าเอาบุญ นึกอย่างนี้ได้จึงควรช่วย แต่ถ้า
 นึกไม่ได้ อย่างน้อย่าเกี่ยวข้องด้วยเลยดีกว่า จะต้องเสียใจและพลอยได้รับ
 ผลร้ายเฉพาะตรงที่ตอนปลายนั้นในเมื่อคนคนนั้นถึงคราวล่มจมไป ส่วนผล
 บุญสนุกสะบายตอนแรกนั้น^{๕๘}ไม่ได้ล้มรสเลย พระบาลีโปตกอยู่ในภาวะ
 ต้องตัดสินใจจะช่วยหรือไม่ช่วยเช่นนั้น จึงกล่าวอุทานวาจาเช่นนั้น คือช่วย

เฉพาะที่ช่วยได้ ช่วยหากำลังพาหนะ ช่วยให้คำแนะนำเมื่อถึงคราวอัจน
เรียกว่าเขียนหนังสือใส่ข้อมือเสื้อให้นางยุพามา และสูลาสวันซึ่งถวายเป็น
เป็นธิดาบุญธรรม ส่วนตัวพระบาลีขอตัว ไม่อยากไปรากเลือดตายเมื่อ
ภายหลัง เพราะถ้าคนอย่างพระบาลีต้องไปรากเลือดตายเสียแล้วคนทั่วไป
อีกมากจะได้ฟังใคร พระบาลีจึงไม่ไป ต่อจากนี้พระบาลียังได้พยากรณ์
ซึ่งต่อมาปรากฏเป็นความจริงเกี่ยวแก่พระบาทหลวง เมื่อได้ปรารภ เป็น
คำสอนศิษย์หาทั้งนี้แล้วก็ออกมาให้นางพระยาพบตัวพอบทักกันนางละเวง
ก็ขอร้องให้พระบาลีไปช่วยราชการในเมือง พระบาลี สงสารก็สงสารแต่
ก็ยังงมุ่นในความตั้งใจเดิม เพราะรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าที่อยู่แล้ว เห็น
แล้วว่าตามไปก็ไม่มีประโยชน์ จึงทูลบิดเบือนและตัดความเสียว่า

พระบาลีมีจิตคิดสงสาร
เพราะมีหูกอยู่กับมกคดา
วิสัยคนทนคงเข้างยฤทธิ์
แม้เพลิงกาลผลาญแผ่นดินสิ้นชีวิต
เชิญไปฟังสังฆราชพระบาทหลวง
แม้ศึกเสื้อเหลืองขนาดจึงอาตมา
แต่เดยวันศรีสวัสดิ์พลัดทหาร
เสด็จไปให้ถึงเขตนิเวศน์วัง

แจ้งวิจารณ์ทางธรรมด้วยทรรษา
แม้หนูหาไม้ปี่ไม่มีฤทธิ์
ฤทธิ์ฤทธิ์แรงร้ายกายสิทธิ์
อำนาจฤทธิ์ย่อมแพ้แก่ปัญญา
อย่าเพ้อลวงความคิดเป็นศิษย์หา
จะอาสาหาตามตามกำลัง
ไม่แจ้งการร้ายข้างภายหลัง
อย่าอร้งราชการจะนานวัน

นางวันฉลาจนใจจึงกล่าวขอ แต่สองพี่น้องไปเป็นราชบุตรบุญธรรม
ก่อนนี้พระบาลีอนุญาตให้โดยดี เพราะนางทั้งสองจะได้มีที่พึ่ง ก่อนจะจาก

กัน พระบาลีเรียกนางทั้งสองไปสั่งสอนและเขียนหนังสือลับ ฝากไปให้
 เอาไว้ช่วยราชการต่อเมื่อถึงคราวคืบขึ้น การเขียนหนังสือใส่มือเสื้อนั้น น่า
 จะคิดมาจากเรื่องจีน เพราะเรื่องจีนมีกล่าวกันบ่อยที่สุด เรื่องสามก๊กและ
 เรื่องอื่น ๆ ใครจะส่งสารลับถึงใครเป็นเขียนใส่มือเสื้อกันทั้งนั้น เพราะ
 ว่าเสื้อของจีนแขนยาวกว้างรุ่มร่าม มีที่ซ่อนสารได้มาก ตอนที่ชาวบ้าน
 เตรียมราชการให้นางเสด็จกลับเข้าเมืองนั้น พังคูกุล่ายกับในเรื่องอิเหนาตอน
 นางครสาแบหလာ ตอนกล่าวว่าใช้เครื่องคอกไม้สตร้อยและเย็บแบบเป็น
 เครื่องประดับแทนเงินทองเพชรพลอยทั้งหมด ชาวบ้านสักการณานักกล่าว
 ไว้ว่า มีทั้งฝีมือในการร้อยกรองคอกไม้ และมีทั้งความรู้ขนบธรรมเนียม
 การใช้เครื่องสูงประดับประดาต่าง ๆ

นางวันละมาตามทางผ่านที่น่ากลัววิเวกวิงเวงหลายแห่ง ผ่านแดน
 ถ้ำกล้ำฝืนซึ่งสองนางทูลว่า เป็นแดนปีศาจต้องระวังภัย ในตอนที่
 จะเข้าที่บรรทม สองนางบุตรีบุญธรรม ร้อยกรองถ้อยคำเป็นคำขับกล่อมนาง
 ละเวง คำกลอนขับกล่อมนั้นพังคูลูกแล้วก็จำได้ไม่ว่าจะไปปรากฏอยู่ที่ไหน
 เพราะเป็นแบบของท่านสุนทรภู่ไม่มีผิด การที่นางพังคูลูกเข้าแบบนั้นเป็น
 อยางไรจะไ้ชี้แจงให้ฟังต่อไป แต่ก่อนอื่นจะต้องบอกเสียก่อนว่า การที่
 ต้องอุตสาหะ ยกกลอน จากที่อื่น มากกล่าวอ้างว่า เป็น ของ ท่านสุนทรภู่ หรือ
 ไม่นั้นก็เพราะมีเหตุผลที่จะต้องทำ และนี่เป็นวิธีที่เขาศึกษาวรรณคดีกัน
 คือการวิจารณ์สืบหาต้นเค้าว่างานชิ้นไหนเป็นของกวีคนไหน แต่งสมัยไหน
 ในเหตุการณ์อย่างไ้เช่นนี้ เป็นของจำเป็น เหตุค้ยว่า เมื่อเวลาล่วงเลยไป
 นานเข้าแล้ว งานของคนรุ่นเก่ามักตกเป็นเหยื่อของนิสัยประหลาดบาง

อย่างของคนรุ่นหลัง คือนิสัยที่ว่า ไม่ชอบให้สิ่งที่ตาม เหตุการณ์ที่
 งดงามต่าง ๆ นั้นก็เคยมีขึ้นก่อนแล้ว ก่อนสมัยของตัว เห็นได้จากการที่มี
 มีผู้ตั้งข้อสงสัยกันเสมอ เกี่ยวกับชื่อเสียง ชีวิตและงานของคนสำคัญในอดีต
 บางครั้งถ้ามีโอกาสจะทำให้ไกลถึงขนาดที่ว่า ตั้งปัญหาว่าคน ๆ นั้นเคยมี
 ชีวิตอยู่ คือว่ามีตัวจริงหรือเปล่าเช่นนั้นก็มีชุม ไม่ว่าฝรั่ง ว่าไทยหรือชาติ
 ไหน บุคคลสำคัญที่ได้ทำงานมีสาระประโยชน์หลายท่านได้ประสบชะตา
 กรรมเช่นนั้นมาแล้ว อย่าง เชคสเปียร์ก็มีผู้ตั้งข้อสงสัยทีเดียว ตั้งเป็น
 กลุ่มสงสัยงานของเชคสเปียร์กันทีเดียว คือตั้งว่า ที่ว่ามีคนชื่อเชคสเปียร์
 กวี่เอกละนั้นมีตัวจริงหรือเปล่า ถึงใครจะอ้างสถานที่ตั้งที่เกิดลูกหลานอย่างไร
 ก็ไม่ยอมเชื่อ หว่าคนขึ้นเชคสเปียร์นั้นหรือ จะสามารถเขียนหนังสือได้
 อย่างนั้น และยกเอาความดีในการเขียนเรื่องเหล่านั้นไปให้คนที่ชื่อ เซอร์
 ฟรานซิส เบคอน ผู้เป็นเจ้ากรมพระอาลักษณ์ของพระนางอลิซาเบธที่หนึ่ง

อย่างศรีปราชญ์ของเราก็เคราะห์ร้าย มีพวกนักปราชญ์ที่ไม่ชอบคน
 เกิดก่อนหลายกลุ่มทีเดียวตั้งข้อสงสัยมากต่อมากกว่า มีตัวจริงหรือเปล่า
 เป็นแต่เพียงชื่อตำแหน่งคอกกระมั่ง คนนั้นคอกกระมั่ง คนนั้นคอกกระมั่ง
 แท้สุนทรภู่ท่านเคราะห์ดี ถูกสงสัยเฉพาะงานเรื่องนิราศพระแท่นดงรัง
 เรื่องเดียว นอกนั้นอนุญาตให้ท่านมีชีวิตอยู่จริง มีตัวจริงและได้แต่งเรื่อง
 พระอภัยมณีจึง หนึ่งก็เพราะชีวิตของท่านเผชิญไปเกี่ยวพันเป็นอันมาก
 กับชีวิตของเจ้านายใหญ่โตหลายพระองค์ ท่านจึงเคราะห์ดี มีหลักฐาน
 หนาแน่น คนต้องจำยอมว่าท่านมีตัวจริงตัวเป็น ๆ ที่นี้จะได้กล่าวเปรียบ
 เทียบงานของท่านว่ามีแบบอย่างใดที่ทำให้จำได้ ถึงแม้จะไม่บอกนามและไป
 พบในที่ต่าง ๆ กัน

ตามที่ไต่เปรียบเทียบคำกลอนของท่านสุนทรภู่ในการพรรณนาภาพ
ป่าเขาในยามค่ำที่วังเวง ว่าฟังที่ไหนก็จำได้ว่าเป็นสำนวนของท่านนั้น บัดนี้
จะขอยกคำกลอนจากนิราศของท่าน แห่งทะเลเล็กจะน้อยมาเปรียบเทียบกับคำ
กลอนในเรื่องพระอภัยมณีตอนนางละเวงประทับแรมในป่าให้ฟัง

จากนิราศอิเหนา “น้ำค้างพรหมลมเรื่อยน้อย ๆ โขย ยิ่งกิน
โดยเกือบดับไม่หลับเลย จากนิราศพระประธมพระประโทน

“ถึงสวนหลวงหวงห้ามเหมือนความรัก	เหลือจักหักจับต้องเป็นของหลวง
แต่รวรินกลิ่นผกาบุปผาพวง	จะโรยร่วงเรณูฟูจอร
ไอไม้ต้นคนเฝ้าเสาวรส	ยังปรากฏกลิ่นกล่อมหอมเกสร
แต่โกสมภุมรินมาบินวอน	ไม้ดัดร่อนร่วงกลิ่นให้ฉันโดย
ดึกสงัดสัตว์อื่นไม้ต้นหมด	แต่นกกรอกร้องเร้าดูเหว่าโหวย
ระรวรินกลิ่นโศกมาโบยโบย	ไอโศกโรยแรมร่วงมาทางจร

จากนิราศวัดเจ้าฟ้า

“เคยชมชนรรณรสแบ่งสดสะอาด	จะชมหาดเห็นแต่จอกกัษดอกแถม
ไอใจจิตมืดเหมือนกับเดือนแรม	ไม่เขื่อนแย้มกลับกลิ่นให้ฉันโดย
เสียดายดวงพวงผกาณทาทิพย์	เห็นลิบลับแลชวนให้หวนโหย
เพราะพวงพุ่มภุมรินไม่บินโบย	จะร่วงโรยรสสินกลิ่นผกา

และที่นี้จากพระอภัยมณี

ไอ้พระจันทร์วันเพ็ญไม่เปล่งเปลือง	สลดเหลืองลอยเยิ้มเหลื่อมถึงจร
ดูว่าเหว่าเอกาอนาทร	เที่ยวเร่วร้อนทรงรณมิลดเลี้ยว

สุริยันคนเมฆวิเวกลีบ
 สงสารนกตกอยู่แต่ผู้เดียว
 หนาวหนาวพร่างพรอมจะห่มเสื้อ
 ถึงลมว่าวหนาวยิ่งจะผิงไฟ
 แม้มีคู่ขบขันสนทนัม
 หอมบุปผามาลัยไม่ยั้ง
 มณฑาทิพย์กลีบกลั่นประทินหอม
 สาโรชขันแซมจะแย้มบาน
 ภูมรินทร์นินเลยไปเขยื้อน
 หนาวพรอมลมโยกมาโบกโบย

แสงระยิบลับเงาภูเขาเขียว
 ให้เปล่าเปลี่ยวหวนหวาดอนาใจ
 พออ่อนนอนนอนสนิทสมัย
 แต่หนาวใจจากกลิ่นทวนคน
 เหมือนห่อหุ้มผ้าทิพย์สกลีปณ
 ไม่ขุ่นเข่นรสพoman
 จะอ่อนน้อมโน้มลงน้าสงสาร
 ผกาถิ่นเกสรขจรโรย
 มิมาชื่นเชยชวนให้หวานไทย
 จะร่วงโรยแรมเหมือนดั่งเดือนเอย

สำนวนพรรณนาความว่าเหวี่ยงเวง ประกอบอารมณ์เข้ากับสถานที่
 และคำที่เคยชอบใช้ เช่นเรียกดอกไม้ว่า “สาโรช” ซึ่งที่แท้แปลว่าดอก
 บัวโดยเฉพาะ แต่ท่านใช้ของท่านว่าดอกไม้เสมอ น้ำค้าง ลม สำนวน
 ที่ดอกไม้ไม่ยอมแยกกลีบให้แมลงภู่ได้ชมเกสรจนในไม่ช้า ดอกไม้นั้นจะ
 ต้องโรยอยู่กับต้น สำนวนนี้ใช้เสมอ จะพบในงานของสุนทรภู่ทุกครั้ง
 ดูเหมือนท่านจะแปลว่า แมลงภู่คือตัวท่าน และท่านก็เที่ยววอนขอเชยดอก
 ไม้มากหลายพันธุ์ หลายสถานที่ ล้วนแต่เป็นการเชยชมที่ลงเอยด้วยเรื่อง
 รันทดทั้งนั้น และนามของท่านนั้นก็คือ ภู่หรือภมรเข้ากับเรื่องเสียด้วย
 เป็นแนวศึกษาวรรณคดี สำหรับงานของท่านสุนทรภู่เป็นงานที่ไม่ยาก
 สำหรับการวินิจฉัยว่าเรื่องไหน ชื่นไหนเป็นงานของท่านบ้าง เพราะท่าน
 เป็นกวีเคราะห์ดีที่เฟื่องฟูมาเกิดในสมัยที่มีการเขียนหนังสือลงเป็นรอยจารึก

เรียบร้อยแล้ว และเผชิญท่านก็มีชีวประวัติที่เข้าไปพัวพันเกี่ยวข้องกับเจ้า
ใหญ่นายโตที่มีพระนามจารึกเป็นหลักฐาน เรื่องราวและงานของท่านจึงอยู่
ข้างจะมีหลักฐานหนักแน่นอยู่สักหน่อยว่าเป็นงานของท่านจริง และสุนทรภู่
นั้นเป็นกวีที่มีตัวจริง เคยหายใจและหยุดหายใจไปบนแผ่นดินไทยนั่นเอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิฉะนั้นแล้วน่าจะจะมีนักปราชญ์กลางแคว้นในชีวิต
และกำเนิดของท่านว่ามีตัวจริงหรือเปล่า เพราะเหตุของท่านที่มากในชั้น
จะมีเรื่องราวพอให้สงสัยกัน ได้สำเร็จบ้างก็ในเรื่องงานบางชิ้น เพราะใน
ขณะนั้นมีกวีหลายท่านที่เป็นลูกศิษย์ก็มี ไม่ใช่ลูกศิษย์แต่พยายามแต่ง
กลอนมีสัมผัสแบบท่านก็มี ชั่วเวลาและสถานที่ที่ชากันกับของท่านครั้น
ผลิตงานชิ้นแรกก็เป็นเครื่องให้สำเร็จผลแก่บรรดานักปราชญ์ใน อันที่จะคง
ข้อสงสัยว่า งานบางชิ้นเป็นงานของท่านสุนทรภู่ใช่หรือไม่ งานบางชิ้นมี
สำนวนคล้ายกับที่เคยเชื่อว่าเป็นของท่านมาก และบางทีก็ยังออกสำห
พรณนาข้อตกไม้คนไม่ให้คล้ายกับข้อภรรยาของท่านสุนทรภู่ อันเป็น
แบบที่ท่านสุนทรภู่เองเคยใช้วิธีกล่าวข้อความพาดพิงถึงคนที่ท่านรักแบบนั้น
มากด้วย อันนี้เป็นข้อให้ข้าพเจ้าตั้งข้อสงสัยขึ้นมาบ้างว่า ผู้พยายามเลียน
แบบเหล่านั้นจะได้พยายามมีภรรยาหรือตั้งข้อภรรยาให้เหมือนข้อภรรยา
ท่านสุนทรภู่มาบ้างกระมัง นับเป็นความพยายามที่นานับถือมากที่สุดทีเดียว

ถ้ากลอนที่กล่าวในเนื้อเรื่องว่านางทั้ง สองผู้ขึ้นขับกล่อมถวายอยู่
งานนางละเวงนั้นฟังดูแล้วน่าขัน คือไม่สมเลยกับที่จะขับกล่อมนางพระยาที่
ยังเป็นสาว ดูราวกับจะบอกหนทางให้นางรีบหาคู่เสียเร็วๆ จะได้ไม่ต้อง
หนาวพระทัย แต่ถ้าเป็นในเรื่องนี้แล้วจะแก้ว่า เป็นเพราะนางยุพาผกา

กับสุลาลัยได้ทราบเรื่องเบื้องหลังมาแล้วจากคำพยากรณ์ของพระอาจารย์ และเกาะล่องรู้ในพระทัยของ นางละเวงอยู่ดี แล้วก็ไปไต่จิ้ง กล้าขับกล่อม เป็นทำนองเพลงรักๆ ใคร่ๆ เช่นนี้ ที่จริงบทรบขับกล่อมหรือถวายเป็นงาน เจ้านายตามขนบธรรมเนียมนั้นเขาก็มีอยู่แล้ว เช่นที่เรียกในกฎหมายเทียบบาล ว่า ขับบารบธรรมเทศน์มาน ถ้าเป็นเจ้านายที่ทรงพระเยาว์ก็มีข้าหรงส์ เป็นต้น แต่ในที่นี้สุนทรภู่ท่านจัดตัวละครของท่านขับถวายเป็นงานตาม อารมณ์เพราะเป็นเวลาประทับแรมกลางป่ากับสาวชาวบ้านป่า

นางละเวงได้ฟังขับชอบพระทัยเพราะใจความพาพิงไปถึงความใน พระทัยด้วยก็ยิ่งเสน่หามากขึ้นเชิดชวนดินถนนั้นประทานให้สองนาง นับ แท่นนี้มานานางทั้งสองผิวพรรณก็ยิ่งงามผุดผาดขึ้นจนดูเหมือนผิวเจ้านายที่เป็น เจ้านายมาโดยพระชาติ นางละเวงสังเกตดูในบ้านนี้เรียบสังสราสตัวไม่มีเสียงเลย นางจึงตรัสกับนางทั้งสองว่า ที่ว่าจะมีภัยเห็นจะมีภัยในนี้เป็น แน่แน่นอน เพราะฉะนั้นนางจะขับร้องเป็นลำนำพาและอันวอนเทวคา และเมื่อมาในเขตป่าทอง เช่นนี้ก็จะขับถวายเป็นเจ้าแห่ง ภคพิบัติแล้ว ทั้งปวงคำขับของนางมีข้อที่จะกล่าวถึงจึงขอยกขึ้นมาอ่านฟังกันก่อนดังนี้

แล้วไขกลดนตรีทรงดัดรับ

ขอเดชะปรเมลูเวตาล

จะบำรุงกรุงไกรให้เป็นสุข

ขอคุณพระปรเมเทวคา

บ่จามิตรกิริยไหว่วายอด

จะสังเวชเนนมหานาจิณท์

ประดิษฐ์ประดับขับเพลงวังเวงหวาน

ทรงทราบสารสารพัดซึ่งสัจจา

มาได้ทุกข์แทบชวจะสังขา

เสด็จมากุมครองช่วยบ้องกัน

ได้ตลอดกลับไปถึงโอศวรรย์

ทุกเทวัญวานช่วยข้าด้วยเอย

ถ้าที่จะพูดถึงคือคำว่า เวตาล เวตาลเป็นกึ่งปีศาจ กึ่งเทวดา เป็นจำพวกที่เรียกกันว่าภูต ถ้าจะเรียกอย่างทางพระพุทธศาสนาก็เห็นจะต้องเรียกว่าเป็นจำพวก สัททเวสี คืออยู่ระหว่างกลางเทวดาที่มีหน้าที่ประจำกับวิญญานที่กำลังอยู่ระหว่างจะไปเกิดหรือยังไม่ไปเกิด เวตาลจำแลงรูปได้หลายรูป อิทธิฤทธิ์ก็มีมากพอที่จะทำให้คนยุ่งยากกันได้ ถ้าจะทราบรายละเอียดอยู่ใน อภิธานศัพท์รามเกียรติ์ของพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า หรือดูคำอธิบายสั้นเรื่องเวตาลของท่าน น.ม.ส. ก็จะได้ความชัด พวกภูตหรือชีวิตที่มีแต่พลังงานไม่มีรูปประจำ หรือจะเรียกให้เป็นศัพท์แสงว่ามีแต่นามธรรม ไม่มีรูปธรรมนี้ถ้าตามคัมภีร์ของพราหมณ์ก็ขึ้นกับพระอิศวรปางที่เป็นพระศิวนของพระอมารพติ คือพระอิศวรภาคทรงโยคะนี้แสดงว่าคนไทยรู้จักเวตาลที่มาจากแต่สมัยของสุนทรภู่และก่อนสมัยสุนทรภู่ขึ้นไปนานแล้ว แต่นางละเวงในเรื่องนี้นางละเวงเป็นฝรั่ง การที่สุนทรภู่พรรณานาง นาง ละเวงร้องขับรำ ถวายพระอิศวร หรือบรมเวตาลก็แปลว่าท่านนำเอาคติข้างฝ่ายพราหมณ์ซึ่งคนไทยรู้จักมานานแล้วมาใส่เข้ากับตัวละครซึ่งต้องการให้เป็นฝรั่งนั่นเอง ขึ้นไม่แปลกเพราะฝรั่งพระอภัยของท่านรับประทานอาหารด้วยตะเกียบว่านวยไป อย่าไปเพ่งโทษให้ท่านรู้เรื่องที่เราเองก็ไม่สู้จะสนใจนักในเวลาร้อยปีก่อนมาแล้วก็แล้วกัน

นางละเวงขับรำเพราะจนกระทั่งนางทั้งสอง และผู้คนที่มาส่งเสด็จนอนหลับตามกันไปหมด ที่นี้จะกล่าวถึงตัวละครสำคัญอีกตัวหนึ่ง ซึ่งกลายเป็นคำติเตียนปากกันมานาน ฟังจะมากหมกไปจากความรู้ของคนไทยเมื่อสมัยแบบเรียนวรรณคดีไทยกลายเป็นวิชาไม่บังคับ และภาษาไทยไม่

เป็นวิชาภาคบังคับ ไม่กี่ปีมานี้เองตัวละครตัวนี้คือ “อ้ายย่องทอด” ต้อง
เรียกว่า อ้าย เพราะในเรื่องนี้เรียกว่าอ้ายย่องทอดตลอดเรื่อง จะยกกลอน
มาอ่านดังนี้

จะกลับกล่าวหาว่าบ้านฉันสิ่งหล มั่นเป็น^๗คน^๗ขาย^๗ผ้าย^๗เขลา^๗
^๔ข้อย^๔ยัง^๔ต่อ^๔คย^๔อด^๔เบ^๔อะ^๔ม^๔เขอะ^๔เขา^๔ แต่^๘เป็น^๘เหล่า^๘ลัก^๘เศร^๘ฐ^๘จ^๘ม^๘เงิน^๘ตรา^๘

เจ้ายังตอดคนนี่เพื่อแม่ขอรรมามาตบแต่งให้ วันหนึ่งปลุกปล้ำ
เมีย เมียโกรธตีกันถูกลูกท้าวขวบอคเหลือตาข้างเดียว ก็กระโดดหนีแล้ว
ควักลูกท้าวของตัวที่บอดนั้นมากลืนไว้ในท้อง นึกอาຍคนชาวบ้านขึ้นมา ก็
หนีเข้าป่าไป ไปพบปีศาจ ปีศาจสอนวิชาให้และชวนให้อยู่ในถ้ำด้วยกัน
กินสัตว์ดิบ กินเนื้อดิบที่ฆ่ามาได้ใหม่ ๆ นัยน์ที่เหลืออีกข้างหนึ่งก็เลยไม่
กระพริบกลายเป็นฝักิบ ก็เป็นฝักิบ ๆ ที่ยังไม่ตายไป วันที่นางละเวงมา
มาประทับแรมอยู่ในป่าเขตถ้ำกะลำพัน อ้ายยังตอดก็ลอบมาเวลากลางคืน
ร้ายมนตร์สะกดคนนอนหลับหมด เข้าปลุกม้าเทียมรถของนางกินเสียและให้
ปีศาจบ้าง มันกลับมาตั้งใจจะกินองค์นางละเวงด้วย นางฟาดด้วยตราสลบ
นางเรียกให้คนตื่นแล้วมัดไว้ พอเวลาเช้าจึงเห็นรูปร่างของมันถนัด

โถมเกล้า^๔เล่า^๕เรื่องให้^๖รู้^๗แจ้ง^๘
ต่างพิศดู^๙ศตายุ^{๑๐}คล้าย^{๑๑}คลา^{๑๒}
ทั้งหน้า^{๑๓}ลาย^{๑๔}ราย^{๑๕}เร^{๑๖}ร^{๑๗}อย^{๑๘}เม^{๑๙}ย^{๒๐}ข^{๒๑}ว^{๒๒}
ใบไม้^{๒๓}น^{๒๔}ง^{๒๕}ร^{๒๖}ง^{๒๗}ร^{๒๘}ง^{๒๙}ส^{๓๐}น^{๓๑}ห^{๓๒}ง^{๓๓}โ^{๓๔}ง^{๓๕}
พอ^{๓๖}พ^{๓๗}ด^{๓๘}ก^{๓๙}ม^{๔๐}น^{๔๑}พ^{๔๒}น^{๔๓}ย^{๔๔}น^{๔๕}ส^{๔๖}ล^{๔๗}ด^{๔๘}

หอส่งแสงสุริย์สว่างกลางเวหา
 มีแต่ตาข้างเดียวดูเขยวใจ
 ผมแต่ล้วนผิผูกอมกโด่ง
 ดึงฝีโป่งปากเหม็นเข่นกมภา
 เชือกทนต์หลดโลกโตดถลา

นางข้าหน้าจัตด้วยฤทธตรา

เห็นโฉมยงทรงตราพระราหู

ด้วยเดชากรุณบุญฤทธิ

นางกษัตริย์ศรีตามตามสงสัย

เป็นยักษผสงหรือรางควาญ

อ้ายย่องตอดพลอดไม่ใคร่จะขัด

เสียงร่อแร่แต่เราพอเข้าใจ

มันบอกว่าข้าขออ้ายย่องตอด

ม้วยยถารเรียนสำเร็จการ

ให้เที่ยวหาสารพัดสัตว์มเลอด

ซากนเนอเสอเหลองเบนเนองนตย

เว้นแต่ตราราหูไม่ได้

ได้ก็ม้าม่ากินเสียสิ้นกาย

จะขักรอดดเลียวเที่ยวถึงไหน

กว่าจะหาม้ามมาได้ใช้เทว

อุปมาเหมือนจะคนสนขวต

สังเกตคั่งนารายณกายสิทธิ์

มันกลัวผดเจ็ดหลาบลงกราบกราบ

มึงขอไรรายกาจมาอาจหาญ

ที่สถานหลักแหล่งอยู่แห่งใด

ด้วยล้นขัดแข็งกระด้างเหมือนอย่างไ้

ด้วยมิได้พุดจามาข้านาน

เที่ยวเล็ดลอดลุ่มเรือนเพอนสถาน

เป็นสมัยทานเทวดาวราฤทธิ์

เอาไปเชือดสุบกินสันโลกิต

ใครมาตขวตไม่วอดวาย

ทำนจับไว้วันนไม่หนหาย

ให้โถมฉายใช้ข้าต่างพา

จะชักไปเช่นข้ามาศรี

มาอยู่ทถาธรสำราญใจ

เป็นอันว่านางละเวงได้อ้ายย่องตอดก็ถึงมนุษย์ก็ปีศาจไว้เป็นทหาร
นางทรัสสั่งให้ อ้ายย่องตอดพาไปยังถ้ำปีศาจสิง อยู่เพื่อปราบให้หมดสิ้นไป
ตามคำทำนายและแนะนำของพระบาลี เมื่อไปถึงถ้ำปรากฏว่าปีศาจหลัก
หนีไปหมด นางยุพามกากับสุลาลีวันจึงทูลแนะนำให้นางบวงสรวงคล้าย
กับว่าจะแต่งตั้งเจ้านายขึ้น เพื่อควบคุมปีศาจด้วยกันเอง นางละเวงเห็น
ชอบและตกลงจะมอบดินแดนแถบนี้ไว้ให้พระกาฬผู้เป็นเจ้าแห่งยมทูตทุกผี

ตรงนั้นแสดงว่า สุนทรภู่ท่านไม่รู้ลึกซึ้งถึงความเชื่อของคนที่เราเรียกว่าฝรั่ง เรื่องพระอินทร์พระพรหมพระยมพระกาฬ เหล่านี้ เป็นเรื่องของทาง พราหมณ์ จะอย่างไรก็ตามท่านแต่งให้สนุกเห็นจริงเห็นจังเป็นแล้วกัน นาง ละเวงตกลงจะออก รำวงสรวง เทวดา เจ้าป่า ขอสวัสดิศมิงคผล และ ขอให้ ควบคุมปีศาจในแถบนั้นอย่าให้ทำอันตรายรบกวนชาวบ้านอีกต่อไป อันที่จริงบทนางพระยาออกเพื่อนรำสังเวทเทวทานี้ จะมีก็แต่ในเรื่องนวนิยาย จำพวกราคาไม้แพงทั้งของฝรั่งและไทย เช่นของไรเกอร์แฮกกาตนาง พระยาประเทศโคกไม่เคยมีธรรมเนียมออกรำสังเวทผู้ใด มีแต่เจ้านายผู้ ชายรำทวน หรือรำบนคอช้างถวายพระพุทธรูป เท้าที่เคยปรากฏใน พงศาวดารไทย อย่างไรก็ตามเรื่องของสุนทรภู่ท่านกล่าวเป็นตุเป็นตะ ทำให้คนเชื่อว่าจริงอยู่นาน ท่านกล่าวไว้ดังนี้

นางละเวงเกรงบาปไม่ทหายบหาย

ขอพระกาฬศาลเจ้าชาวลังกา

อันนามถ้ากล้าพันอันอุบาทว์

ชื่อว่าเขาเจ้ารำประจำ

ถึงเดือนห้าฝรั่งสนทงหลาย

บ้างบนบานศาลกล่าวเจ้าพระกาฬ

ขนานนามตามอยู่ที่ภูคา

จึงเรียกมาตามกันทุกวัน

เกิดบศางสาปนามไว้ตามที่

ทุกวันนี้ก็ยังเป็นเช่นโบราณ

ไปถวายวันทาบูชาศาล

ช่วยบันดาลคับริ้อนให้ผ่อนเย็น

ที่กล่าวถึงสถานที่ไว้เป็นมั่นเป็นเหมาะนั้น บางทีจะเป็นเพราะได้ แก่เงื่อนไขเรื่องภูเขาศาที่เรียกกันว่า “อาคัมส์ฟิค” ภูเขาสูงนี้ เป็นที่รวม กันของคนหลายศาสนา เช่นพวกอิสลามและพวกคริสต์ศาสนิกก็เรียกว่า “อาคัมส์ฟิค” พวกพราหมณ์เชื่อกันว่าเป็นที่พระอิศวรมาปราบยักษ์ตน

หนึ่งตาย ชาวพุทธในลังกาก็ถือว่าเป็นที่ประตึษฐานรอยพระพุทธรูป
บางที่จะเป็นภิกษุศัพท์ของเขา^๕เองที่ได้ยินมาถึงท่านสุนทรภู่คนช่างฟังช่าง
คิด จึงมาปรากฏอยู่ในงานของท่านที่เกี่ยวกับฉากเมืองลังกา

นางละเวงได้อ้ายย่องทอดชักรถ พาพวกชาวบ้านพร้อมด้วยธิดา
บุญธรรมสองนางมาจนตกท้องทุ่ง จะเข้าเมืองสิงหล พอตีพบกับพวกกอง
ทัพที่ออกติดตามพวกกองทัพแจ้งว่าพวกข้าศึกยึดเมืองใหม่ได้แล้วเข้าตั้งมั่น
อยู่ในเมืองนั้น โดยไม่ยกออกติดตาม ออกรบรุกหรืออะไรทั้งสิ้น นาง
วิมลารู้นั้นเห็นว่า การที่ฝ่ายข้าศึกหนึ่งอยู่เช่น^๕ เป็นเพราะพระอภัยมณีตัวนาย
ทัพได้สัญญาไว้กับนางตอนพบกันเมื่อเป่า^๖เกี่ยวกับนั้นเอง แต่ความข้อน^๕
กันลำพังสองต่อสอง เพราะขณะนั้นทุกคนในกองทัพทั้งสองฝ่ายหลบหลีก
ตามเสียงปืนอยู่ประจันหน้ากัน แต่เฉพาะนางละเวงกับพระอภัยและม้าที่หนึ่ง
สองม้าเท่านั้น นางจึงแกล้งทรัสสั่งให้ไพร่พลระวังการให้เข้มงวดและเรียก
พวกชาวบ้านที่ตามมาส่งมาแจกเสื้อผ้าเงินทองมากมายด้วยความอาลัยพวกนั้น
ก็กราบกรานแล้วถวายบังคมลาไป เป็นหมกบตคนหมู่บ้านแสนสุขนั้น

คราวนี้ถึงบทนางละเวงพบพระบาทหลวง พระสังฆราชทราบ
ว่านางกลับมาได้ก็รีบมาพบ พระสังฆราชนั้นเป็นผู้ฉลาดรอบรู้และระแวง
อยู่เสมอในเรื่องที่นางพระยาของทนต์จะไปกลับเรื่องรบเป็นเรื่องราวรัก เพราะ
หายหน้าไปนาน ครั้นกลับมาไม่ชอกช้ำบาดเจ็บตรงไหนเลยแต่กลับม
ยิ่งยวดเปล่งปลั่งยิ่งเสียกว่าแต่ก่อน พระสังฆราชไม่เก็บความสงสัยหนึ่งไว้
ถามอย่างชวนผ่าซาก ผ่าที่เดียวแตกแต่ยอกไปถึงแผ่นดินเลยทีเดียว ตะคอก
ถาม^๕ดังนี้

ขณะที่พระบาทหลวงกำลังเจรจากับนางอยู่นั้น ทุกฝ่ายเมืองฝัก
ถือสารนั้นเข้ามา นางละเวงให้ยังไว้เพราะรู้ว่าพระอภัยจะต้องส่งเรื่อง
รักตามกระชั้นเข้ามาอีก ไม่อยากจะอ่านสารในขณะที่พระบาทหลวงอยู่ด้วย
แต่พระบาทหลวงผู้ฉลาดไม่ยอม สั่งให้นำสารมาทันที พออ่านสารเรื่อง
ก็ปรากฏจริงอย่างพระบาทหลวงสงสัย

ในสารว่าพระองค์ทรงสวัสดิ
๕ ๔
มาหยคยงผงสมุทรรหยศสงคราม
คิดถึงวันสญญาเวลาตก
เจ้าลับเนตรเชษฐาภิราจร
คิดถึงคร่าว่าต้องหย้าทัพ
จวบสิ้นกลิ่นนอเหมือนเอจอนทน
ถึงอยู่ไกลใจกรรลกลด
แน้นตัวตายหมายจะฝังไว้ลงกา
หรือล้มคาทำสตัยมธรส
จะหน่ายแห่งแกลงใจไม่ควร
ขอชนบทยกตามทราบสาวก
จะทำสตัยมธรสพอมาน
ไม่รบพุ่งม่งหมายทำลายล้าง
แม่เหมือนเพชรเม็ดเท่าเขากรี
อิงมัยสงคงามแต่ยามตน
งามละม่อมจอมขวัญอร่ามจวน

สิบกษัตริย์ศาสนาภาษาสยาม
 เพราะมีความเสน่ห์หาให้อารมณ์
 มีได้นักแหงนหน้าสายสมร
 ถึงยามนอนก็ละสอทุกคืนวัน
 ไม่ล้มรับขวัญน้องประคองขวัญ
 สารพันพิศวาทเหียงบาดตา
 เปรียบเหมือนหนังแนบขีตขันธ์ฐา
 แม้ฉันทละฉันทให้รัญจน
 เกินกำหนดดินก็คอยละห้อยหวาน
 หรือประจวบจะมาพยายาล
 พอมราชนิเวศนเขตสถาน
 ตามโบราณร่วมจันทวคบุรีพิ
 จะสืบสร้างเสน่ห์หามารศรี
 แม้นไม่มรเอนทองกหมองนวล
 ไม่แซมชนเหมือนเจ้าของครองสวน
 จงคิดควรคำสารทอาเนเอย.

ก็ต้องยกขึ้นมาอ่าน ยศยาวทั้ง ๆ ที่เป็นเพลงยาวเกี้ยว พาราตีอย่าง
 ธรรมดาสามัญที่สุด ฝีปากก็ธรรมดาไม่คมคายเท่าไร ก็เพราะว่าตอนนั้น
 เป็นตอนที่ทัศนียภาพที่สุดว่ากองทัพทั้งสองฝ่ายจะมีชะตากรรมไปอย่างไร
 อีก แปลว่านับแต่คนที่ยังหลงรบอยู่ตามเดิมเท่ากับคนตายเปล่า นาย
 ทหารทั้งสองฝ่ายไม่อยากจะรบกันเสียแล้ว ต่อจากนี้ การรบทุกครั้งเป็นเรื่อง
 ของการพรางตาคนอื่น คือนางละเวงพรางตาพระบาทหลวงด้วยความกลัว
 ส่วนพระอภัยมณี มีแต่อนุชาและโอรสที่ยังเห็นพวกเมืองลังกาเป็นศัตรู
 พระองค์เองนั้นไม่รู้ไม่ชี้ ใครจะรบกับไป บัญชาการกันไปเอง องค์
 เองนั้นลงนอน แต่งสารเพลิดเพลินพระทัยเป็นคนละคนไปแล้ว

พระบาทหลวงร้องว่า ว่าไว้แล้ว จะรักกันก็ไม่บอก มาหลอก
 พระเล่านางละเวงกลัวพระสังฆราชมาก แก้วอย่างที่ไม่น่าจะแก้ ซึ่ง
 พระบาทหลวงก็กล่าวคำคมอีกตอนหนึ่ง ซึ่งคมมักพอใจกันไปอย่างอื่นกัน
 ตลอดจนแม้กระทั่งบันทึกในคราวที่ต้องการจะพูดให้เห็นถึงอำนาจของลมปาก

บาทหลวงว่าข้าไม่บอกไว้หรือ หรือ สัญชาติชื่อว่าผู้ขายตายเพราะหญิง

จนข่อยของอนถึงวอนวิง

แม้มีรักหนักหน่วงทำดวงล่อ

รูปก็รู้อยู่วิสัยใจผู้ขาย

อันลมบีคแต่เพราะเสนาะหู

แต่ความรักมักจะออกกระบอกตา

แล้วลูกเดินเมืมน้ำออกมาวัด

ราวกับวิ่งเข้ามาวนสังหารกาย

ขุนขื่อเด่นก็ได้ตั้งใจหมาย

มันหลงตายติดกับเหมือนหลับตา

ที่จะลูมปากยากหนักหนา

จะเป็นข้าพวกเขาชาวชมพู

นางกษัตริย์แสนสลदनก็อดดู

ทรงที่ว่า “อันลมปี่ก็แต่เพราะเสนาะหู ที่จะสูลมปากยากหนักหนา”
 หนักคนชอบกันมาก เพราะทั้งจริงและทั้งคมคายกระทัดรัด ปี่นั้นถ้าเรา
 อุกหูเสียไม่ฟังก็ไม่ได้ยิน แทะยอมให้หุบเสียงจึงได้ยินเสียงอันไพเราะ
 แทะลมปากคนที่ผลอฟัง ไม่ทันระวังตัวเหมือนระวังเสียงปี่นี้ พอได้ยินเข้า
 แล้วบัต้ออกไปจากใจไม่ออก เสียงหายเงียบไปจากหูแล้วยังไปปรากฏอยู่
 แก่ใจ นางละเวงทั้งอายทั้งกลัวเพราะทรงใจคำทุกอย่าง จำต้องหาทาง
 แก้ไขไปตามแกน

หอสมุดแห่งชาติ
 สาขาวัดโสมนัสราชวรวิหาร
 จังหวัดกาญจนบุรี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เลื่องเชียงจงเจริญ ๒๕๓ ถนนบำรุงเมือง พระนคร
นายเทียวจีย แซ่เตียว ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๙

